

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~1801
1801~~

WORD NIET
UITGELEEND

-6-

060-1179

*

Lettingen
1876

01 1122 6197 UB AMSTERDAM

BERICHt
VAN EEN NIEWE KONST,
genaemt
DE SPREECKONST:

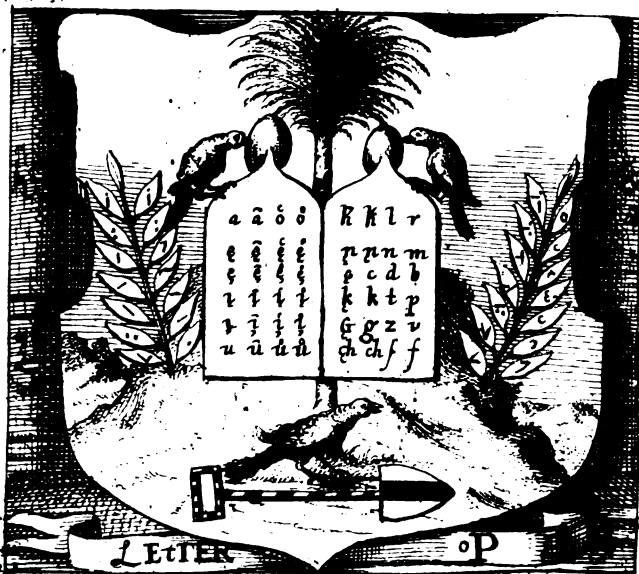
ontdekt ende beschreeven door

PETRUS MONTANUS van **DELFT**,

Bedienaer van Goots Woort inden Niewen Hoorn.

VVaer in verhandelt ende in't licht gebracht wort, den rechten en
tot nuu toe verborgen aert van alle uitspraec : als met naemen, vande
Oude ende veel Nieuwe Letteren, vande Woordleeden, Woorden,
Reedenfneen, Reedenleeden ende Reedenen :

*Zeer nut ende dienstich voor alle Mensen, en in't byzonder voor alle gemeene School-
meesters, Taalmeesters en die Taalen leeren, Dichters, die inde Logica en Physica lust hebben, Genees-
meesters, en Ouders, als inde Inleiding wort gevoont : daer in ooc eenige needige stucken
vande SPRAEC - MERCKONST beschreeven sijn.*

Letter op wat vreemde vruchten
Deez' gebeldden Berch hier geeft :
Ploetse, smactse, wilt niet duchten
Dat daer aen quae naesmaec cleeft.

Maer gelijk de Paepgacien
Hier door krijgen Mensen-schijn :
Zoo zult gy ooc zeer verfracien.
En Goots beelt gelijker sijn.

Tot Delft, Gedrukt by Ian Pietersz VVaalpor, by't Stadshuys inde Druckerij, 1635.

Aen de Eedele, Groot-moogende

Heeren, de Heeren Staeten van
Hollant en VVestvrielandt.

Eedele, Groot-moogende Heeren,

aer en is niet noodiger, noch dienstiger voor de Kerc ende het Burgerlijc Gezelschap (datmen het Gemeene Beste noemt) als een rechte en spoedige onderwijzing der Jeugt in alle goede dingen: aengezien dat de geene die nu kinderen zijn, haest volwasse personen worden, daer de Bestierders en Leeden van bei die Staeten uit bestaen: wvelke dan een zeer geluckich gezelschap maeken; Zooze luiden zijn die wel opgestrocken en onderweezen zijn geweest. Derhalven isset zeer nat en prÿselyc, vlyjtige zorch te draegen, dattet voorzeide mach in't vverc gestelt worden.

Wat zorch uwe Eed. Groot-moog. tot deeze loffelyke Zaec aenleit, blyet niet alleen daer in, dat door uwer Eed. Groot-moog. beleit en mildicheit, in deeze Provinsy van Hollant een beroemde hooge School, en een groot Collegie of Gezelschap van die inde Goddelijke leer worden opgevoet, is opgerecht, en treffelijc vwort onderhouden; en beneffens die veel laege Schoolen in alle plaetsen uwes gebiets: Maer ooc in dat uwe Eed. Groot-moog. binnen weinich jaeren last en ordre hebben gegeeven, datter vande Eerste Consten bequaeme boeken werden ooverzien ende gemaect; om in alle Latÿnse Schoolen eenpaerichlijc gebruiet te vworden: gelyc Zulx ooc is geschiet: en daer toe, onder andere, van den geleerden Hooge-schoolmeester G. J. Vossius een Grammatica, nae de gemeene vweetenschap, geleerdelijc gemaect.

Maer vwant het doen der Menschen hier op aerden nimmermeer volcoomen is; en alijt het gedaen te verbeeteren staet; en veel op een nieu te doen ooverich zy: Zoo is een yders plicht, en met naemen van ons, die in Kerkelijke bedieningen zijn gestelt, naerstelijc te bedenken, vvatteer in zoo nutten Zaec noch verbeetert en vviijders toegevoecht zou dienen te vveezen: en iet vorderlijc bedachs hebbende, 't selve de vverls te ondecken: en byzonderlijc zijne Hooge Ooverheit zulx bekent te maeken: in vviens vermoogen het is, op't selve te stellen orde, daer het door tot gemeen voordeel ingevoert en te vverc geleit worde.

Dewijle ic dan heb bespeurt, datmen tot noch toe oover al in de gemeene
 Schoolen Zoodaenigen vvijs gebruiet in het leeren vande eerste beginselen en
 hulpmiddelen van alle vveetenschappen en handelingen (naemelyc, het Lec-
 zen en Spelden) die zeer gebrekelijc en bezwaerlijc is (zynde niet alleen
 een oorzaec van dooling en losheit in leezen en schrijven: maer voor al van
 veel onnutte tijt verquisting: en datter veel nae lange en verdrietige moeite,
 daer in ongeleert blyven: en andere de cost of moeite ontsiende, ofte tot bestee-
 ding van Zoo veel tijts de geleegentheit niet hebbende, dat naelaeten te leeren)
 en dat ic met grooten arbeit een Nieuwe Const heb bedacht en hier beschreeven,
 daer in, neffens andere nutte dingen, de gronden zyn geleit vvaer door men
 dit quaet lichtelijc can vvech neemen, en Zoodaenige middelen te voorschijn
 brengen, die Zelfde ongeleerste Schoolmeesters en Schoolvrouwen connen aen
 de Cleinste Kinderen in't werc stellen, om de Zelve met minder moeite in zeer
 vveinich tijt, vaster en grondiger Zulx te leeren (gelijc daer van alreede proe-
 ven gedaen zyn): en oover Zulx veel tijt te winnen, om die tot onderrechtig
 inde Godzaelichheit, en andere stichtelijke dingen, te moogen besteeden: Zoo
 en heb ic niet willen naelaeten, de Zelve nuwe Eed Groot-moog. voor te drae-
 gen en toe te eighenen. Op dat, ingevalle nuwe Eed. Groot-moog. eens geliev-
 de orde op de Duijse Schoolen te stellen, gelijcse op de Latijnsche hebben gedaen,
 zy hier aen gedenken mochten: of ooc dat dit tot Zulx een bevveegende oor-
 zaec mach zyn.

Nuwe Eed. Groot-moog. zullen gelieven deeze vertooning en tog-eige-
 ning ten goede te houden, als zynde gedaen uit een toegeneicht en eerbiedich
 gemoet tot nuwe Eed. Groot-moog., en met geneegenheit om nae mijn ver-
 moogen te vorderen het geene tot gemeene nut der Schoolen, en met eenen der
 Kerc en Burgerlijc gezelschap, mach strecken, en booven al tot eere van Gods
 naem. Tot besluit deezes vvens ic nu Eed. Groot-moog. toe des Heeren zee-
 gen in nu wichtige bestiering, en alle heil aen lich-aem ende ziel. Inden Nie-
 wen Hoorn den 18. Mey, des laers 1635.

Uuwer Eed. Groot-moog.
 onderdaenigen Dienaer
 Petrus Montanus Be-
 dienaer van't Woort Gooss.
 inden Nieuwen Hoorn.

Carmen Hexametro-dimetrum Honori Doctissimi
D. Petri Montani Grammaticam suam Belgicam
evulgantis datum dic. dedic.

Ipse pater quondam patri e, Latiaeque loquela
    Parens, amussis, regula;
Ut ne alios colerent fundos sibi turba Quirini,
    Suumque turpem spernerent;
Plurima mista sua neu dulci barbara lingua
    Accepta ferrent Graculis;
Vertendo patefecit iter. vestigia Tullii
    Pressere gentes Itala;
Ac decus ad tantum surrexit Gallica, & Angla
    Curâ pari jactantior,
Spuma quidem vulgo lingua. Quas inde sequuntur
    De gente quidam Teutoniam,
Non patria passis penitus geniumque leporemque
    Et suavitates obruit
Barbaric, fadoque situ; multo egyptem
    Mendicitatisque arguit.
Noster ut hic cunctos superat, nitidaque nitore
    Est unus instar omnium;
Dum nihil externâ recipit; sed pura propinat
    Ac puta nobis Belgica,
Eruit & causas lingua, lateque potentiam
    Expandit affluentiam.
Camque alijs invisâ, & tot sibi pressâ per annos,
    Jam fecit usua publici,
Pluraque Teutonico Lizania messuit horto,
    Laudem meretur maximam.
Ergo age, quisquis adhuc patrij sermonis amator
    Adulterinum respuit;
Hac, licet incurrant Zoilorum scommata forsan,
    Ambabus ulnis excipe.

Ludebat Adrianus Ravesteinius,
Delpho-Batavus,

T O T L O F
vanden
U I T G E V E R D E S E S
B O E K X,

Soo Roomen roemt in d'opgank van haar taal
Door wijs-welsprekentheyt, die d'opper-saal
Van haer onwinb'ren staar vaak heeft betre'en :
'tIs regt dat Holland volgt, en stof met re'en
Op sulken BERG, van wiens begaafde top,
End schrandre kruyn vliet smakelijker sop,
(Als oyt of Room, of Grieken heeft gesien)
Daer med' hy't land komt nieuwe kunsten bien,
Niet op-gesmukt met 'tschijnber opper-kleet,
Maar daar de lust nae't konstige gewee't
Haar lusten scharpt, end' angelokt door't soet
Haar beste doet om meer te zijn gevoed.

Ne quid nimis.

Van't Oppereinde der uiterlijke werken Goets, en byzonderlijk der Sprac.

Naedien alle dingen zijn uit God, door God, en tot God. Rom. 11. 36. : Zoo is't reeden, dat ic de Sprac beschryvende, niet nae en laete aen te vryzen, hoe dezelve uit, door, en tot God zy. 'T welc dewyl't nimmermeer ten volle, noch te veel van ons kan geschieden: Zoo heb ic, neffens deezens aenwyzing in des boex midden en einde, ooc nut geacht zulx in't begin te doen: om alzoo met Godte beginnen; door God te volherden, en tot God te einden. En zal dit hier doen, nae Davits voorbeeld, met gepaste sprac, als volcht.

Wchoova onsen Heer, God Vader, Zoon en Geest,

Die is van eewichheit zeer treffelijk geweest
In deucht en heerlicheit. Want eerder ict had weezé
En eerder vlooden uit de diepe wellen reezen;
Voor d'afgronts hollé cuil; voor dat der Bergen top
Van laech verdronke lant, om hooch gerecht was op;
En voor het minste ict, heeft deezen Heer bezeeten
De Wijsheit zelf, waer uit 't beroemde mens'lijk weeten.
Zijn oorspronc neemen moet: Ooc heeft hy zulke Macht
Voor tijts bgin gehat, by welc al 's Mensen cracht,
Hoe zeer in veel geroemt, mach minder zijn gelecken;
Als by de groote Zee, de kleine Waeterbeeken:
En and're deugden meer. Doch om te maeken kont
Die heerlicheit, welc diep in hem verborgen stont,
Heeft hy uit niet gemaect veel schoone Buite-werken;
Als Spiegels daer men die zeer klaer in kan bemerken.

Gelijc der Persen Vorst, als zijn vermaert gewelt
Was oover meenich Lant en meenich Volc gestelt,
Zijn Cooninklijken glans te Zuzan dedde bliken,
Aen al de Vorsten van zijn meer dan hondert Rijken:
Door 't fraei versieren van zijn Cooninlijke Hof,
Met schoon-geverwe kleen van kostelijke stof,
Gehecht aen Marmer-steen met witte Zilv're haeken,
En banden welker verw was purper en scharlaeken:
En voort met op de vloer van Marmer en Porphier,
Te stellen stoelen, die van Gout als vlamme' vier,
Van't Zilver als Cristal met klaer geflicker blonken:
Door insgelijc den Dis op't mooiste op te pronken
Met gulde vaeten, fraei en konstelijck gevraecht;
Elc ongelijc in werc, maer wel gelijc in pracht.

Zoo, zeg ic, heeft dien Vorst van Heemel en van Aerde,
Als hy zijn schoonen glans van buiten oopenbaerde,
Een grooten Burcht gemaect, en konstelijck bereit.
Een Bureht diens gront, zoo 't schijnt, vast op een puntje leit.

God is in hem zelven van eewichheit op't hoochste heerlijc geweest.

Om 't ruale uiterlijc te versioonen, hy buiten hem veel vverken heeft gemaect.

Zulx dat, gelijc Assuernus zijn heerlicheit dedde bliken door 't bereide v'ae' treffelijken Burch:

Zoo God in't scheppen vande vverlt, Daer v'ae' tot vertooning daer es sindens beschoonen wonden, de stoelen, als

Waer

I.
De Aerde.

Waer op voor 't eerste rust den zwaeren klood der aerde :
Wiens binnenst' is vervult met stof van zulker waerde,
Dat Creezus rijke schat, en Sael'mons groote goet
Veel minder daer by heeft, als Dropp'len by een vloet :
Wiens vloer of bolle vlak zoo sierlijk is omvangen,
Hier met een witten roc, aen 't hooch gebercht' gehangen ;
Daer met een aardich kleet van boomen en groen lof,
Van bloemen fraei geverwt, en and're schoone stof ;
Dat Davits wijzen Zoon met al zijn heerlijkheeden,
Hoc grooten Prins hy was, hem zoo niet kost bekleeden.

II.
Den Onderheemel :

De Zoldering hier van is een wijt luchtich ront,
Van verru veelderlei, wit, bly-blaeu, root en blont :
Daer in als Wachters staen, des nachts veel gulde sterre,
Die als Carbonkels zijn, en geeven glans van verre ;
Ooc d'overschoone Maen, die als een Diamant
'T ontfange licht steuit af, en waeter-verwich brant :
Des dachts de gouwe Zon, wiens sterke strael doet vluchten
De dicke duisternis, en deemsterrige luchten,
Waer door de schoonheit die in alles was bevecht,

III.
Den Boovenheemel :

Iae grouzaem zelf geleecc, wort liefelijk ontdeckt.
Wat zal ic schrijven voort van d'alderhoogste wijken,
Daer deezen grooten Heer zijn Gotheit klaerst laet blijken ?
'T verstant is noch te klein tot zulken hooch begrip,
Nooit zondich ooch dat zach, nooit spract d'onreine lip :
Zal uit Goots Woort nochtans iet dief-aengaende zeggen,
En met een aertse tael, het Heemels' uit gaen leggen.
'T sijn dan veel wooningen : 't huis van dien grooten Got,
By 't welc Affwerus Hof, maer is een slecht vuil kor.
'T is dat Ieruufalem, 't welc zonder Mensen handen
Zeer kost'lijk is gebout, wiens poorten, gronden, wanden
Van hooch geachte steen, als Paerlen wit en klaer,
En Iaspis groen van verw, bloetstipp'lich hier en daer,
Blaew-blinkende Saphier, Calcedon, Eemarouden,
En diergelijke meer : die door haer klaerheit zouden
Verwecken groot vermaec. Wiens stract van gout zoo sijn,
Dat zy doorsluchtich schijnt als glas van Cristallijn.
Waer in geen donk're nacht, noch neevel wort gevonden :
Dewijl de luister Goots daer schijnt tot allen stonden.
De schoonheit deezes Lichts kan dan lichtst zijn verstaen,
Wanneer men 's Zonnens glans geliect by't licht der Maen.
Want oovermits dat deez', haer licht van die moet halen :
Zoo oovertreft die ver in klaerheit deezens straelen.
Gedenct dat ooc alzoo deez' Goddelijke Sterr'
In glans te boovengaet de Zon en Maen zeer ver :
Naedien haer zilver licht, en klaer vergulde straelen,
Van deezen God des lichts alleen moet op haer daelen.

Als

Als nuu dit schoon gebou zoo heerlijk was bereit,
 En rijkelijc versiert met alle mooijcheit :
 Heeft deezen hoochsten Hoer veel leevendige Dieren,
 Om inde diepe Zee, en dunne Lucht te zwieren,
 Als ooc op't drooge land, te wandelen, gemacht
 Ten lesten met den Mens, zijn scheppend werc gestact
 Die, hoewel lest in tije, nochtans op heel de aerde
 Eerst in uirneemtheit, daer in God meest verklaerde
 Zijn heerelijken aert. Want nae gelijkenis
 Van God den Schepper zek, hy eerst geschaepen is :
 En oover zulx versiert met treffelijke zaeken ;
 Als innerlijc verstant, en uiterlijke spraeken.
 Die bei Goots heerlijcheit zoo lofflijc wyzen an,
 Dat Christus-Goodes Zoon zich geeft een naem daer van :
 Wanneer hy in zijn woort hem noemt het **Woort of Weeden**.
 Daerom het dienlich is dat wy wat naerder treden,
 En grondich merken aen, hoe dat die heerlijcheit,
 uit deeze gaeven Goots, ons wort klaer voor-gelcit.
 Doch zullen van de stof des lesten nuu slechts zeggen,
 En van dit groote werc in't kort iet uit gaen leggen.

De **uifspriet** vande Mens vertoont Goots groote lof
 Door dattet is een daet daer konstich tuich en stof
 In aen te merken is ; en zoo veel onderscheiden,
 Dat in veel duizenden, men die wel kan verspreiden,
 Zulx dat daer oover al wat in de weerelt is,
 Hoewel veel duizent duist, vercrijcht beteikenis,
 Door onderscheide spraec : jae dat noch meer verwondert,
Bekomt in elke tael, hoewelder zijn wel hondert,
 Een yder ding zijn woort, sen in beduidenis
 Dat nae't gehuit nochtans heel veel verscheide is.
 Noch zijnder inde spraec onaindich veel geluiden,
 Die niet en zijn gebruiet om zaeken te beduiden ;
 Zoo dat 't getal van die noch ver te booven gaet,
 De geen die zijn gebruiet te wijzen op een daet.
 Wanneer dan deeze saem eens wierden ooverwoogen,
 Te tellen haer getal : men zou vergeefs zulx poogen.
 Wert dan Goots groote Zoon niet nae dit inzicht recht
 Die gan onaindich is, het **Woort of Spriet** gezecht,
 En die alleen wijst aen, als door een klare reden
 Al 't geen ons hier komt voor, en Goots verbugenheeden
 Indien men voort ziet in, van ellic onderscheit
 Den heerelijken aert : men zal de wonderheit
 Van God, die d'oorzaec is, genoeg niet kunnen pryzen,
 Doch om te weezen kort, wil ic den Leezer wyzen,
 Dat hy, om dit te doen, dit Nieuw-geschreeve Boec,
 'T welc handelt van de Spraec, wel naerstelijc doorzoec.

IV.
 De Aertse In-
 woonders, naemelyc
 I. De Beesten,

II. De Mens. En
 van dezelve

1. In 't gemeen zijn
 verstant en Spraeken
 tael:

2. In 't byzonder
 zijn Uifspriet,

'T welc in dit Boec
 breeder geschiet,

Want

Want hy tot Goddes eer daer in ontdeckt zal vinden,
 Het geene voor de Mens, als verru voor de Blinden,
 Verburgan is geweest: en 't geen nochtans heel streck
 Om tot des Scheppers lof te werden opgewek;
 Naedien het zaeken zijn, daer niet alleen Goots Zoone
 Hem me gelijck en noemt: maer ooc de drie Persoone;
 De Derde sonderling, die hem noemt aldermeest,
 Nae't werric vande Sprac, een **Wesening of Gers.**

Das dan tot dien Wie dan begeerich is, een Schepper uit zijn werken
einde te leere te staen. Te kennen; en zijn lof en eer daer in te merken:
 Die dient te **Letten op** den rechten aert der Sprac;
 En leezen 't **Prac-Bericht** dat ic tot dien eind' maer.

Merkelijke proef van een Ondereinde of nuttichheit deezes Consts.

Inde toe-eigening aende Heeren Staeten van Holl. en VVestv. heb ic gezeit, daster van
 de middelen om licht te leere leezen, die uit deeze Cunst haer oorspronc neemen, proeven
 zijn gedaen: daer ic nochtans inde Inleiding z. 10. maer van een proef vermaen: naeme-
 lyc, die een mijn kint alleen vier en een half jaer out zijnde, in 't werc gestelt. De oorzaak
 hier van is, om dat ic, doe de Inleiding ten deele gedruet was, en het voorste blad noch onge-
 drukt, een Nieuwe Proef heb gedaen aen een getrouwe man, een Arbeider zijnde, die van 's lee-
 zen, of de beginselen van dien, gans niet en verst, behalven alleen een of twee Letteren: de
 welke ic tweemaal daechs by my lier koomen, om hem zelf te onderwijzen op noch een an-
 dere nieuwe wys, als ic mijn kint had tarten doen, en die ic noch beeter en lichter oordeelde niet
 bedacht te hebben. En is zulx zoo u gevallen, dat hy, hoe wel 't een persoon was zwac wac
 onthouden, en van een ongeoesent verstant, eerewel in twee weeken tijt zoo ver is gebracht
 dat hy alderlei VVoordeeden (en oover zulx ooc alle) die in onze Nederlantse sprac voo-
 rullen, conde spelden, en die ooc begonde te leezen, en dat hy in twee weeken
 geleert hebbende, met zin en verstanten lasst de vsoeden en verhaelen (hoe wel vol aent
 en veelsterige VVoordeeden die verhaen voorschrif; nae mijn wijs gestelt zijnde: Alx ooc
 ic gans ondiensich acht, hem voor etyft andere quaelyt-gestelde reedenen of boeken voor te
 houden: en zeker ben mit ervaering mijns kints, dat in deeze te leezen geen swaerichheit
 zal zijn, in geene wel geoeffent weezende.

Deeze proef heb ic voorgeoomen, uit oorzac, dat ic mijn nu beezich houdende, in te
 beschrijven de wijzen, om licht en gruwelich, etc. een te leeren leezen, nochtich ycbrede, opp
 zulx met volle zekerheit op een wisten gont te daer (om gans het dichte hier onder gestelt)
 en de swaerichheeden te bemerken en woor te koomen die daer in machten vallen; en ooc om
 een yder te verzeekeren, dat het gans ic hoor in 't licht kwent, en noch wijders deez sprac
 gaende in 't licht te brengen staet: zulx zy, dat de heel werck in bysonderlyc de Norder-
 duse, groot voordeel daer uit zullen kunnen bekomen.

Die een Bericht wil doen, hoort op geen losse gronden
 Zijn werck te bouwen: maer op eenen **Berch van Steen.**
 Want anders inde naem, en zae 't werck strijt beyonden.
 En zulleken gehou moet vallen ginder heen.

*1 Druyt de Berichts de
 naam Berich vrees is.*

INLEIDING DER SPREECKONST.

I. Hoofst. *Vande Vinding der Spreeckonst.*

oetwillige Leezer, oes gycoemt tot de vervolgen beschrijving
dezer Const: vind is noodich iet gezeyt van desselfen vinding
en Leering, en ooc vande Beterkening der beschreeve Zacken.
De twee eerste hooren hier t'huys. het leste hoort wel eigentlijk
tot de Fael en Merckonst: maer dient eevewel hier aengeroots
als eē zaec zonder welke doeze beschrijving niet kan geschiedē.

Van de Vinding dezer Const milt het Opschrift, als icse in
het selve ~~Werk~~ noem: en daer by zegge dat die van my ontdeckt of gevonden is.
Twelc, op dat my niemant tot naedeel en duide; en of ic andere, die iet loffelijc
in deezen hebben gedaen, haer eer wilde beneemen en my toe-eigenen: zoo zal
ic mijn meening van deeze woorden uitloggen. Weet dan, dat ic hier meede
niet en wil zeggen, dat niemant buiten my ier, twelc in deeze Const verhandelt
wort, zou ontdeckt en beschreeven hebben; gans nes. Maer 't geene ic daer mee
wilde kennen geeven, is dit:

1 Daer niemant voor my hier van beschreeven heeft, een Form van een byzonde
re Const. Want die van deeze stof iet hebben geschreeven: hebben't gemengt
onder de *Grammatica*, en ooc een deel onder de *Poëtica* en *Rhetorica*. En die daer
schijnen eige boeken van gemaect te hebben: en hebben die noch de naem, noch
de form van een byzondere const gegeven: maer dezelve gezeit te handelen van
de uitspraec, (*Pronunciatio*), van eenige fael; en alzo beschreeven, dat haer ooch-
merc en verhandeling eigentlijc is geweest vande Merken der Letteren, en welc
haer betekende zacken zijn; en niet vanden aert der Spraec. Daer oover zulke
beschrijvingen, niet tot deeze, maer tot de Spraecmerckonst eigentlijc hooren.
Ooc en weet ic niet dat iemant vande uitspraec in't gemeen geschreeven heeft,
gelijc hier wort gedaen.

2 Dat het geene in deez gevonden is, en tot onze kennis gekoomen: zoo ver-
wert en onvolkoomen ontdeckt was, datter gelijc als met een donkere neevel van
onweetenheit omvangē lach: en van my met een klaeren glans van orde en oor-
zaekelijc kennis zoo verlicht, dat het geene men nu daer in van nieuws ziet en
weet, ongelijc meer is, alst geene te vooren daer van bekent was: en ten dien aen-
zien met recht mach gezeit worden van nieuws gevonden, en ontdeckt te zijn. Het
welc, op datter blijke, zoo merct alleen aen de Letteren, en wat daer in tot volle
kennis te ontdekken stont: naemelijc 1 Welke die zijn; 2 Was en Hoedaenich
die zijn; 3 Hooveelderlei; 4 uit wat deelen zy bestaen; 5 Hooze worden ver-
oorzaect; 6 Haer Oovereencooming en verschil. Dit inziende en 't geene daer
af tot noch toe beschreeven is, en hier nu beschreeven wort: zal men bevinden,
dat vande Oude en bekende Letteren naew iet anders als het eerste ontdeckt is ge-
weest:

I N L E I D I N G

weest: en dat het overige, in duistere onweetenheit begraven leggende, van my is in't licht gebracht. Diergelijke kan van andere soorten van spraec worden betoont.

3. Dat by het geene voor deeze duister en verwerdelijc was ontdeckt, noch veel nieuws door my daer is toegedaen en gevonden: Als veel Hooge geslachten, en een meenichte van Laege soorten van Letteren: en veel andere dingen, die den verstandigen Leezer uit de vergelijking van deeze beschrijving met alle die voor my zijn gelchiet, zal kennen afneemen: Ende met oenien uit dit en 't voorzeide voordelen, dat ic niet 'conrecht dit den naem van *Blert* toepas, en my de ontdekking toeschrijf; en alzoo te recht hier oover aldus mach dichten:

*Den Nieuwen Hoorn, diens
Hud en vleesch vernieuwt zijn,
pael in't noorden aendt Nieuwe
Goos; in't oosten aendt Ker-
stich of Parochy van't Nieuwe
Nieuwe Lans; en aendt vooft-
ly by't Recanijfs Nieuwe Lans
en aen Nieuw Hellevoet (daer de
voormaede overtreffelijke Sloop
binnen 's Gersele Gae den
naem Hellevoetsloop van heeft):
Doch in't zuiden aen het Oost,
naemlijc aendt Ouden Hoorn.
Alle gelegen in't Lans van
Voorn, vestijn genaemt het
Lans vanden Briel.*

*Ziet hier een Nieuwe Const, daer in de rechte spraec
Van Nieuwe Less'ren, ooc van VVoorde, Leeden, Sneedem.
Mer Nieuwe Dierse Tael; nae en der Nieuwe zae,
Van Nieuws nu wort verzoont: Daer van d'omstandichheden
Ooc Nieuwe dingen zyn: VVant zy u Nieuw ontdeckt.
In 's Nieuw vernieuwde Dorp, genaemt den Nieuwen Hooren:
Om 't vuele de Nieuwe Goos, en 's Nieuwe Lans zich streck,
Ooc 't vuele Nieuwe Hellevoet in 't vruchtbaer Lans van Vooren.
Laet nu dan zyn nies Nieuw, dat een die 's Nieuw omringet,
En daer in vruoont gerust, alst Kuisken in een Dop,
Ooc Nieuwe vrucht brengt voort, en Nieuwichheit beduict:
Met naemen alst u een, die zeet naew Let daer op.*

'T voorzeide geeft voornaemelijc te kennen, by wie, en wanneer deeze Const gevonden is. Booven dit staet noch te letten op de wijs hoe die gevonden is. Daer van ic nuu om cortheit alleen zegge, dattet zelve is geschiet, niet seffens, maer by stucken, met dan 't een, dan 't ander te verzinnen: en in elc stuc veel strijdige bedenkingen te hebben: en daer uit 't waerschijnelijcste te verkiezen; en dat zoo lang los en in twijfel te stellen, tot dat ic bevon de waarheit recht getroffen te zijn. In't ontdecken vanden rechten aert der oude Letteren, heeft de meeste moejelijcheit gesteecken. Dewijle alles verwert en raew was: ende zeer bezwaerlijc viel de gemeene oude ingewortelde meeningen van de zelve af te leggen; en nieuwe inde plaets aen te neemen. Hierin heb ic vande bekende Daeden met onderzoec der onbekende oorzaeken moeten voortgaen. En wan neer ic begonde de rechte oorzaeken der Oude te verstaen: ben ic daer door lichtelijker gecoomen tot kennis vande oorzaeken der Nieuwe Letteren: en van daer (dikwils nae veel en lang zoekens) tot nieuwe Daeden of Letteren zelf. Doch alle Nieuwe Letteren en zijn by my uit haer oorzaeken niet gevonden: maer heb in sommige, door eenich toeval, de daet eerst vernoomen: en alzoo mede uit de daet totter zoeken der oorzaeken moeten koomen. Van eeniger Letteren vinding in't byzonder wort in haer beschrijving iet gezet: als vande *V en O* en *oo* of *oo*, *oo* of *oo* soorten van *rr*, *l* Letteren, inde 30, 33, 36, 39, 39, 69, 69, 76, 80 en 139 zijde.

der Spreeckonst.

II. Hoofst. *Vande Nutticheeden en Waerdichheit der Spreeckonst.*

Aengaende de Leering deezer Const, daer van staen hier twee dingen aen te wijzen: 1 Wat iemant tot die te leeren zoude moogen beweegen en opwecken, 2 De Leering zelf.

De zaeken die iemant zouden moogen begeerich maeken om deeze nieuwe Const te leeren: zijn haer groote nutticheeden, en Waerdichheit.

I. Hoewel ic inde 2. 3 en 4 zyde de nutticheeden deezes heb aangewezen: zoo dunctet my niet te min dienstich, ooc hier voor aen tot opwekking, breeder en op een ander wys, daer yan te spreken. Zegge dan die niet te zijn zoodaenig, datse alleen konnen vorderlyc weezen weinige menschen van d'een of d'andere beroeping: maer zulke die strecken konnen, tot alle die haer daer in oefenen in't gemeen, en tot veelderlei soorten in't byzonder.

In't gemeen brengt deeze const een yder dieze leert dit voordeel toe: dat hy daer door geraect tot grondige kennis vandé aert en oorzaeken vā eenige der wonderlyxte en hoochloffelyxte zaeken des werlts: als vande Sprac, en met eenen vande teikenen desselvs, zynde het Schrift. 'Twelc geen dingē zyn die de menschen zelde voorkoomen, of ver van hen geleege: maer die altyt by daech en nacht hem ontmoet; jae in hem oorsprong hebbē, en door hem zelf te weech gebracht worden. En voorwaer ten is geen kleine zaec den rechten aert en oorzaeken der dingen te leeren verstaen, en voornaemelyc die van gewichte zyn; dewyl't is een verciering en volmaeking vande beste cracht die de mē heeft, te weten, van het verstant; en eē deel vande herstelling des beelts Goots, dat de mens door den val heeft verloorren. 'Twelc dan in hem een vonc is, hem verwecken tot lof en dienst van God den Schepper; en baerende een vergenoeging-vreugde des Gemoets, die de vermaekelycheit uit wellust ver oovvertref. Daerom te recht den Latynsen Dichtet zeit,

Felix qui potuit rerum cognoscere causas

Belutchich is de man of 'twyff // Die d'oorzaec weet van al 'tbedryf.

En gelyc dit plaets heeft inde kennis van alderlei dingen: alsoo voornaemelyc in zop treffelyke zaeken. En ist dat hier door veel zich opgeweet vinden, om met groot ongemac en moeite uitwendige en ver geleege zaeken te onderzoeken: en zal dit dan niet beweegen om te onderzoeken met gemac 'tgeene dat inde mens is? Hoe can't anders als schandelyc gerekent worden, byzonderlyc voor die als Wyze en Geleerde willen geacht zijn, datse kennis hebben en weeten te spreken van dingen die buiten zyn, ende en verstaen niet het geene in haer is, of van haer uitgaet; als is de sprac dieze spreken, en daer mee zy haer kennis oopenbaeren? machmen tot deeze niet zeggen de gemeene spreuc, *Nescis te ipsum*. Kent u zelve?

De onerbare Inericht of Aert // Verstaet niet dat zy selber zeit.

En niet alleen is deeze Const een yder nut tot volmaeking zyns verstants, maer ooc om 't spreken zelf recht en wel te konnē pleegen: 't sy met alderlei sprac, als Letteren, Leeden, Woorden, Speen, Reedenleen en Reedenē, wel en bequaemelyc te connen voortbrengē met haer behoorlyke langte, chimming, en saemēbinding; 't sy met die te connen veranderen nae geleegeentheit, te mengen en scheiden, te meerderen en minderen, te verschicken en herstellen, te binden en ontbinden, te Lirspelden, te Woortspelden, te Saesspelden, &c. en haer tegeendeelen. 'Twelc zaeken sijn die de menschen

(*)

hooche-

I N L E I D I N G

hoochelijc versieren en tot grootachting brengen: en die zonder deeze Const, of ans niet, of ten minsten niet anders dan met groote moeijeljkheit, en langduerige ervaerentheit, en dan noch onvolkoomen en niet grondich, kunnen verkreegen worden: en door deeze grondich en lichtelijc te bekoomen zijn. Al de werlt prijst zeer hooch de konst diemen *Rhetorica* heet. Maer een groot deel desselven, als de verhandeling vande *Periodi*, vande *Euphonia* of *Imitura*, *Numerus oratorius*, *Figura dictionis*, en *Pronunciatio*, hoort eigentlijc onder deeze Const, of ten minsten de gronden van die. Zoo dat derhalvé de lof en nuttichheit van geene, ten grooté deele deeze toe te passen zy. Wie en weet niet hoe nut een yder is, het geene men onder den naem *Grammatica* begrijpt. Nu dit is ten grooten deele hier onder behoorende: als de ganc *Profodia*, en 'tvoornaemste vande *Orthographia*; en de grondige kennis van't ooverige hangt hier heel aen; dewijle de spraec is de betekende zaec van't schrift, en de betekenende stof vande tael. Wat misfaet doch een mens meer, als dat hy in't uitspreeken eenige gebreeken heeft: 'tzy dat die geleegen zijn in eenige Letterē niet wel voort te brengen: 'tzy inde Geletterde spraec niet nae behooren, noch ter bequaemer plaets te doen rijzen en daelen, en op een te passen? Hoe ongevoechelijc, ja belachelijc ist, dat iemand in zijn brieven of andere schriften quaelijc spelt, ofte een losse en manggaende stijl heeft? 'Twele nochtans alle gebreeken zijn, die by veel gevonden worden: en die niet alleen zeer misfaeten, en ontferen; maer ooc veroorzaeken datmen den zin daer van, of niet, of verkeert, of ten minsten bezwaarlijc verstaet. Zulx dat deeze Const zeer nut moet zijn: dewijle hier door de gebreeken kunnen geheetert worden; Te meer door dien de rechte uitspraec, dieze leert, voor een treffelijke gaef, die de Menschen tot groote dingen bequaem maect, van God zelve wort gerekent: gelijc blijft Exod. 4. daer God dit als een uitneemende zaec in Aaron erkent; en hem daer oover gebruiet om den Coninc van Egipten, en de Outste in Istael aen te spreeken, en zijn last voor te stellen.

In't byzonder is deeze Const nut voor veeldertei soorten van menschen. Als voor eerst de gemeene **Schoolmeesters** / diens beroep is het Leezen en Schrijven te leeren. Wantzy en connen dit niet grondich doen zonder kennis deezer Const. En dewijl't haer hier aen tot noch toe heeft ontbrooken, haer alleen eenige rou-beginfelen bekend zijnde: zoo bevintmen, datse niet anders als met veel moeite en lange tijtquisting de Leerlingen alleen tot kennis van eenich onvolmaect uiterlijc gebruik van't leezen en merken, brengen, zonder dat inden gront te verstaen, Dewelke ic derf voor vast toezeggen, datse gecoomen zijnde tot rechte kennis deezes, zullen lichtelijc kunnen beraemen zoodaenige middelen die zy, of zelf, of door een ander moogen in't werc stellen; waer doorze in een ongelijc korter tijt, en met minder moeite en werring, tot volmaecter kennis van zulx zullen brengen, niet alleen de bedaegde die rijper verstant en oordeel hebben, maer ooc de heel cleine kinderen. Dit en zech te niet alleen uit vermoeden, of uit afneeming door reedenen: maer uit daedelijke ervaerentheit. Want ic oover eenige jaeren doe ic deeze Const hadde gevonden, een kint hebben dat maer vier jaer en een half out was: heb dat door mijn Huisvrouw, met cleine moeite ontrent in een half jaer tijts, tot zoodaenige kennis van leezen, lit, en woortspelden gebracht; dat

der Spreekonst.

al de werlt zich daer oover hoochelijc heeft verwondert : en dit noch met grooter volmaechtheit en zeekerheit, als andere die nae den ouden fleur geleert waeren.

Daer nae is deeze ooc nut en hoochnoodich al de ~~Meesters~~ die onderwijzing doen van eenigerlei taelen ; 'tſy Latijn, Griex, Hebreews, Arabijs, Frans, Spaens, Engels, & : als ooc de geene die daer in zoeken onderweezen te worden, of van ſelfs die te leeren. Want om eenige der zelve wel te leeren, iſt voor al van noode, datmen haer rechte uitspraec, als zijnde den gront en ſtof daer van, ter deege weete. En zulk kan zonder deeze Conſt niet ten vollen, of ten minſten zeer bezwaerlijc geſchieden : maer door deeze grondich en lichtelijc. De oorzaec is, om dat elke tael eenige byzondere wijzen van uitspreeken heeft , en ooc eenige eige letteren diemen in zijn Moedertael, of andere daermen in geoeffent is niet en heeft : die dan door deeze Conſt moeten geleert worden : in welke een uitspraec en a b van alle taelen wort gevonden. En dewijlze tot noch toe is verborgen geweest, uitgenoomen eenige onvolcoome ſtukken daer van : zoo bevintmen, dat iemand die eenige andere tael recht wil leeren ſpreeken, genootfaect is, met groote koſten en gevaer, te trecken in het lant daermen die ſpreect ; of elders zich geduerich te voegen by die in zulken tael opgevoet zijn : om alzooc door langwijlige verkeering onder zulke, het rechte uitspreeken daer van te leeren. 'Tweelc alſt al veel jaeren heeft geduert : zoo behoudenze noch dikwils daer in zulke gebreeken, datſe tot ſpot zijn vā dieze recht uitspreekē. Want alſt maer aen een letter ſchort, naediē yder letter dikwils komt; zoo miſmaekenze al watſe ſpreeken; en veroorzaeken niet alleen een onaengenaemheit in de ooren der geener die de rechte uitspraec gewoon zijn ; maer ooc datmen haer zoo wel niet en kan verſtaen. Ic heb dikwils luiden gehoort, die in't ſpreeken van een ander als haer moedertael, anders geen gebreeken en hadden als alleen in't uitspreeken van een of twee letteren ; en daer door maecten datſe bezwaerlijc konden verſtaen worden, en haer moedertael ſcheenen te ſpreeken. Zoo zijnder Hoochduitſe die 't in het ſpreeken van't Neederlants alleen ſchort, in datſe voor onze Tandbeen-el en Tandbeen-en, een Tantvleiſ-el en Tantvleiſ-en in zekere geleegētheit ſpreeken : en Engeliſe in datſe de y voor onze g gebruiken : en daer door al haer Neederlants bederven ; en nimmermeer, hoe lang zy ooc onder ons woonen, deeze gebreeken aſleggen ; dewijlze door derving van deeze Conſt, niet en weeten, noch konnen weeten, waer't haer aen ſchort.

Niet alleen is deeze Conſt dienſtich voor die iemant in Hoofttaelen of Volc-taelen zou willen onderwijzen, of zelf leeren : maer ooc voor die zulk van Lant-taelen en Stattaelen zou willen doen : Als by voorbeelt, Braebants, Gelders, Vlaems, Vries, Zuithollants, Noorthollants, Delfs, Schiedams, &. Inſgelijx Hoofs, Boers, &. Want elc van die ooc inde uitspraec verandering en zonderlinge eigenschappen, en letteren hebben ; die door deeze Conſt licht ; en zonder die niet, of quaelijc te leeren zijn.

Dat nuu de rechte uitspraec van andere taelen, 'tſy Hooft, of Ondertaelen, die deeze Conſt leert verkrijgen, groot te achten zy: bliçt niet alleen uit dat de zelve ſierlijckheit en verſtaenelijckheit meede brengt : maer ooc uit datſe een gaeve des H. Geeſt is ; en dat de derving van die de Menſche dikwils groote ſchaede by-

INLEIDING

brengt. Want onder de heerlijke gaeven die God op zijn Gezanten wonderlijk uitstorte op den vijfichst-dach : wort deeze wjloopichst van Lucas beschreeven : te weeten, datse konden bequaemelijc uitspreken alderlei taelen ; niet alleen de Hoofttaelen, maer ooc de Volc en Lanttaelen. Act. 2. En door dien Petrus te vooren hier van ontbloot was: rocht hy in gevaer van gevangen te worden. Matth. 26. 73. En 42000 Ephramiters quaemen daer door om 't leeven. Iud. 12. 6. Gelijk diergelijke inden oorloch en anders noch dikwils gebeurt.

De oorzaec waerom de rechte uitspraec der Oude, als der Hebreen, Grieken, &c. nuu niet ten vollen is bekent : en dat daer oover zoo veel zoekens en twist onder de Taelgeleerde is ; ooc veel pampier met losse raemingen vervult wort : dat meede de oude taelen die op eene wijs geschreeven worden, zeer verscheide worden gesproken en geleezen : is alleen, dat tot nuu toe zoo weinich van deeze Konst ontdeckt zy. Hier uit spruit ooc, dat veel Taelmeesters in haer schriften klaegen of voorgeeven, datse veel uitspraec niet en konnen beschrijven : en alleen met mondeling voor te spreken, leeren : 'twelc veeltijt ongeleegen valt, of door haer doot ondoenlijc wort. Zulx dat deeze nieuwe Konst, die alle deeze quaeden kan wech neemen ; en om de Afweezende en Naecoomelingen door schrift volkoomender alle uitspraec te vertoonen, dan met mondelinge voorzegging, de gront leit ; als ooc om iemant welc door naebotfing, eenige uitspraec niet leeren en kan, die hem diets te maeken door aenwijzing der oorzaeken, den voet geeft : alle Taelmeesters en Taelleerders op't hoogste nut en dienstich moet zijn.

De Dichters of *Poëten* is deeze Konst niet alleen nut, maer gans nootsaekelijc. Want haer doen voor zoo veel het inde voortbrenging van saemen-gepaste en vetgelecke Spreecgeluiden bestaet (zijnde zulx haer eigenste werc) : moet door deeze konst geschieden. Doch dewijl icse nuu zoo ver niet en beschrijf, zal daer van niet breeder spreken.

Die in't geene men *Logica* en *Dialectica* heet, vermaec scheppen : zullen niet zonder vrucht deeze konst doorgronden : aengezien zy daer in zelsaeme Voorbeelden van beschrijvingen, ordens, verdeelingen, en onderscheidingen zullen vinden. Want ic tot zulx wel zoo veel arbeit heb aengewent, als om de zaeken zelfs te ontdekken.

De geene die lust hebben inde weetenfchap diemen *Physica* d. i. Aert of Natuerkennis, noemt : en connen uit deeze Konst geen kleine nuttichheit scheppen. Want daer in den rechten aert des geluits van nieuws ontdeckt wort: en byzonderlijc van't geluit der Dieren, en voornaemelijc des menschen : zijnde het wonderlijcste, zoo van weegen zijn groote verandering ; als ooc zijn meenigerlei natuerlijc tuich en roerfel, daer't door veroorzaect.

Van gelijke ooc de Ontleeders en Geneefmeesters, 't sy Raetheelders of Wercheelders. Want deeze hier konnen leeren een nieuwe beschrijving en verdeling vande Mont, en andere deelen daer by geleezen : en wat elc werking en gebruik zy, in't voortbrengen der spraec: Infgelijc hoeder ontrent de Keel een vrywillige roering is, daermen tot noch toe geen kennis van heeft gehat ; diens Muizen of Spiereen noch te zoeken zijn. Alles zeer noodich geweten, om de gebreeken dier deelen sonder hinder der spraec te konnen helpen : en met afneemen of byvoe-

○ der Spreekkonst. II

gen de gebreekelijke spraec te moogen beeteren ; ooc, om uit het spreeken, van de hinderingen en toevallen recht te konnen oordeelen. Zulx dat, gelijcke om de Gebreeken die de oogen onderwurpen zijn, dienen ervaeren te zijn inde vermaekelijke wetenschap *Optica* genoemd : Zoo ooc in deeze Spreekkonst, om de Toevallen des Monts en by geleegeen deelen.

Dewijlmen dicwils ziet gebeuren dat de jonge kinderen die spreeken leeren, eenige gebreekelijke spraec aenwenné, daer d'Ouders geen raet toe en weeten om te beeteren ; naedienze d'oorzaec der gebreekelijkheid niet en verstaen ; noch waer die in geleegeen is : zoo zoude de zulke deeze Const ooc vorderlijke konnen weezen, om 'tvoorzeide by tijts te voorkoomen ; en om andere reedenen.

uit deeze alle blijkt dat deeze Const een vande nutste en noodichste is : en dat ic om die te ontdekken, en in een geschichte orde te brengen, geen onnutten arbeit heb gedaen : ervan gelijcke niet en zal doen die zich totter grondich onderzoek desselven gaet begeeven, en hem daer in betoont een **Letter** die naew daer op let ; volgens mijn Waepe-spreuc, en dit dicht daer op slaende.

De Letter op Pampier, doet heugen oude zaeken :

De Letter op de Lip, ontdekt des herts gedacht'.

Wie dan een Letter is, die op de Lett' ren acht,

Can tot beroemt verstant van Out en Nieuw geraecken :

Ooc van de Lett' ren Goots, geschreeven op 'z Berchs top

Daer 't Leeven of den Vloec aenhangt. Dus Letter op.

II. Wat de **Waerdichheit** deezer const aengaet, die zal by veel wel klein schijnen : om datse beezich is ontrent zaeken, diemen de Kinderen, en geringste alder eerst leert. Maer dit is een heel verkeert en ondankbaer oordeel. Want gelijkmen het broot niet en moet klein achten om dattet ooc Geringste gebruiken : en die zulx doet zijn dwaesheit bevint, als hy dat moet derven in hongersnoot, en al zijn Gout en Zilver om dit alleen wel zoude willen geeven, gelijc in Egipten en Samaria geschiede : Zoo ooc hier. Want de gemeenheit, als die is verknocht met nuttichheit, niet en behoort te baeren verachting, maer achtning. En dewijle die hier in een hoogen trap zijn : zoo volcht daer uit haer groote waerdichheit. En hierom ist dat veel vande aldergeleertste, en ooc vande hoogst-verheeve in staet, als Keizers, Vellooversten, &c. : haer niet en hebben geschaemt zoo ver hier mee te bemoejen, datse zelfs van de rouwe beginfelen alleen hebben geschreeven, en boeken uit gegeeven. Booven deeze ist wel zoo, dat de rouwe beginfelen deezer const de minste Leerlingen worden voor-gefelt : maer de hooger beschrijving desselvs, gelijc die hier geschiet, acht ic zoodaenich te zullen worden bevonden, dat zelf de kloecke geoefende verstanten daer werc in zullen vinden. Gelijc zulx ooc inde Telconst gebeurt : diens rouwe beginfelen meede wel zijn voor de kinderen : maer haer hooge beschrijving, welc het oorzakelijc bewijs verrat, en de verhandeling der getaelen, diemen *Gefigureerde*, of *Geometrische* en *Coffie* of *Algebraische* noemt, voor de kloecst-zinnige : en daer oover in groote achtning.

I N L E I D I N G

III. Hoofst. *Vande Beschrijving, en Onderzoeking der Spreekkonst.*

Nae dat verhaelt zijn de Nuttichheeden en Waerdichheit deezzer Const, welke tottet leeren zouden moogen opwecken : zal ic spreken van't geene noodich is tottet verkrijgen van die nuttichheeden en zoo waerden zaeck : naemelijk de Lettering zelf, welc geleegen is, 1 In een bequaeme beschrijving deezzer const, daer door men onderweezen wort ; 2 In een naerfste Onderzoeking van die, waer door men de onderwijzing aenneemt.

1. De Beschrijving hebt gy hier, welke op datse tot haer einde bequaem zy : isse van my nae vermoogen, klaer en met orde gedaen ; bestaende meest in Bepaelingen, Onderscheidingen en Deelingen, Aenwijzing van Eigenschappen, en Verklaeringen vande voorschreeve. De Bepaelde en verspreide zaeken, neffens andere voorvallende, geef ic meest al Nieuw-gemengde Duitse Naemen : en heb dicwils veel moeite gedaen, om bequaeme en Zintrijke te bedenken. Niet teegenstaende zullenze veel in't eerste duister en bers schijnen. Doch zoo iemand hem in deeze wat oefent, zalze klaer en welluidende bevinden. Dewijl haer sommige op uitheemse Constwoorden (*vocabula artium*) zoo gewinnen ; datse de Duitse diemen in haer plaets gebruiet niet en verstaen, zelf alse duidelijker en beeter zijn : zoo vinden haer genootsaeft, die zuiver duits willen schrijven en eevewel verstaen worden, de uitheemse aende cant te zetten. 'Twelc ic niet en heb gedaen ; om dat meest al de Constwoorden die ic gebruiet, niet en zijn uitet Latijn of elders vertaelt ; maer van nieuws bedacht om Nieuw-ontdeckte zaeken, die te vooren in geen taelen zijn beschreeven, en geen naemen en hadden, daer mee te beteikenen ; en diemen derhalven saemen met de zaeken, eerst in't gebruiet moet btengen. Ooc om dat inde plaets vande uitheemse dieder zijn, dicwils Duitse gebruiet in een anderen zin : om de dooling of andere onbequaemheit, die ic inden ouden zin bespeur. Die nuu met den zin der Duitse oovereencomen, stel ic hier en daer neffens de Duitse.

In de Bepaelingen (*Definitiones*) druc ic dicwils het Geslacht (*Genus*) niet uit : om de cortheit, en om dattet uite voorgaende onderscheiding bekent is. Ooc bepael ic dicwils op verscheide wijzen, de dingen die op gelijke wijs zouden moogen bepaelt worden : en dit om te toonen dat elc van die alle zoo verscheidelijc konnen bepaelt worden ; en om een walgelijken stijl te schouwen.

De Verspreiding (*Distributio*) is Deeling (*Partitio*) of Onderscheiding (*Divisio*). Die beide en voech ic niet alleen tussen de andere beschrijvingen : maer stelze ooc in taefelen ; om die met een opsicht heel te konnen vatten en beeter te heugen. En versprei gemeenlic in weinich soorten of deelen, veeltijts in twee : dewijle uit de Tweespreiding (*Dichotomia*), alse nae behooren geschiet, de volmaeckste verhandeling ontfaet. Ic zie altijt in, of de onderscheiden genoomen zijn van't geene de onderscheide zaeken in haer zelve hebben, of ten aenzien van andere : nae geene, als de voornaemste, onderscheide ic eerst : dan nae deeze, zonder die onder malkander te mēgen. Ooc let ic ofse veel gemeen zijn, of sommige alleen eige. Nae de gemeene maec ic Hooge Geslachten, en verhandel die derhalven in't gemeen : dewelke dan verstaen zijnde, konnen met eenen alle Laege Geslachten,

ten, en Soorten, die uit haer saemenvoeging vloejen, verstaen worden: ja yde kan daer uit nae zijn behaegen in meenigerlei vervolch byzondere soorten maeken: mits elc der Hooge Geslachten die't lijden können booven, of onder, of oover al tuffen in te voegen.

De Eigenschappen nae welke ic geen onderscheiding doe, beschrijfic by haer zaec: zettende daer voor in andere letter **Eigensff.**

Inde Verklaeringen (die met andere letteren als al de voorzeide gedruet zijn) koomen de Voorbeelden. Van welke tot waerschouwing noodich dient gezeit, en wel aengemeret, lichtelijc te zullen gebeuren dat zommige die anders zullen uitspreken als ic, en dan op de beschrijving niet passen als Voorbeelden: en mitsdien, meenen dat ic dool. Daerom zal een yder die zulx bevint verdacht zijn, om dan meer op de Bepaeling als op die Voorbeelden te achten: en te oordeelen, dat de oorzaec waerom hem de beschreeve zaeken uit de Voorbeelden niet en blijken, en onwaerachtich schijnen: niet en zy mijn verkeerde onderwijzing; maer om dat hy die nae mijn meening niet uit en spreeft. By voorbeeld, indien iemant, een Vlaeming zijnde, leest inde 66. zijde tot Voorbeelden van Holachtige vrye Tantvleischlinkers **uer/luet/zuert/buert/** die nae zijn gewoonte uitsprekende: zoo zal hyze bevinden op haer bepaeling niet te passen: maer die eevens te luiden als de Voorbeelden vande Holachtige vryklinkende Middellertten in de 56. zijde staende, en met de bepaeling van die oover een te koomen: en daer uit meenen dat mijn leering vals is, zoo hy dit niet in en ziet. Het is wel waer, dat ic zulx daer, en somtijts elders aenwijs: Maer het kan noch op veel andere plaetsen geschieden.

Achter de Verklaering stel ic die wils met gelijke Letter (doch met een leege plaets daer wat afgescheide) de Bewijzing der Waerheit, en Weerlegging der Doolingē: daer in ic somtijts wat lang ben; om dat de invoering van nieuwe meeningē, en verdrijving der Oude ingewortelde zulx vereist. Doch den Leezer die de zaec wel gevat heeft, en bestaet: kan zulx in't leezen of leeren ooversaen zonder afbreeking des ordens of verwochs. Ic zou op meer, bewijs en breeder verklaering hebben gestelt: ten waer ic gevrees had, dat dit boec voor't eerste te groot zou zijn geworden.

II // Aengaende de **Onderzoeking/** die moet geschieden met de Beschrijving vlijtich en aandachtich te ooverlezen: en by het leesen te voegen de daedelijke ondervinding en beprooving van de beschreeve zaeken: mits die uit te spreken, en daer niet alleen met de ooren naew op te letten, en d'ene teegen d'andere te vergelijken, om haer verschil en oovereencoming te bemerken; maer ooc met een vinger te voelen inden mont, om de gestalte der Vormē beeter te verneemen. Want in gevalle iemant deeze beschrijving alleen ooverloopt, en zonder lust in ziet, of daer geen merkelijke tijt en moerte aen beleeft: zal geen of weinich vrucht daer uit trekken, en hent alles duister en zwart schijnen: Alzoo't meest al nieuwe en onghoorde dingen zijn. Gelijc selve ooc in die geleegentheit gebeurt in alle Consten daermen noch niet in geboefent en is: hoe klaer die ooc beschreeven zijn.

INLEIDING

IV. Hoofst. *Vande Beteikening, hoorende meest tot de Spracmerckonst.*

Volcht vande Beteikening. Zal den eenen Mens den anderen iet, dat verburgen of niet teegenwoordich is bekent maeken: zoo moet hy zulx doen door teikenen die de zacc, of door gelijking, of door instelling, te kennen geeven. Maer want ic in dit boec voor heb veel nieuwe dingen te oopenbaeren: zoo heb ic ooc tot dien einde veel nieuwe teikenen moeten instellen en gebruiken; en oude teikenen tot nieuwe beteikenis vervoeren. Doch op dat dezelve mochten worden verstaen, en ooc van andere gebruikt: heb ic de beschrijving van die met haer beduidenis, hier voor aen gestelt; neffens eenige oude en gewoonelijke. En al ist dat dit eigentlijk hoort tot de Teikenconsten, naemelijc de Tael en Merckonst: Zoo heb ic nochtans hier iet van willen zeggen: dewijle die Const en my noch niet in't licht zijn gebracht; en daerom den Leczer totte zelve niet heb konnen wijzen.

Het geene ic in deeze Const beschrijf en ondec zijn 1 Letteren, 2 Geletterde sprac.

De Letteren heb ic beduid door drierlei teikenen of middelen: 1 Met Naemen, 2 Met Merken, 3 Met Teikenen die uit die beide bestaen.

1. De **Naemen** die ic de Letteren gegeven heb zijn ooc drierlei: 1 Beschrijvnaemen, 2 Speldnaemen 3 uit bei gemengt, of saemen gevoecht.

1 **Beschrijvnaemen** noem ic de Naemen die een zacc alzoo beteikenen, datse die met eenen, of ten deele, of ten volle beschrijven of te bepaelen. Als de naam **Gedelijc Dier**/beteikende en bepaelende de Mens: Weeterom **Smooletter/ byje Snaphilinker**/beduidende en beschrijvende eenige soorten van Letteren. Alle de Geslachten en Soorten der Letteren, zoo Hooge, als Laege, konnen met duzdaenige naemen dietselijc beteiket worden;

2 Met **Speldnaemen** versta ic zulke oorspronkelijke naemen van Geluiden, welc ooc Voorbeelden vande beteikende zacc zelve zijn, of die in zich begrijpens en daer oover bequaem om meede te spelden. Ten welken aenzien ic die zoo noem; en ooc **Zaenaemen** mochten heeten. Gelijk zijn **aa/ bee/ G**. De hooge geslachten der Letteren, en konnen niet gevoechelijc met zulke naemen genoemt worden: om datse veelderlei, en zeer verschillende geluiden begrijpen: maer wel de Laege geslachten en soorten, die zoodaenige geluiden vervatten, welke niet zeer merkelijc van malkander verschillen. Daerom eenige van zulke alleen van outs Speldnaemen hebben; en voor andere van nieuws by my zijn ingestelt en gegeven.

3 De naemen die uit Beschrijf en Speldnaemen bestaen, moogen **Beschrijv- speldnaemen** worden gezeit. Zijn tweederlei: 1 **Onderscheidende**/ die door de Beschrijvnaemen, de Speldnaemen daerze mee verknocht zijn, onderscheiden of eigenschappen toevoegen, welke die tot laeger soorten maeken. Als **Snep-aa/ Staeg aa/**: daer de Speldnaem **aa** toegevoecht wort, door de Beschrijvnaem **Snappende** of **Staeg**/ die daer mee verknocht is, een eigenschap of onderscheit die haer tot een Laeger geslacht maect. Deeze en dienen ooc de Hooge geslachten niet gegeeven te worden: maer zijn bequaemst, om ingestelt en gebruikt te worden tot beteikening van noch laeger soorten, als die tot ongemengde Speldnaemen

der Spreeckonst.

naemen bequaem zijn: naemelijk zulke, diens geslacht geen heel merckelijc verschillende geluiden vervat. Want zoomen deeze met bloote of ongemengde Speldnaemen noemde: en zoudenze van haer tegefoorten naew onderkent worden. By Voorbeeld, als men de **Platte úu** noemde **úu**/ en de **Hol-achtige úu**: of de **Wortel-aa/ á, a,** en de **Tel-aa/ á a**: men zou qualijc merken, dattet verscheidene naemen van verscheide zaeken waeren: gelijkmen zeer wel doet, als men die met Beschrijfspeldnaemen noemt **Platte úu/ Hol-achtige úu/ Wortel-aa/ Tel-aa**. 2 **Verklaerende/** die door de Beschrijfnaemen iet beteikenen, daerze mee verknocht zijn, ooc beteikent is. Als **Hol-achtige Achtermidde-ou/ Hol-achtige úu/ Achtermidde-oen/ Middel-oe/ Holle middel-oe**: daer van de Speldnaemen **eu/ úu/ oen/ oe/** alleen alles beteikenen, dat dezelve doë met die Beschrijfnaemen, Zoo datse alleen tot verklaring daer by gedaen zijn; om iet uitdruckelijker aen te wijzen, dat inde Speldnaem begrepen is.

II. De **Merken** der Letteren zijn 1 Bloote, zijnde zulke, die geen Bymerken bygevoecht hebben welke enige eigenschappen der zelve beduiden. Als **a/ b/ c/ d/ i.** 2 Bekleede, die zulke Bymerken ontrent haer hebben. Als **;**, daer by het Grondmerc **u/** een Bymerc gevoecht is dat **hol-achtich** beduit. Men zoude alle Geslachten en Soorten van Letteren, zoo hooge, als laege, wel met Merken kunnen beteikenen: Maer 't eerste mach zonder groot naedeel ongedaen blijven: doch het tweede, als heel noodich, dient gedaen. En kan gevoechelijc aldus geschieden: 1 Dat de Laege geslachten en foorten die Speldnaemen van nopde hebben met bloote Lettermerken beteikent worden; naedien het gewoone lijke schrist uit zulke bestaan moet; en die mackelijxt te schrijven zijn. 2 Dat de Laeger foorten, die wy gezeit hebben datmen met Beschrijfspeldnaemen dient te beteikenen, Bekleede Merckletteren toegepast worden: Op datmen nae geleegeentheit de Cleeffels of Bymerken in't schrist zoude moogen voegen, of daer uit laeten zonder verandering der Grondmerken.

III. De Teikenen der Letteren die uit naemen en Merken bestaen, en **Letternaem-merken** moogen hroten, zijn tweederlei: 1 Merc-onderscheidende, diens Naemen de beteikenis der Merken bepaelen en byzonderder maerken. Als **u** *Consonant* of *Meeluidende u/* of **S** *Stange u/* **Platte f/** *Holle f/* **Strange m/** *Snappende m/* **Wem-l/** *Wetl-l/* of **Cantwets-l.** Merc-verklaerende, die iet dat het Merc beteikent, door den naem ooc beteikenen. Als **Hol-achtige i,** **Dree z/ j** *Consonant* of *Meeluidende j*: daer **hol-achtige, hce/ Consonant** of *Meeluidende/* ooc door de Merken beteikent zijn. Bei deeze, gelijc ooc de voorgaende Merckletteren, kanmen bequaemelijxt Talloos, en in't veelal gebruiken, en dat in alderlei gevallen zonder verandering: mits dan te stellen een Merc alleen. Hoewel men die ooc in't Veeltal zou moogen beziigen; mits dan twee Merken van eene slach te stellen. Als om te beduiden **Effens** en **Holle effens/** te stellen **ff** en **Holle ff.**

In't verhandelen deezer Spreeckonst geef ic alle Geslachten en Soorten van Letteren zoo hooge als laege, Beschrijfnaemen (behalven eenige Dubbele): en dat meest zulke, die haer soorgmackend onderscheit te kennē geeven; op datmen

I N L E I D I N G

wanneer die gebruikt worden, alleen uit de naem het wezen en den aert der beteikende zaak zoude kunnen afneemen; en derhalven niet van noode hebben, om dezelve te verstaen, de beschrijving of bepaeling daer van in te zien, alffe niet genoechsaem is onthouden; gemerct zulke naemen die vervatten. Deeze gebruik ic ooc doorgaens. Maer de Speldnaemen en Beschrijf-speldnaemen, wijs ic wel aen, en geeffe alle Letteren welke die noodich hebben: doch en gebruik van de zelve naew andere, als die Enkele Vryklinkers beduiden: en dit ter plaetse daer my hare beschrijfnaemen te lang zijn, als voornaemelijc onder de Voorbeelden en inde Letterordens, die heel corte teikenen vereisen. Om de Laege geslachten en soorten van Dubbele Vryklinkers, en Enkele eh Dubbele Nietvryklinkers te beteikenen: gebruik ic Merken en Naemerken: voornaemelijc als ic die tot Voorbeelden, of in Letterordens stel; om datse aldercortst zijn. En zoude ooc om die oorzaec, en om eenpaerichheit te houden, de Laege Geslachten en Soorten der Enkele Vryklinkers met zulke beteikent hebben: maer om datse geen gewoonelijc en bekende eige merken hebben, behalven deeze *a e t o u j w*; en derhalven veel nieu-ingestelde zou hebben moeten gebruiken, welker beteikenis elc een ten eersten niet verstaen zoude, en eens verstaen hebbende zoo vast niet onthouden: zoo heb ic dat niet gedaen; maer die, als gezeit is, met Speldnaemen en Beschrijf-speldnaemen inde Letterordens en ooc elders beteikent: zelf ooc de voorzeide die oude Merken hebben (behalven op eenige plaetsen) om eenpaerichheit onder die te houden. Zoo dat in alle Letterordens de Enkele Vryklinkers met Speldnaemen, en de ooverige met Merken uitgedruet worden. Hier uit ontfaet dat, de Enkelde Vryklinkers schriftelijc op gelijke wyze als de Lange of Eenvormige Dubbele, beteikent worden. Wát de Merken vande Speldnaemen van zulke Enkele, zijn eveneens als de merken van die Lange. Doch om deeze twyfelachtichheit te weeren: heb ic vande 54 zyde af (alzoó my zulx, doemen die zou drukken, eerst inden zin quam) de Merken welke Speldnaemen van Enkele Vryklinkers beduiden, in't Eental en buiten menging zynde, geschreeven met een Opperwoort-trapmerc (*nota accipiunt usus*) daer booven, en de andere welke Merken van Lange Voorsnapklinkers zyn, met een Onderwoort-trapmerc (*nota accipiunt gravia*); en ooc wel zondet Trapmerc (gelijk ic ooc inde 90 zyde de Lange staegge alzoó beduid, die daer alleen voorvallen). By Voorbeelt, met *aa/ae/éé/ie/ij/úu*, beduid ik met Speldnaemen van Enkele Vryklinkers: maer met *aa/ae/ee/ie/ij/uu* of met *aa/ae/ee/éé/ie/ij/uu* Lange Vryklinkers. De *eu* is zondet Trapmerc gedruet, te by datse een naem, of Lange Klinker bedint: om daer geen gegooete met een Trapmerc is.

Zijnde aengeweezen vande Lotte teikenen 1 Hoc-veelderlei die zijn, 2 Tot hoedienige ic yder soorte gebruik: zoo dient verder vertoont, welke die zijn. Tot Merken der Enkele Nietvryklinkende zeer verschillende laege geslachte gebruik ic deeze, die ic hier op het cortste in een Letterorde voorstel, met de Beschrijfnaemen daer by, welc haer beteikende zaken beschrijven; staende met haer voorste deelen, die de Diepte beschrijven, aende kant of zyde der Geleederen staen; maer met haer leste, welke het ooverige beschrijven, onder de Ryjen: en alzoó elc haer merc ter plaets daer het Gelut de Ry doorsnyt, aenwyzende.

I N L E I D I N G

vervattende t; alzooze y in beteikenis gelijxt zijn: doch voech by etc tot onderscheit een byteiken aldus *xy*. Op gelijke wijs, en om gelijke reeden, beteiken ic de Smalle *El-en Knocsmoorder* met *h* aldus *h h*. Met *h* beteiken ic een Knocruiser in't gemeen; en ooc in't byzonder alsnuu een Bree, alsnuu een Smalle: dewijlze tot bei gebruidt wort. Door *hg* bedui ic de Lelvrybreeruifer: om datse een bree Lettet is die tussen de Bree *h* en *g* uitgesproken wort; en die de bree *h* en *g* tot naeste bueren heeft; anders ooc door *g*. Om gelijke reeden, beteiken ic de Lelvry-smalruiser door *hch* of *ch*. Maer met *ch* bedui ic de Vryje Heemelt-smalruiser: om datmen gewoonelijc die daer meede beteikent; en om reeden die uit de 63 yde deezes boexkan afgenoomen worden. De ooverige Geslachten beteiken ic met gewoonelijke Merken in haer eigenste beteikenis.

De soorten der Letteren onder deeze geslachten begreepen, welc zeer veel zijn, beteiken ic met Naem-merken en Beschrijf-speldnaemen: mits voor by yder der voorschreeve Merken, of haer Speldnaemen, zulken Bynaem te voegen, die haer soortmaekend onderscheit te kennen geeft. Van zulke Bynaemen zijn deeze de voornaemste: 1 *Platte/Hol-achtige/Holle*: 2 *Snappende/Staeg*: 3 *Bree/Smalle*: 4 *Wortel-/Achtermitde-/Middel-/Vleis-/Been*: 5 Welke uit die bestaen, 'tly uit twee, als *Platte snappende/Platte bree/Snappende bree*; 'tly uit drie, als *Platte snappende bree/Snappende bree wortel*: 'tly uit vier, als *Platte snappende bree wortel*. Hier van kunnen de twee eerste soorten of hoopen al de voorschreeve Merken of Speldnaemen bygevoecht worden: de derde alleen die vande drie eerste ryen, en de *h* vande vierde, de drie eerste die vande tweede ry of Hemeltry; en de twee leste die vande derde of Tantry: de vyvde deeze, of die, welc zulx vereisen: gelijc voor oogen wort gestelt in deeze Orde.

<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Snappende</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Staaende</i> </div> </div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Platte</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Hol-achtige</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Holle</i> </div> </div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Knoc</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Lel</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>VVortel</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Achterm.</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Middel</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Vleis</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Been</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>Lip</i> </div> </div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: flex-start;"> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>xy</i> <i>xy</i> <i>ik</i> <i>gher</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>hg</i> of <i>g</i> <i>hges</i> <i>hcb</i> of <i>ch</i> <i>ehck</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>ng</i> of <i>ng</i> <i>eng</i> <i>g</i> <i>ree</i> <i>k</i> <i>hee</i> <i>g</i> <i>gee</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>ver</i> <i>el</i> <i>m</i> <i>ow</i> <i>d</i> <i>dee</i> <i>s</i> <i>zee</i> <i>zee</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>m</i> <i>om</i> <i>b</i> <i>bee</i> <i>p</i> <i>pee</i> <i>v</i> <i>vee</i> </div> </div>	<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>h</i> <i>bee</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>ch</i> <i>ech</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>cb</i> <i>ech</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>s</i> <i>es</i> </div> <div style="margin-bottom: 10px;"> <i>f</i> </div> </div>
<div style="display: flex; justify-content: center; align-items: center;"> <div style="margin-right: 10px;"> <i>7</i> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <i>Bree & Smalle</i> </div> </div>				

Om nuu met enen een middel aen te wijzon, hoemen al die voorzeide soorten, gelijc ooc andere volgende, met Merken zou kunnen beteikenen; en die zoodaenich datmenze licht kan onthouden, en datmen dezelve gebrukende, het oude gewoonelijc schrift of druc in zijn geheel en voorigen staer' alzoo blijve, dat elc die deeze niet en verstaet eevewel 'tselfe zoude kunnen leezen: Zoo zech ic dat dit kan geschieden, mits in te stellen enige Byteikenen, om daer mee de voorverhaelde soortmaekende onderscheiden te beduiden. Welke dan by

der Spreeckonst.

Grontmerken die Geslachten beduiden gevoecht zijnde: zulke soorten van die geslachten aanwijzen, als die bymerken te kennen geeven. Tot zulke Bymerken stel ic inde volgende, die ooc inde voorgaende Letterorde vertoont zijn, 1 Tot Boovemerken (dat zijn die booven haer Grontmerken moeten staen) $\angle . . . \circ , \circ$ 7 $\angle$ om te beteikenen **Staege/ Snappende/ Platte/ Hol-achtige/ Holle/ Bree/ Smalle.** 2 Tot Ondermerken, die onder moeten staen, $, , \text{ s}$ om te beteikenen **Ondiepste/ Pasfondiepste/ Ondiepste op twee nae.** Wel-verstaende van't

geslacht door haer Grontmerc beteikent. Onder het geslacht der Heemelt-letteren, zijn de Middelletteren de Ondiepste, de Achtermidletteren de Naest-ondiepste, en de Wortel-letteren de Ondiepste op twee nae. Onder de Tand-letteren zijn de Beenletteren de Ondiepste, en de Vleisletteren de naest Ondiepste. Onder de Kroppletteren zijn ondiepste de Wortelletteren, naestondiepste de Lelletteren, en ondiepste op twee nae de Knoecletteren. Zoo dat, als, by Voorbecht ( ) onder een merc van een Heemekletter staet: dan beduict de diepste aen't midde/ of dattet een Middelletter zy: maer onder een Tantmerkletter staende, datse een Vleisletter zy: Hier staet noch te letten, dat de voorschreeve Ondermerken, om zulx te beduiden, moeten staen onder den achtersten hoec, of achterste been van't Grontmerc. Want door elc der twee leste van dezelve Ondermerken, onder den voorsten hoec staende, beteiken ic dat haer Grontmerc vervoert is om een Letter te beduiden, die de eige in alles gelijc is, behalven in datse dieper is: doch door dit meer, door gint min. Als blijft in u, u, r, v, h, h, g, th .

Alzoo vertoont zijnde welc de Teikenen zijn der Nietvryklinkers die ic gebruij, en diemen zou moogen gebruiken: dient zulx van de Vryklinkende Letteren gedaen.

Om grondich te verstaen de Merken daer mee ic de Dubbele Vryklinkers beteiken: moet eerst geweeten zijn de eigentlijke beteikenis der Enkele Grontmerken daer uits bestaen: zijnde deeze zeeve a, e, f, u, o, j, w / die ic de volgende beteikenis als de eigenste toeschrijf. a beduit een Vryje platte Kropklinker, genoemt aa : en met eenen elke soorte daer onder begrepen; doch gemeenelijc een zulken Wortelklinker. e beduit een vryje platte voorheemeltklinker, genoemt ee ; en met eenen elc der soorten daer onder vervat; maer meest zulken Middelletter, en altijt dan, alstet gestelt wort teegen de Achtermidde-te/ die ic met e beteiken. f beduit een Vryje platte Tantklinker, genoemt Platte ij : en met eenen elke soorte daer onder hoorende, en voornaemelijc zulken Beenklinker. u beduit een Vryje hollooze Lipklinker, geheeten Hollooze uu : en ooc elke Ondersoorte der zelve; Maer, een Platte, alstet teegen een Hol-achtige wort gestelt, die ic met u beteiken. Zulx dat u en u teegesoortich gebruijft weezende, geene een Platte uu / deeze een Hol-achtige beduit. o beteikent een Vryje plattelooze Kropklinker, diens Speldnaem oo ; en elc van diens Ondersoorten; doch altijt een Holle, alstet teegen de Hol-achtige wort gestelt. Welke Hol-achtige oo ic onderscheidelijc bedui met s . Derhalven als ic o en s teegesoortich stel, beteiken ic door geene een Holle oo / en door deeze een Hol-achtige. Voorder beduiden al de voorgaende Staege, alse in $eé$ zelvde Woordlit of Gront achter een der voorgaende staen: anders Snappende. j beduit een staege

I N L E I D I N G

Vrytantsklinker, geheeten **Staege ij**: en elc dier soorten; doch de **Platte** voornaemelijc, en alstij dan, alstet teegenstellig gebruiktwort: en is zoo ver een soorte onder **f** verrat. **u** beduit een **Staege Vryklinker**: en dienvolgende ten deele onder **uu** begreepen. De naem is **Staege uu**.

uit deeze zeeve gebruikelijke bloote **Merken** van Enkele vryje Klinkers, en de drie bekleede van my daer by gevoecht: maec ic, om groote vreemdichheit te schouwen, de **Merken** van al de **Dubbele vryje Klinkers**: mits die op verscheide wyzen saemen te voegen, en door zulk haer onderscheide beteikenis aen te wyzen. Als voor eerst de **Voorsnappende Lange**, of **Tweedubbele Eenvormige Vryklinkers**: daer van ic de beschrijfsnaemen ten deele ter zyden, ten deele onder stel, aldus:

<i>Lange</i> } <i>Vry-</i> }	<i>Platte</i>	aa	atai	a,a,	a,a,	ae	ee	ie	ij	uu
	<i>Hol-acht.</i>	ii of io	i,i:	i,i:	i,i:	eu	eu	ue	ui	'u'u of 'uu
	<i>Holle</i>	oo	o,o:	o	o	oe	oe	uo	oi	ou
		<i>Krop-</i>	<i>Knoc-</i>	<i>Lel-</i>	<i>VVortel-</i>	<i>Achterm-</i>	<i>Mid-</i>	<i>Vleis-</i>	<i>Been-</i>	<i>Lip-</i>

Klinker

Van deeze **Merken** zijn eige, al die uit gelijke, of eenslachtige **Grondmerken** bestaen: te weeten **aa aai ai, a, a, a, a, : ii i,i i, i, i, : oo o,o, o, o, o, o, : ee ff of ij uu of uuo 'uu of 'uu**. Want deeze beduiden elc zulke twee **Spreecletteren**, als de Enkele **Mercljetzen** daer uitsfe bestaan eigentlijk uitwyzen. Maer **Oneige** en **Vervoerde** zijn de ooverige, die uit ongelijke of schilfslachtige Enkele **Grondmerken** saemen-gevoecht zijn: en daer oover eigentlijk **Schilsvormige Spreec-klinkers** zouden beteikenen: en worden nochtans om **Eenvormige** te beduiden gebruiket. Van deeze zijnder sommige in zulke oneige beteikenis van outs gebruikelijc; te weeten **ae te: eu ue ut: oe ou**: sommige by my van nieuws vervoert: naemelijc **eu oe oo of**: en dit uit noot; alzooder geen gewoonelyke eige noch oneige zijn, die zulk als deeze onderscheidelijc beduiden. Om nuu te toonen de reeden vande vervoerde beteikenis der oneige: zech ic aldus: dat **oe** en **te** vervoert zijn van weegen haer naefte gebuerschap in diepte, als gezeyt is inde 54 en 65 zyde: **eu eu ut oe oe of ou** ten aenzien van haer eevenheit in Diepte en Holte: en dit alzo, dat in **eu** en **eu** de eerste Letteren, naemelyc de **e** en **e**; maer in **ut oe of ou** de leste, te weeten de **f e u /** vervoert zijn om haer eeve Diepte. En weder in **eu** en **eu** de leste, naemelijc **u**: maer in **ut oe of ou** de eerste, te weeten **u** en **o / om** haer eeve holte. Voorder **ue** en **uo** ten opzicht vande Buerschap in diepte, en eevenheit in holte: in **ue** de **u** om haer eevenheit in hol-achtichheit; en de **e** om haer naefte buerschap in diepte: in **uo** de **u** om naefte buerschap op een nae in diepte; en **o** om haer eevenheit in holte. Wel-verstaende als men hier **u** voor een hol-achtige, en **o** voor een holle Letter neemt: gelijc ooc **e** voor een Achtermidde, **e** voor een Midde, en **f** voor een Tandbeenletter. Merct hier dat ic doorgaens de **Lange Klinker**, die ic hier en inden Anhang met **of** beteiken, met **uof** beduit heb; voegende by **of** een **u /** om die daer door van **f /** datmen ooc met **of** uitdruct, te onder-

der Spreekkonst.

onderscheiden; en meede van 't genee men eigentlijk met of zou moogen be-
duiden. Maer zulx is my nuu berouwen, en acht beeter dat de u daer af blijve.
Neemt ooc in acht dat ic de eu onderschei vande Tweevormige, die uit e en u be-
staet; met geene te beteikenen met eu/ deéze met em.

De Voorsnappende, eenvormige driedubbelde Vryklinkers, beteiken ic met
de merken der Tweedubbele; mits tot onderscheit van die, de leste Letter te
verdubbelen aldus:

Driedubbele Voorsnappende eenvormige	} Platte Holacht, Holle	aaa	a ₁ a ₁ a ₁	a ₂ a ₂ a ₂	a ₃ a ₃ a ₃	aaa	oee	iee	ijj	uuu
		'o'o'o'	'o ₁ o ₁ 'o ₁ '	'o ₂ o ₂ '	'o ₃ o ₃ '	oee	oee	oee	oij	'uuu
		ooo	o ₁ o ₁ o ₁	iii	o ₃ o ₃ o ₃	oee	oee	noo	oij	uuu
		Krop-	Knoc-	lcl-	VVortel-	Achtermid-	Mid-	Vloef-	Beem-	Lip-
} Vryklinker										

Om voorder te vertoon, hoe ic eenige ooverige Dubbele Vryklinkers met
merken die minst vande gewoonte afwijken heb beteiken, en andere noch zou-
den moogen beteiken worden: dient eerst gezeit, hoe ic met de minste nieuwich-
heit de Enkele Vryklinkers, die geen eige merken hebben, door oneige uitdru-
c. Naemlicj mits daer toe te gebruiken de voorbeschreeve verwoerde merken der
Eenvormige Tweedubbele; en op een vande twee grontmerken daer elc uit be-
staet, 'ty de voorste of achterste, daer't best geleege valt, of liever booven het
midde van beide, zoeder zulke gegooete merke waeren, te stellen dit bymerk (v)
'twelc nae gewoonte **Cortheit** beduit: en alzo onderscheidelijc te toonen, dat
zulke twee merkleetters geen Lange of Tweedubbele, maer een Enkele Spreek-
letter beduidt. Als om de Enkele of Corte Vrymiddeklinker, die behoort wort in
stult/ leuf/ en daer beteiken met **eu/** onderscheidelijc te merken: zoo schrijf ic
eu/ zijnde het merc van zulken Tweedubbele; en stel daer boven (v), aldus
eu v; en wort alzo onderscheiden vande Tweedubbele **eu** diemen hoort in **neut/**
nieuw/ of **meurje**. Zoo ooc met andere. Welke alle neffens de geene die eige mer-
ken hebben, daer voor van is gesproken, inde volgende Letterorde aangewezen
worden.

Enkele vry-	} Platte holacht, Holle	a	a ₁	a ₂	a ₃	oe of e	e	ie	i	u
		i	'o ₁	'o ₂	'o ₃	ee	eu	ue	ui	'uu
		o	o ₁	o ₂	o ₃	oe	eo	uo	ou	uu
		krop-	knoc-	lcl-	vvortel-	achtermid-	mid-	vloef-	beem-	lant-
} Klinker										

De wijle nuu alle ooverige Dubbele Vryklinkers, uit de voorgaende diens
merken beschreeven zijn, bestaen: zoo kanmen daer mee beteikenen: mits sae-
men te voegen de Merken der Spreekletteren daer uuse bestaen, in zulken ver-
volch, als haer Spreekletteren saemen-gevoecht zijn. Gelijc ic ooc zulx heb
gedaen. Zoo dat dan de voorbeschreeve Enkelder merken verstaen zijnde: ooc
verstaen

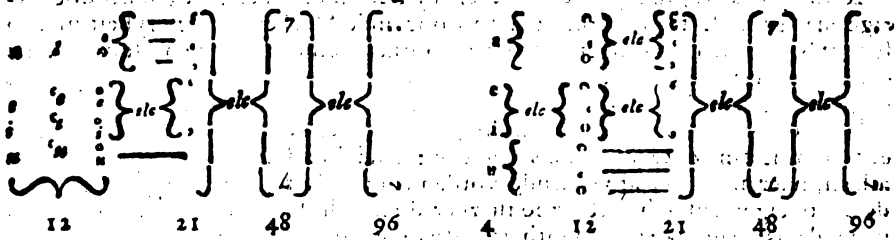
I N L E I D I N G

verftaan konnen worden die Dubbelder zijn, en uit die Enkelde beftaan. Vertoont zijnde de merking der Vryklinkers, met zoo weinich nieuwichheit als doemelich ſchijnt: zal ic nu ooc kortelijc aenwyzyn, hoe zulx bequaemer, doch met meerder nieuwichheit, kan gefchieden. Te weten alzo, datmen inftelle vier bloote grontmerken, om vier Hooge geflachten van Enkele Vryklinkers daer mee te beteikenen: als **a e i u** (die ic neem dat, tot onderscheit verfelde gebruikelijke, doorſleegen, of doorgeſchrapt zijn, gelijc de gedooode ſijferletteren): beteikenende met **a** een Vrye Crocklinker, met **e** een Vrye Voorheemeklinker, met **i** een Vrye Tautklinker, en met **u** een Vrye Lipklinker: en datmen dan, om te beteikenen de foorten onder die geflachten begreepen, by die grondmerken voege de Bymerken welke de foortmaekende onderscheiden te kennen geeven, gelijc die vooren van my al zijn ingeltelt. Door dit middel zalmen zoo volkoomelijc alle geflachten en foorten der Vryklinkers, ende haer aert en eigenschappen, met korte merken konnen uitdrukken: als anders met lange beſchrijfnaemen: ooc daer uit taefelen of ordens maeken. gelijc tot voorbeeld de volgende: daer in ic neffens de Merken de Beſchrijfnaemen ſtel, die eeven 'tſelve beduiden; en onder aen het getal der foorten, die uit elke onderscheiding van nieuws ontfaan.

Grondnaemen	Grondmerk.	Bynaemen	Bymer.	Bynae.	Bymer.	Bynae.	Bymer.	Bynae.	Bymer.
Vrye cropklinker	a	{ Knoefe Lefse Vortelſe Achtermidſe Middelfe Vleife Beenſe }	{ Platte Hof-achs. Holle }	{ Bye Smaale }	{ 7 L }	{ Snappende... Stange }	{ 7 L }	{ 7 L }	{ 7 L }
Vrye voorheemelijc.	e								
Vrye tautklinker	i								
Vrye lipklinker	u								
								4	7
								24	48
								96	

Hier blijft, hoe uit vier Hooge geflachten door de eerste onderscheiding van nieuws 7 foorten ontfaan, maekende met de onverspreide **u** acht. Van gelijc, hoe uit de tweede, 24; uit de derde 48; en uit de vierde, 96 voortkomen: maekende saemen 179 Geflachten en Soorten: en hoe die alte met verſchillende Merken en Beſchrijfnaemen bereikt konnen worden, jae daedelijc worden. Anders om het gewooneijke wat naerder te koomen, en de **a e i u** genoegſaem in haer oude beteikeniffen te gebruiken: machmen daer uit 12 Grontmerken maeken, eensdeels bekleede, eensdeels onbkleede: om 12 Hooge Geflachten daer mee te beteikenen, en voorts doen als vooren. Twelc ic inde volgende eerste taefel of orde vertoon: daer by voegende noch een andere, nae de voorgaende inſtelling, dienende tot deezens uitlegging.

der Spreckkonst.

Alzoo de wijs, om alle Enkele Vryklinkers met Merken te beteikenen, aengewezen zijnde: is licht daer uit af te neemden, hoe de Dubbele te beteikenen zijn: naemelijc, mits de merken der Enkele, daer uitsē bestaen saemen te Voegen.

Nae dat vertoont is, hoe de Letteren met teikerien uitgedrukt worden, en konnen worden: dient ooc iet zulx gedaen vande Geletterde Spraeken: welke zijn de Woordleeden, Woorden, Sinen, Reedenleeden en Reedenen. Dit kan op veelderlei wyzen geschieden: onder andere op deese, datmen daer toe gebruike de Merken die de Stof beduiden daer uitsē bestaen, zijnde de Letteren: en datmen die alzoo in orde stel en saemen-voege, en zulke merken by doe, dat daer door de form en eigenschappen, die de stof ontfangt, beteiken werde: en alzoo door deese saemen de heele spraec. Het eerste mach Stofmerking, het tweede Form-merking der Geletterde Spraeken heeten.

De Stofmerking is 1 Eige, 2 Oneige. De Oneige is te onderscheiden nae de wijs van oneigenheit, in 1 Oovertollige, alser te veel Merkkletteren zijn: gelijc in *wijshed*/ daer een *t* en *d* te veel is. 2 Gebreckige, alser te weinich zijn: gelijc in *reden*/ daer een *g* ontbreect. Vervoerde, wannerder zijn die in andere dan haer eerste beteikenis moeten geleezen worden: als in *sout*/ daer de *f* een *z* beduit. Maer nae de reeden der oneigenheit, onderscheit se in Oneige 1 Van weegen den Oorsprong: als in *request* / daer de *u* oovertollich is; en in *gratie* daer de *t* een *g* beduit: bei uit inzicht van haer oorspronkelijke woorden. 2 Van weegen de Afcomst: als in *waeg/waeg/wijd*/ daer de *g* voor een *ch*/ en de *d* voor een *t* is gestelt, om dat daer af komt *waegen/waegen/wijde*. En zoo van weegen meer andere reedenen.

De Stofmerking der uitheemse woorden geschiet schier alstijc nae den Oorsprong: als *Dharao*/ *Psalm*/ *natte*/ *riteren*/ *abt*; voor *Paaroo*/ *zalm*/ *naaf*/ *steteren*/ *abt*. En inde Inlantsche wort uit gelijke oorzaec, hoewel onweettende, dicwils *f* voor *b*/ *s* voor *z*/ en *ch* voor *g* gebruiet: als in *ic leefde*/ *ic raesde*/ *ic maechde*/ *maechden*: *'t baert*/ *'t zeilt*/ *'t grijpt*: *herfbdraen*/ *delffbier*: voor *leebde*/ *raezde*/ *bjaegde*/ *maegden*/ *'t faert*/ *'t seilt*/ *'t chrijpt*/ *herbzddraen*/ *delbzdbier*. Hierentegen worden inde Inlantsche by veel ten aenzien vande afcomst *g* voor *ch* *d* voor *t*/ en *b* voor *p* gestelt: als in *ic lieg*/ *beugd*/ *paert*/ *hebt*: voor *liech*/ *dencht*/ *paert*/ *hept*. Vopder wort zeer dikwils zonder merkelijke reeden van verandering, des Geletterde spraex stof oneigentlic gemect; en dit, of door gebrec van eige merken, of door gewoonte alleen, of ooc door datmen niet recht en heeft geweeren uit welke en hoe veel Letteren die bestaet.

I N L E I D I N G

Al ist nuu zaake, dat geliĳt inde tael vry staet niet alleen eige, maer ooc on-eige en vervoerde te gebruiken: alzo ooc inde Merken deeze vryheit niet en schijnt benoomen te moogen worden: voornaemelijc als uit de omstandichheit den eigen zin zekerlijc kan werden verstaen: Zoo is eevewel in deeze, meer als in geene, de eigenheit noodich. naedien deeze niet alleen verstaen, maer ooc gelezen moeten worden; en datse teikenen van teikenen zijn: ooc by veel de ervaerentheit in deeze minder als in geene: eindelijk datse niet den byweezende alleen, maer meest den afweezende worden voor gestelt. En als men niettemin in deeze, oneigenheit gebruiĳt: zoo ist zeer dienstich datmen daer in eenpaerich gae; dat is, in gelijke geleegentheit, gelijke oneigenheit altijt gebruike, en aldaer niet nuu deeze, dan die merken stelle. Want anders zou den Leezer gelijken zin, lichtelijc ongelijc verstaen en leezen. Volgens deeze, heb ic in't stofmerken van dit boec nae de eigenheit getracht: en daer ic, om te schouwen al te grooten ongewoonheit, en andere inzichten, oneigenheit pleech: heb ic zulx pover al op een eenpaetigen voet gedaen, al ist dikwils ongewoonelijc. By Voorbeelt, oneigentlijc schrijf ic *ber/ val/ man/ stam/ roch/ bos/ mos/ plat/ tap;* voor *berre/ vall/ mannu/ stamm/ rochsch/ bosse/ mosse/ platt/ tapp:* en daerom schrijf ic ooc *die/ of dikh/ roc/ lei/ wet/ leut/ mmo/ roto:* al ist datmen eigentlijker en gewoonelijker zou stellen *dich/ roch/ lep/ woep/ leup/ m:uto/ routo.* Van gelijke om dat ic niet alleen als voorzeit is schrijf *ber/ val/ &* maer ooc *die/ gieten/ bly/ blijde/ ren/ heugen/ bueten/ dui/ luiden/ roe/ goede/ ic stou/ louter:* zoo doe ic zulx ooc in *stae/ raeden/ bee/ steden/ nuu/ uutwen/ n, n: dikh/ boe/ geboden.* Aen d'ander zy, om dat ic nae't gebruiĳc eigentlijc stel *berre/ ballen/ mannen/ stammem/ bosse/ mosse/ platte/ tappen/ gladde/ tobbe:* zoo zet ic ooc *rochschep/ diche/ of dikke/ leijen/ woeyen/ leuge/ byrje/ douwen/ m:utwen.* Doch dient hier aengeweezen als een uitneeming van deeze eenpaerichheit, dat ic inde 3 eerste Hoofstukken des 1, Boex in lange naebloote leeden heb gebruiĳt *a/ e/ o/ u;* voor *ae, ee, oo, uu;* schrijvende *sta/ raeden/ be/ steden/ nu/ utwe/ n, n: dikh/ boe/ geboden;* zoo om kortheit in't schrijven, als om dattet in veel leeden gebruike-lijc is. Maer heb daer nae in deeze ooc eenpaerichheit gehouden; en die altijt met *ae/ ee/ oo:* en *uu* geschreeven, door wichtige reedenen daer toe beweect zijnde. Booven dit heb ic doorgaens in't begin der woordé de veranderde *g* en *v* nae haer oorsprong geschreeven: als in *'t gaet/ 't haert/ ontgaen/ ontbaeren/ voor 't haet/ 't haert/ outchaen/ outfaren/* om te grooten vreemdichheit te schouwen. Maer de veranderde *z* heb ic daer eigentlijc geschreeven: als in *'t sal/ 't selve/ ontsoomen/ ontlsen/ doerse/ affse;* gelijc ooc de *v* in *ontfangt:* om dattet gewoonelijc is. Doch gevoel nuu dat de eenpaerichheit in deeze beeter is.

De Form-merking is geleegen 1. Inde schicking der Stofmerken, zijnde deeze, datmenze in zulken vervolch stelle, als haer beteikende zaeken inde Geletterde spraec hebben: om alzo door de orde van geene, de orde van deeze te beduiden. 2. Inde byvoeging van eenige Trap en Bantmerken: om daer door de Climming en Vereening te beteikenen.

De noodige Trapmerken der Geletterde spraeken zijn / ^ ' ; ; daer van het eerste beduit een Scherpe Opperwoord-littrap, het tweede een Draelende, het derde een Opperwoorttrap, het vierde een Oppersaecttrap, het vijfde een Opper-

der Spreekonst.

reedenlittrap. **Het slaen van deze booven de Stofmerken** beduidt, dat de bereikende stof van die merken in zulken trap moet luiden; en dit alzoo, dat den top van die luiding moet zijn inde Letter die beduidt wort door het merc daer het trapmerc recht booven staet; en dienvolgende de Rijzing daer voor, en de Daeling daer nae; of liever de Rijzing tot in die, en de Daeling van die. Als in **betreffende** staet het Opperlittrapmerc booven **tref** / zijnde Stofmerken van een Lit, en dat recht booven **t**: waer door dan beduidt wort dat **tref** in den Opperwoordlittrap moet luiden: dat is, hooger als **be** en **fen**; en dit alzoo dat die luiding in **te** of **tre** rijst, in **e** hoogst is, en in **f** of **ef** daelt. In **Ben uit malhanderen van hetzen** / staet het Opperwoort-trapmerc booven **malhanderen** / zijnde stofmerken van een Woort, en dat recht booven de tweede **a**: en beduidt dat **malhanderen** in den Opperwoortlittrap luit: dat is, hooger dan alle andere woorden van die Snee, naemelijc dan **Bemint** / **ban** en **heten**; en dit alzoo dat die luiding in **Bemint** **malc** rijst, in **á** hoogst is, en in **anderen** **ban** **heten** daelt; of in **á** rijst, in **á** hoogst is, en in **á á á** daelt. Van deze vijf Trapmerken zijn de twee eerste out, en geheeten *Nosa accensum acusi* en *Nosa accensum circumflexi*, daer voor ic zinrijker zech **Scherp** en **Waelende Opperwoortlit-trapmerc**: de andere drie zijn van my nieu ingestelt: alzoo haer beteikende zaeken zijn onbekent geweest, en daerom geen merken noch naemen konden hebben.

Zijnde alzoo eenige merken vertoont en ingestelt tot beteikening der Opperwoordleeden, Woorden, Sneen en Reedenleeden: is niet nootsaekelijc in te stellen zulke daer de Onderwoordleeden, Onderwoorden, Ondersneen, en Onderreedenleeden mee beteikent moogen worden: Naedien geene beteikent zijnde, oopenbaer is, dat de ooverige deeze zijn. Als in **vergrippende** / beteikent zijnde dat **griff** een Opperlit zy; zoo blijct dat **ver** / **pen** / **de** / Onderleeden zijn: En inde voorgaende Snee beduidt zijnde dat **malhanderen** een Opperwoort is; blijct dat de ooverige Onderwoorden zijn. Eevewel is in't gebruik het Bymerc dat booven deeze letteren staet: **á á á ù ò**, en *Nosa accensum gravi* heet: 't welc een Onderwoortlittrap beduidt. Als in **verbállen**.

Dewijle nuu elc deezer Trapmerken, ooc beduidt dat de Letter, beteikent door het Merc daer 't recht booven staet, den top van die Soorte der Geletterde spraec zy: zoo beduidt ooc met eenen dattet een Snapletter zy; en derhalven behoeft dit Boovemerc (..) dat Snapping beduidt daer niet gestelt te worden.

De Vereening of Binding der Spraec, wort gewoonelijc aldus beteikent. De Vereening der Letteren in, en tot een Woordlit: met de vereening, of dichte byeenstelling der Merckletteren. De Vereening der Woordleeden in een Woort 't sy lassing of zooming: met gelijke dichte byeenstelling. Maer der Woorden in een Snee, beide Lassing en Zooming, door een kleinleeye plaets tusschen de Merken der vereenigde Woorden. De Vereening der Sneen in een Reedenlit: door dit merc (/) of dit (,) daer tusschen te stellen met kleine leege plaets aen weeder zijden. De Vereening der Reedenleeden in een Reeden: in't gemeen met dit (;) en wat leege plaets aen weersijden, daer tusschen te stellen: of in't byzonder van Reedenleeden die onder een ander begrepen zijn, met dit (:) ; en van die zoo niet begrepen zijn, met dit (:) daer tusschen te stellen als vooren.

I N L E I D I N G

Zulx dat de Leege plaetseloosheit, een Letterbant of Woordlijfbant beduidt: de Cleine leege plaats, een Woordbant: dit (r) of dit (y) een Snee-bant: en dit (z) een Reedenlijfbant in't gemeen, of een Bant van een Lit dat van geen ander begreepen en is: en dan dit (;) een Bant van een Begreepen Lit. Booven deeze heb ic gebruiet een Bandmerc van my nieuw in gestelt of vervoert, dat nae gelegenheit onder of booven een Staete Merkleter wort gestelt, aldus en duzdaenich b p: beduidende zoomschheit; alst afgescheide (*abstrahit*) aengemerct wort; en een Zoom of Zoomletter saemen met de Merkleter daer't onder of boove staet. Endie of een Woordlijzboom, alster aen weersijden letteren dicht by staen aldus **dwarsen**: of een Woortzoom, alster aen d'een, of aen d'ander zijde een leege plaats is. Dit Merc is van eenige ingestelt en gebruiet inde Franse Spracmerken; om te beduiden, dat de merkleter daer't booven of onder staet niet en moet gelcezen worden: maer van my in een anderen voorzeiden zin vervoert; uit oorzaec dat de Druckers geen zulke gegoote vormen en hebben, als ic daer toe hadde ingestelt.

Wanneer alder he Vereening der Sprac met Merken uitgedrukt is: dan hoeft men haer Losheit met geen merken te beteikenen: aengezien die dan blijft te weezen, daer geen merken van vereening zijn. Doch dewijle de Woordbinding alleen met een leege Tasseplaats beduit wort: zoo zijnder, om de Losheit daer van te onderscheiden, en ooc wel tot overvloet, eenige teikenen in't gebrueic die Losheit beduiden. Als voornaemelijc dit (i.) daer door alderlei gebrueikelijc Losheit der **uitafenspraak** beduit wort: 't by van een Woort', 't by van een Snee, of Reedenlijc, of Reeden. Want de Letteren en Woordleeden, niet los gebruiet en worden; en achter die staende, en beduit dan geen Losheit, maer Merk-uitlaeting. Als in *M. T. Gr. Den h. Apostel Paul.* Booven dit gebruiet men ooc deeze (?) die Losheit beduiden van Inaensem-sprac (zijnde Sprac die ic wel ontdeckt, maer noch niet beschreeven en heb); en ooc met eenen by gebrec van andere behoerlijc Merken, de inaensemheit zelve. Om de Losheit der Ingevoegde sprac aen te wijzen, dient de deeze ( )

Eer ic eindijc dient de Leezer aengezeit, dat ic door gebrec van gegoote vormen veel Merken heb naegelaten te gebruiken. en dat eenige die ic gebruiet heb om de zelve reeden niet nae behooren gedrukt en zijn. Als de Grondmerken die dit Bymerc ( ) beduidende Hol-achtrichheit booven haer behoorden te hebben, hebben't om hooch ter zijden haer. en om dit in de oore voorkonien, heb ic duzdaenigen Griecse letters aeten; in welke by de Grieken door herboovestaende halfrondeje een h beteikent wort; maer by my de Hol-achtrichheit. Die deeze Ondermerken (,) behoorden onder haer voorste of achterste hoec te hebben, hebbenze om laech voor of achter haer daer oover het eerste schijnt een Snee-bant merc te zijn. De Corte Vryklinker-merken booven welke dit ( ) behoorden te staen; hebben by nae een rechte streep booven haer; als inde 98 zijde.

Voorder zijnder inden druc veel fouten gebleeven uit oorzaec vande nieuwicheit en ongewoonheit der Stof en der Spelling: en dat ic ooc zelden heb konnen teegenwoordich zijn. Van deeze zijnder sommige die den zin niet merkelijc

dor Spreckkonst.

en bederven, en meest begaan zijn teegen mijn wijs van spelden en van spreken: sommige zijn den zin merkelyk naadeelich. Vande eerste doe ic alleen tot verbetering deezze gemeene aenwyzing. Inde vijf eerste Hoofstukken des eersten Boex daer ic inde Lange naebloote Woordleeden *a/ o/ e/ u* gebruik voor *ae/ oo/ ee/ uu*; is dicwils gestelt *ae/ oo* en *ee* voor *a/ o/ e*. als *berstae/ nae/ bertoonen/ zoo/ leeren/ eenige* voor *bersta/ na/ bertonen/ zo/ leren/ enige*. In't ooverige daer ic ter zelve plaats *ae/ oo/ ee/ uu* gebruik is in teegendeel dicwils daer voor gedruet *a/ o/ e/ u* als *namelijc/ oorzaken/ ober/ pogen/ gespleten/ booschrebe/ nu* voor *naemelijc/ oorzaken/ ober/ poogen/ gespleeten/ booschrebe/ nuu*. Voort in't heele boec staen dicwils Smalle letteren voor Breede en het teegendeel, *naemelijc th/ s/ f/ t/ p* voor *g/ z/ d/ b/ h*; en daer teegen *g/ z/ d/* voor *th/ s/ t*. als *Booschboomige/ dese/ afdeeling/ Tandbeen/ diepboomich*; volgt *datze/ stad* voor *Booschboomige/ dese/ afdeeling/ Tandbeen/ diepboomich*; volcht *datse/ stat*. Ooc hebje *p* of *u/ w/ h/ ch/ r/ th* voor *i* en *ij/ s/ f/ t* of *h/ ts* of *r/ th* en *hh*. als in *upt/ wijen/ ruisen/ oefening/ werck/ insgelijc/ defsticheit/ betwechelijchheit* voor *uit/ wijen/ ruisen/ oefening/ werck/ insgelijcs of insgelijc/ defsticheit/ betwechelijchheit*. Zoo staeter ooc wel *klinkeu/* voor *klinken*. Doch ben nu van meening geworden datter beeter is in deezze gelegentheit te schrijven *th*. uit oorzaec my in den zingecoomen is datmen door deezze en andere middelen de Eng zonder groote vreemdicheit oover al in't gemeene schrijven onderscheidelijc uitdrucken can. Want als men *nc* of *ng* voor een Merc vande Eng neemt, gelijc *ch* vande *sch*; en datmen schrijft *clinch/ clinken/ danch/ dancken/ Anchtfs/ bedenking/ ding/ lang* en *bedenkinggen/ dinggen/ langge*; waaneermen de Verlengfels of Naebvoechfels met *g* wil uitgesprooken hebben, gelijc in't leezzen meest geschiet: of *bedenkinggen/ dinggen/ langge/ gelijc ic doe in lach/ lachchen/* waaneermerne wil met *ng* doen luiden.

De Losheit en Band-merken, insgelijc de onlezbaere, als de Litmerken, het uitlaet of Weer, en Meng-merc, staen somtijts of oovertollich, of verkeert, of ontbreeket: Boove dien is inde einding der woorden wel gemist, en gestelt *den* voor *de/ zeeben/* voor *zeebe/ &*. Dit alles, en 't geen daer meer zou mooge wezen zal den verstandigen Leezer met bescheidenheit gelieven aente merken, en door zijn verstandich oordeel te beeteren:

Aengaende de andere fouten, die wijs ic hier elc byzonder aen met haer verbetering: en bedui door *z. zijde/* door *r. reegel/* door *t. ter zelve plaats/* door *v. boot/* en door *d. doer uit.*

Leeff zijde 3 Reegel 5 den grote. r. 23 gewenning. r. beelden. 38 in v. dan. z. 4 r. 1. den v. een. z. 5 r. 8 eenderlei. 34 genomen. z. 6 r. 20 genoemt: De andere z. 8 r. 8 het diepste/ en. 9 en den. z. 9 r. 27 hie na. z. 10 r. 1 diemen. z. 12 r. 31 Woortbaten. Dezer. 39 diens v. die. z. 15 r. 2 oberzettende. 34 zijn. z. 16 r. 1. in't v. in. r. 2 d. dooz. r. 6 diepte en wijze. z. 19 r. 32 VII v. III. z. 24 r. 2 5. r. 3 2. 25 r. 1. XIV. IX. z. 4 r. 21 Gespleete boozt r. 22. 3 v. z. 2. 325. 10 den v. een. r. 39 dat r. 42: dat. z. 34. tuffen r. 4 en 5 moet gestelt worden. Zyn diederlei: 1 Woortletteren/ 2 Acheermidletteren/ 3 Midletteren. z. 35 r. 5 De v. der. z. 36 r. 10 d. men. z. 26 a. a. / s. / n / h. r. 27 ag v. n r. 30 uol. z. 39 r. 29 i n u. z. 42. r. 2

(* * *) 3

ingetrocken r. 8 / en hoſheit r. andtepe r. 10 Waersover. z. 43 r. 11 'uu ſ r. 15 ng
 n m z. 48 r. 25 Naaron r. 41 VIII. z. 50 inde eerste Meenichvuldig 35 v. 55. De
 105 moet vermeenichvuldicht zijn door 3/ komt 315 : en die door 2/ komt
 630. z. 51 r. 21 d. booz z. 53 r. 11. **En Platte typhlithende Worttelleten** (r. 12
 wort. z. 54 r. 35 **Snap-ee** r. 47 **Snappende**. z. 55 r. 1 **weer-dubbelde** z. 61 r. 12
Ruisfende v. Ruisfclithende. z. 62 r. 44 **brengen**. z. 63 r. 19 **Berheemeltuffclithet**.
 z. 65 r. 19 **Snap-ie**. z. 66 r. 9 **woyt anders nae haer gewit l'ut' Deetal jens** z. 67
 r. 29 **leste v. eerste** z. 69 r. 8 **met** z. 71 r. 20 **ooc plat v. meede** z. 72 r. 13. of = z.
 73 r. 22 **naemelijc voor n**. z. 75 r. 19 'uu z. 80 r. 37 'd **hroot** z. 81 r. 5 **dee** : r. 10 d.
altje z. 89 r. 16 **ghpqt l** voor **gpgte**. z. 95 r. 34 **ā, / ā, ā, / āe**. r. 35 **ā, / ā, / ā**
 z 96 r 8 / en 10āā r13 00 r16 **eu** r17 ende de z 98 **neege v. meede** r. 11 **becoſt** / het
waſt r. 36 **die in een** z. 99 r. 27 **de naem jāa** r. 31 **l'voor** z. 100 r. 21 **bande** z. 101
 r. 15 **l'voor** z. 102 **in der y van l en l'leest tienmael l'voor e** : en eens l3 **voor sl**.
In der y van ſj en moeten geen Italiaense Letteren staen. Neffens het **Gelit van**
stelt / voort; z. 104 r. 1 **ē, ēē** r. 3 **doſ** r. 7 **wort** r. 8 **mm v. mm** 46 **'tche / 'ſche**;
 z. 105 r. 2 **diep enden en** z. 106 r. 1 **booz neen** z. 112 r. 26 **dev. des r. 29 eenen gnos**
 z. 115 r. 30 **met / hien** z. 117 r. 30 **in in v. m** z. 118 r. 18 **Calderandering r. 24**
Maathicus, r. 25 **Maatheticos** : 300 in **Bartholomeos** z. 119 r. 1 **teffou z. 125 r.**
 15 **opperzael** 19 **zouden v. zullen** 27 **männelijc** 34 **Cooperbozen** z. 127 r. 7 **ſing v.**
ging z. 134 r. 1 **Opperſcherpleedige v. Opperſcheiding** 8 **appon** 24 **Wooydſt**
ſcheiding 31 en 33 **waer booz v. waer** z. 138 r. 2 **oſen** 11 **en eebeleens** z. 142 r. 23
boozide v. verzerde. **Leest inde Inleiding** z. 9. r. 18 in hem haer oorsprong r.
 24 **vergenoeging en vreugde**. z. 10. r. 23 **die v. de** z. 13. r. 25 **de Geringſte**. z.
 14. r. 5. **Leering v. Lettering** z. 17. r. 30 **maeken** z. 18. r. 11 **Naemmerken** r.
 33. d. **metr.** 42 **d. ſtaē** z. 19. r. 23 **door** z. 31. 3 **ic in de v. inde** z. 23. r. 31 **ā, / v. ā, /**
 r. 36 **canmen de zelve v. canmen**. **Voor** noch z. 110. r. 23 **en v. deſ r. 2. deſ v. en**.

Op dat hier geen plaats leedich zou blyven, heb icker 'tvolgende bygevoecht.

Vande naem Lange en Langſte Letter.

De Eenvormige tweedubbelde letteren heb ic **Lange letteren**, en de Eenvor-
 mige driedubbelde **Langſte** geheeten. Maer achte nuu beeter te zijn, datmē al
 de Eenvormige dubbelde den naem **Lange** geeve; 't ſy dan datſe zijn Tweedub-
 belde, of Meerdubbelde, gelijc ic inde 110 zijde heb gedaen : om datmen de Een-
 vormige twee en meer-dubbelde niet kan, noch en hoeft, naew te onderscheiden :
 als die onverſcheidelijc gebruikt worden, en daerom een gemeenen naem dienen
 te hebben. Om alles hier nae te rechten, en den naem **Lange Letteren** oover al
 te doen beteikenen gelijc inde 110 zijde : ſtaet deeze verandering te doen : dat
 oover al daer ic de naem **Lange** zoo gebruik, in diens plaats geſtelt worde de
 naem **Lange tweedubbelde** of **Twee-lange** ; en voor de naem **Langſte** / de naem
Lange driedubbelde / of **Dye-lange**.

Vande naem deezes Boex.

De naem **Speectkunst** beduit eigentlijc een **berkepege mach** (*schim*) inde Mens,
 vande ſpraec recht en grondich te verſtaen en gebruiken. Doch ic beteikent
 daer door ooc de **Berichting** of **Onderwijzing** om zulken macht te doen verkrij-
 gen : welke eigentlijc een **Bericht** der **Speectkunst** / of korter **Speectbericht** te
 noemen

noemen zy. En dewijle uit de Letteren van elc dier eigenste naemen deezes Boex oec mijn Eige naē en Geslachtsnaem in alle Gevallen (Eijde) kan gespelt worden:

en alzoo uit ^{10 14 2 5 7 13 9 3} P A R A G R A F - B E R I C H T gelezen kan worden, volgens het geral ^{11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22}

daer booven en onder staen, Petri Berchs Spraeckbericht: en uit des Spraeckkunst Bericht op gelijke wijs te leezen zy, des Spraeckkunst Bericht Petri de Berchs: Zoo heb ie daer op, om de aenmerkelijkheit deezes zaex, gemaeckt tot vermaec de volgende Dichjes.

Wilder iemand zijn Bericht,
Vv aecom nuu eerst comt in 't licht.

'T rechts Bericht der menschen Spraeck:

Die moet weeten, dat die zaeck
Niet heeft konnen zijn gehoort
Voor dat eerst gebracht was voors
Zulx een die 't vvaem opgeleit:
Volgens een Verburgensheit,
Vv elc in 't Opschrift van zulx vverc
Is veruat. Vv an neeme eens merc:
Op 's geal daer by gestelt:
Dan zal daer uit zijn gestelt,
Dat Bericht der Spraeck te doen
Stont door Petri Berchs bevroen-
Eer dan Petrus Berch quam voors
Cost deez' Const niet zijn gehoort:
Maer nuu die als Oorzaec leeft,
Deez' als Daet oec vveezen heeft.

Een ander.

Indien ic zelf verzwijgen was
En rondelyc verzaken;
Dat ic deez' Const, eerst klein en rou,
Heb groot en net gaen maken:
Zoo zoude doch de Naem van dien
Oec mynen naem wis leggen:
Zulx dat ic zou vergeef ont sien
Die oopenbaer te zegen.

Een ander.

Zoo een ander hem ging schryuen

Vinder van des Spraeck Bericht:

Die zou zelf door zulc bedryuen

'T liegen brengen in het licht.

Vv an het Opschrift zoude zegen,

Dat zulx 't eige vverric zy

Petri Berchs: of wis te leggen

In 't Latijn, zoo vinder gy,

Dattet is Montani wijzing. *

Volgens dien dat blyken zou,

Zulx te zijn een valse pryzing,

En een teken van ontrou.

* Want in 't Latijn woort *Monstratio*, welc een Vv y-
sing of Bericht beduit: is vverac *Montani*,
dat is Boeck of Bericht: En in *Monstrations*, is be-
griepen *Montani*. Zulx datmen daer uit leezen
kan. *Montani monstrations*, dat is *Montani wijzing*,
of Berchs berichting.

Een ander op dezelfde / en oec daerbooven
op mijn Naem spreken *Penitus nitens de Monstratione*,
scul tegeuget oec *De Bewijseending* (zijn die 't sel-
ve van woort tot woort vertaelt), en *Super Probem*
Monte edificia quatuor, uit welker eerste men leezen
kan, *Petrus Montano penitus nitens demonstratione*: uit
de tweede, *Petrus de Berch sumus demonstatio*: uit
de derde, *Petrus Montano super pe-*
truum montano edificia quatuor; dat is, *P. M.*, bouw
neerlich op een *Sironen Berch*.

Zeer dicke dat gebeurt dat naemē met haer zaeken
Of zaeken met haer naem te oovereencomt maken.
Op dat oock in myn plaetse hebben mocht:
Zoo heb ic eech Bericht der Spraeckkunst voorigebrocht:
En dat gebout op de *Monstrationibus*
(Bewijseending in 't Duit), als op een *Petrus*;
Dat is, een *Sironen Berch*. Derhalve wilt niet denke,
Dat ik in die Bericht en losse dingen sckenke.

14 10 11 12 13 8 7 4 5 6 3 2 9

staP nu om rusten heen, Op eenen Berch

van steen, Doch laet er op was steen.

I. Vinding **Door Wa** **Maester Const** **Hoe** **II** **Bewegende** **oorzaken,** **zijnde de** **III** **Leering** **zelf** **staande** **in** **IV.** **Beoogning.** **Alwaar van** **de Toekenen** **der**

natteichheit En die, of by onder voor. VVaerdicheit

Gemeens Schryfmoesfere, Taefelnefere en Taefelorden Dichters. Logitica Advrkers Gemesmoesfere Ouders

Inlei- ding, VVelc hande lende vande

Onderwijfing, die hier fchryf- felijc gefchiec. en das door **noeming der verhandelde Zaeken** **iet vande** **genoemde** **te zeggen :** **zijnde zulk** **die beide te Verklaeren** **Onderzoeking door : 1. Leezen, 2. Ondervinden**

Beoepaling: Verfpreading: Deeling. **an die, of** **Uonderfcheiding** **aanwijfing naa Eigenfchappan**

Letteren **Hooveel-** **dertien die** **zijn : te** **weeten,** **Naemen** **Befchrijfnamen** **Spelnamen** **Befchrijf. fpeldnamen** **Onderfcheidende** **Verslaende** **Merken** **Blotte** **Beclode** **Onderfcheidende** **Verclaende** **Naemmerken** **—** **—**

VVaer toe ic yder forte gebruc **Nietvryclinkers, laage** **gefachten die** **markelijc verfchillen** **niet markelijc verfchillen**

VVelke die **zijn: en dat** **of der** **Vry-** **clin-** **kers** **die is** **ge-** **bruc,** **Enkele eige** **Dubbels onvornige** **voorfnapende** **Enkele eige en vovonde** **De oovrige Dubbele** **die men moogen gebruiken** **Tweedub.** **Driedub.** **Enkele** **Dubbels**

Gelot- **terde** **Spraec-** **forten.** **Geflacht** **Hooveel-** **dertien die** **zijn : te** **weeten** **Eige** **Onoige: en** **die weder** **naa des on-** **eigenheits** **Wijf** **Gebroekige** **Vervoerde** **reede, Onoige naa** **den Oorfprong** **de Afcomf** **ere,** **Hoedaenige gebrucif wonden : van Anders, 2 van my.** **VVordleeden** **VVorden** **Snoren** **Reedenleeden**

Formmerken **Ordemerken** **Trapmerken** **Band en Leeheits merken** **etc** **van**

Beoepaling (Definicio) **Geflacht (Genus)** **vervattende het** **Onderfcheis (Differentia)**

Dee- ze Be- fchry- ving vervat een

Befchryving vande **Spraecenfelf. In** **welke gezoont werc des** **Spraecenfelfs** **Grens der** **Verhandeling (Subiectum tractationis)** **Onderwijfing (Subiectum informationis)** **VVorking (Subiectum operationis)** **1. Hoofst.**

Eenden **zijnde, of** **Ondereinden** **Een Oppovende (Finis summus)** **naefte (Fines proximi)** **verre (Fines remoti)** **Boec** **I.**

Soorten **of Af-** **comfkan** **(Spe-** **cies):** **En** **zijn** **Een gemeens** **Spraecenfelf,** **heen verhan-** **dels : welke** **heefe twee** **Deelen, een** **Gemeen** **Oorzaken.** **Doel :** **daer in** **verhan-** **dels** **Soorten** **Letteren (Literae) II.** **VVordleeden (Syllabe) III.** **VVorden (Verba) IV.** **Reedenfnaen (Commata) V.** **Reedenleeden (Gola) VI.** **Reedenen (Periodi) VII.**

Afhang

Bijondere Spraecken, als de Druife Spraeckenfelf, de Latijfe Spraeckenfelf, &c. hiet niet verhaetli.

Den by zonderen Inhoud van yder Boec, Raet ooc in Taefelen aengeweezen aent cinde van elc Boec, te weeten zijde 26. 111. 129. 143. 151. 158.

HET EER.

HET EERSTE BOEC DER SPREECKONST

Vande

Oorzaken der uitspraec.

I. Hoofstuck. Beschrijving en Deling der Spreeckonst.

De Spreeckonst is een const, leerende de wijs om te spreken. Door **Spreken**, verstaet ick hier de voortbrenging van die Geluiden des Monts, welke de beteikende stof der Talen eonnen zijn: en dat zonder aenzien vande beteikening, daer toeze gemeenlijk gebruiet werden: 'twelck anders onderscheidelijker **uitspreken** wort genoemd. Waer nae men ooc dese Const **uitspreckonst** zoude mogen heten: waert dat diens uytspreec zo wel beviel, als genens.

Ic noem dese verhandeling een **Const** / om datze leert een wijs om iet te werken: namelijk, te **Spreken**.

Haer naeste Ghelacht, can ghezeit worden te wezen een **Telken-stof-const**: 'twelck ick stelle een Geslacht van zulke Constten, die de wijs leeren, om de Stof, daer mede iet door Instelling beteikent wort, te maken. Als daer is de Schrijfconst, die de stof leert maken, om de spraec zienlijc te beteikenen. Van gelijken, mach ooc deze Const, onder dat Geslacht gerekent worden: naedienze de luidende stof leert maken, daer alderlei dingen mede beteikent worden. Men can ooc tot haer nader Geslacht stellen de Geluicconst, om datse een soorte van Geluic leert voortbrengen.

Den Lezer dient hier wel aen te merken, dat ick vier Constten stel: namelijk, deze Spreeckonst, een Streepconst, een Taelconst, ende een Spraec-merkconst, die tot noch toe zeer verwert, of alle vier, of drie uit dezelve, onder den naem van **Grammatica** en Letterconst, in een gesmolten zijn: en dat eensdeels om datmen haer onderscheit en byzonder gebruiet niet wel en heeft bespeurt, eensdeels om datmen zoo cleine kennis van een yder der zelve heeft gehad; datter niet stofs genoeg is geweest, om byzondere constten daer van te schrijven. Maer ick houde de selve elc byzondere constten te zijn, die zo van malcanderen verschillen

A

datse

datse onder een niet wel en mogen gebracht worden: ende datter in yder, stof genoeg is, om een byzondere Const vande beschrijven: gelyc ick die alle noch hoop int licht te brengen, en dit met de daet te doen blyken. Om ondertussen met een woort den Lezer dezer verschil te vertoonē; zo dient gelet op het onderscheit tussen Spracē, Tael, Strepen ende mercken: zijnde dit, dat uitspraec en Strepen zijn zaken die onder de *Qualitates*, of Gedachten moeten gerekent worden, de ene onder de hoorlijcke, ander onder de zienlijcke: maer de Tael en Mercken onder de *Relationes*, en Teikenen, d'ene van hoorlijcke stof, de ander van zienlijcke. Ende gelyc dan die vier zaken van malcanderen verschillen, zo doen ooc deze vierderlei Consten, welke die leren voortbrengen. Dienvolgende verschilt de Spreeckonst vande Streepconst, in dat gene leert de wijs om te maeken zeker Geluit, deze om zienlijcke Gedachten: de Taelconst vande Spracē-merkconst, dat gene leert de wijs om hoorlijcke Teikenen te gebruiken, deze om zienlijcke: Ende de eerste twe, verschillen vande leste twe, in dat gene *Qualitates* of Gedachten, dezo *Relationes* en Teikenen leren voortbrengen. uiter voorgaende is openbaer, dat deze vier byzondere Consten die ic hier aenwijze, niet over een comen mette gewoonlijke vier delen diemen inde *Grammatica* stelt, te weten de *Orthographia*, *Prosodia*, *Etymologia* en *Syntaxi*: Noch mette twe delen *Etymologia* en *Syntaxi*, die andere, willende het voorgaende verbeteren, inde Grammatike stellen.

Den Gront ontrent welke deze Const bezich zy, is drierlei: 1. Den Gront die verhandelt wort: 2. Den Gront die onderwezen wort: 3. Den Gront die gemaect wort.

Den Gront die verhandelt wort, is de wijs om te spreken.

Dese is vervat inde beschrijving ende verhandeling vanden aert, oorzaken, en eigenschappen der Spracē. Want daer door met enen de wijs om te spreken geleert wort. Ende al ist dat de verhandeling vanden aert der Spracē, in haerzelve aengemerct, tot de Natuerkennis te brengen zy: zoo behoortse des niet tegenstaende ooc tot deze Const, ten aenzien datse hier gedaen wort als een middel en wijs om te spreken.

Indien nu iemant wilde zeggen, dat de mens het spreken van natueren doet, en dat derhalve de verhandeling der spracē ten zinde men die zoude mogen leren niet van node zy: Daer op antwoord ick, dat wel de macht om te comen leren spreken van natueren zy, ende oock enigerley spracē: maer dattet wel spreken, ende veelderlei uitspraec te spreken, door const moet geleert worden. Want is alderlei Spracē van natueren, waerom en can een Engelsman of Fransman het Duits niet uitspreken, ten zy door lange etvarentheit? Waerom en konden de Ephraemiers het woort *Schiboleth* niet uitspreken al hoe-wel t haer voorgezeit wiert, en haer ley en daer aen hing? Ende waerom spreken de kinderen veel letteren en woorden so lang quallijk, tot datse doot lange oefening anders gewent worden? En waerom en comen de meestendeel der menschen geen volle keereneden voortbrengen: noch zelfs van andere saken gestelt, maer behooren uitspreken?

spreken? Daerenboven ist openbaer, dat hoewel de menschen gemenelijc we' connen door nabotsing en gewoonte het spreken int geheel: zoo en connenze nochtans de ontbonden spraec niet samen binden: noch de gebonden spraec, diese zelf spreken, ontbinden in haer stof of delen daer uitsfe bestaet: 't welck nochtans zeer dienstich is, als zijnde een gront vant lezen en schrijven. Ooc en connenze de Letteren alleen niet uitspreken: noch zo uitgesproken, verstaen of aenwijzen wattet zy.

Den Gront die door deze Const onderwezen wort, is de macht des Menschen van te connen leren spreken.

Onder andere dingen daer mede dien Wijzen God den mensche boven alle onredelijke Dieren heeft begaef, is dit geen vande minste, dat hy macht heeft, om zeer veelderlei onderscheide Geluiden te connen leren uitspreken: dewijle hy daer door stof en middel becomt van te connen zijn menichfuldige verborgen Gedachten openbaren. Maer om deze onvolprezen macht tot de hoochloffelijke daet bequaem te maken, is deze Const bezich: welke ooc te weech brengt, dat de natuerlijke macht om te connen leren spreken, verandert in een **vercregen macht** van dadelijc te connen spreken. Ende hoewel dat ooc menige onredelijke Dieren tot iet te spreken worden gewent: zo en stellen wy nochtans dezelve niet mede tot een Gront, om door deze Const onderwezen te worden: dewijle zy geen macht en hebben om alderlei spraec te connen leren, noch ooc om enige heel volmaectelijc: ende dewijl zy, zonder verstant zijnde, de onderwijsing door Const niet en connen vatten, ende 't gene zy leren alleen door nabotsing, en verwenning vercrijgen. Wy en stellen oock de Beesten tot geen Gront, die tot iet te spreken bereit zouden mogen worden (gelijc gezeit wort dat Albertus Magnus een zoude hebben gemaect 't welck onderscheidelijke woorden sprac, daer over hy dertich jaer zoude bezich geweest hebben, en van Thomas Aquinas aen stucken gefmeten): hoewel deze Const, tottet maken van die, den rechten gront leit, en zeer vorderlijc zoude wesen. Ondertuffen laet ick nochtans toe, datmen deze beide als byvallige Gronden achte.

Den Gront diete maken staet, ende die gemaect wort, zijn alderlei sprekelijke Geluiden.

De *Einden* deser Const zijn verscheiden, daervan icker twederlei zal aenwijzen: 1. Een Oppereinde: 2. Eenige Onder-einden.

Het *Oppereinde* is, gelijc van alle dingen, also ooch hier van, de *Eere Gods*.

Dit einde, 'twelc ons aldermeest behoort ter herten te gaen, can zeer merkelijke door deze Const vercregen worden. Want aengesien het spreken, is een der trefelijcste ende wonderbaerlijcste werkingen, die door de lichamen worden te weech gebracht, als daer van vechterlei zeer conlich gareeschap gebruiet wort, zeer menigerleis verandering in te bespeuren is, zeer grote daden mede te weech gebracht worden, alle dingen mede beteikent, de gedachten geopenbaert, de gemeenschap onderhouden, en veel andere zwaerwichtige zaken daeruit ontstaen: zo blijft seer naectelijc, dat door het leren van zulk, het herte des genen die dit

wel bemerkt, op het alderhoogste met lof en eerbieding tot een Vinder; Geve en Opper-werkmeester desselfs, welc alleen God is, vervult en ontfeken wert. Welc inde my ooc beweecht heeft om met groten, ende nochtans onverdrieten arbeit, deze const zo nau te onderzoeken, en andere om 'tgevondene na te denken, voor te stellen. Ende hebbe daerom dit einde aen te wijzen, niet willen voorby gaen.

De Ondereinden zijn 1. Het naefte, 2. Eenigeverder Einden.

Het naefte, eigen, inwendig, en hele einde, is te leren de wijs om te spreken.

Dewijle dit einde inde heele Const, ende in al de delen plaets heeft, en dattet ooc die eigen is, met geen andere gemeen: zo onderscheit dezelve van alle andere Consten. Zulx dat al wat dit einde heeft, behoort tot dese Const: en wat dit einde niet en heeft, moet tot een andere Const of Wetenschap gebracht werden. Want gelijc de Wetenschappen door haer gront onderscheiden worden van andere: zo doen de Consten door haer einde. Vorder dit einde verschilt vande Gront die verhandelt wort, welke voren geseit is te zijn *de wijs om te spreken*: nademaal het einde hier gezeit wort niet *de wijs* maer *te leren de wijs om te spreken*. Verstaet door *leren* onderwijzen of onderrechten.

De Verre Eindens zijn de volgende,

1. Teleren stof maken, om alderlei dingen daer mede te beteikenen.

Dit einde is uitwendich, en daerom niet altijd megaende: want mé wel iet leert spreken, zonder datmen voor heeft, om daer iet door te beteikenen. Dit einde is ooc gemeen: want men meer andere stof leert maken, om daer iet door te beteikenen: als, een klok te luiden en clippen, op een trommel te slaen, schrift te schrijven &c. Ingelijx is dit einde verder: dewijl't is een Einde van't eerste Einde, en daer op volgende. Want men leert de wijs om te spreken, op dat dit spreken zoude zijn de stof vande Teikenen.

Dit, en 'tvoorgaende einde, alzoe licht niemant niet en zouden mogen bewegen, ten aenzien zijns moeders Tael, nadien hy hem mocht inbeelden die wel te connen spreken, en ontbinden, en niet begerich wezen zijn eigen te verstaen: zo connen deze hem evenwel opwecken, ten aenzien van andere spraken, die zonder deze Const, om recht uit te spreken, met veel zwaerder moeite moeten geleert werden.

2. Te leren den gront ende beginselen, om alle sprack met zienlijke merken teleren beteikenen, en de beteikende te lesen.

'Twelc een einde is van groten gewicht: ende niet en can volcomelijc vercregen worden, zonder datmen de wijs om te spreken heeft geleert. Dit einde is ooc gemeen: nadien de Streepconst mede dit oochmerk heeft.

De Spraeckonst is tweederlei 1. Gemeen: 2. Byzonder.

Gelijc den Burgerlijken Handel noosakelijc onderscheiden moet worden, in eenen gemenen Burger-handel, sprekende vande Burgerlijckheit zonder aenzien van dit ofte dat Rijk: ende in een byzondere, handelende vande Burgerlijckheit, of der Verenigde Nederlanden, of des Engelschen Rijx &c; Zo moet ooc de Spreec-

Spreekkonst, als Geslacht, in zulke twe Afcomsten onderscheiden worden: dewijle inde zelve gelijke gelegenheit voorvalt. Want gelijc den Burgerlijken Staet, in verscheide Rijken en Landen verscheide is: en daerom niet alleen int gemeen en behoort verhandelt te worden, het gene by alle gevonden wort om onnodige verhalingen te schouwen: maer ooc int byzonder het gene yder rijk eigen is, om geen nootwendige zaken na te laten: Alzo is ooc de Sprac int ene Lant anders als int andere: en is dienvolgende inde beschrijving dier const 'tselve te betrachten. Doch zoder maer enderlei Sprac waer, gelijker voor de Babylonse verwerring is geweest: en zoder maer ene Spreekkonst hoeven te zijn, en zulken onderscheiding onnodich.

De Gemene Spreekkonst is die de wijs om te spreken leert, zoder aenzien van byzondere Spraken.

De Byzondere Spreekkonsten handelen daerentegen vande byzondere Spraken: als de Duitse, Latijnse, Hebreeuse, &c: die wy nu niet voor en hebben te beschrijven. Voorts mach, en moetmen int verhandelen vande Gemene Spreekkonst enige byzondere uitspraec, met namen de volmaecste onder die, wel aenwijzen; of iet uit dezelve, tot een regel en voorbeeld, van alle andere int gemeen.

De Gemene Spreekkonst, gelijc ooc yder der Byzondere, heeft twe delen: 1. Een gemeen: 2 Een byzonder.

Nademael dat alle dingen bestaen, in een Gemeen Wezen, ende byzonder Bestansel: zo moeten ooc dier geschichte Beschrijvingen, in gemene en byzondere, onderscheiden worden. Volgens dien heb ic ooc deze verhandeling, op zulken wijs willen afdelen.

Het gemene Deel der gemene Spreekkonst, is de Beschrijving van het wezen der uitspraec.

Zulx dat voortaan de Beschrijving der sprac int gemeen te achtervolgen staet: als zijnde een bequaem middel, om te leren spreken.

II. Hoofstuc.

Eindelijke Oorzaken der Uitspraec.

DE Sprac is de Stem, die tot beteikenende stof der Talen gebruiet wort. Ic gebruec het woort Sprac, om de cortheit wille: en ooc om de bequaemheit tot menging met andere. Ondertussen wel wetende, dattet twijfelachtich is: en dicwijs gebruiet wort, om het gene eigentlic Tael genoemt wort, te beduiden. Maer wacht u, dat hier in dien zin te nemen: dewijlet van my doorgaens genoemt, voor de Stof der Talen alleen: wezende het zelve, 'twelc onderscheidelijker uitspraec genoemt wort. Merck ooc, dat ic hier hét woert Sprac of

uitspraec, neem als Geslacht van alderley, Taelstoffige geluiden, diemen alleen uitspreken en: ende niet als een Heel, daer van de byzondere geluiden diemen spreekt, alleen delen souden zijn. Zo dat self de Letteren, de Woord-leden of de Woorden, in haer selven aengemerct, geen delen der Spraec: maer soorten van die, te achten zijn.

Het naeste Geslacht der Spraec, houde ic te zijn de **Stem**: welc een luchtasemend geluit is, dat uit geen clanc, die buiten de keel haer wesen crijcht, bestaende is. Ende verscheelt vande sleuting: welc mede wel een luchtasemend geluit is: maer uyt clanc bestaende, die haer wezen buiten de keel crijcht. Ooc verscheelt de stem van Inzuigend geluit, Porting, Smecking, en andere geluiden des hoofts, daer van ick de breder verklaring uitsel. Onder den naem Stem, vervat ick als Geslacht, drierley geluiden des Afems: 1 Stemclanc, 2 Stemruising, 3 Stemruisclanc. van welke alle, de gene die tot stof der Talen gebruikelijc zijn, hier na verhandelt worden.

Tot **Onderscheit** der Spraec, stel ic by't Geslacht inde Bepaling, de **Gebuyelijchheit tot stof der Talen**. Want daer in verschiltse vande andere stemmen, diemen de naem van **Danspraec** soude mogen geven: welke tot Taelstof niet gebruyct worden.

Hier dient gelet dat ic int volgende de losse Spraec verhandel, door uytneementheir alleen Spraec genoemt de ander Geslachten als de Zingspraec, Maetspraec en Dichtspraec, latende nu ongeroert.

Vande Spraec zullen nu verhandelt worden: 1 Haer Oorzaken, 2 Haer Soorten of Afcomten.

De Oorzaken zijn 1 uitwendige, 2 Inwendige.

De uitwendige zijn 1 de eindelijke Oorfaec, 2 demakende.

De Eindender Spraec, welke ooc verde einden der Spreeckonst zijn, connen veelderlei gestelt worden: als

I. Alderlei dingen daer door te beteikenen.

Dit is het voornaemste ende gemeenste einde. Want die wel spreekt, zonder dit voor te hebben wort zot geacht. De volgende Einden zijn van minder gewicht, en gaen gemeenlijc met dit samen.

II. Zelf beteikent te worden.

Dit einde heeft men voor, neffens het eerste, als men spreekt, op dattet gesproken in geschrift gestek worde: *ty datment self doet*, of dooreen ander laet geschieden. ten welcken aensien zulc spreken, met een uitheems woort *Disseris* genoemt wort.

III. Des menschen genegentheden te helpen.

Als, wanneer iemand uit vrees, pijn of blytchap, iet spreekt alleen zijnde: en andersins. Want dit dan niet alleen en geschiet, om de genegentheit te beteikenen: maer ooc eensdeels of geheelijc, om die door zulcken spraec of uitroeping, te verlichter, ende te helpen.

Hier onder mach ooc gebracht worden, **het vermaect des Schoors**, Welc einde, al ist

al ist zake dattet inde Pas-spraec en Zingspraec voornamelijc plaats heeft: zo en macht evenwel vande losse Spraec, niet heel gescheiden worden.

IV. Andere teleren spreken.

Als wannecmen de kinderen, die noch niet wel spreken en congen, iet voorzeit, op dat set nae seggen en leren zouden: ooc de Oude, diemen een vreemde tael wil leren uitspreken.

III. Hoofstuc.

Des Uitspraecs Makende Oorzaken: namelijk, de Opperste, de Onderste, en het Afemtuich.

DE Makende Oorzaec der Spraec ist twederlei, 1 De Opperste, 2 De Onderste.

De Opperste Oorzaec is God: die alles in allen werct: in wien wy leven, zweven en zijn: die de Mens met cracht en bequaemheit, om te connen leren spreken, en te connen spreken, begaeft, ende ooc het dadelijc spreken in haer werct.

De Onderste en naeste oorzaec is de Mens. welc in hem heeft, al 't gene daer de Spraec door can gemaect worden: zo de voornaemste Werker, als ooc de Reeschap en Tuich, daer toe dienstich.

De Werking daer door de Mens de Spraec voortbrengh, wort genaet *Spreken*.

Dit Spreken bestaet in twe samengaende werkingen, 1 In Afemen, 2 In Vormen.

Even gelijc het Orgelspelen en Fleutich, in blazen en vormen: ende het Sijterspelen of Luitspelen, in Slaen en de Tonen te maken, bestaende is.

Van dit spreken int gemeen, als ooc vant Afemen ende Vormen int byzonder, en dien-volgende vande Spraec, is de voornaemste Werker of Makende Oorzaec des Menschen Ziel.

Tot uitvoering dezis, is de ziel met bequame Reeschap versien.

De Reeschap of Tuich, door welkers middel de ziel dit spreken veroorzaect, is het gene dat ic Spreectuich noem.

De Spreectuich is na de twee werkingen, daer uit het spreken bestaet, twederlei, 1 Afemtuich, 2 Vormtuich.

Afemtuich is Spreectuich, waer door het Afemen te weech gebracht wort.

Is twederlei, 1 Afem-muizen, 2 Afem-vaten.

De Afem-muizen zijn Afemtuigen, die den Afem in en uit de Afem-vaten doen gaen, door het open en toe douwen der zelve.

Donec

Het eerste Boec der Sproeckonst.

Deze zijn voornamelyc 1 Het Middelschot (*Diaphragma*) 2 De acht Muizen des Ondersten Buix (*Musculi Epigastri*) 3 De achtentachtich Muizen der Borst.

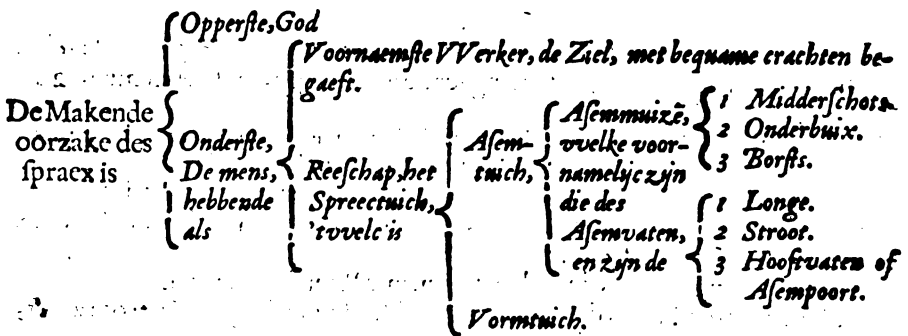
De naerder beschrijving dezer, als ooc der volgen, is by de Ontleders te zoekē.

Hier zoudemen ooc de Muizen der Hoofsvaten, en inzonderheit des Keels, connen byvoegen, als door welke het uit en inlaten des Afems geschiet: maer om dat die ooc, ja voornamelyc Vorm-muizen zijn, zalze hier voorby gaen.

De *Afemvaten* zijn Afemtuigen, daer den Afem uit en in gaet.

En zijn deze drie, 1 De Longe, zijnde diepste in de zitplaats des Afems: 2 De Stroot, zijnde het middelste in den wech des Afems: 3 De Hoofsvaten, wezende het buitenste ende den uitgang des Afems, en daerom ooc Afempoort genoemd mogen werden.

Allo deze Afem-makers, hebben gelijkenis met de oorzaken der blazing, die door de gebruikelijke Blaef balken geschiet. Want daer is als voornaemste werker een Cracht, daer het Tuich door beweecht en gestiert wort: 't sy eens Mensen alteen, de Blaef balken op en toe doende: 't sy ooc de cracht van enich wichtich lichaem, op de Blaefbalk leggende, ende veroorzakende een uitblazing, door die toe te drucken. Als Blaefmuizen, zijn de oren of hantvatten, die aen't dicke einde der Blaef balken gemeenlyc zijn: ooc de Touwen en andere Tuich, daer me. de grote Blaef balken beweecht worden: Insgelijcx de leden des menschen die hy daer toe gebruiet. Als Blaefvaten zijn, in plaats der Longe, het dicke lichaem des Blaefbalx: en in plaats der Hoofsvaten, de pijp ende de mont van die, als ooc de Wintgaten.

IV. Hoofstuc:

Des uitspracx Vormtuich: als, Vorm-muizen, en Vormslof.

DE *Vormtuich* is Spreectuich, daer door de ziel het vormen te weech brengt. Is tweederlei, 1 Vorm-muizen, 2 Vormvaten of Vormen.

De

De Vorm-muizen zijn Vormtuich, daer door de Vorm-vaten gevoecht, en bestiert worden.

En zijn 1. Des Keels, 2. Des Monts.

De Vorm-muizen des Keels zijn, die de Keel voegen en bestieren.

Zulcke zijnder aen elke zijde tien, makende samen twintich.

De Vorm-muizen des Monts zijn, daer door de Mont tot het vormen gevoecht en bestiert wort.

En zijn 1. Der Tonge, 2. Der Lippen, 3. Des Onder-kaekbeens.

De Vorm-muizen der Tonge zijn, daer door de Tonge tot het vormen gevoecht en bestiert wort.

Deze zijn tien int Getal, aen elcke zijde vijf. welke de Tonge wonderlijk roeren, met die uit te steken, in te trecken, om hooch, om laech, en ter zijden te bewegen, ooc crom te houden. Sommige Geneesmeesters stellen alleen negen Muizen der Tonge.

De Vorm-muizen der Lippen zijn, waer door de Lippen en konen gevoecht ende bestiert worden.

Van deze zijnder acht in alles, aen elke zijde vier, en daer van twee tot de Onderste, ende twe tot de Opperste Lip.

De Vorm-muizen des Onder-kaekbeens zijn, daer door het onderste Kaek-been, en enige aengebechte delen, gevoecht ende bestiert worden.

Zulke zijnder tien, aen elcke zijde vijf, waer van de vier tot het sluiten, ende een tottes openen dienstich is.

Men zoude noch Vorm-muizen des Neus mogen stellen: maer zullen dezelve nu voorby gaen: uit oorzaec dat de Ontleders alleen van Muizen vermanen die ontrent de Neusgaten een vrywillige beweginge maken, welke tottet vormen der Spraec geen merkelyc gebruik en hebben; en geen gewach doen van Muizen, die het gene ic hier na de Neusdeur noem, een vrywillige roering zouden toebrenghen, in welke ic nochtans bevinde een merkelycke vrywillige beweging te wezen, die grote verandering, ja soortmakend onderscheit inde spraec veroorzaect, als na zal bliken.

De Vorm-vaten of Vormen zijn Vormtuigen, die vande Vorm-muizen tottet vormen gevoecht en bestiert worden.

Van deze staet aen te wijzen 1. Haer Stof uit welkeze gemaect worden en bestaen, 2. Haer Delen, 3. haer soorten.

De Stof daer uyt de Vormen gemaect worden en ooc bestaen zijn enige

Leden of delen des Hoofstis, dieman ten dezen aenzien, Vorm-stof noemen mach, ende is het zelve, 'twelc ik te voren in een ander aenzien, Hoofst-vaten of Atempoort heb genoemd.

Deze Vormstof is drierlei, 1 De Keel, 2 De Mont, 3 De Neus.

De Keel is Vormstof, welc tussen het achterste des Monts en Neus, en tussen het Opperste der Stroot en Keeldarms, gelegen is.

De Geneesmeesters en Ontleders gebruiken de naem Keel, om de wech der Spijze te beteikenen, die beter Keel-darm genoemd wort: Maer ic vinde hier dienstich, 'tbepaalde daer door te verstaen: te meer, dewijle zulx met het gemeenste gebruik over een komt, als blijkt uit datmen gewoon is te zeggen, met luider keel roepen, De keel is schorre of hees, &c.

De Keel vervat drie Leden, 1 De Knoo, by de gemene man ooc de verkeerde Keel genoemd, 2 Het Beuistel-tongetje, 3 Het Lelleje: die in Latijn genoemd worden Larynx, Epiglottis, en Columella.

Door de Mont versta ic de Vormstof, die tussen het voorste des Keels, en witerste der Lippen begrepen is.

Kan bequamelijc gedeelt worden in twee delen, 1 Een Binne-mont, 2 Een witer-mont.

De Binne-mont is het deel des monts, 'twelc begrepen is tussen het voorste der Keel ende de Tandem.

Deze bestaet in twederlei delen, 1 Begrijpende; 2 Begrepen.

De Begrijpende delen des Binne-monts zijn, die des Binne-monts bol, en begrepen deel inwendich omvangen.

Deze Begrijpende Delen zijn in twee Helften te delen, 1 Een Bove-helft, 2 Een Onder-helft.

De Begrijpende Bovehelft des Binnemonts, welc ic om cortheit Bovermont noom, is de Bovenste helft vande begrijpende delen des Binnemonts, streckende van het vopste einde der keel, verwulfs-wijs, tottet einde der Boveranden.

Ende is nodich in vijf delen afgedelt te worden, die van 't voorste der Keel, tottet einde der Boveranden, aldus vervolgen.

- 1 De Wortel des Bovermonts of des verhemelten.
- 2 Het Achtermidde.
- 3 Het Midde.
- 4 Het Voormidde ofte Tantvlêis.
- 5 De Tandbenen of blote Tandem.

Van

Van welke vijf delen de eerste drie het Verhemelte maken, ende de twee leste samen genomen, noem ic Tand en.

Deze vijfdelige deling comt over een, met een gewoonlijke afdeling des daegs in 1. Ochtent of Morgenstont, 2. Voormiddach, 3. Middach, 4. Namiddach 5. Avont: zo datse niet ongebruikelijc en zy. Waerom nu deze en andere delingen zo gedaen worden: en waerom ic het woort Verhemelte hier anders neem als gemeenlijc geschiet, zal int volgende genoech blijken. De breder beschrijving dezer en diergelijker delen, laet ic ooc na, om dat de Namen de zaken genoechsaem bekent maken.

De Begrijpende Onderhelst des Binnemonts, diemen Ondermont mach heten, is de onderste helst vande begrijpende delen des Binnemonts, streckende vanden Gront der Tonge ende der Tongriem, tottet einde der Ondertanden.

Deze Ondermont bestaet in twee voornaemste delen, 1. Een Gront, 2. Onder-tanden.

Den Gront des Ondermonts is het diepste deel desselven, vanden Gront der Tonge, tot aen den wortel der Ondertanden streckende.

De Ondertanden des Ondermonts, zijn het bovenste en voorste deel des Ondermonts, bestaende in Tantsleis en blote Tand en of Tandbeen.

Deze zijn nodich in vijven gedeelt te worden; als volcht, 1. De Wortel, 2. Het Achtermidde, 3. Het Midde, 4. Het Voormidde, 5. Het Einde.

Het begrepen deel des Binnemonts is de Tonge, een bekent Lit, ende van hem zelven genoech bepaelt.

In deze vallen aen te merken I. Twee Vlacken, 1. Een Boverulac, 2. Een Onder-vlac: II. Twee Zijden, 1. Een Rechter, 2. Een Slinker.

Van deze is het Boverulac voornamelijc in acht te nemen, en dienstich in vijf delen na de lengte afgedeelt te worden: ende dat in zulke, die Gelycmaetich zijn met de vijf delen des Bovermonts, op datse op malcanderen gepast mogens worden. Welke deze zijn, van achteren beginnende:

1. De Wortel der Tonge,
2. Het Achtermidde,
3. Het Midde,
4. Het Voormidde,
5. Het Einde en Punt.

De uitermont noem ic het deel des Monts, 'twelc buiten de Tand en is.

Het eerste Boec der Spreekonst

· Ic noem dat uitermont, ende niet Buitemont: om dat het uiterste is een deel der zaec, diens uiterste het is, en daer onder begrepen wort, maer dat buiten is niet. Gelijc te merken is uit datmen uiterdijken noemt, de hoochten die noch op't lant staen, en delen daer van zijn: maer 'tgeen men Buitewerken, en Buite-wech van een Stad noemt, is daer niet in begrepen.

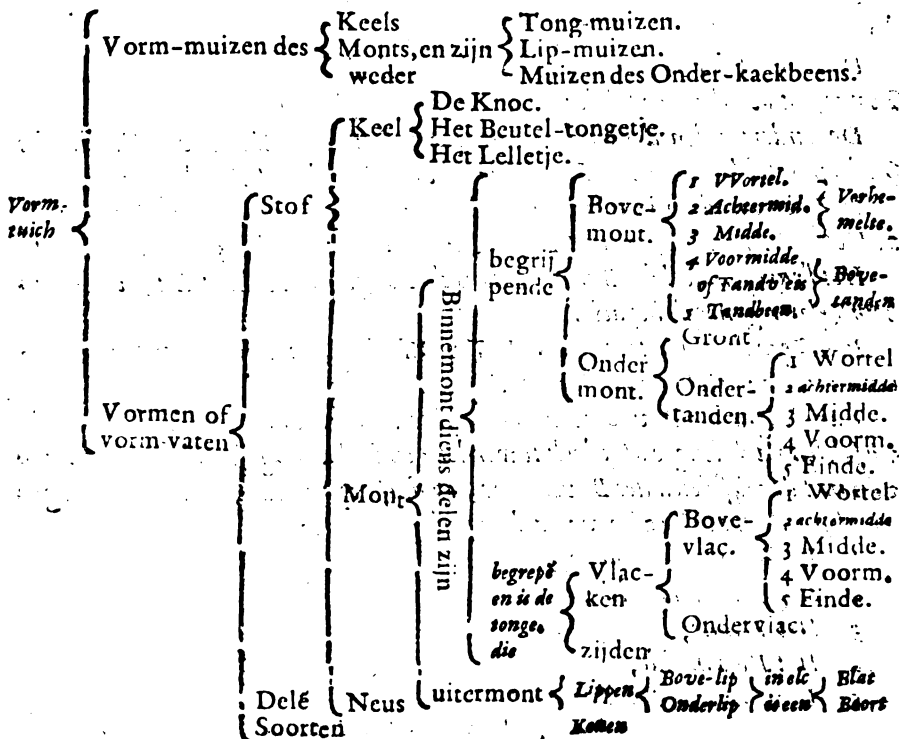
De voornaemste delen des uitermonts zijn de Lippen en de Knoc, by bekende delen.

De Lippen zijn twee, 1 Een Bovetlip, 2 Een Onderlip.

Elc van deze heeft twee delen, 1 Een Lipblas, 2 Een Zoom of Boort.

De zomen der Lippen verenigen haer aende zijden: wvelke plaets der Vereniging van de Zomen, Hoecken, oft Liphoecken mogen genoomt zijn. Ende alzoder twee is: den enen den Rechterhoec, den anderen de Slinker.

Door de Neus wort hier verstaen het deel, 'twele van't Lelletje des Keels op'waerts tottet einde der Neulgaten streck.

V. Hoof-

V. Hoofstuc.

De Vormdelen der uitspraec.

Uit de voorbeschrevene Stof, worden door de Vorm minzen menizen lei Vormen of Vormvaten gemaect: daer in de volgende delen aē te merken vallen. De Delen der Vormen zijn twe, 1 Een Bovevat, 2 Een Ondervat.

Het Bovevat der Vormen is een Vormdeel, 'twelc van de Keel boven de Bovermont, totten uitgang der Neus strect.

Dit mach ooc Neufvat genoemt worden: en is het zelve mettet gene ic te voren Neus heb genoemt, Doch op een andere wijs aengemerct.

Hier in zijn aen te merken 1 De Delen desselvs, 2 De Palen.

De Delen mogen na de lengte twe gestelt worden: 1 Een achterste deel, 'twelc van het Lelletje des Keels tottet begin der Neusgate strect (Men zoude Neusprijp mogen noemen): Een Voorste deel, 'twelc door 't middelschot der Neus gespleten is, en woort Neusgaten genoemt.

Vande Palen zijn de uiterste alleen te aenmerken: die twe zijn, 1 De Buitenste pael, welc is het einde der Neusgaten, dat door de Vleugelen der Neus verwynt en vernaeut can worden: 2 De Binnenste Pael, zynde gelegen boven de keel, op aen het Lelletje desselvs, alwaer de Neusprijp heel gesloten en geopent can vvarden. En mach der halven gevoechelic Neusdeur geheten worden.

Eigenschap. De Neusdeur heeft int spreken groot gebruik, en veroorzaect veelderlei onderscheit inde Stem.

Het Ondervat der Vormen is een deel der Zelfver, 'twelc tussen de Keel, ende de Lippen (beide daer in gesloten) begrepen is.

Hier is ooc acht te nemen op desselvs 1 Delen, 2 Palen.

De Ondervaten der Vormen zijn te delen, 1 Nae 't begrippe inde Hooch- te en laechte, 2 Nae 't geheel inde lengte.

Nae 't begrippe inde Hooch- te en Laechte bestaen Ze in twe delen, 1 Een Verwulffel, 2 Een Bodem.

Het Verwulffel, zynde het gansche Boverdeel des Ondervats, bestaet in drie vervolgende onderscheyden Wulffels, 1 In een Keelwulffel, 2 In een Binnermont-wulffel, 3 In een uitermont-wulffel of Lipwulffel.

Het Keelwulffel is het achterste, ende eindicht met het Lelletje.

Het Wulffel des Binnemonts is het middelste deel, beginnende van't Lelletje, en eindicht aen de einden der Bovenanden; Is het Zelve mette Bovenmont, hier anders aangemerct: . moet op gelijke wijze als de Bovenmont in vijf, en in twe delen gedeelt worden. 'twelc voor gedaen zijnde, zullen hier voorby gaen.

Eigenschap. Het Binnemont-wulffel of de Bovenmont, dewijle zy onbevechelyc is, blijft in alle vormen in ene Gestalte.

Het Lip-wulffel is het uiterste deel des Verwulffels, beginnende aen't einde der Tanden, en eindigende met de Zoom des Opperlips.

Den Bodem is het ganse onderste deel des Ondervats.

Eigenschap. Den Bodem is zeer veranderlyc, door de menigerlei beuechelychcyt der tonge, over vvelke zy strect.

Na 's geheel worden de Ondervaten inde lengte gedeelt in 1 Een Pyp, 2 Een Bac.

De Pyp is het deel des Vorms, 'twelc achter de scheidur is: Ofte, 'twelc van't begin des Keels tot aen de Scheidur strect.

Den Bac is het deel des Vorms, 'twelc van de Scheidur begint, en aen de Lippen eindicht.

- Eigensch.
1. De Pyp en den Bac zijn zeer veranderlyc in lengte en wijte.
  2. Zo veel als de Pyp langer is, zo veel is den Bac korter: en het tegendeel.
  3. Somtjts is het hele Ondervat een Pyp, en somtjts ooc heel een Bac. Een Pyp, als de Scheidur tussen de Lippen is: een Bac, alse inde Keel is.
  4. De Pyp is somtjts wel zo wijt, of wijer dan den Bac: als inde Smoorvormen, ende Splitvormen.
  5. Den Bac blijft leech ende zonder vverking, in de vormen met een gestote Scheidur.

De Palen des Ondervats, die nodich dienen verhandelt, zijn de Werkpalen. De Werckpalen zijn palen of plaesfen, daer door den doorgaenden Afsem bestiert vrt ort, met een vrywillige cracht.

Deze zijn twederlei, 1 Stem-makende, 2 Stem-veranderende.

De Stem-makende Palen des Ondervats, zijn palen daer den Afsem de Inwendige Form der Stem ontfangt. Of daer het vwezzen der Stem zijn oorspronc heeft. Deze noem ic Stem-gaten.

Men

Men can de Stemgaten noch breder aldus beschrijven : Een Stemgat is, daer de Afem-muizen den Afem een Opzettende cracht indrucken, ('twelc is de luidende Form) mits dezelve daer door te dringen of trecken. Bequamelijc machmen de Stemgaten vergelijken by het hoofd van een Duitse Fleuit : daer ooc het geluit, 'tly den clanc, 'tly het Geruis (alffe door droochte of ander beletsel niet fleuiten en wil) zijn wezen crijcht, door de lucht daer door te dringen.

Eigenschap. *De Stemgaten moeten inzonderheit met cracht bezet zijn, om den Afem te dringen tot crachtigen doortocht, daer't geluit uit mach comen te ontstaen.*

De Stemgaten zijn twederlei: 1 Een Klinkgat, 2 Een Ruisgat.

Een Klinkgat is een Stemgat, in wvelke den Afem de inwendige Form des clancx ontfangt, uit den gladden doortocht door het zelve.

Anders canmen dus zeggen: Klinkgat is, daer de Afem-muizen den Afem een overfettende cracht of luidende Form indrucken, door die gat daer deur te dringen of trecken.

Eigenschap. *1 In yder Vorm is maer een Klinkgat, 2 Het Klinkgat is altyt op ene plaets, namelijc inde Keel.*

Een Ruisgat is een Stemgat, in wvelc de Afem een Overzettende cracht, of inwendige Form des Geluits ontfangt, door een fleutende doortocht dieze daer door heeft.

Eigensf. *1 In elke Vorm is maer een Ruisgat. Doch in sommige Vormen is wel een Ruisgat en Klinkgat samen. 2. Een Ruisgat can op alle plaetsen des Onderwats vvezen.*

De Stem-veranderende Palen zijn, die aen de voort-gebrachte Stem noch enige verandering of Gedaente veroorzaken.

Zijn twederlei, 1 Voornaemste, 2 Slechte.

De Voornaemste Stem-veranderende Paël is de gene die ic Scheideur noem; om datse den Bac en de Pijp van malcanderen scheit, en het ene Geluit van het andere merkelijc onderscheit. Noem deze ooc dicwils door uitnemenheit alleen Deur.

De Scheideur is het begin des Bax, en einde des Pijps, door wvelke een wenztyke verandering der stem veroorzaect wort.

Gelijc de Stemgaten by die plaets int hoofd van een duitse fleuit, daer't geluit voort comt, te gelijken zy : zo is ooc de Scheideur niet ongelijc, het hoochste gat inde zelve fleuit, 'twelc vande vingeren niet gestopt en is : als daer door ooc de

de meeste verandering in geluit, 'twelc in hoofzijn inwendige Form heeft ontfangen, door veroorzaect wort: en de fleuit in twee delen scheidt, een gestopte deel zijnde als de Pijp vande Vorm, een open deel, zijnde als een Bac.

Eigenschap. 1 *Gelyc den Bac en Pijp Zeer veranderen met verlangen en verkorten, verwijen en vernauwen: Zo moet ooc de Zee gemene Pacl, welc de Deur is, in diepte vuyte veel verandering lijden.*

2 *De Deur can in alle plaetsen des Onderbax zyn: ooc aende niterste palen als tussen de Lippen en inde Keel: en is dan alleen, of een begin des Bax, of een einde des Pijps.*

3 *De Deur vwort op alle plaetsen niet alleen verwijen vernauwt: maer ooc toegesloten en ontsloten.*

4 *De Scheideur is somtijts, ten aenzien vande Plaets, dezelve mettet Clinkgat.*

5 *In de Vormen die een Ruisgat hebbē, is de Deur alsijt een mettet Ruisgat. De Slechte Stem-veranderende Palen zyn, die maer een byvallige verandering in gedaente inde Stem veroorzaeken.*

En zyn twee: 1 De Lipdeur, 2 De Tandeur.

De Lipdeur is een slechte Stem-veranderende Pacl, gelegen aen't nitereinde des Ondervats, of tussen de Lippen: vvaer door een Zeer merkelyke byvallige verandering inde Stem veroorzaect wort.

Door een Byvallige verandering, verstaec de voortcomft van een gedaente in een stem, die dezelve tot geen andere letter en maect: ofte die een letter can bygevoecht of daer af gedaen worden, en ewel dezelve blijven. Gelyc ic aen d'ander zijde door een Wezentlijke verandering verstaec, de voortcomft van een Gedaente der Stem, die dezelve tot een andere letter maect.

Eigens. 1 *De Lipdeur is somtijts, ten aenzien der plaets, dezelve met de Scheideur: en dan vwort daer een vvezentlyke verandering veroorzaect: Doch niet ten aenzien dattet de Lipdeur is, maer als Scheideur zynde. Somtijts isse daerenboven ooc dezelve met het Ruisgat: doch mettet Clinkgat nimmermeer.*

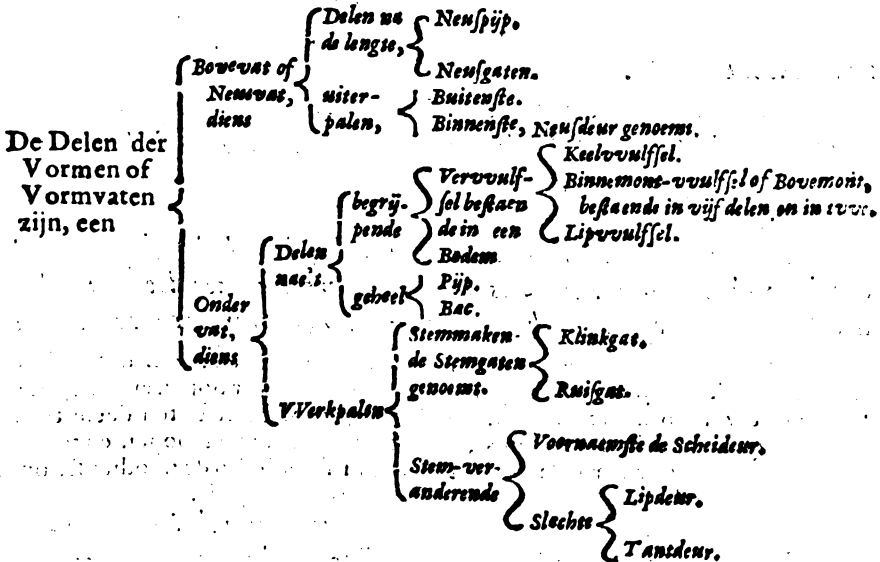
De Werking des Lipdeurs is drierlei: 1 Opengaen en Toegaen, 2 Tsamen trecken en uitlossen, 3 Vistrecken en jnllossen: elc van die veelderlei gestalten inde Lipdeur veroorzakende.

De Tandeur is die tussen de einden der Bove en Ondertanden is gelegen, en geen grote byvallige verandering veroorzaect inde stem.

Eigen-

Eigenschap. 1 De *V*erking des *T*antdeurs is tweederlei: 1 *O*pen en toe-
gaen, 2 *V*erschuiven, en dat voormaert en achterwaert : alles geschiedende
door de *M*uizen des *O*nderkaekbeens.

2 De *G*estalten, *Z*o des *L*ipdeurs, als des *T*antdeurs, die uyt de voornoemde
werkingen ontsaen, zyn eerst te onderscheiden in *Z*o veelderlei, alffer werkin-
gen zyn: als, 1 *O*penheit, 2 *S*amentrecsel, 3 uitgestreetheit des *L*ipdeurs. *W*e-
der 1 *O*penheit, 2 *V*erschuifsel des *T*antdeurs. *V*an de *Z*e is de *O*penheit weder
in *Z*even soorten te onderscheiden, na de *Z*evenderlei trappen die gestelt connen
worden, daer haer werking in treet. *Z*o is dan de *O*penheit, *Z*o des *L*ipdeurs, als
des *T*antdeurs, 1 van ene tre, 2 van twe treen, 3 van drie treen, 4 van vier
treen, 5 van vijf treen, 6 van zes treen, 7 van zeven treen, zynde de wijste
openheit, geliĳc die van ene tre de nauste is. *T*zelve *Z*oude ooc van't samen-
tretsel en de andere gestalten connen gedaen worden: maer vinde alleen dien-
stich het *s*amentreksel worder te onderscheiden, en dat niet in *Z*even, maer
slechts in twe soorten: 1 *E*en *M*atige, vvelc inde *H*o-achtige *V*ormen plaats
heeft, 2 *E*en *N*ausle, vvelc inde *H*olle *V*ormen gevonden wort.

VI. Hoofstuc.

De eerste gemeene Onderscheiding der Vormen.

Aldus de deelen der Vormen beschreeven zijnde, volgen nu baer Soorten of Afcomsten.

De Onderscheiding der Vormen can op twee wijzen geschieden: 1 In hooge Geslachten alleen, 2 In hooge Geslachten ende vervolgende laege Afcomsten.

De Onderscheiding inde hooge Geslachten alleen, is vierderlei: 1 Nae des Scheideurs Gestalte, 2 Nae des Scheideurs plaets of diepte, 3 Nae de Soorten der Stemgaeten, 4 Nae des Vorms Gestalte of Cromse.

Merkt dat ic nu alleen verhandel de Geslachten en Soorten der schickelijke, ende volmaecte Vormen, de Wanschickelijke ende onvolmaecte nu voorbygaende, daer anders noch meer onderscheidingen toe van noode zouden zijn.

Ten eersten. De Vormen zijn nae de Gestalte der Scheideur, 1 Oopdeurige, 2 Toedeurige.

De Oopdeurige zijn, die een oope Scheideur hebben.

Zijn tweederlei: 1 Vrije, 2 Hinderende.

De Vrije Vormen zijn, diens deur heel oopen staet, Zonder den deurtocht eenichsins te hinderen.

Als de Vormen van a/e/i/o/u/h/s/f/g/z/b.

Hinderende Vormen of Hindervormen zijn, dier deur ten deele toe is, ende alzo den doortocht des Aesems eenichsins hinderen.

Zijn tweederlei: 1 Trillende, 2 Splytende.

De Trilvormen zijn, diens deur met een beletsel ten deele gestopt is, Zoo dat den doortocht daer door eenichsins gehindert wort: vvaer door het gebeurt dat den Aesem, poogende die hindering te weeren, het hinderende doet trillen.

Men zoude deeze Vormen ooc Eenkarre mogen heeten: om dat gelijk een Deur die Eenkarre wort gezeit, by nae toe is, en licht meer oopen en toe gaet: alzo ooc deezer Vormen Scheideur met het stopsel of beletsel ten deele toe zy, en door den doortocht des Aesems, haestelijc en licht meer oopen en toe trilt. Van deezen aert is de vorm daetmen t meede uitspreect. En de noodichste onder dezelve zijn, welker Trillende beletsel het einde der Tonge is.

De Splytvormen zijn, diens Scheideur int midde met de Tonge aen't Verwulffel gestopt wort, blijvende teewel aen elke zijde der Tonge een Oopenheit:

waer door dan den deurtocht verbindert zijnde eensstreecx recht deur te gaen in twee gespleten wort, en aen elke zijde geschiet.

Zulx is de Vorm daer meede 1 voortgebracht wort.

De Toedeurige Vormen zijn, die een Toegesloote Scheideur hebben.

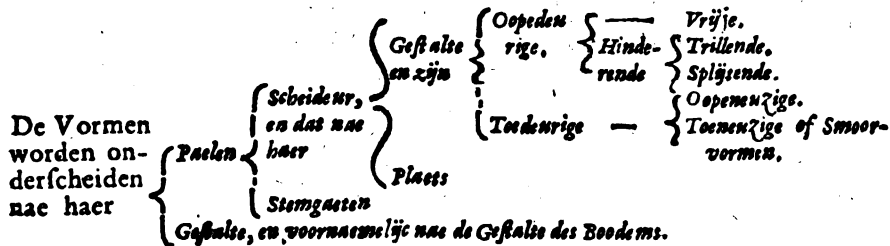
En zijn 1 Oopeneuzige, 2 Toeneuzige.

Toedeurige Oope-neusvormen, zijn toedeurige Vormen, diens Neusdeur oopen is.

Men mach deeze, om cortheits wille, Neusvormen noemen. Zulke zijn de Vormen, daer **m** en **n** meede gevormt wort.

Toedenrige Toeneusvormen zijn, diens Neusdeur toegeslooten is.

Deeze machmen bequaemelijc Smoorvormen heeten: om dat dezelve aen alle ganten, zoo aen de Scheideur, als aen de Neusdeur geslooten zijnde, den Aefem noch 't geluit geen oopen uittocht laeten, en die alzo smooren. Van deeze slach zijn de vormen van **b** en **d**. De Sluiting des Scheideurs, in deeze, en de voorgaende Vormen, can een yder lichtelijc bemerken: maer het oopenstaen en Sluiten van de Neusdeur, is zwaerder te bevroeden. Om eevewel dit ooc clacrljg gewaer te worden, zalmen behoeven een Smoorletter en Neusletter aen malmalcander uit te spreeken, en ondertuffen naew te letten op de beweging achter by't lletetje: Waer door men dan de sluiting en ontsluiting der Neusdeur, wel zal gewaer worden. Als wanneer men de **b** en **m** spreekt, zalmen bespeuren, dat, de vorm van beide aen de Lippen, daer haer scheideur is, geslooten zijnde, aen't lletetje inde vorm van **b** een sluiting zy, maer van **m** een oopening.

III. Hoofstuc.

De tweede gemeene Onderfcheiding der Vormen.

Ten tweeden. *De Vormen zijn nae de plaats of diepte des Scheideurs, 1 Des Keels, 2 Des Binnemonts, 3 Des witermonts of der Lippen.*

De Keelvormen zijn diens Scheideur inde Keel is.

Als de Vorm van h): vande wijtgaepende a/ u.

Eigenf. *De Keelvormen en hebben geen Pijp, dewijle de Scheideur achter inde Keel is: ende daer door is ooc het Stemgat mette Scheideur een.*

De Binnemondige Vormen zijn, diens Deur inde Binnemont is.

Eigenfch. *Deeze hebben alle een Bac, ende een Pijp. Haer Klinkgat en Scheideur is nimmermeer een; maer wel het Ruisgat mette Deur.*

Zy zijn tweederlei: 1 Verheemelt-vormen, 2 Tant-vormen.

De Verheemelt-vormen zijn diens Deur aen't verheemelte is.

En zijn drierlei: 1 VVortel-vormen, 2 Achtermidde-vormen, 3 Middel-vormen.

VVortel-vormen zijn diens Scheideur aende VVortel des Verheemelte en der Tonge is.

Sulx zijn de Vormen vande naewgaepende a, u en o: ende vande ch, g, k, alffc by een naewgaepende a, u of o gevoecht zijnde, uitgesprooken worden.

Achtermidde-vormen zijn diens Deur aen't achtermidde des Boovemonts of Binnemont-wulffel, en der Tonge is.

Als de Vorm van ac, cu en oc: en van g, k, ch, alffc by de voorschreve uitgesprooken worden.

Midde-vormen zijn, diens Scheideur aen't midde des Boovemonts en der Tonge is.

Als de Vorm van ee, eu en oe: en van ch, g, k, alffc by een e of eu, of oe uitgesprooken werden,

Tantvormen zijn diens Scheideur aende Boovetanden is.

Zijn 1 Tantvleis of Voormidde-vormen, 2 Tandbeen-vormen.

Tantvleis-vormen zijn, diens Scheideur aen't Tantvleis of Voormidde des Boovemonts, en voormidde der Tonge is.

Als de Vormen van ie, ue, en uo.

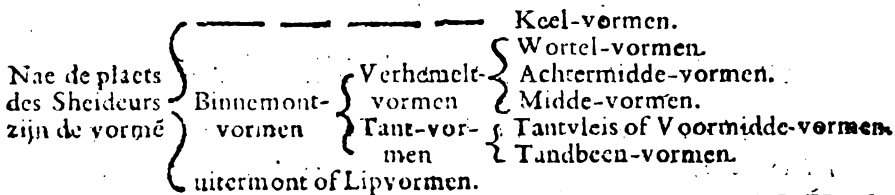
Tandbeen-Vormen zijn, diens Deur aen't Boove-tandbeen, en einde der Tong is.

Als de Vormen van ij, ui, uoi, l, z, r, l, n, d, t.

De Lipvormen zijn, diens Deur inde uitermont is,

Als de Vormen van uu, uuu, ou, f, v, m, b, p.

Eigenfchap. *De Lip of uitermont-vormen en hebben geen Bac.*

VIII. Hoofstuc.

De derde gemeene Onderscheiding der Vormen.

Ten derden, *De Vormen zijn nae de Stem-gaeten 1 Eenstemmende, 2 Tweestemmende of Ruisclinkende.*

Men zoudeze eigentlijker, Een-stemgaetige ende Twee-stemgaetige moogen noemen. Doch dewijle de andere naemen beeter luiden, en ooc niet onbequaem en zijn, als van haer werc of Daet genoomen, hebbe die best geacht.

De Eenstemmende zijn die maer een Stemgat en hebben. Of die maer eenderlei Stem seffens veroorzaeken connen.

En zijn nae de tweederlei Stemgaeten, tweederlei 1 Clinkende, 2 Ruisende.

De Clinkvormen zijn diens eenige Stemgat een Klinkgat is.

Niet ongevoechelijc connen deeze Clinkgaetige gezeit worden. Van deezen aert zijn de Vormen daermen a, e, i, o, u, r, l, n, m, d, b, en meer andere, meede vormt.

De Ruisvormen zijn diens eenige Stemgat een Ruisgat is.

Eigentlijkst zoudenze Ruisgaetige gonoemt worden nae haer Ruisgat. Maer naedemael de daet dieze voortbrengen, zijnde het Ruisen, merkeliaker bekent can worden als de oorzaec: hebbe die nae't bekentste om cortheits wille, gelijk ooc inde andere gedaen is, alzoogenoemt. Voorbeelden deezer, zijn de Vormen van h, alffe alleen uit geruis bestaet, en van ch, f, f. Onder deeze zijn ooc te trecken de Vormen van k, t en p, die vande andere daer in verschillen, dat haer Ruisgat gestopt is, ende alzoogenoemt de Daet van ruisen niet voort en brengen, dan voor of nae de Stopping of Sluiting.

De Tweestemmende Vormen of Ruisclinkvormen zijn die twee stemgaeten hebben: namelijk, een Klinkgat, en een Ruisgat.

Hier onder behooren de Vormen van g, z ende v.

Nae de Stem-gaeten zijn de Vormen	}	Eenstemmende	}	Clinkvormen.
		Ruisvormen.		
		Tweestemmende:		en zijn de Ruisclink-vormen.

IX. Hoofstuc.

De vierde gemeene Onderscheiding der Vormen.

Ten vierden. *De Vormen zijn nae haers Boodems Gestalte en gelegentheit 1 Platte of Hoehboomige, 2 Laechboomige.*

De Platte Vormen zijn, die op haer Boodem inde Binnemont, door het uistrecken der Tonge over den gront desselven, en door't verheffen van die int midden, platachtich of wat bol, en hoochboomich zijn.

Men zoudeze ooc wel Bolle Vormen mogen heeten : dewijle de tonge , het voornaemste van haer Boodem zijnde, in't middé wat verheeven en opgeboogen is, en aen't einde daelt of neerwaert strekt, gelijk een Brugge. Van deeze slach zijn de Vormen van aa/ae/ee/ie/ÿ/ en vande platte uu : Infgelijx de Vormen van al de Cleefletteren , wanneerze mette voorzeide in een Woordlit saemengevoecht , uitgesproken worden : als vande r in ra/er/re/ &c: vande l/ in la/al/il/ &c : vande n/ in an/ne/aen/ &c: vande f/ in ef/ft/ &c. Ende zoo voort met alle andere.

Eigenfch. Inde Platte Vormen staen de hoecken der Lippen, en volgens dien ooc de Koonen, natuerlijc of los, dat is, noch saemen getrocken, noch uigestrekt.

Laechboomige Vormen zijn, diens Boodem nae't Verbeemelte niet opgeboogen staet.

Eigenfch. Inde laegboomige Vormen staen de hoecken der Lippen, en dien volgens ooc de Koonen saemen getrocken.

De Laechboomige Vormen zijn tweederlei : 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige Vormen zijn, die op haer Boodem inden Binnemont, door het uistrecken der tonge oover den Gront des Ondermonts, niet heel bol : en door het neederbuigen van het midden desselven , niet plat of bulsaechtich en zijn : maer vvel hol-achtich.

Voorbeeldendezer, zijn de Vormen vande hol-achtige oo/ vande eu die in heugen behoort wort, vande ue in huer/ vande ut en vande hol-achtige uu: Infgelijx van al de Cleefletteren, met de voornoemde in een Woord-lit saemengevoecht, uitgesproken zijnde : als vande r in rik sumu, ir, auris, vande s in iis, ueus/ geus/ vande l/ n/ g/ h/ inde voornoemde woorden : En zoo de andere.

Eigenfch. De Hoeken der Lippen, en met eenen ooc de Koonen, zijn in deeze Vormen middelmaetich saemen getrocken.

De Holle Vormen zijn , die op haer Boodem door het uitrecken der Tonge vanden Gront des Ondermonts hol zijn.

De Vormen vande holle oo/ die gesproken wort in ton/ smoo/ doo/ (van een Ei) : vande oe in goet/moe/hoer : vande ou in hrou (voor pap) &c: Infgelijx van alle Cleefletteren, aende voorzeide cleevende : als, vande g/ t/ m/ h/ r/ b/ inde voorgaende woorden : zijn voorbeelden dezer.

Eigen-

Eigenſch. In deeze Vormen zijn de Hoeken der Lippen, en dienvolgende ook de Koonen, op het naewite ſaemen getrocken,

Nae de Geleegentheit endé Gedaente des Boodems zijn de Vormen.	}	Hoochboomige of Platte	}	Hol-achtige.
		Laechboomige: en deeze weeder		Holle.

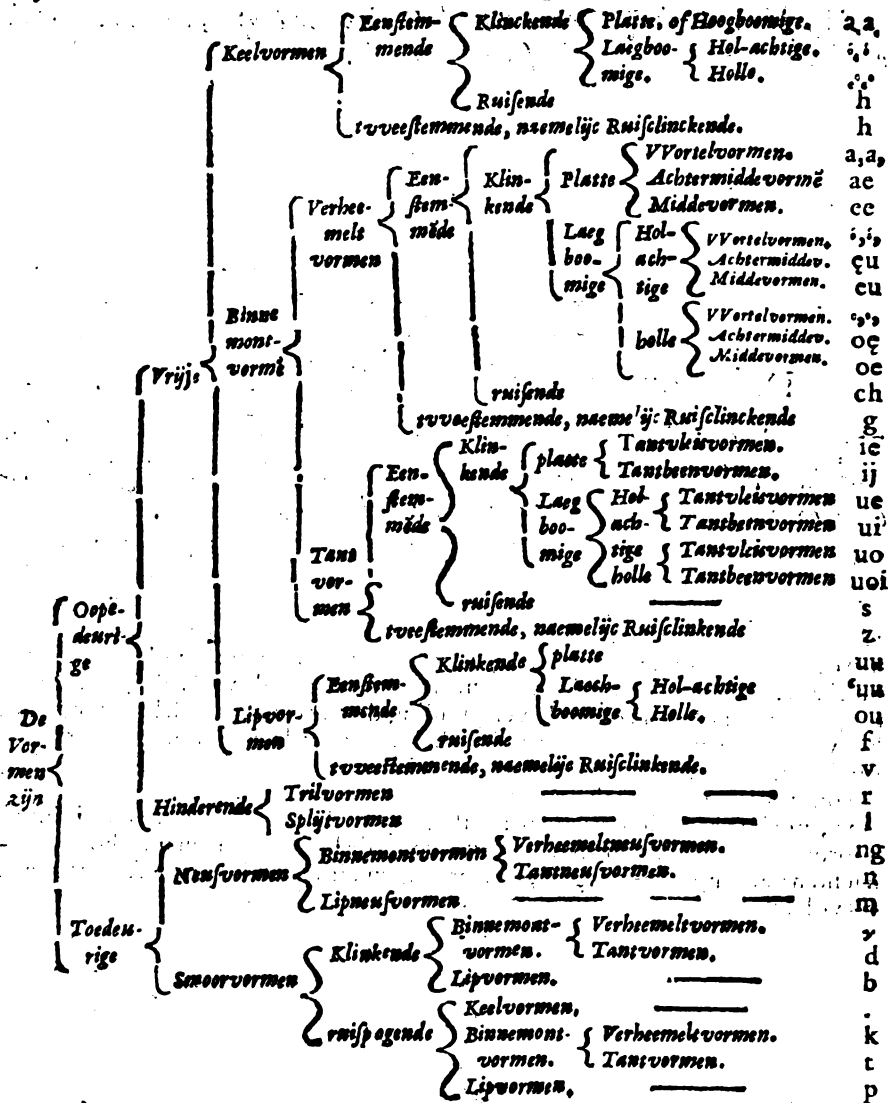
X. Hoofstuc.

De byzondere Onderscheiding der Vormen.

De Onderscheiding der Vormen in hooge Geſlachten alleen, is nuu verhandelt: volgt dat wy die weeder onderscheiden, en dat met te beginnen van een Hoochste geſlachts, en voors te gaen tot de laege Afcomſten.

Dit can op zeer meenigerlei wijzen geſchieden: want elc der vierderlei voorbeschreeven onderscheidingen, can inden voortgang, of de eerste, of de tweede, of de derde, of de leste weezen: waer uit dan vierentwintigderlei wijzen van onderscheidingen ontſtaen. Want elc der vier, eerst, en hoochſt geſtelt zijnde, connen de drie ooverige, door onderlinge verſtelling, op zes wijzen volgen: en viermael zes maect vierentwintich wijzen. Benneffens noch de veelvuldige verandering, diemen inde vervolgende verſpreiding deezer can te weech brengen, door het verſtellen van yder der vier onderscheidingen, in haer zelve, en door malcanderen. uit deeze groote meenichte zullen wy hier alleen een voorſtellen, die ons voorneemen mach dienſtich zijn, en genoeg doen. En om hier in niet te lang, noch verdrietich te vallen: zullen wy de Bepaelingen of Beschrijvingen voorby gaen (als die genoeg uit de voorgaende beschrijvingen inde hooge Geſlachten gedaen, connen begreepen worden) en die alleen in een taefel vertoon en als volcht.

Het eerste Boec der Spreekkonst

IX. Hoofstuc. De inwendige Oorzaken der Uitspraak.

Afgahandelt vwezende de Uitswendige Oorzaken der Sprac, is ooverich vande Inwendige te spreken.

De Inwendige Oorzaken der Sprac zijn: 1 De Stof, 2 De Form.

De Stof der Sprac, of den Gront daerze aenleest, en die de Form ontfangt, is alderlei lichaem, 't welc zelf geen geluit en vormt, maer alleen van een ander de Form des Geluits ontfangt.

Sommige Lichaemen zijn alleen Geluits Vormen: zoo datse wel de cracht des geluits ontfangen, of de inwendige Form, maer niet de Gestalte ofte uitwendige form: dewijlze die veranderen nae haer eigen vorm. Deeze en zijn geen Stof der Sprac.

De Stof is tweederlei: 1 Die de Form der Sprac eerst ontfangt, 2 Dieze daer nae van die eerste stof aen-neemt.

De Stof der Sprac, daer de form eerst in voort ontfangen, is de Lucht of Aefem, die inde vormen der Sprac begreepen is.

De Stof der Sprac, daer de Form vande eerste stof in overgezet voort, en ten tweede in voort ontfangen, zijn alle omstandige Lichaemen buiten de Vormen: die niet alleen de Inwendige, maer ooc de Uitswendige form des Geluits, van een ander Lichaem ontfangen: en voornaemelyc de Luchte.

De Form der Sprac is 1 Inwendich, 2 Uitswendich.

Naedemael de Sprac door twee werkingen voortgebracht wort, naemelijc door Aefemen ende vormen: Zoo ontstaet daer uit ooc tweederlei Form of Maexel.

De Inwendige Form is de Oovergaende Cracht, die door Aefemen inde Stof voortgebracht, of ingedruet voort.

De Uitswendige Form is de Gedacnte der Sprac, die haer sprac ontfangt door het vormen der zelver.

Gelijc in een schoot van een Geschut tweederlei form moet aangemerct worden: 1 Een inwendige, zijnde de voort-gaende ende door-dringende cracht, die de Koogel ontfangt van't ontfteken Boscruij, 2 Een uitwendige, zijnde de Gedacnte vande loop en streec, die inde scheut bespeurt wort, naemelijc datse een rechte streec heeft, streckende, ofte om hooch, ofte Waeterpas, ofte eldersheen, welke Gedacnte de Koogel, als stof der schoot, ontfangt door het vormen mettet Geschut: Zoo is ooc in het Geluit, ende byzonderlijc inde Sprac, zulke tweederlei Form te bespeuren, als aangewezen is. Hier staet wel te letten dat ic des Spracx inwendige Form niet en verstaet te zijn een voortgaende of door-dringende cracht, die laemen met zijn gront of Stof plaetselijc beweect, gelijc de cracht eens Schoots of werps met de Koogel en 'tgewurpen doet: maer zule een voortvliegende, of liever overgaende cracht, diens Stof weinich, en by nae geen plaetselijke beweging hebbende, eevewel zelf een snelle tocht, met ver-volgens vande eene Stof inde andere haestelijc over te gaen, en sich wonderlijc te ver spreiden, doende is.

Dit I. Boec bādele van de Oorzaken der Sprac, aēvrij-sōde de	{	invuendige oorzaken	{	Eindelijke Maekende	{	Opperste	{	Voornaemste	{	Asfameuich	{	Vorm-miszen	{	Stof	{	Deelen	{	hooge	{	Scheidens	{	gestalts.	6	Scheidens	{	placis.	7	Stemgātē	8	Geslakte	{	nae de	des booms.	9	hooge Geslachten en	{	Laage Afcomsten	10	11													
																																								Onderste	{	Tuich	{	Vorm-snich	{	Vormen	{	On-der-schei-ding in	{	eerst ontfangende overnemende	{	invuendige invuendige

HET TWEEDE BOEC
DER SPREECKONST,
Vande
LETTEREN.

1. Hoofstuc.

Vande Deelen der Enkelde Letteren.

Tot noch toe is gesproken vande Oorzaken der Sprac: volgt nuu de Onderscheiding der zelve.

Tot Gemeene Soorten der Spraken of Uitspraken, connender zeer veel gestelt woorden, die elc mit den anderen ontstaen ende spruiten. Van welke wy, om een maet in onze beschryving te houden, alleen zes zullen voorstellen te verhandelen: als met naemen,

1 De Letteren,	4 De Reeden sneen,
2 De VVoordeelen,	5 De Reedenleeden,
3 De VVoorden,	6 De Reedenen.

Deeze

Deeze noem ic Gemeene Soorten van uitspraec: om dat alle byzondere Spraken daer uit bestaen, 'tly de Latijne, 'tly de Franse, de Engelle &c. Ic zegge ooc, dat deeze de gemeene Soorten van uitspraec niet al en zijn: dewijlmen booven deeze zes, noch veel andere can bedenken, die hier uit voortcomen: als daer zijn 1 De Spraeksneen, die de reedenen tot haer naeste stof hebben, 2 Spraecken, die uit de Spraeckneen voortcomen, 3 uitspraeken (dit woort hier in een naewe betekenis nemende, naemelijc voor 'tgeene de Latijnen, somtijts *Orationes*, of noch anders noemen) die uit de Spraeckleeden spruiten, zijnde met de booven-genoemde, neegen Soorten: En zoo voort noch meer andere.

Voorder men can de voorgestelde zes Soorten van uitspraeken, op verscheide wijzen onder eenige Onder-geslachten begrijpen: daer van ik eenige proeven zal aenwijzen, als volgt.

De Spraec is der Taelen of Teikenen.	{ verder stof	{ Verste: —	Letteren.
		{ Naestverste —	Woord-leeden.
	{ naeste stof en dat of vande	{ Enkelde tei- kenen of tael: —	Woorden.
		{ Dubbelde tael: }	{ Reedenneen. Reedenleen. Reedenen.

De Spraec is	{ Onvolmaect: —	{ Letteren.
		{ Woordleeden.
	{ Volmaect, en dat of uit	{ Onvolmaecte: Woorden.
		{ Volmaecte: }

De Spraec is	{ Eerste, of Oorspronkelijke: Letter	{ Woordlit	{ Woort	{ Reedenneen.	
					{ uit de eerste afcomstich, die ic <i>Geleede</i> de noem en is

Spreec-letter is Spraec, welc een Lettergront veruat.

Ic noem deeze Spreec-letteren, om te onderscheiden vande *Merktetteren*: Doch om cortheits wille, dicwils alleen Letteren. Men machse ooc bequaemelijc *Voorsmen* noemen: om datse de Naestverste stof van de Woorden zijn, en minder als de Leeden der Woorden: Gelijc de Redenneen de Naestverste stof van de Reedenen zijn, ende minder als de Leeden der Reedenen.

De Spreekletteren zijn tweeërlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.
Een Enkelde Letter is, die maer eene Lettergront en veruat.

Anders zouden men moogen zeggen, dat een Enkelde Letter eē letter is, die niet en can in veel letteren gescheiden of ontbonden werden: Gelijkmen daer teegen een dubbelde Letter mach beschrijven te zijn, die in veel letteren can gescheiden en ontbonden werden.

Vande Enkelde Letteren staet te verhandelen. 1 Haer Deelen of Deeling, 2 Haer Soorten of Onderscheiding.

De Deelen der Enkelde Spreek-letteren zijn drie: 1 Een Gront, 2 Een Voorcleeffel, 3 Een Naecleeffel. Welke onder twee geslachten van deelen bequaemelyc begrepen connen worden: naemelyc, datse zijn 1 Voornaemste, als de Gronden, 2 Slechte, en zijn de Cleeffels.

Een Lettergront is het voornaemste deel des Letters, daer haer Form onscheidelyc mede vereenicht is.

Eigenschap. 1 Deuyde den Gront het voornaemste deel der Letteren zy, daer haer Form veruuet is, en connen zc zonder die niet bestaen: en moet dien volgende in alle letteren gevonden worden.

2. De Lettergront voort gevormt met des Letters Form, in zoo veel alsse blyvende is.
3. Den Gront alleen bestaende, van zyn Cleeffels, ontbboot, is dan ooc een Letter.
4. Den Gront is het hoochstfluidende deel inde Letteren: en dat, of inder daer, of in sommige alleen nae de pooging, naemelyc inde Ruispoogende, als zyn de k, t, p.

De Letter-cleeffels zijn Slechte deelen der Letteren, die aenden Lettergront cleeven.

Eigenschap. 1 De Letter-cleeffels worden veroorzaect door de verandering der Vormen. Of door de Vormen int veranderen.

2. De Cleeffels en connen alleen geen Letteren veruuen.

Zy zijn tweeërlei: 1 Voorcleeffels, 2 Naecleeffels.

De Voorletter-cleeffels zijn, die voor aen den Lettergront cleeven.

Eigenschap. Deeze veroorzaken int toestapping der Vormen, en de Aeseming ondertussen.

De Naeletter-cleeffels zijn, die achter aen den Lettergront cleeven.

Om deeze deelen by voorbeeld te vertoonen, zal den Leezer moogen letten op het geluit, 'twelc gehoort wort int uitspreken van *sp*, in *gesp*, tusen de *s* en *p*, en ooc nae de verstomming vande *p* int afaeten des uitspraecs: en zal daer door connen gewaer worden, dat inde *s* geruis gehoort wort, voortcomende terwijl de Lippen oopen en stil staen, 'twelc haer Gront is. Daer nae zal hy connen vernemen, datter noch een ander, Geruis volgt, van't eerste verschillende: 'twelc voortcomt int toesluiten vande Lippen: waer van het begin, het Naecleeffel vande *s* is, ende het eindē, het Voorcleeffel vande *p*. Naecleeffel zal connen bemerct worden, een verstomming, en pooging tot het geruis alleen: 'twelc den gront vande *p* is, en zoo lang duurt, als de Lippen geslooten blyuen. Eindelijc

de Lippen ontsluitende, zal noch connen een Gepuf gehoord worden: 'twelc het Naecleeffel vande *s* is, int ontsluiten of afstappen van die Gesloten vorm, door den Aefem die der dan uitberst, zijn weezen criggende. En zal op deze wjs hem zelven meer Voorbeelden connen voorstellen.

Eigenschap. *De Naecletter-cleeffels veroorzaken wis de Afstapping der Vormen ende de Aefeming ondercussen.*

De goene die den aerdt der Letteren alderbest hebben meenen te woeten, en op't naeuwste te beschrijven, als Petrus Ramus, Petrus Martinius, Alstedius, en veel andere, zegge die te zijn. *Sonos in Syllabis Individuos. Partes in dictionibus indivisibiles. Partes minimas Dictionum Prolatarum. Partes vocum quibus soni individui exprimuntur*: alle daer in over een coomende, dat se het rechte onderscheit der Letteren stellen inde ondeeljkheit der zelve, of in dat se uit geen deelen bestaen, noch daer in connen gedeelt worden. Ende hoewel het zeggen ende de meening van zoo veel treffelijke ende geleerde Mannen, by een yder veel behoort te gelden, en niemant lichtelijc daer af te wijken, of zich daer teegen te stellen: So en heb ic nochtans my door haer aenzienlijkheyt, zo verte niet connen laten wech gerukt werden: of uit de ondervinding en waerheyt der zaeken anders geleert zijnde, hebbe de vasticheit deezer, by my meer plaets, als de Getuigenis en meening van geene, laeten grijpen: en daer door my verstoop, anders van deeze zaec als zy, gelijc ooc van meest alle andere, te gevoelen en leeren. En dienvolgende te zeggen, en staende te houden, dat de Letteren niet altijd ondeeljk, of de minste deelen der geluiden zijn: Maer dat inde zelve wel drierlei deelen vallen aen te merken, die alle in eene Letter dicwils gevonden worden. Ende op dat ic door dit zeggen niet beschaemt en valle: zoo en beroep ic my niet alleen op de ervaering, die een yder nae deeze onderscheitjkheit sal connen doen, volgens de aenwijzing daer van terstont gedaen, en daer door my verdedicht houden: maer ooc op de volgende Bewijfreenen.

1. Die inde Hebreuse Tael ervaren zijn, weten dat men inde zelve aentmerct een *Sonus Mobile*: 'twelc voor bekend gestelt wort, noch vocael te zijn, noch consonant: en volgens dien geen Letter: nae dien alle Letteren onder die twee soorten worden geacht begreepen te zijn. Nochtans is het: want wort int spreken onderscheidelijc gehoord. Maar nae't gemeen gevoelen bestaet de heele Sprac uit letteren: ende dien volgende, zijnde het *Sonus* geen Letter, zoo moet het onderscheidelijc inde Letteren zijn: ofte de heele Sprac en moeste uit geen letteren bestaen. Ende isser inde Letteren een onderscheidelijc geluit, 'twelc geen Letter en is: zoo en moet een Letter niet weezen een minste of een ondeeljk geluit.

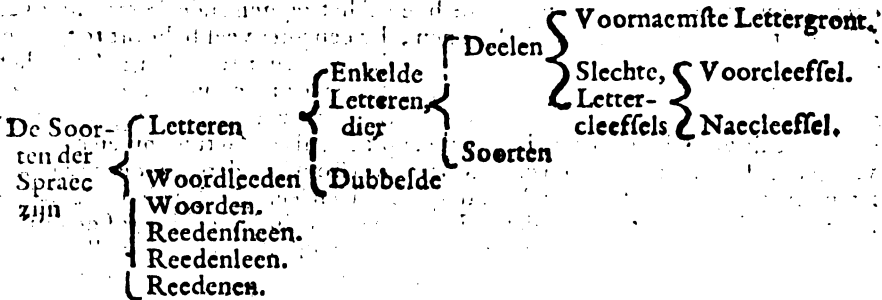
2. Schilvormige Letteren, in een Woordlit uitgesproken, maeken een geduerich of aen-een-rackend geluit, alMer geen Ruilpogende by en zijn: en elke Letter heeft ooc haer blijvende vorm, daer nae dezelve beschreven wort, en daer doorze haer onderscheiden weezen ontfangt. Nu de deze twee en connen niet in waerheit bestaen: of daer moet by de Schilvormige Letteren, int vereenigen tot

een aenraekend Geluit, noch eenich geluit weezen, 'twelc buiten de blijvende Vormen, int veranderen of overstappen van d'een in d'andere, gesprooken wort. Want anders zouden de Letteren met haer geluit niet aen een connen raeken; 'twelc teegen het gestelde is. Dit Geluit int veranderen en overstappen voortcomende, moet ooc verschillen van't geene int blijven der vormen zijn: weezen crijcht: Naedien de vorm anders is, en 'tgeluit de vorm in gedaente volgt. Waer uit ic weder besluite als vooren.

3. Het goene hier nae vande Ruifpoogende zal bewezen worden, naemelijc, datze uit een Ruifpooging en daedelijc geruis bestaan, toont ooc de deelijcheit der Letteren: en dan derhalven hier mede tot bevestiging dienen.

Voorder datter ooc effen drierlei Deelen in de Letteren te aenmerken zijn, gelijk ic geleert hebbe, blijft uit dat de Schilvormige Letteren, voor en achter tot een aenraekend geluit bevonden worden te vereenigen.

II. Hoofstuc.

De eerste gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Nae de Deeling der Letteren in Deelen, volgt haer Onderscheiding in Soorten of Afcomsten: die in een ander aenzien, ooc geslachten te noemen sijn.

De Onderscheiding der Enkelde Spreeckletteren dient gedaen, 1 Nae den aert ende Eigenschappen, die zy hebben in haerzelven aengemerct zynde, 2 Nae den aert ende eigenschappen, die daer in bewonden worden, ten aenzien van andert, daerze stof van sijn.

De Enkelde Spreeckletteren in haerzelven aengemerct connen onderscheiden worden 1 In hooge Geslachten alleen, 2 In hooge Geslachten, en vervolgende laeye Afcomsten.

De Onderscheiding in hooge Geslachten alleen, zal geschieden, 1 Nae den aert ende eigenschappen die de Letteren hebben, door en nae de verscheidenheit haer der Vormen, 2 Nae den aert ende eigenschappen, die ze becomen door de verscheide wyzen van Aesemen inde Vormen, 3 Nae haer Deelen.

Nae den aert die de Letteren door de verscheidenheit haer der Vormen vercrygen, sijn zy, eeuen gelijk de Vormen, op vier wyzen in hooge Geslachten te onderscheiden.

Ten

Ten-eersten, *De Enkelde Sprekletteren zijn 1 Oopedeurige, 2 Toedeurige.*

De Oopedeurige Letteren zijn, die met een Oopedeurige Vorm gevormt worden.

Eigenschap. Haer voornaemste geluit gaet ten monde uit.

En zijn 1 Vryje, 2 Verhinderde.

Een Vryje Letter is, die met een vryje Vorm gevormt wort.

zijn deeze $\left\{ \begin{array}{l} \text{aa ae ee ie ij uu} \\ \text{ai eu en ue ui uu} \\ \text{oo oq oe uo uoi ou} \end{array} \right\} \text{h ch f g z v.}$

Eigensch. 1 De Vryjeletteren zijn licht om uit te spreken, 2 Zy zijn de volmaectste, claerste, en meeste vande Gebruikelijke.

Een verhinderde Letter is, die met een hinder vorm voortgebracht wort.

Eigenschap. 1 Zy vallen moejelijc om uit te spreken.

2 Van deeze zijnder minst gebrukelijc: naemelijc alleen de Tandletteren.

Deeze zijn tweederhande: 1 Snorrende, 2 Gespleeten.

De Snorletteren zijn, die met Tribvormen gevormt worden.

Zulx is de r.

Eigensch. 1 Zy zijn de alderzwaerste om uit te spreken, 2 Diens tong tot trillen onbequaem is, en connen ze niet leeren recht uit spreken: en brengen veelsijts, in plaets van een Snorrende, een gespleeten woort.

2 Haer Geluit is snorrende, door het trillen der Tonge.

De Splitletteren zijn, die door splysende Vormen voortgebracht worden.

Zodaenich is de l.

Eigensch. Haer voornaemste Geluit gaet aen weder, zijde vande Tonge ten monde uit, door het tuffen-staen van die, in twee gespleeten zijnde.

Ik zeg haer voornaemste geluit: om datter ooc eenich geluit door de oopen Neufdeur, en Boovevat uitgang heeft.

De Toedeurige Letteren zijn, die met Toedeurige Vormen voortgebracht worden.

Eigenschap. Haer Geluit en gaet ten monde niet uit.

Zy zijn tweederlei: 1 Oopeneurige, 2 Toeneurige of Gesmoorde.

Oopeneur-

Oopenen zijde en om dorthe Neusletteren, zyn Toederinge Lasteren, die met Neusvormen voort gebracht voordren.

Hier onder hooren de ng, nj, n, m.

Eigenfch. Door dat haer vormen de Scheideur gestopt hebben, ende de Neusdeur oopen: heeft over zulk het Geluis zyn uisgang, alleen uit de Neus.

Smoorletteren zyn, die met Toederinge Toenusvormen of Smoorvormen, voort gebracht voordren.

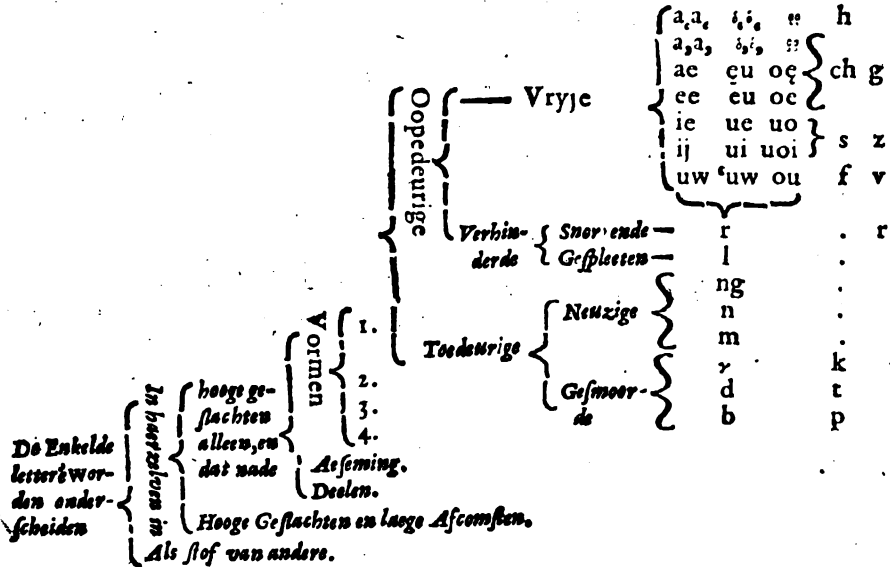
Van deezneert zyn de volgende, r, d, b, k, t, p.

Eigenfch. Haer Vormen aende Scheideur, en Neusdeur geslooten zynde, veroorzaken dat haer Geluiden, door een Aesem daer in voorts gebracht, of voort te brengen gepoocht, geen uisgang vindende, gestopt wordt, en doof luis of verftomt.

Om nuu claerlijc te ondervinden, dat de voorschreeven onderscheiding der letteren in 1. Vrijen, 2. Smoornde, 3. Gespleeten, 4. Neuzige, 5. Gesmaorde, niet en is een ydel verzierfel van my zonder gront bedacht, maer een wezentlijke onderscheiding inde Natuer bestaende: ende wat veranderinge de Vryheyt, Snoring, Gespleetenheit, Neuslocht, en Smooring int geluis veroorzaect: Zo is noodich, datmen verougens spreke, en vergelijke, zoodecmge Letteren, die met mekandere in alles, behalven in deze, onderscheidt, over een comen. Spreekt dan en vergelijct de *r*, de platte *r*, die gehoort wort in *r*, de platte *l*, die gehoort wort in *il*, de platte *n*, die gehoort wort in *in*, en de platte *d*, die gehoort wort in *id*, met mekandere: Want deeze in alles, behalven intgeene daer wy nuu van spreken, over een comen: als datse alle Clinkletteren zyn, datse alle tandletteren zyn, en naet gestelde ooc alle platte letteren. Dit doende zalmen een merkelijc verschil tusschen de zelve hooren; zijnde geheel ende alleen dat, ~~twelc~~ door deeze ~~verschil~~ hielding is uitgedocht. En vorder leetome op de Gestaltenis, en beweging vande mont, int spreken van die, en voornaemlijc op de gelegentheit van't einde der Tonge ontrent de Tanden: Zoo zalmen gewaer worden, dat int spreken vande *r*, den Aesem een vryje Oopenheit en doortocht over al, ende met naemloos inde Neusdeur ende Scheideur heeft: int spreken vande *r*, het einde der Tonge de Scheideur booven eenichsins te stoppen, doch niet heel, en dat den clinckenden Aesem daer verhandering vindende, het einde der tonge, weezende de Hinderpael, doet trillen, en alzoo daer uit snort, of door die drilling een snorrende Gestalte verrijcht: int spreken vande *l*, het einde der Tonge de Scheideur booven te stoppen, maer dat daerentegen de zijden der tonge neder gedrukt zijnde, aen beide de canten een oopenheit maeken, zulk dat de luidende Aesem de Scheideur booven gestopt vindende, aen wederzijden zyn uittocht neemt, en krijcht alzoo een gespleeten gedaente: en met eenen ooc een huilende of holle Gestalte (diemē hier platholle zoude moogen noemen) door de inwendige wijc die het neederdrucken van't midde der Tonge veroorzaect, dat int spreken vande *n*, het einde der Tonge de Scheideur heel stopt, maer dat de Neusdeur noch oopen blijft: zulk dat den Clinckenden Aesem, daer heel, en alleen door treck. dat int spreken vande *d*, het einde der Tonge aende Tanden de Scheideur ooc heel

stopt

stopt : en dat ooc de Neufdeur, die by't Lellelje is, gestopt wort met optrecking van't Lellelje : mackende alzoo een grooter ruimte achter by de Keel, alffer anders is. Zulx dat den clinkenden Aelem de Neufdeur en Scheideur heel gestopt vint, en eenige pooging, om een uittocht te hebben doet : maer niet connende, blijft gesmoort inde inwendige Ruimte, die by de Keel, als gezeyt is, vermeertert zijnde, laet hem daer meest hooren. Op deeze wijs machmen ooc spreekē, en vergelijken, de a, de platte ng, en γ : de o, de holle ng, en holle γ : de hol-achtige u, met de hol-achtige m, ende b : &c.

III. Hoofstuc.

De tweede gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

TEntweeden, De Enkele Spreeletteren zijn 1 Des Keels, 2 Des Binnemonts, 3 Des Uitermonts of der Lippen.

Keel-letteren zijn, die voort-gebracht worden door Keelvormen.

Van deeze slach is de h en de oo, ss, aa, inde Keel uitgesprooken.

Binnemont-letteren zijn, die gevormt worden met Binnemont-vormen.

Deeze zijn 1 Verheemels-letteren, 2 Tandletteren.

E

Ver-

Verheemelt-letteren *zijn*, die voortgebracht voordien met Verheemels-vormen.

Als deeze: k, r, ng, g, ch: $\left\{ \begin{array}{l} \text{oo} \text{ } \text{aa} \text{ aende Wortel uitgesproken.} \\ \text{oe} \text{ } \text{eu} \text{ ae} \\ \text{oc} \text{ } \text{eu} \text{ ee} \end{array} \right.$

Wortel-letteren *zijn*, die gevormt voordien met V Wortel-vormen.

Als de aa, aa, oo, aende wortel uitgesproken: en de k, r, ng, g, ch, alse by een vande eerste drie uitgesproken werden: gelijk geschiet in *lah/ hoh/ hooht/ gang/ goch/ ach*.

Een Achtermidde-letter *is*, die voortgebracht voort met een Achtermidde-vorm.

Als de ae, eu, oe: ende de ch, g, ng, r, k, alse uitgesproken worden met een der eerste drie vereenicht.

Middeletteren *zijn*, die door een Middevorm uitgesproken voordien.

Als de ee, eu, oe: ende de ch, g, ng, r, k, uitgesproken met een der eerste drie: als in *wech/ stech/ heuch/ geh/ geuc/ goet/ mena/ schent*

Tandletteren *zijn*, die met Tandvormen voortgebracht voordien.

Zoodaenige zijn de t, d, n, l, r, z, s: $\left\{ \begin{array}{l} \text{uo, ue, ie} \\ \text{uoi, ui, ij.} \end{array} \right.$

Zijn tweeërlei: 1 Des Tandvleis of Voormiddens, 2 Des Tandbeens.

Een Tandvleis- of Voormidde-letter *is*, die met een Tandvleis-vorm voortgebracht voort.

Als de ie, ue, uo.

Een Tandbeen-letter *is*, die met een Tandbeen-vorm voort gevormt.

Als de ij, ui, uoi.

Lipletteren *zijn*, die voortgebracht voordien met Lipvormen.

Zulx zijn deeze uu, 'uu, ou, f, v, m, b, p.

Het is by den Hebreen gebruikelijk, de Letteren diemen Consonanten noemt, nae eenige Spreecuich, te onderscheiden in vijf Geslachten: naemelijk, in Letteren, 1 Des Keels, 2 Der Tonge, 3 Des Verheemelten, 4 Der Tandden, 5 Der Lippen. Daer meede wel eenige Sprankelen van rechte kennis der Letteren by haer zijn ontdekt: maer nochtans zoodaenige, die ondertussen met veel donckere neevelen, en zeer groote onvolmaetheeden, vergezelschappt zijn. Als met naemen, in

1. Datse alleen de Consonanten zoo onderscheiden, de Vocaelen daer buiten blijvende. (Doch dit is wat te onschuldigen om dat de Vocaelen by haer met genoegsaeme merken, niet en pleegen beteikent te worden: daer oover zy int onderscheiden, op die niet en hebben geacht.)

2. Datse een van deeze vijf onderscheiden vande Tonge neemen: en daer onder zulke Letteren stellen die onder andere Soorten of Geslachten begreepen zijn: te weeten, onder de Tandletteren.

3. Datse met deeze een gemeene Onderscheiding ophouden: even als of

den

den aert der Letteren, daer meede genoeg uitgedruft waer : daerder noch veel meer andere, als ic hier doe bliken, by behooren gevoecht te werden.

4. Datse al de Geslachten der Letteren, die inde natuer bestaen daer niet toe en brengen : maer veel verdonckert, en verburgen laeten.

5. Datse tussen de Keel ende Lippen, behalven der Tonge, 'twelc te vergeefs, en overtollich is, maer twee plaetsen stellen, daer naeze de Letteren onderscheiden, ende benaemingen geeven.

Om dan deeze ende diergelijke onvolmaechtheeden te verbeeteren, ende die Hebreuwse Sprankelen tot een vol licht te ontsieken : heb ic, beneffens veel andere onderscheidingen, de deeze alzo voor gestelt, dat in steede vande vier (want die der Tonge, sluit ic buiten) zeeven plaetsen coomen : nae welke de letteren in zoo veel Geslachten onderscheiden worden : Brengende daer onder ooc zulke Letteren; dieder noch gebraken, ende tot nuu toe onder de donkere onweetenheit versmoort hebben gelegeen. Maer op dattet blijke, dat ic vande Hebreuwse stelling met recht ben geweken : en de mijne inde natuer bestaet : Zoo wijs ic een yder tot de beste Leermeeſter, de Ondervinding, daer door hy in deeze zal connen onderrecht, en verzeekert worden, wanneer hy op deze wijze toegact. te weeten, dat hy spreckende vergelijke zeeve zoodaenige Letteren, die in alle andere dingen oover een coomen, behalven inde Diepte des Scheideurs : gelijc daer zijn de Keel-aa, de wortel-aa, de ae, ee, ie, ij en Platte uu : Inghelijc de Keel-*u*, de Wortel-*u*, de eu, eu, ue, ui, en Hol-achtige uu, en diergelijke. Dit doende, zal hy naetelijc connen gewaer worden, dat de Scheideur of Engte des Monts, daer't geluit uit valt, vande Keel af elkereis naerder voor is, tot zeeve mael toe : en dat elkereis met eenen de mont een weinich naewer toegact : ooc dattet geluit. 'twelc anders het zelve is, daer door zijn onderscheit crijcht. Ende om dit noch beeter te verneemen, canmen int sprekken zijn vinger inde Mont steeken, en zulx alzo tastelijc voelen. Maer naedemael dat de Ruisletteren haer weezen, en inwendige form aende Scheideur crijgen : Zoo zalmen int sprekken van zeeve Ruisletteren (malcander gelijc, behalven alleen inde diepte des Deurs) neffens de Clinkers, uitet ruisen op zeeve verscheide Plaetsen, dit noch beeter bevinden : Als in deeze, *ha/ aach/ aach/ ertch/ tetch/ ijs/ uuf*, en diergelijke.

Voorder, dat ic nae de diepte der Scheideur, maer zeeve Soorten van Letteren stelle, daermen anders noch veel meer andere paelen of plaetsen van diepte, zoude moogen bedenken, ende de Soorten van Letteren daer nae vermeerderen : om deeze wichtige reedenen. Te weeten, om dat ic niet en can bevinden, dat als men neffens of tussen de zeeve plaetsen en soorten, noch eenige meer stelde : het geluit daer nae zulken grooten onderscheit te zullen ontfangen, dattet verscheide Letteren zoude moogen geacht worden. 'twelc ooc daer uit blijct, dat zelf maer zeeve plaetsen en Soorten gestelt weezende, het onderscheit in eenige gelegenheit zoo onmerkelyc is : datmen twee van zulke letteren, zonder onderscheit, d'een voor d'andere neemt, ofte maer eenderlei letter acht : Als dat te zien is inde ae ende ee, ie en ij. Want als deeze Enkel gebruyct worden, en merctmen het onderscheit naew, en gaen voor oene letter door : hoewel die saemen gevoecht met haer Staeghe, een merkelyc onderscheit hebben. Gelijc ooc de

ch, g, ende andere, elc nae de diepte des Deurs wel drie of vierderlei Letteren in der daet zijnde, nochtans voor eene worden geacht. Dit dan zoo zijnde als men maer zeeve plaetsen en soortē stelt: wat zout dan weezen als men der meer stelde?

Gelijker dan niet meer als zeeve Soorten nae de diepte des Scheideurs, behooren gestelt te worden: alsoo en moogender ooc niet minder, als zoo veel worden geacht te. En zuix om dat men int gebruik van Spreeken en schrijven hoewel onweeteude tattet ongemengde zijn, onderscheide Letteren vint, zo niet enkel, ten minsten saemen-gevoecht of dubbel, van alle zeeve de Soorten, die geen ander onderscheit als dit en hebben: gelijc uit de voorgaende voorbeelden blijct, en weeder te zien is in h, aa, ae, ee, ic, ij, uu, en meer andere. Daer oover men dan, om alle onderscheide gebruikelijke Letteren onder haer waer geslacht te brengen, dit alsoo gestelt moet worden.

Hier dient noch aengemerct, dat ic de zeeve Plaetsen, en Soorten daer uit ontstaende, alsoo hebbe verspreit: datse ooc tot vier Geslachten connen gebracht werden: naemelijc tot 1 Keel-letteren, 2 Verheemelt-letteren, 3 Tandletteren, 4 Lipletteren: De Verheemelt-letteren drie Soorten en Plaetsen, en de Tandletteren twee vervattende: 'twelc heel noodich was alsoo te geschieden: op dat, gelijken de Vryje Clinkletteren, onder welke het zeevenderlei onderscheit merkelyke plaets heeft, in zeeve geslachten verspreit: alsoo weeder de overige Letteren, in welke ten meestendeel maer vierderlei nae de diepte des Deurs, wort in achtig genoomen, zouden moogen vervattet worden. Ic zegge ten meestendeel: dewijlder ooc Letteren zijn, geen Vryje Klinkers weezende, welke zonder verwerring onder die vier Geslachten alleen, niet en connen gebracht werden: als ic noch t'sijnder tijt, hoop te doen blijken.

Ten tweeden zijn de Let- ter- ven nae haer Vormen	{ Binnemont Letteren { Verheemels- letteren Tandletteren } uitermont of Lip-letteren	{ Verheemels- letteren { Achtermidl. Middellett. } Tandletteren { Tansvleut. Tandboent. }	Keelletteren a, a, e, e, i, i, o, o h . . . . k Keelles.	VVorsellet a, a, e, e, i, i, o, o	ch g . . n y k Verhem.	
			Achtermidl. ae, e, u, o, e	Middellett. ee, eu, oe	Tansvleut. ie, ue, uo	f z r l n d t Tandel.
			Tandboent. ij, ui, uio	uu, 'uu, ou	f v m b p Lips.	

IV. Hoofstuc.

De derde gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Tenderden, De Enkelde Spreekletteren zijn 1 Eenstemmige, 2 Tweestemmige of Ruisclinkende.

De Eenstemmige Letteren zijn, die met eenstemmende Vormen gevormt worden. Zijn tveederlei: 1 Clinkende, 2 Ruiscende. (vworden.

Clinkletteren, of om cortheit Clinkers zijn, die met Klinkvormen voortgebracht

Als deeze { aa ae ee ie ij uu } r l ng n m y d b.
 { ii eu eu ue ui 'uu }
 { oo oe oe uo uoi ou }

Eigen-

Eigensch. 1. De Klinkletteren krijgen haer inruwendige Form alleen inde Keel, ende de inruwendige inde heele vorm.

Door deeze Eigenschap worden de Klinkers vande Ruifletteren, en vande Fleuiting merkelijk onderscheiden.

2. De Klink-letteren hebben haeren Aefemtocht in, of ooc door de vormen, zonder steutenden ufgang.

Ruifletteren zijn, die met Ruifvormen voort-gebracht vrorden.

Als de h, ch, s, f, k, t, p.

Onder de Ruifende Letteren, vervat ic hier ooc dezulke, die in haer Gront eigentlijk niet en ruifen: dewijle haer Scheideur, en Ruifgat, heel geslooten is: zoo dat den Aefem daer geen steurende dooitocht can hebben, waer uit het ruifen zoude ontstaen, en dienvolgende stom zijn. Gelijk als zijn de k, t, p. De Oorzaeken en reelenen, waer ic deeze ewewel onder de ruifende tel, zijn deeze.

1. Om dat de zoodaenige, hoewelze inden Gront stom zijn, en daedelijk niet en ruifen, eewewel ten aenzien vande cracht en pooging, die den Aefem doet om te ruifen, mogen ruifende worden geheeten, en onder dat Geslacht gestelt. Die men ondertussen ooc, tot een onderscheit der andere, Ruifpoogende mach noemen.

2. Om dat dezelve, wanneerze volcomen zijn, en uyt al, of twee deelen alleen bestaen, ooc inder daet ruifende zijn: wel niet, als gezeit is, inden Gront, maer in haer aenleevende Deelen, voor of achter, of bei voor en achter. Zoo dat se ten deezen aenzien, niet en mogen geacht worden te zijn Stomme; maer luidende, en ruifende inder daet. Doch hoewel dit tegen het gemeene gevoelen schijnt te strijden, laet daerom niet waerachtich te zijn: als blijkt, 1. uit dat zulx in yder van die, alse volmaect uitgesproken worden, claerlijk can worden gehoord: Als by Voorbeelt inde p, daermen doorden toefstap haerder Vorm, een zuipend geruis (bygelijkenis te spreken) hoort: en dan in den gront, de ruifpooging haer wezen gehat hebbende, hoort men weedet int af-stappen des Vorms, een Gepuf of Opperstend geruis. 2. uit dat int einde van een Woort, dicwils twee van deeze Ruifpoogende Letteren aen malcanderen coomen, die dan niet alleen int schrijven gezien, maer ooc int spreken onderscheidelijk gehoord en vernoomen worden: Als in Gemact/ gezact/ geraept/ nijpt/ snapt. In deeze, en zoude men de s niet connen gewaar worden, en vande p of k onderscheiden, in gevalle zy heel zonder daedelijk geluit waeren: Dewijle de dingen die heel stom en zonder geluit zijn, door het gehoor onmogelijk zijn te onderscheiden. Maer hier wort de s vande p en k, door't gehoor onderscheiden: En dienvolgende moetenze geluit hebben. En wijders, dewijlze inden Gront stom zijn: zoo moet haer geluit inde aen cleevende Deelen zijn.

Eigenschap. 1. De Ruifletteren krijgen haer inruwendige form, inde Deur haerder vorm, ten deezen aenzien Ruifgat genoemd: ende inruwendige inde heele vorm.

2. De vuerking, vvaer door inde Deur ofte int Ruifgat de inruwendige Form der Ruifletteren voors-gebracht vvoers, is de steuning des doorggaenden Aefems aende zelwe.

Langen tijd ben ic becommert geweest, om te weten de rechte Oorzaeken van't onderfcheit, tuffen een Ruifend of Blazend, en clinkend of helder geluit: en dien-volgende ooc tuffen de Ruifletteren ende Clinkletteren. Doch ben eindelijk in dit vermoeden gevallen, daer meede ic meen de zaec getroffen te zijn, dat haer onderscheit rijft, uit dat het eene veroorzaect wort, door een gladde, effen-gepaste, snelle doortocht des lichts deur een engte: het andere door een ongepaste, fleuitende, en teegen-dringende doortocht des lichts door eenige naewte of engte. 'tWelcmen ooc, de zaec ontdeeft zijnde, merkelyc metter gevoelen can gewaer worden waerachtich te zijn: als men een geclanc, en geruis in zijn mont metten Aefem voortbrengt, en ondertuffen neerstich let; op de wijs van werking int een en int ander. Doch aldermerkelijx can men dit voelen, als men het fleuiten metten Lippen, ende blaezen mette zelve, teegen malcanderen vergelijct: dewijle dat dan, het Gefluit of clinkend geluit, en het geruis, op eene plaets zijn weezen rijcht. Dit blijft noch verder aen andere dingen: als aende Fleuiten die verdroocht zijnde, en daer ooverstram, dikwils alleen geblaes voort-brengen: maer vervochticht weezende, en over zulx glat, helder luiden: Aen de groene Rietpijpes, die ooc drooch geworden, haer clanc verliezen, en alleen ruifen: Aen dat de Keel des Menschē, door scherpe zinkingen, of groote droochte stram geworden, heefheit verweeft: maer met zoete vochticheit glat gemaect, heldere clanc leevret. Waer uit dan oopenbaer is, dat de fleuitende, en stramme doortocht, die de droochte te weech brengt, de oorzaec van geruis is, en de gladde van clanc.

3. De Ruifletteren worden met zulke lichticheit niet voort-gebracht, als de Clinkletteren.

Dit leert de bevinding, als men int voortbrengen van beide daer op acht neemt. 't Selve wort men ooc gewaer tuffen 't fleuiten en blaezen, zelf ooc op een fleuit. De oorzaec is uitet voorgaende oopenbaer: te weeten, om dat de clanc voort-gebracht wort, met een wel gepasten Aefem, glat en snel door het clinckgat gedreeven, zonder iewers teegen te steuiten: zulx dat al de cracht diemen doet, inde lichte dunne lucht oovergezet wort. Maer het geruis niet: want int voort-brengen desselfs, doet men metret ruifgat, aenden door gedreeven Aefem, teegenstant, doende die eenichling steuiten: zoo dat de gedaene cracht gebrooken, niet heel inde lucht oovergezet wort: waer door het dan bezwaerlijker toe-gact, en eevewel veel minder geluit veroorzaect.

Een Ruifclinkende-letter is, die gevormt voort met een Ruifclinkende vorm.

Zulke zijn de g, z, v.

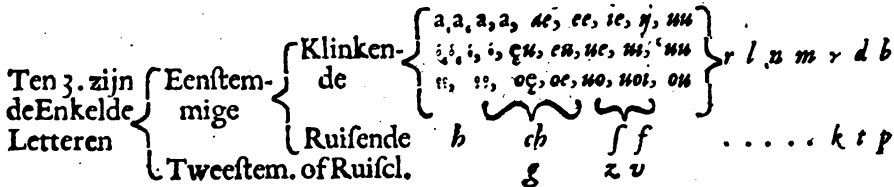
Eigensch. 1. *De Ruifclinkers vervasten tweeederlei stem: ruifende, en clinkende: en elc van die cricht haer vreesen op een byzondere plaets des vorms: de ruifende in 't Ruifgat, en de clinkende int Clinkgat. Doch beide genoefsbarm op eenen sig.*

De Keel-ruifclinker heeft het ruifgat en Clinkgat op eene plaets, en is derhalven in dit aenzien een uitnemning van't voorgaende.

2. De

2. De Ruifletteren zijn dubbeld Letteren, ten aanzien vanden aert haeres ruveederlei geluits: maer enkelde, ten aanzien vanden tyt, en vaste vereeniging of menging desselven,

Van deeze Onderscheiding der Letteren in drie Geslachten, 1 Klinkende, 2. Ruifende, 3 Ruifclinkende: alzoo die ooc gans nieuw is, en geen gemeenschap en heeft met de bekende onderscheiding der Grieken, Latijnen, en andere in *vocales, Semivocals* en *Musai*, Klinkende, half-klinkende en Stomme: is dienstich den Leezer aangewezen te worden, tot voorkoming van lichtveerdige verwerping, hoe hy zal connen bevinden, dat dezelve nae waerheit is, ende inde natuer bestaet. Naemelyc, met ooc, gelijc vande andere Onderscheidingen is gezeyt, uit te spreken, en vergelijken, zulke letteren, die in alle andere dingen, behalven in deeze, overeen comen: Als, de Hol-achtige *u*, de hol-achtige *f*, die behoort wort in *fu*, de hol-achtige *v*, die te hooren is in *vu*: Inghelijc de *i*, de platte *s* in *fs*, en de platte *x* in *xi*: Wederom de *v* de holle *ch* in *chv* of *och*, de holle *g* in *go*, ende diergelijke. Dit doende zal hy gewaer worden, dat int spreken vande hol-achtige *u*, de cracht des geluits haer oorspronc heeft inde Keel, en dat hy die zoo van passe oopen houdende is, en dat den Aefem een gladde en crachtige doortocht, zonder steuwing daer krijcht. Ooc dat dien Aefem, voorts door de heele mont, zonder iewers re haeperen, glat en klinkende zijn tocht neemt: en dat die zelve, van passe wijt tot dien einde ontslooten zy, zelf tussen de Lippen daer de Scheideur is. Dat int spreken vande hol-achtige *f*, de Keel heel rust, zonder eenige werking te doen: de Lippen daerentegen, alwaer de Scheideur is, zich met een naewer oopenheit stijf houden, om voor de tegensteuwendenden Aefem niet te wijken: en dat den Aefem, daer teegen, en deur inruivende, een geruis maeft, zijnde inde Binnemont, en inde Keel, geen geluit. Dat int spreken vande hol-achtige *v*, door de werking des Keels een klanc, en met eenen aende Lippen een geruis, doch bei duisterder dan te vooren, behoort wert: en dat de Keel en Lippen bei cracht doen, en zich stijf houdé, maer zoo zeer niet als inde *f*, en inde *u*.

V. Hoofstuc.

De vierde gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Ten vierden, De Enkelde Spreekletteren zijn 1 Platte of Hoochboomige, 2 Laag-

De

De Platte of Hoogboomige Letteren zijn, die met een platte of hoogboomige vorm gevormt worden.

Als de aa, ae, ee, ie, ij en Platte uu. Ooc de Platte h, ch, f, f, g, z, v, r, l, ng, n, m, r, d, b, k, t, p, die zoodaemige zijn, wanneer zy by een der voorgaende uitgesproken werden. Als in *hacht/ haecht/ hecht/ schrepen/ &c.*

De Laegboomige Letteren zijn, die met een Laegboomige vorm uitgesproken worden.

En zijn twee derlei: 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige Letteren zijn, die met een hol-achtige vorm voortgebracht worden,

Als de u, eu, eu, ue, ui, uu: en Hol-achtige h, ch, f, f, g, z, v, r, l, ng, n, m, r, d, b, k, t, p, die zulke zijn, wanneerze by een der eerste saemen-gevoecht, uitgesproken worden. Als in *huch, heucht/ schuer/ &c.*

De Holle Letteren zijn, die gevormt worden met een Holle Vorm.

Als de oo, oç, oe, uo, uoi, ou, ende de Holle h, ch, f, f, g, z, v, r, l, ng, n, m, r, d, b, k, t, p, die holle Letteren zijn, wanneermenze met een der voorgaende holle Klinkers uitspreect: als, in *dou/ bot/ plomp/* alle zeer eene zaec beteikende, daer zijn de d, m, b, t, p, l, m, p holle Letteren, om datse met de holle o uitgesproken worden.

Naedienmen int spreeken van eenige vryje Klinkletteren merkelijk mette ooghen zien, en met de handen tasten can, dat de Lippen inde eene saemen-getrocken worden, ende inde andere niet: Zoo isser al voor deezzen by eenige, als Pet. Ramus, en die hem naevolgen, een onderscheiding der Vocalé gemaect: waer doorze in *diductas*, dat is, uitgestrecte, en *Contractas*, dat is, saemen-getrocken, zijn verdeelt: stellende onder de eerste a, e, i, ende onder de tweede o, u, y. Maer al hoewel hier iet schijnt gedaen te weezen, tot ontdecking vander Letteren rechten acrt, in deezzen, of liever der Vocaelen alleen: Zoo en ist nochtans, de zaec naerder aengezien zijnde, ende vergeleeken mettet geene ic daer van zal zeggen, en openbaeren, niet veel te beduiden, en met groote onvolmaectheeden vermengt.

Want voor eerst nemen zy het voornaemste onderscheit, vande uitstrecking en Saementrecking der Lippen: als blijkt, uit datse elke Soorte daer nae noemen, als nae haer *differentiam Specificam*, of soortmaekend, en weezentlijk onderscheit: daer zulk maer byvallijcke zaeken zijn, die deeze Soorten niet weezentlijk en onderscheiden: Als zonder welke die connen blijven bestaen, en eevewel weezentlijk verschillen, hoewel met eenige onvolmaectheit. Want men can de o zeer wel met uitgestrecte Lippen uitspreeken, en eevewel een o blijven: Doch, als gezeit is, zoo volmaect niet zijnde, als anders. Gelijk zulk gebeurt, wanneer men al lachende of greinzende, eenige woorden spreekt, daer deeze Letter in comt: of de Lippen spalkende, of noch anders. Zoo can men ooc eenichsins de a spreken, de Lippen saemen-getrocken houdende.

Ten anderen, en is dit byvallich ondetcheit inde eene Soorte, ooc niet hae waerheit gestelt, noch mette Natuer over een comende. Want niet de *diductio* oft

ofte uitftreking der Lippen, een natuerlijke en vereifte eigenschap is, die de a; e en i vergezelschapt: maer de Losheit der Lippen in deezen, dat is, datse noch saemen getrocken, noch uitgestrekt en zijn.

Ten derden, by haer worden de Vocaelen in twee zulke soorten alleen onderscheiden: daerder, als uit mijn stelling blijkt, drie behoorden te weezen.

Ten vierden, daer wy doen blyken wel eenentwintich, oft anders wel twee en veertich vrye Klinckletteren, en ooc al de Consonanté, onder deeze onderscheiding te moeten gebracht werden: stellé zy onder de haere, alleen weinich vocaelen, te weeten zes: en inde Consonanten en merken zy deeze onderscheiden, of niet aen, als inde geene dieze *Mutes* noemen, dat is, Stomme: of daerzeze aenmerken, als in dieze *liquidus*, Smeltende, heeten, zijnde de f, l, r, m, n, en *firmus*, vaste, naemelijc de j, v, f, zeggende die *diducté* of uitgestrekte te zijn, en deeze *contracté* of saemen-getrocken, daer vergripenze zich grootelijc: Dewijle de geene dieze de *diductie* of uitftreking alleen toefchrijven, ooc contracté of saemen-getrocken zijn, weezende als snuu zus, alsdan zoo. Infgelijc dieze alleen zeggen *contracté* te weezen, zijn immers alzoo dicwils *diducté*, uitgestrekte, of liever losse: Als by Voorbeelt, de f, l, r, m, n, die alleen *diducté* zouden nae haer zeggen weezen, zijn wel Losse in *saem/ nat* en diergelijc: maer zijn ooc op een ander tijt *contracté* of saemen-getrocken, als in *Solon/ mo/* en diergelijc. Zoo ooc de andere. Daer uit men dan ziet, wat een Verwerden, onvasten, en teegen de waarheit strijdich werc, die hoog-geachte Afdeeling en Beschrijving is, welke van zoo veel, en voornaemelijc vande Geleerste, nae gevolcht ende toegestaen is.

Dit dan teegen die vermaerde, en aengenoomen onderscheiding gezeyt hebbende, is van noode, om onze Niewe daer teegen in te voeren, dezelve te betoonen waerlijc inde Natuer te bestaan. Daer toe wy weder de bevinding, die niet en bedriecht, tot Getuige stellen zullen: waer door elc, dieder wel op acht, ten vollen zal connen verzeckt worden. Zoo stelt uu dan voor om uit te spreken, a; e en o: waer van de eerste gehooft wort in *mal/* de tweede in *m/* een Aerd-vroetende Gedierte beteikenende, de derde in *schol/* een Platvis be-
duidende: of anders aa, u, oo, zijnde dezelve elc met haer Staegge saemen-gevoecht: waer van men de eerste spreekt in *raac/ schaa/* de tweede in ic *hae/* door walging, *root* des viers, *lode* verw, *hal* die inde Hooven wast, de derde in, ic *hoof* het eeten oover 't vier, *root* van't Gebloemte, *roos* een bloem, *hoof* vier. Dit doende, zal men connen verneemen, datse alle drie, een vryjen oopen uitgang uiten mont hebben: datse alle drie de Deur of Engte des Ondervats achter inde mont hebben: datse alle drie clinken: Maer dat, hoewel zy in deeze alle oover een coomen, daer een merkelijc onderscheit zy, in dat de eerste plat clinken, de tweede hol-achtich, de derde heel hol: en zulx inde eerste uit oorzaec de Tong hooft nae't Verheemelte, oover den gansen gront des Binne-monts gestrekt is, en de Lippen los gaepen, maekende alzoo de platte Clanc, door de hoog-boomige vorm, daer de losheit der Lippen ooc toe helpt: in de tweede, uit oorzaec de Tong dieper nae den Gront gehouden wort, en verder van't Verheemelte, de Lippen maetich

saemen-getrocken, verweckende alzoo de hol-achtichheit des Clanc, door dat de vorm holder is : inde derde, om dat de Tonge heel aengetrocken is, laerende een holte van't Verheemelte tot aen den gront des Monts, de Lippen zeer saemen-getrocken, veroorzaekende alzoo de heel holle Clanc, om dat de Vorm heel hol valt. Zoo ooc als men uitspreect ee, eu, oe, daer van de eerste clinken in *beer/ eeten/* de tweede in *leut* en *zeur/ leugen/ beugel/* de derde in *moet/ hoe/ toe* : zal men connen gewaar worden, datse in alles, behalven inde Platheit, hol-achtichheit, Holheit, oovereencoomen : en dat zulx uit de Hoogboomige en ondiepte, middelboomige en hol-achtige, diepgrondige en holle gestalte der Vormen voort comt. Waerom over dan, uit dit alles, claerlijc zal blijken, dat deeze onderscheiding in drien 1 Platte, 2 Hol-achtige, 3 Holle, mette natuer oover-een comt, ende van my nae waerheit gestelt zy.

Datter nuu onder deeze onderscheiding, niet alleen vijf of zes Vocaelen en behooren, maer wel eenentwintich Geslachten van vryje Klinkletteren : of als men die byzonderlijker als Snappende en Staege aenmerct, wel tweeneveertich Soorten van zoodaenige moogen, en moeten gestelt worden : zal, hoe vreemt dattet luit, eevewel waer bevonden worden, wanneer men de Scheideur, aen yder der zeeve plaetsen des Verwulfsels maect : en elkereis de vorm 1 Plat, 2 Hol-achtich, en ten derden heel hol schijft : en dat men door elc van die een clanc aefemt, eerst met een hort, en daer nae staech, of met een hort en staechheit aen een. Want zulx zal saemen uitbrengen, de voorzeide twee-eneveertich Soorten van vry-clinkende Letteren, elc van den anderen onderscheiden : daer van de eene veertien Platte, de andere Hol-achtige, de derde veertien heel Holle zullen zijn ; die ooc meest alle onderscheidelijc inde Woorden en Taelen gebruiet worden : gelijc wy met Voorbeelden hier vertoonen zouden, ten waer't elders beter te pas quacm, en zulx bleeke uit de byzondere beschrijving, die van elc der zelve zal werden gedaen.

Voorts dat deeze voor-beschreeve onderscheiden van platheit, hol-achtichheit, en holheit, niet alleen plaets hebben inde vryje Klinkletteren, daer dezelve uit de onderscheiden merkleteren, diemen daer toe gebruiet, oopenbaerlijker blijken : maer ooc inde andere Letteren, jae in die alle, hoewel der geen onderscheide merkleteren, die zulx aenwijzen, tot noch toe gevonden en zijn : zal men dan naectelijc connen ondervinden : wanneer men een yder der zelve uitspreect saemen-gevoecht tot een woord luit : eerst met een of twee platte, vryje Klinkletteren, daer nae met een of twee Hol-achtige, ten derden met een of twee Holle. Want men zal dan, de Bygevoechde of aenclievende Letteren, die geen vryje Klink-letteren en zijn, bevinden, int eerste uitspreeken platte te weezen, int tweede hol-achtige, int derde holle. Als by voorbeelt, stelt aa, ee, en oo ; voecht by elc een f, voor, of achter, nae dat men wil : en zecht faa of aaf, fae of af, fop of oof : let dan wel op het onderscheit, twelc het geluit, en de vorm van f mede in elc van die drie heeft ; en zult bevinden, datse in aaf of faa plat luit, ende een hoochboomige vorm heeft, de Lippen zonder saemen-trecking, &c : datse in af, of fae hol-achtich luit, de vorm middelboomich, de Lippen maetich saemengetrocken, &c : datse in oof of fop heel hol luit, de vorm diepboomich door het intrecken der Tonge, de Lippen seer saemen-getrocken, &c. Doet

zap voort met y der Letter; als met s/ zeggende, *as/ us/ oos/* of *es/ us/ oes/* en met alle andere: waer door gy zult waerachtich bevindē, het gene ic hier leer.

Hier door is dan ontdeckt een groot getal van Spreecletteren, die in een Weezentlijke en merkelyke onderscheit, zoo van mālanderen verschillen: datse met reeden; voor byzondere Soorten van Spreecletteren, behooren gerekent te worden. Want zy verschillen eevevel, als a en o; die altyt en in alle Taelen geacht zijn, zülken verschil te hebben, datse daer oover verdienden, byzondere en onderscheide Soorten van Letteren; te heeten. Waer uit ic dan besluit, dat ooc een gelijc oordeel te vellen zy; vande geene die ic hier ontdec.

Ten 4. zijn	} <i>Platte</i> aa ae ee ie ij u u h ch ff g z v r l n g n m r d b k t p	
de Spreec-		} <i>Laeg-</i> } <i>Holacht.</i> oo en eu ue ui u u h ch ff g z v r l n g n m r d b k t p
Letteren		

Anders.

Ten 4. zijn	} <i>hoogboomige of platte</i> - aa ae ee ie ij u u w	
de Letteren		} <i>Laeg-</i> } <i>holachtige</i> oo en eu ue ui u u w
na de vorm		

VI. Hoofstuc.

De vijfde gemeene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

De Letteren in Hooge Geslachten, nae den aert en eigenschappen dieze door haer Vormen krijgen, onderscheiden zijnde: is ooverich, het zelve ooc te doen, nae de Onderscheiden, die uit de verscheide wijzen van Aesemen ontstaen.

Alzoo den Aesem onder andere, op twee wijzen can beveecht voordē, 1 Met een Hortende cracht, 2 Met een Staegē: zoo ist dat de Letteren daer van, als zijnde haer oorzaak, ooc een merkelyc onderscheit becoomen: naemelyc, datse zijn 1 Snappende, 2 Staegē.

De Snapletteren zijn, die door een Hort, des Aesems voortgebracht voordē.

Als de Snappende	} <i>a, a, i, u h</i>	} <i>ch g</i>	} <i>ng r k</i>	} <i>f z r l n d t</i>	} <i>f v m b p</i>										
						} <i>ac eu oe</i>	} <i>ng r k</i>	} <i>f z r l n d t</i>	} <i>f v m b p</i>						
										} <i>ee eu oe</i>	} <i>f z r l n d t</i>	} <i>f v m b p</i>			
													} <i>ie ue uo</i>	} <i>f z r l n d t</i>	} <i>f v m b p</i>
} <i>qu uu ou</i>	} <i>f v m b p</i>	} <i>f v m b p</i>	} <i>f v m b p</i>	} <i>f v m b p</i>	} <i>f v m b p</i>										

Van deeze zijn de Vry-clinkende ofte Grond-letteren voornaemelyc int gebruc: welcke zoodaenige zijn, wanneerze Opperletteren eens Woordlits zijn: gelijc de e, in hēt, mēt, mēns, mēi: en de a, in dāt, māt, māj, mās.

De Staege Letteren zijn, die met een Staechwerkende Aefem voortgebracht worden.

Als de Stae- ge	$\left. \begin{array}{l} a, a, i, e, h \\ a, a, i, e, h \\ ac\ eu\ oe \\ ee\ eu\ oe \\ ie\ ue\ uo \\ ij\ ui\ uoi \\ uu\ 'uu\ ou \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} k \\ ch\ g \\ ng\ k \\ f\ z\ r\ l\ n\ d\ t \\ f\ v\ m\ b\ p \end{array} \right\}$	<i>Deze zijn allemaal zeer gebruikelijc. Voorbeelden hier van besiften in het més, mán, winden, rógven, schreyende, vráctte, drácyin, &c. daer al de Les- teren Staege zijn, behalven die eenich Oppertrapenre booven haer hebben.</i>
-----------------------	---	--	--

Hier staet ons te bewijzen, en doen bliken, om alle Teegenfpreekers van nie-
we Ontdeckingen den mont te stoppen, de volgende Stucken.

I. Dat elk geslacht der Vry-clinkletteren of Grondletteren tweederlei is: 1. Snappende, 2. Staege: als voor geleert is; en die beide inde Sptaeken zeer gebruikelijc.

II. Dat de Cleefletteren of niet-vryklinkende, meede op gelijke wijze te onderscheiden zijn.

III. Dat dit onderscheit, van Snapping en Staechheit, zoo groot is: dat de Letteren, die daer in alleen verschillen, voor byzondere Soorten te houden zijn,

I. Aengaende het eerste, dat het onderscheit van Snapping en Staechheit, gebruikelijker wijze, in elc Geslacht der Vryclinkers valt: zal my misschien wel lichtelijc toegestaen worden, in eenige van die plaets te hebben, naemelijc inde i en u: Naedien al van outs eenige verandering in elc van die bespourt is, zonder nochtans recht te weteen wat, en daer door van die twee vier gemaeft, te weteen i, j, u, w, waer van de twee, onder de geene diemen Consonanten noemt getelt zijn, en de andere twee onder de Vocaelen: Maer te zeggen, dat in alle andere, als inde aa, ae, ee, ie, u, eu, eu, ue, oo, oe; oe, mo, gelijc onderscheit is, en daer oover elc tweederlei te zijn, een Vocael en een Consonant: en dat de i en u achter een vrye Klinkletter getelt, zoo wel een Consonant comt te weezen, als wanneerze voor staet, zal zeer vreemt schijnen: en misschien, om dattet nooit gehoord en zy, en teegen een yders gevoelen strijt, niet aengenoomen, noch gelooft. Maer des niet teegenstaende, ist eevewel inder daet al zoo: gelijc zal con-
nen bliken uit de volgende Ondervindingen, en Redenen.

1. uitet gehoor. Want let naew, op't geluyt vande eerste ende tweede vrye Klinkletter, in deeze Woorden *haech/laech/haer, die/wijt/h/z/dueren/huist/waer/smoor/hoe/ron*; en gy zult bevinden, dat, hoewel beide devrye Klinkers in elc woort van eenderlei geslacht en vorm zijn, de eerste nochtans snappende en hooger, de tweede staech en laeger, luidende te weezē: en datter eē gelijc onderscheit tussen beide is, alffer in ji en wu, tussende i Vocael en j Consonant, u vocael ende de dubbelde w, bevonden wort. Daerenbooven zult gy door het gevoelen connen verneemen, dat dit hoorlijk onderscheit, door de Horring des Aefems met de Borst en Aefenmúizen, en Staechwerking des zelfs voort gebracht wort.

2. uit datter zoo veel minder Cleefletteren of Consonanten in een Woordlic connen coomen: alffer van deeze bygevoecht *gaen*. Want daerder achter yder Snap-

Snapklinker wel vier Aencleeveren connen gevoecht worden : en canmen achte eene vrye Staechklinker, maer drie : en achter twee Staechklinkers, maer twee uitspreeken. Als achter e, canmen eentoppich byvoegen rffte, zeggende duu **erffte** / **herffte** : maer achter e j, zalmen ten hoogsten maer drie, en achter ee j en eew, maer twee connen voegen : en zoo met alle andere. Waer uit crachtelijc volcht dat j in ej, en de leste e met een j in ee j, ooc de leste e en w in **ew**, geen Vocaelen; maer Consonanten zijn : en alle andere die in zulken gelegentheit staen. Want waerenze Vocaelen, zoo en zoude door haer teegenwoordichheit, de byvoeging van ooveveel Consonanten, niet verhindert worden.

3. uit de verlenging der Woorden. Want gelijc in **zitt/ zittten/ ball/ ballen/** de tweede t en l van eenen aert is met de eerste : zoo ooc in **glijf/ glijjen/ eij/ eijeren/ schpeij/ schpejen/ houto/ houtoe/ doubo/ douboen/** de leste j en w mette naest leste. Maer de leste j en w zijn Consonanten : en volgens dien ooc de naest leste. En indien u en i, achter een andere vrye Klinker coomende, Staege of Consonanten zijn : zoo moeten ooc alle andere vrye Klinkletteren, in die gelegentheit zulx weezen. Het is waer dat int verlengen eenige Letteren wel veranderen : als de f in v, de f in z, ch in g, en t in d : maer dat geschiet alleen, alffer een vrye Staechklinker voorgaet, en blijven anders onverandert. Ooc veranderinge alleen vande eene Staege inde andere, en niet van Staege of Consonant in Vocael of Snappende, noch het teegendeel, gelijc hier, alffe veranderde, zoude moeten gebeuren.

4. uit de Omkeering der Woordleeden. Want gelijc di in il omgekeert zijnde, de l in beide van een Weezen bhijft : Zoo ooc ja in aj, je in ej, en wa in au, omgekeert weezende, blijven de j en w dezelve; alleen, nae den aert der Naelletteren, daer wat crachtiger luidende. Zijnde dan eerst geweest Staege of Consonanten, blijven zijt ooc nae. Daer uit ooc vande Ooverige, in gelijke gelegentheit staende; het zelve te besluiten is.

5. Daer can in yder zaec, maer een weezentlijke Form zijn. Maer ins geluit eens Vocaels, die ich hier Snapklinker noem; is de weezentlijke Form van een Woordlit. Dien-volgende en machcher maer een in een Woordlit coomen. Dewijlmen dan veel vrye Klinkletteren in een Woordlit bevint : zoo moeter een van die, allec een vrye Snapklinker zijn, en de andere Staege of Consonanté.

II. Belangende het tweede, dat de Ooverige Geallachten der Letteren, zijnde de Niet-vryklinkende, ooc in Vocaelen of Snappende; ende in Consonanten, of Staege, te onderscheiden zijn; hoewel het noch veel vreomder als het eerste schijnt : is eewel ooc mette Natuer der zaeke oover een coomende. Want datse Vocaelen of Snapletteren connen zijn, en somtijts ooc zoo gebruiet worden : blijct uit datmen die alleen zonder Grondletter of vrye Klinker toppich uitspreeken can; en ooc in eenige Woorden zoo wel uitspreect : Als in **wert/ hary/ Dirck/ heup/ schelm/ arm/ crff/ schip/ elf/** &c. ev wannערman die zoo uitspreect, datse schijnen elc twee Woordleeden te zijn; zonder nochtans een Snapklinker daer by te voegen, 'twelc zeer wel can geschieden. En al ist dattet schijnt, datmender dan een vrye Snapklinker by doet : zoo ist nochtans inder daet zulx niet. Want let op de gestalte der vormen, int uitspreeké vā **schelm**;

als twee woordleeden : en zult bevinden dat int voortbrengen van Im, daermee zoude meenen een i of e tuffen te koomen , nochtans zulx niet en is : dewijle datter. inde. mont geen vrye oopenheit en komt, maer datse eerst aende Tanden mette Tonge, en dan, zonder tuffen-coomende gaeping, mette Lippen teegen malcander gestooten blijft : daer oover dan het geene datmen zoude meenen een e of i te zijn, zulx niet en can weezen, maer is alleen de onvrye Snapklinking vande m. Desgelijx zalmen ooc inde andere bevinden. Alleen spreekmen ooodipwils de niet-vryklinkende-Letteren uit, op de wijs als offer Woordleeden wdoren : gelijc waanncemen de voogelen wech-jaegende, zci, chs, chs j; alment tot stite portende, zci, st; almen neurt met gestoote Lippen mm; mm; m m, &c : of met de Deur aende tanden gestooten, nn; nn, &c, en op duizent anderwijzen. Dat nu deeze geluiden zonder vrye Snapklinkers, den aert der Woordleeden hebben; is naectelijc te zien, wanncermen die inde Maetdichten stit; want daer vervullenze daer de plaets van een Woordlit, ende en coonen anders niet bequaemelijc daer in gbruict worden : daer't ter ander zijde zoer wel valt, wanncerze voor woordleeden verstecken. Daer van ic deeze twee regels, elc zes voeten van twee woordleeden vervattende, tot een proef stel,

*Het Kaekelende Hoer, voo 't Koorin picken op :
Chfs, Chfs riep Hans, en greep een Vork by de kop.*

Hier is ran, chfs, chfs, rrk, elc inde plaets van een Woordlit, en wort ooc op die wijs uitgesproken. Waer uit dan volcht dat een vande uit-vryklinkende Letteren, onder elc van die, een Snapletter moet zijn, ofte een Vocael.

Dat nu de Niet-vryklinkende ooc Staege zijn, jae meest altijd inde gemeene Spraeken, is oopenbaer, uit dat schier alle woordleeden eentoppich zijn : gelijc mit de Maetdichten blijft. En daerom en connenze maer eene Snapletter begrijpen : naedemael elke Snapletter een Top veroorzaekt. Door dien datter dan maer eene Snapletter in yder van die is, welke een vryklinkende is, en datter in meest alle, noch verscheide niet-vryklinkende Letteren by gevoecht zijn : zoo moeten die niet Snappende weezen, en volgens dien Staege.

III. Zoo veel nu aengaet het derde, dat die Letteren die inde Snapping en Staechheit alleen verschillen, voor onderscheide Soorten te achten zijn : can door de volgende reedenen, geloofwaerdich worden gemaect.

1. Tuffen de i ende j, en tuffen de u, en w, is zoo grooten verschil, datse onderscheide Soorten van Letteren zijn : maer 'tverschil deezet bestaet alleen in de Snapping en Staechheit : Zoo moeten dan alle Letteren, die daer in verschillen, verscheide in Soorten weezen. De eerste Voorstelling bewijs ic, eerst mettet Gemeene gevoelen, na welke deeze voor verscheide Letteren worden gehouden. Daer nae mettet groot verschil, 'twelc inde woordleeden wort gehoort, die in alles, behalven in de voor of achterstelling deezet oover een coomen zijnde zoodaenich, dat die Woordleeden voor verscheide geoordeelt worden, en moeten derhalven niet gehecluit het zelve vervolg van Letteren bestaen; 'twelc nochtans zoude weezen, als de verschiefte Letteren eenderlei waeren. Voorbeelden hief van zijn, ij, een Afgrijzend geluit, en jij voor gij : ijl en jillis ; ijs en jis :

uw, en wu; uwt, en wut; **uw** voor **ong** en **beuwt**. De tweede Voorstelling is uitet voorgaende bekend. Derhalven blijft het Besluit vast.

2. Eene Letter en can geen Vocael of Booveluidende, en Consonantie of Meeluiderszijn: Maer als deeze geen byzondere Soorten van Letteren waren, zoudenze zulx beyde weezen. En daerom moetenze Onderscheide Soorten zijn.

Hier uit zietmen dan, dat door deeze Onderscheiding ontdekt wort, een zoo grooten getal van Spreecletteren, die tot nu toe zijn verburgen geweest, dat de voorbeschreeven meenichte de helft meerder wort.

De Enkelde Spracklette- ren zijn nae de wijs van Aefemen	Snap- pende	$\left. \begin{array}{l} \text{aa, ac, ee, ie, ij, uu,} \\ \text{eu, eu, ue, ui, uu} \\ \text{oo, oq, oe, uo, uoi, ou} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{h, ch, f, g, z, v, r, l, n, g, n, m,} \\ \text{d, b, k, k, t, p} \end{array} \right\}$

VII. Hoofstuc.

De zefte gemzene Onderscheiding der Enkelde Letteren.

Volcht nu de Onderscheiding der Letteren in Hooge geslachten, nae de Deelen daer uitse bestaen.

Hier nae zijnze te onderscheiden in 1 Eendeelige of Bloote Letteren, 2 Veeldeelige of Beacleede.

De Bloote Letteren zijn, die alleen uit een Lettergrom bestaen.

Zulx is de eerste a of Snap-a in **aarde/aap**: ende de zefte e in **eysel/eeben/ eet**; als men die begint uit te spreken, of uit te Aefemen, wanneconhaer vorm al bereit is.

Eigenfch. 1 De Bloote Letteren zijn de Corste. 2 Zy connen met andere Letteren die met haer van eene Vorm zijn, bequaemelyc vereenicht worden. 3 Zy worden voortgebracht met een blijvende Vorm.

De Beacleede Letteren zijn, die uit een Lettergrom en een of twee Cleeffels bestaen.

Eigenfch. 1 De Beacleede worden voortgebracht met een Ooverstappende Vorm.

2. Zy connen met Letteren van een andere Vorm vereenigen.

Zijn vveederom 1 Half-beacleede, 2 Heel-beacleede.

De Half-beacleede Letteren zijn, die uit een Lettergrom, ende een Letter-cleeffel bestaen.

Eigenfch. 1 Zy vveroorzaken uit een Vorm, die tot eenre andere alleen overflaps.

2 Zy connen aen eene zijde met een Letter van een andere bequaemelyc vereenigen.

3 Van lengte zijnze middelmaetich.

Deeze zijn 1 Voor-beacleede, 2 Naer-beacleede.

De

De Voor-becleede Enkelde Spreecletteren *zijn*, die alleen een Aencleevende deel, en dat voor aen haer gront hebben.

Voorbeelden daer van zijn de eerste a of Snap-aa in jaa/ raat/ gaa: de eerste o, e en i in grūt/ goot/ peer/ tee/ pyp: de eerste l in gall/ mill: de eerste f in beff. Eigenf. 1. Deze worden voortgebracht met een vorm, die alleen Toestappende is.

2. Zy connen voor bequaemelyc met een Letter van een ander vorm, en achter met een eenvormige vereenicht worden.

De Nae-becleede Letteren *zijn*, die uit een gront en Nae-cleeffel bestaan.

Men can die van deezen aert zijn hooren in all/ daer de a en tweede l zulx is als menze laet affstappen: zoo de tweede of staeg e in een/ eet.

Eigenfch. 1. Deze worden gevormt met een Affstappende vorm.

2. Zy connen bequaemelyc achter vereenicht worden, met een Schil-vormige Letter, ende voor met een Eenvormige.

De Heel-becleede Letteren *zijn*, die uit een gront, en twee Cleeffels bestaan: een voor, en een achter.

Als de a in dat/ was/ bal: de r in draeth/ smozl.

Eigenfch. 1. Zy worden gemaakt met een Toe en Affstappende vorm.

2. Aen wederzijden connen ze met een Letter van een andere vorm vereenigen.

3. In lengte gaenze al de andere te booven.

Dat inde Letteren het boovengestelde vierderlei onderscheit voorvalt, connen afneemen uit dat eenige aē wederzijden met Eenvormige verknocht zijn: eenige aende eene zijde alleen, hebbende aende andere zijde een Schilvormige, tot welke eē merkelyke ooverstapping moet geschiedē, en dat of voor of achter: en eenige aen wederzijden met zulke Schilvormige. Want die aen wederzijden met Eenvormige vereenicht zijn, als de middelste a en e in Aāron, beēdicht, moeten bloot of eendeelich zijn: om dat haer V orm blijft, en geen ooverstapping en doet. Zulx dat de oorzaec van een Cleeffel daer niet zijnde, en cander ooc de daer, of het Cleeffel zelf niet wezen. Die aen d'ene zijde met een eenvormige Letter, en aen d'ander zijde met zulc een Schilvormige, tot welke een merkelyke ooverstapping geschiet, saemengevoecht zijn, moeten nootfaekelijc half becleet zijn: om dat haer vorm aē de eene zijde die merkelyke ooverstapping doende, het geluit ondertussen moet dueren: 'twelc dan het Aencleevende deel is, den gront, 'tly voor, of achter, by-gevoecht: daer de andere zijde, om dat ter geē ooverstapping geschiet, door dien de V orm des naeste Letters dezelve is, bloot moet blijven, zonder een cleeffel bygevoecht te hebben. Desgelijx valt te zeggen, van die aen wederzijde met zulke Schilvormige vereenicht zijn.

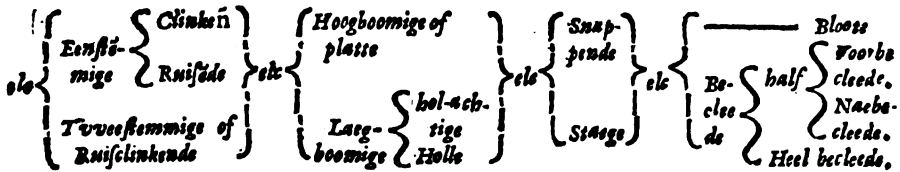
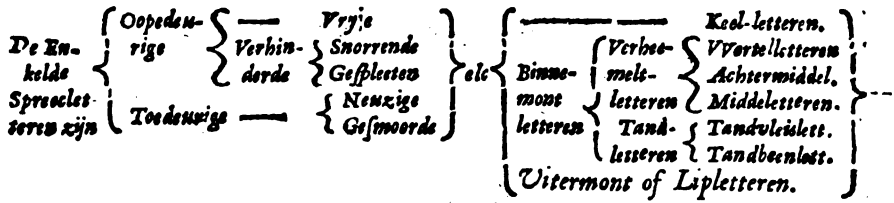
De Enkelde Spreecletteren zijn nae haer deelen	}	Becleede	}	Half-becleede	}	Bloote Voor-becleede. Nae-becleede.
				—		Heel-becleede.

VIII. Hoofstuc.

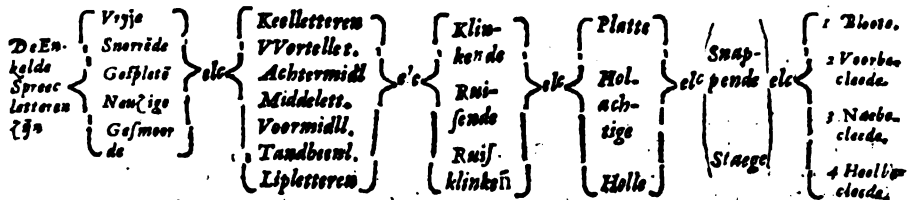
Vande Vryje Keel-Letteren.

Aldus de Enkele Spreek-letteren in Hooge Geslachten alleen onderscheiden zijnde, is noodich de zelve oock te verspreiden van een Hooch geslacht, in vervolgens needer-gaende Afcomsten. Twelc alzoo geschiet, datmen een der voorbeschreeve Hooge Geslachten booven aen, als Opperste Geslacht vande ooverige, stelt; ende de andere als Afcomsten daer onder, een tot de eerste Afcomst, een tot de tweede, een tot de derde, en zoo voort. Dit can op wel hondert en twintich wijzen geschieden: en dat alleen nae de verscheide schicking der vijf Geslachten, laetende het zeste in eenen stant, als ooc de Afcomsten van yder Hooch Geslacht: door welkers verschicking, noch ontallijke andere wijzen van voortgang connen ontstaen.

uit welke alle wy een aanwijzen zullen, zijnde de volgende.

Dit canmen korter aanwijzen, met alleen te stellen de uiterste Afcomsten der Hooge Geslachten, aldus.

$$\begin{array}{r} 1 \\ -7 \\ \hline 15 \\ +3 \\ \hline 105 \\ -2 \\ \hline 103 \\ +4 \\ \hline 107 \end{array}$$

Het vervolg van deeze Taefel of aenwijzing brengt uyt twee duizent vijf hondert en twintich uiterste Afcomften of Soorten van Enkelde Spreekletteren, als inde Vermenichvuldingen hier neeven staende te zien is. Doch staet te merken dat den voortgang in alle Afcomften totten einde toe niet en duert, maer in sommige als inde Snorrende, Gespleeten, en meer andere eenige tacken afgecort worden, waer door dit groot getal minder wort.

Voorde dit voorgestelde Vervolg geheel te beschrijven, en van alle de Afcomften te onderzoeken offer ooc zulke Letteren connen uitgesproken worden en zoo jae, ofie inde Spraeken gebruiet worden en welke die zijn, &c. alzoort lang zoude vallen, zullen voor dees tijt alleen 'geene noodichst schijnt daer van verhandelen, en tot dien einde het voornoemde Vervolch hier en daer afsnijden, en ooc veranderen, om alzoort het noodichste geschicktelijker by een te voegen, en onder gemeene Geslachten te brengen, Als volgt.

De Enkelde Spreekletteren zijn 1 Oopedeurige, 2 Toedeurige.

De Oopedeur-letteren zijn die met een Oopedeurige Vorm voortgebracht worden, En zijn 1 Vryje, 2 Verhinderde.

Vryje Letteren zijn die met Vryje vormen gevormt worden.

Deeze zijn drierlei 1 Des Keels, 2 Des Binnemonts, 3 Des Uitermonts of der Lippen.

Vryje Keel-letteren zijn, die gevormt worden met vryje Keel-vormen.

Van deze isser maer een, die onderscheidelijc in acht genomen wort, en is de **h**.

Het is wel zoo, dat inde Keel ooc Vryclinkende Snapletteren en Staege voort gebracht worden: en dat van elc een Platte, een Hof-achtige, en een Holle, maekende saemen zes: die ooc alle by veel in haer gemeene Sprac, om de defticheit en mannelijkheit haeres Geluits, gebruiet worden. Maer dewijle die, hoewelze merkelyc verschillen, vande Vryclinkende Wortel-letteren niet en worden onderscheiden: ende de Woorden geoordeelt worden, in weezen, ende beteikenis dezelve te zijn, ofie mette Vryclinkende Keel-letteren, of Wortel-letteren uitgesproken worden: zoo en heb ic die hier ter plaets byzonderlijc niet beschreeven. Maer aengezien het mette **h** een andere geleegentheit heeft, als die niet en wort onverschidelijc voor de vryje Verheemeltruisende, noch Ruifclinkende gebruiet, maer elc vanden anderen, beide in Sprac en Geschrift onderscheiden: zoo ben ic gedwongen het Geslacht van Keel-letteren hier aen te roeren, 'twelc ic anders, om de korthheit, hier en op veel andere plaetsen zoude hebben voorby gegaen. Want niet en staetet vry te zeggen **heet** of **Chert** / **hp** of **thp**: gelijket wel doet te moogen spreken, of **gaet** / nae de gemeene wijs, of **gaat** / met een zeer wijtgapende defticheit.

Belangende voort den aert vande **h**, die heeft my lange gequollen, eer ic tot rechte kennis deffels heb connen raeken, en my in mijn gevoelen vergenoecht houden: en dat uit oorzaak ic de Wortel-letteren achtende de **Gutturals** ende de Diepste te zijn, nae de lengte der Vormen, niet eens vermoedende datter noch een

een andere ry Letteren dieper was. En daerom, niet weetende wat plaets inde Letter-orde die toequam, viel in meening, die een Staege vryje Verheemelt-letter te zijn, ende dezelve mette Staege aa/ ae/ ee/ es, oo/ &c: gelijc een j en w dezelve is, mette Staege ij en uu/ &c. Zulx dat de h zoude weezen in Hemel/ een Staege ee; in hol/ een Staege oo; in halin/ een Staege aa/ &c: luidende daer, nae den aert der Voorletteren, oncrachtiger, alsfe achter gestelt zijnde met andere teikenen, wel doet. Doch my inden zin coomende, datter ooc booven de Wortel-letteren ende Verheemelt-letteren, een geslacht van Keel-letteren was: ben met meerder vernoeging in meening gerocht, die een Keel-ruisfde Letter te zijn. Want aengaende dat haer geruis zachter is, als de andere Ruisfletteren, en ooc wat meer nae den aert des klanks neicht: zulx geschiet uit oorzaec vande diepte haerder plaets of Ruisfgats, daer't geruis voort komt. Wantet daer door gebeurt, dat het geruis nae zijn steuting, door zoo grooten diepte trekkende, eer't uiten monde comt, ondertussen de scherpicheit wat verliest, en een zachter aert van wat gladdicheits in doortocht, aenneemt: Gelijc ooc inde th meer zachtheit, als inde h/ om dezelve oorzaec, bespeurt kan worden.

Evewel meen ic noch, dat de h niet altijd een Ruisfende Keel-letter zy: maer datse ooc dikwils, als een Ruisfclinkende Keelletter, uitgesproken wort. Twelc niet omgestooten en wort, door dienmen mocht meenen, dat op een zelfde plaets als hier uit de Keel, geen Geruis en geklanc seffens zoude connen voortcomen, gelijket moet geschieden alsfe voor een Ruisfclinkende zoude zijn: dewijle het tegendeel waer is, gelijc een yder claelijc bevinden kan int fleuiten metto lippen. Want dit alzooc can geschieden, datmen beide den fleuitenden clanc en blaезend geruis can hooren en voelen op eene plaets zijn oorspronc te neemen: dewijl bespeurt wort den Aesem aende Lippen ten deele te fleuiten, maekende het geruis, ende ten deele glat door te trekken, maekende den fleuitenden klanc.

Ondertussen en verwerp ic ooc mijn eerste gevoelen, daer terstont van geroert is, niet heel: maer ben noch in die bedenking dat de h den aert van een Vryje, Staege Verheemeltklinker, en Keelklinker, wel comt in zich eenichsins, en somtijts te bevatten.

Aengaende nuu het gemeene en out gevoelen vande h/ dat die geen Letter, maer alleen een *aspiratio*, dat is, Geblaes of Geaesem zoude zijn: daer uit lichtelijc ontstaen om dat de Grieken die in haer Schriften neffens andere Merkletteren niet en stellen (gelijcke nochtans eertijts wel plachten) maer alleen met een half Oortje booven de Vryje Snapletteren gestelt, beteikenen: zulx is licht te weerleggen: dewijle zoodanigen zeggen, een zwaert om zich zelven te dooden, medebrengt. Want, is de h een Aspiratie; zoo iffe ooc een letter: anders en moesten s/ f/ &c, ooc geen letteren zijn: daer zy zelve de geene dieze Stomme noemen, voor Letteren h ouden. en wie en zal niet zeggen dat een Aspiratie meer recht heeft om een nae m van een Letter te draegen, als een Stomheit?

Wat aengaet dat de Grieken die, neffens andere Letteren niet en schrijven: dat bewijst wel datter by de Grieken geen behoerlijke Merkletter en is, om de Spreckletter h te beteikenen: maer deeze en can daer door, de Natuer van een Spreckletter te zijn, niet benoomen werden. Want Wy ooc elders bewijzen, veel

andere Spreekletteren inde Spraeken te wezen, die gans geen eige merkletteren en hebben. Daerenbooven weetmen dat de Hebreen tot veel vryje klinkletteren geen eige merken hebben, dieze neffens andere zouden moogen stellen: maer alleen zekere punten, nae bedacht, die gestelt worden onder de andere, gelijc het Griex teiken boven: en niemant mach daerom zeggen, dat die vryje klinkers geen Letteren en zijn. En zooder geen Merkletteren en waeren, zouden dan niet eevewel de Spreekletteren de zelve zijn.

Dat nuu ingebracht wort de **h** geen tijt te hebben, en een Woordlit door haer byvoeging niet verlengt te wordē: is maer ten deele waer, en zulx niet crachtich, om die daerom buiten het getal der Letteren te stooten. Want zy heeft eenigen tijt, hoewel int gemeen cort, anders en zoudeze niet connen onderscheiden gehoort worden. en om dat haer tijt int gemeen cort is, en brengtse de Woordleeden, daerze bygevoecht wort, geē merkelijke verlenging by. Om nuu met eenen de oorzaec deezer korthheit aen te wijzen: is te weeten, dat dezelve gemeenelijc voor aen een vryje Snapklinker vereenicht is, die alle, gelijc elders vertoont is, meede haer geluit inde Keel krijgen: waer oover die dan eer en naewer coomen te vereenigen, als veel andere Letteren wel doen: als hebbende geen aenkleevende deel tussen beide, daer lankheit uit zoude ontstaen. En van gelijke vereenichtse ooc ras en naew met de Ruifletteren, als inde **θ**, **ϛ** en **ϝ** der Grieken: om dat, hoewel het wezen des Geluits inde Keel niet en is, eevewel den Aefem, haer stof, daer uit moet coomen.

Deeze Letter wort gemeenelijc **h**aa genoemd: doch heb bevonden int leeren mijns Kints, twelc deeze Letter ooc zoo noemde, zulx voor de leerlingen dwaeling en moejelijc te veroorzaeken: dewijle zy int spelden de **aa** wilkē behouden, om datze in de andere letteren gewoon zijn alleen de **ee** te weezē, en geē **aa**. En zonde derhalven beeter achten, die gelijc ooc de **h** te noemen, met **ee** daer by te voegen, in plaets van **aa**. Voorts dat ic ooc deeze liever noem **h**ee de **ee** achterstellende, dan gelijc de andere Ruifletteren met de **ee** voor: geschiet 1 Om datse als een Voorletter altijt by nae gebruiet wort: 2 Om datse mette Ruiflinkers groote gemeenschap heeft, en zulx ooc wel is: welke men gewoon is te noemen mette **e** achter te voegen.

			Keel-letteren: als de h .
		} Vryje	Binnemont-letteren.
			Lipletteren.
De Enkelde Letteren zijn	} Oopedeurige	} Verhinderde.	
			Toedeurige

IX. Hoofstuc. Vande vryje Verheemelt-letteren.

De Vryje Binnemontletteren (die nae de Verhandeling der vryje Keel-letteren volgen) zijn, die gevarmt voordē met vryje Binnemont-voimen. Zijn tweeederlei: 1 Verheemelt-letteren, 2 Tandletteren.

Vryje Verheemelt-letteren zijn, die met vryje Verheemelt-varmen voortgebracht voordē.

En

En zijn 1 Eenstemmige, 2 Tweestemmige.

De Vryje Eenstemmende Verheemeltletteren zijn, die met een vryje, eenstemmende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

En zijn, ofte Clinkende, ofte Ruisende.

De Vryje Verheemelt-klankletteren zijn, die met een vryklinkende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

Zijn van tweederlei aert: 1 Hoogboomige of Platte, 2 Laegboomige.

De Platte Vryklinkende Verheemelt-letteren zijn, die met een platte vryklinkende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

Die wederom zijn 1 Vortelletteren, 2 Achtermiddeletteren, 3 Middeletteren.

De Platte vryklinkende Wortel-letteren zijn, die met een platte vryklinkende VVortelvorm voortgebracht worden.

Deeze is de **W**: en heet **Wa**: mach ooc, als men die vande **a** des Keels onderscheiden wil, Wortel-**Wa** genaemt worden.

En is tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Snap-**aa** is, die met een hort des Aesems, door een platte vry-klankende VVortelvorm, voortgebracht voort.

Voorbeelden hier van heeft men in **dat/al/as/man**/op een gemeene wijs uitgesproken,

De Staech-**Aa**, of Platte vryklinkende staech VVortelletter is, die met een staechwerkende Aesem, door een Platte vryklinkende VVortelvorm, veroorzaect voort.

Beide deeze Letteren voeren de naam van **W** of **Wa**: zijnde de leste een naam, die uit deeze twee letteren bestaat: waer van de eerste de Snap-**aa** is, en de tweede de Staech: en verstrecken derhalven hier voor een Voorbeeld.

De Platte vryklinkende Achtermidde-letteren zijn, die gevormt worden met een platte vryklinkende Achtermidde vorm.

Deeze noemt ic **W** int Getal van een, ende **Wen** int getal van veel.

En zijn ooc als de Voorgaende tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Snap-**ae** is een **ae**, die voortgebracht voort met een hort des Aesems, door een Platte vryklinkende Achtermidde vorm.

De Staech-**ae** is, die geaesemt voort met een Staechheit, en gevormt met een Platte vryklinkende Achtermidde vorm.

De Snap-**ae** en Staech-**ae** zijn veeltijts saemen gevoecht, en worden dan beteikent met **ae**: als in **aerde/ baerdich**/uitgesproken nae gelijkheit van't geblaet der Schaepé: alwaer de eerste Spreekletter, beteikent met **a**/een Snap-**ae** is, en de tweede, beteikent met **e**/een Staech-**ae**. Deeze gehije zy met de eige merklettere vande vryje Wortelklanker **a**/ en de vryje Middelklanker **e**, beteikent worden: alzo zijne ook geacht, die inder daet te wezen, en saemen een Schilformich geluit of **Diphthong** te maeké, uit de Wortel-**aa** en Middel-**ee** (zoo om onderscheits wil van my genoemt) bestaende. Maer dat dit tegen de waarheit strijt, en het teegendeel, alhier geleert, daer meede oover een comt; zal den Leezer connen

weeten ende zekerlijk ondervinden, uit te beproeven of deeze twee saemen, en ooc elc alleen, niet en connen bequaemelijc uitgesproken worden met eene vorm of gestalte des monts, zonder die te roeren of veranderen. 'Twelc doende zal bevindenjae: en datse niet anders en verschillen als inde Snapping en Staechheit des Aesems, en met eenen des Clanx. Waer uit dan claerlijk blijkt, die geen Schilvormige Letteren, als de *a* en *e* zijn, te weezen: noch saemen te maeken het geene men eigentlijk een *Diphthonge* noemt.

Hier toe canmen ooc noch tot bewijs by brengen, voor die, by welke de Achtbaerheit of aenziemeljkheit veel gelt, dat de Grieken 'tgeluit vā deeze twee Letteren (zijnde gelijc, als aengeroot is het geene de Schaepen int Blaeten voort brengen, wanneerze krijten *bae*) met eene merkletter, *Etha* genoemd, dieze geen Diphthonge, maer een lange Vocael heeten, gewoon zijn te beteikenen. Gelijc ooc lichtelijc wel de Hebreen met haer twee stipjes, *Tfers* of *Yeri* genaemt, doen. Daer noch by comt, dat inde Fransoise tael de geluiden die inde woorden *teste*, een hoof, *beste*, een beest, *mesme*, zelve, &c, gehoort worden, en met *es* beteikent zijn, niet lichtelijc gezeit en zullen worden Diphthongen, uit Schilvormige letteren bestaende, te weezen. Maer dewijle deeze daer ic van spreek dezelve zijn: zoo moeter een gelijc oordeel oover gevelt werden.

Alzoo getoont hebbende, dat derwee Letteren in *ae* geen *a* en *e*/ of Schilvormige en zijn, staet nuu ooc aen te wijzen, watse vande *a* en *e* verschillen: als met naemen, dat daer *a* een Wortel-letter, en *e* een Middelletter is: zijn deeze Letteren, die tusfen beiden comen, te weeten, Achtermidde-letteren: 'twelc voor de geene, die int spreken van deeze drie, *aa/ae* en *ee/* op de plaetsen des Scheideurs in elc let, naectelijc sal blijken. En hier oover ist datmen, als deeze niet *ae* beteikent worden, die merkletteren alzoo moet aenmerken: datze beuiden, niet een dubbeld, tweevormich geluit, uit *a* en *e* bestaende: maer een dubbeld, eenvormich geluit, tusfen *a* en *e*/ de *a* aen de eene zijde, en de *e* aen de ander zijde, naest weezende: en daarom door *a* en *e*/ by gebreg van merken, oneigentlijk aengewezen.

De Platte vry-clinkende Middel-letteren zijn, die met een platte Vry-clinkende Middelvorm veroorzaect vuorden.

Deeze worden genoemd int enkel Getal *ee*/ en int veelvuldich *een*: Naemen, die Voorbeelden der zaec begripen.

Zijn tweeederlei: 1 Snappende, 2 Staage.

De Snap-ee is een platte vrysnappende Middeclinker, die geaesemt vuort met een hort des Aesems, en gevormt met een platte vryclinkende Middelvorm.

De Staage ee is, die voortgebracht vuort met een staage Aesem door een platte vryclinkende Middelvorm.

De gemeene naem *ee*/ die deeze twee voeren, en uit haer beider geluit bestaet, wort gelijc de voorgaende onderscheiden met byvoeging vā Snappen en Staage als inde bepaelingen geschiet is. Voorbeelden vande eerste zijn de *een* die een enkelden gront van een woordlit maeken: als de *e* in *de wandelen*: en de voorste *e*

ste e van de twee dubbelde Gronden, als de eerste e in eer/ een/ cleet/ ree. Maer vande tweede zijn tot voorbeelden de tweede e vande twee-dubbelde Gronden, als de achterste en leste e inde leste gestelde woorden.

De Laegboomige Vryje Verheemeltklinkers zijn, die gevormt voordien met een Laegboomige vryklinkende Verheemeltvorm.

Zijn 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige vryje Verheemeltklinkers zijn, diens Aefeming gevormt wort met een Hol-achtige vryklinkende Verheemeltvorm.

En zijn driederlei: 1 VVortel-letteren, 2 Achtermiddeletteren, 3 Middeletteren.

De Hol-achtige vryklinkende Wortel-letteren zijn, die veroorzaekt voordien door een hol-achtige vryklinkende VVortelvorm.

Deeze machmen corter met haer eigen geluit int eenvuldich Getal 'ó' noemen en int veelvuldich getal 'ó'n. En wanneer men die duidelijc vande Holle óon onderscheiden wil, machzenze Hol-achtige óon heeten. Voorbeelden hier van zijn de eerste twee Letteren in ::ren/ ::gen/ ::zen/ ::st. Haer merkelijc verschil van holle óon, zal ic int verhandelen van die aenwijzen.

De Hol-achtige 'ó'n zijn 1 Snappende, 2 Staage.

Een Hol-achtige snap-'ó' is die voortgebracht wort met een Hort des Aefems, door een Hol-achtige vryklinkende VVortelvorm.

Zulke zijn de eerste letteren van ::ren/ ::gen/ ::zen/ ::st : en de enkelde Grond-letter in Gt/ t/ l/ s/ 's/ 'f.

Een Hol-achtige staage 'ó' is, die veroorzaekt voort met een staegen Aefem, door een Hol-achtige vryklinkende VVortelvorm.

Zoodaenige zijn elke tweede Letter inde leste aangewezen woorden.

De Hol-achtige vryklinkende Achtermidde-letteren zijn, die voortgebracht voordien met een hol-achtige vryklinkende Achtermidde-vorm.

Zijn, gelyc andere, ooc tvveederlei: 1 Snappende die met een hort des aefems, 2 Staage, die met een Staegen aefem voortgebracht voordien.

Deeze Letteren gebruiken de Gelderze (indien ic wel gehoort en onthouden heb) in veel woorden die wy met a spreken, en zy ooc daer mede schrijven. Zoo meen ic dat ooc doen de Zwitsers, en andere Duitsen. Hier onder acht ic ooc te behooren de twee letteren, daer uit der Hebreen *Camis* bestaet. Hoe't nu hier mede zy of niet, dit gaet altijt vast, dat dit een onderscheide geslacht van vryklinkletteren zy : niet valselijc van my verziert, maer waerlijc inde natuer bestaende, en van alle andere vryje klinkers merkelijc verschillende : als ic met daedelijc uitpraec can laeten hooren : en elc by hemzelven ooc bevinden, wanneer hy maer en poocht in een holle gestalte tusfen 'ó' in 'ó', en eu in leut/ een vryje clanc voort te brengen, met minder te gaepen, ende de tonge achter nae 'verheemelte ondieper te verheffen als in 'ó', en meer te gaepen, en dieper het plat vande tonge achter te verheffen als in eu. Ic heb langen tijt gemeent dat

wy

wy hier in Zuithollant deeze letteren niet en gebruiſte: maer ben eindelijk ge-
waer geworden, datter een reedelijc getal van Woorden is, in welke wy de Snap-
pende van haer Staegē afgeſcheiden, inde gemeene uitspraec beezigen: hoewel
die met **o** of **e** worden geſchreeven; en int leezen, of andersins, de uitspraec
dikwils daer nae geboogen. Voorbeelden van zulke woorden zijn deeze, **Ic**
ſt' erf/ bed' erf/ 'erf/ veru' erf/ w' erf/ h' erf/ b' erf/ g' erf/ een' erf/ h' erf/
b' erf/ d' erf/ b' erf/ w' erf/ h' erf/ h' erf/ d' erf/ d' erf/ 'erten/ ſt' erf/
h' erf/ m' erf/ 'ermpje, 'erhje. Sommige van deeze, zag ic, worden met
o geſchreeven, als **boez/ orgel/ ic gozgel/ &c:** ſommige met **e/** als ic **ſterf/ ic erf/**
&c: ſommige alſnuu dus, alſdan zoo, als, **mergen/ mozgen/ &c.** Doch alles
quaelijc: dewijle de natuerlijke uitspraec anders is: en zouden noch beeter met
eu geſchreeven worden, als ic **ze' rch/ be' rch/ &c.** Int Frans heb ic ooc een
voorbeelt hier van gevonden int woort *neuf* beduidende **neggen**: zijnde van *neuf*,
beteikenende **niew**/ in geluit merkelijc verſchillende: dewijle int gunt alleen
een Snap-**eu**/ in dit een Snap-**eu** met een Staegē **eu**/ uitgeſprooken wort.

Voorder machmen dit geſlacht corter noemen nae haer eigen geluit **eu**: en
om uitdrucklijker vande andere te onderscheiden, Hol-achtige Achtermidde-
eu. Ooc by geleegentheit, Gelderſe, of Duitſe *us*.

*De Hol-achtige vryklinkende Middeletteren zijn, die met een hol-achtige vry-
klinkende Middevorm voortgebracht worden.*

Dit Geſlacht noem ic **eu**: mach ooc, om claerder onderscheits wille, Hol-
achtige **eu** geheeten worden. Van deezen aert zijn de twee grondletteren in
beul/ heul/ leugen/ eubel/ heugen: en by de Franſen in *houer, eux, leur, chevoux.*

Deeze zijn meede 1 Snappende, 2 Staegē.

*Een Snap-eu is een hol-achtige vrysnappende Middeklinker, die met een hort des
Aefms, door een hol-achtige vryklinkende Middevorm voortgebracht wort.*

Deeze Letter is by ons, als ooc by de Franſoizen, zeer gebruikelijc, ſaemen-
gevoecht met haer Staegē: als inde voorgaende voorbeelden, en duizent andere
te zien is: daer de eerste Letter vande dubbelde beteikent met **e/** de Snap-**eu** is.
Maer van haer Staegē afgeſcheiden, en heb ic lange niet connen bevinden, die
eenichſins gebruiſt te worden. Doch ben noch eindelijk gewaer geworden, dat, of
van alle de woorden daer wy gezeyt hebben de Snap-**eu** van ons gebruiſt te wor-
den, of ten minſten van eenige der zelve (voornaemelijc die met **e** geſchreeven
worden, als **veru/ erf**) de uitspraec wel ſomtjits zoo naewgaepende geſchiet,
dat haer Snapklinker, die van haer Staegē afgeſcheiden is, deeze Snap-**eu** zy.
Maer vooral, dat wy eigentlijc, en gewoonelijc die gebruiken inde woorden die
wy met **euf** ſchrijven: als in **meuftmaeker/ leuf/ beufje/ deuf/ ſleuten.** Want
daer door **eu** alleen een Snap-**eu** beteikent wort, die van zijn Staegē afgeſchei-
den is, en vereenicht met een Staegē **ui** beteikent met **i**: eeven gelijc in **mei/**
lei/ bei/ geit/ ſeiten/ door **e** alleen een Snap-**ee** beduit wort, die met een Staegē
ij is vereenicht. Twelc klaerder blijct zoo te weezen, alſmen 'tgeluit van **eu**
inde voorgaende woorden, vergelijct met dat van **eu** in **meuf** (anders **meufje**
of **Moetje**): daermen de **eu** v oor de Staegē **ui**/ beduit met **i**/ lang ſprect; dat
is,

is, met haer Staege vereenicht. Zulx datter tussen **eu** in **meutmaeker** en **eu** in **meut** verschil is, als tussen **el** en **eel**.

1. Een Staege **eu** is, die voortgebracht voort met een staegen Aefsem, door een hol-achtige vryklinkende Midde-vorm.

Zulx is de tweede Grondletter in **Beul/ heul/ leugen/ &c**, quaelijken beteikent met **u**.

Naedien het een yder lichtelijc zeer vreemt inde Ooren zal klinken, dat ic hier onder andere Enkelde vryje Klinkletteren een **eu** stelle: daer zulken geluit onder **e** en **u**/ of **u** en **e** geacht wort begreepen te zijn, gelijc ooc gebruikelijc is dat daer meede beteikent te worden inde woorden daer't voorvalt: dient tot naeder oopening, en sterker bevestingē deezzer zaec, noch wat gezeyt: en eerst beweezen,

Dat het lang geluit van **eu**/ alzoo men't hoort in **deur/ zeurf/ &c**, niet en is een *Diphthong* of Clanc vande twee schilvormige Letteren **e** en **u**: maer een een-vormich geluit, verschillende beide van **e**/ en van **u**.

Dit blijct **wooz** eerst/ uit datmen het zelve spreken kan, zonder beweeging en verandering des monts of vorms: gelijc ooc vande **ae** is gezeit, 'twelc hier immer zoo klaer kan gevoelt worden.

Daer nae/ is dit af te neemen, uit de Gestalte des Vorms. Want zoo't uit **e** en **u** bestont, zouden in't begin van't spreken de Lippen los zijn: en zoo't uit **u** en **e** voortquam, zoude zulx in't einde geschieden. Maer geen van beiden en gebeurter. Volcht dan, &c. Weederom zoo't uit **e** en **u** bestont, zoude in't einde der uitspraec de Scheideur aende Lippen zijn: of zoo uit **u** en **e**/ in't begin. Maer men can merkelijc voelen, neen. Derhalven, &c.

Ten derden/ uit de gelijkheit en eenpaerichheit des geluits, die men doorgaens daer in hooren can: 'twelc in geen *Diphthongen* can geschieden. Want zal iet een *Diphthong* weezen, zoo moet daer in tweederlei clanc gevonden worden: en zal dit een **e** en **u** zijn, en mach de clanc niet eenpaerich zijn: maer bei deezze verschillende Letteren mostender in gehoort worden. Nu men hoort die bei niet: dewijlt geluit eenpaerich is: ooc niet de clanc van een van beiden, noch van **e**/ noch van **u**. Daerom, &c.

Ten vierden/ besluit ic dit ooc, uit dat dit geluit enkel gehoort wort, in veel gebruikelijke woorden, als voor aangewezen is: en dit in zulker voegen, dattet noch de **e**/ noch de **u** en is: daer uit deezens Enkelde anders zouden moeten bestaen: en dat het zelve verlengt of verdubbelt wordende, deezze **eu** daer uit voort komt.

Ten vijften/ uit de saemenvoeging van **u** en **e**/ kan klaer gernerct worden, dat dit geluit daer uit niet en ontstaer: 'tly datmen de **e** voorstelle, aldus **eu**: Want dan isset een geluit, als in **Ennu** wort gehoort: 'tly datmenze achter stelle, aldus **ue**: Want dan ist of een geluit zeer als de **we** in **eeuwe**/ of en can niet bequaemelijc uitgesproken worden. Zoo dat dan 'tgeene **e** en **u** saemen uitbrengen, veel verschilt van deezze **eu**. Die derhalven daer uit niet en can bestaen.

Ten zeyften/ is dit meede eenichsins af te neemen uitet verschil, 'twelc in't beteikenen

kenen deezes geluits wort gevonden. Want den eenen wil beweerē, dattet nae't gomeene gebruik en nae de wijs der Franfoizen, met **eu** moet geschreeven zijn om wel uit te drucken: den anderen weeder met **ue**. welc verschil niet licht en zoude rijzen, zoo uit die twee letteren dit geluit bestont. Want de Natuer der Letteten zoude dat wech neemen. Maer nuu hebbenze bei zoo te zeggen eeeveel gelijk, of liever eeeveel ongelijk: en daerom en can geen van beide de boovehant krijgen, noch den een den anderen toestaen.

Ten zebenste/ is dit niet duister te bespeuren, uit dat de kinderen int spelden van de Woorden daer dit geluit in komt, de natuer der zaeke haer zulx leerende, somtijts een **eu** willen gebruiken: die dan vande Meesters onverstandelijc daer oover berispt worden: Gelijk my noch gedenct eertijts gehoort te hebben.

Nuu staet verder te onderzoeken, van wat geslacht der Letteren de twee eevormige zijn, daer de **eu** uit bestaet. 'Twelc zo zal connen gedaen worden, datmen cruiwwijs, by Geleeden en Ryjen, de Letterorde of Vormorde der vryklinkende uitsprecke en inzic: en dan zalmen door't vervolch, deezes natuerlijke plaets inde Orde vinden, en met eenen den gansen aert ontdect hebben. Als voor eerst nae de Diepte der Deur de Orde vervolgende, zalmen deezes bevinden aen't midden des Boovemonts: Maer nae de Holte zulx doende, zal deezes een Hol-achtige bevonden worden. uit welke beide dan zal blijken, deezes te zijn Hol-achtige Middelletteren.

De Hollevryklinkende Verheemeltklinkers zijn, die voortsgebracht vuorden met een Holle vryklinkende Verheemeltvorm.

En zijn drierdeli: 1 Des VVortels 2 Des Achtermiddens, 3 Des Middens,

De Holle vryklinkende Wortel-letteren zijn, die met een Holle vryklinkende VVortelvorm gevormt vuorden.

Deezes zijn de **oon/** int enkel getal **60** genoemt: die ooc om vande Hol-achtige **oon** te onderscheiden, op het klaerste Holle **oon** gezeit moogen worden. Men hoortse klinken in **oo** (een uitroeping), **oost/ ooben/ sober/ stooft.**

Zijn tweeederlei 1 Snappende, 2 Staege.

De Holle Snap-oo is, die voortsgebracht vuort met een hort des aefems, door een holle vryklinkende VVortelvorm.

Als de eerste Grondletter in **ooben/ oost/ &c**: en de enkele Grondletter in **hol/ ton/ tom/ mof.**

De Holle Staege 60 is, die gemaelt vuort met een staegen Aefem, door een Holle vryklinkende VVortelvorm.

Voorbeelden hier van zijn, de tweede **oon/** in **ooben/ oost/ &c.**

Om te doen blijkē datter tweederlei **oon** zijn, hol-achtige en holle, en elc Snappende en Staege: hoeven alleen voor oogen gestelt zoodaenige Woorden of Woordleeden, die, nae een yders oordeel, in haer gront verschillen, en eevewel
ait

mit geen andere Letteren als **oon** en bestaen (ic neem den naem **oo** hier als Geslacht vande hol-achtige en holle **oont**) als daer zijn de volgende.

Hy **doest** terw. een **debt** (of bevel). een **rich** (of lang kleet). een **bil** (broot).
 Hy **doest** na drinken. **dot** (of plomp). ic **roch** (of trec hortich). **bol** (gezwollen).
 Ic **bertsch** (of wijs aen). **hike** (of overgeevé). **hil** (moes). **rif** (of beuit). **gelif**.
 Een **tooch** drinken. **hoochen** (of spijs zieden). **hool** (vier). **roof** van zeeen. ic **loof**.

Welke woorden alle, en veel andere diergelijke, gelijc in beteikenis, alzo ooc in geluit, merkelijk gehoort worden van malkanderen te verschillen : nochtans nae de gewoonlijke merkletteren, zijn elke twee met malkanderé heel oovereenkomende. Daer uit men dan bevint, dat de Letteren, die nae haer merken eenderlei zijn, en al te zaemen **oon** genoemt worden, nae haer geluit veelderlei zijn, en onderscheiden in gebruik : die derhalven ooc met onderscheit beschreeven moeten worden.

Zijnde dan alzo door deezer vergelijking bevonden , datter groot verschil onder is : gelijc de alderplomste, die niet doof en zijn, lichtelijc connen bemerken, en ooc al voor deezen by eenige gemerct zy : is voor al noch wel te letten, wat en hoedaenich het verschil is, datmen hier bescpeurt. 'twelc uit de onderzoeking der oorzaeken moet worden gehaelt : die ic nae veelderlei twijfelende gevoelen en bedenkingen, geen andere met vernoeging mijns zelfs en hebbe connen naespeuren, als de meerder en minder holte der Vormen , gelijc in haer beschrijving wort te kennen gegeven. Daer uit dan tussen haer Geluiden, een verschil van meerder en minder hollichheit van clank, komt te rijzen.

Een Holle vryklinkende Achtermiddeletter is, die met een holle vryklinkende Achtermidde-voorn voorgebracht voort.

Dewijlder een Geslacht van platte, en een van hol-achtige vryklinkende Achtermiddeletteren bevonden wort te weezen : heeft my de reeden vorder gelcert, datter ooc een Geslacht van zulke holle most en kost zijn. Maer heb eevewel niet connen bemerken, zulken slach van Letteren iewers int gebruik te zijn, hoe neerstich icker nae dacht. Eindelijc nochtans, als ic dit zoude schrijven, een nueue moet om dat te onderzoeken grijpende ; is my te vooren gecoomen, de uitspraec van eenige woorden, die van meest alle wel met **oe** geschreeven wordé, maer van veel met **ou** uitgesprooken: Doch niet vande Delvenaers (die ooc daer oover by andere begeft worden, maer heel zonder gront : hoewel ic om die oorzaec, mijn spraec zelf anders gewent hebbe). Hier door ben ic gewaer geworden, deeze Soorten van Letteren, ooc in onze spraec gebruikelijc te zijn: met naemen inde Stat mijnder geboorte ende opvoeding, en dat inde woorden daer van gezeit is, niet met **ou**/ maer anders, op zijn Delfs, uitgesprooken: zijnde de geene daer de **oe** komt voor **ch/ g/ h/ f/ b/ m/ p/** (want voor **m/ ng/ b/** en weet ic niet datse gestelt wort) : als, **broech/ genoegen/ genoegde/ en hoec/ een hoec**, ic **zoec/ ic oefen/ ic bertoe/ bertoebe/ ic roem/ een bloem/ ic roep/ &c.** Waer van der eenige zijn die by veel, en in veel plaetsen, op beide de wijzen uitgesprooken worden : 't sy met **ou/ 't sy op de Delfse wijs : als, roemen/ oefenen/ broech/ &c.**

Nae dit geluit, machmen deeze holle vryklinkende Achtermiddeletteren heeten oen/ of Achtermidde-oen.

De Achtermidde-oē is tweederlei: 1 Snappende. 2 Staege.

De Snap-oē is, die voortgebracht voort met een hore des Aesems, door een holle vryklinkende Achtermiddevorm.

Als de eerste grondletter in oefenen/roemen doet/ &c. beteikent met o.

De Staege oē is, die veroorzaekt voort met een staegen Aesem, door een holle vryklinkende Achtermiddevorm.

Als de tweede grondletter inde lest gestelde voorbeelden, daer beteikent met e.

Een Holle vryklinkende Middeletter is, die met een holle vryklinkende Middevorm voortgebracht voort.

Zulke zijn de twee Letteren, die gemeenelijc met oē beteikent worden, staende voor j/ s/ z/ t/ l/ n/ d/ t: als in, ic roej/ hoer/ moes/ kroezen/ een hoer/ een hoen/ behoeden/ goet: Ooc alse achter bloot zijn, als in hoe/ toe/ ic doe. Voor h wordenze meede uitgesproken: doch alleen door Litwoord-menging: als in doe h voor doe ic/ h hoe h voor h hoe th. Men machse corter noemen nae haer geluit oen: en van een spreekende, oē. By welke men in't noemen, tot naeder onderscheit, mach voegen het woort middel/ of ooc holle: als Middel-oē/ of holle Middel-oē.

Een Holle Middel-oē is 1 Snappende, 2 Staech.

Een Snap-oē is, die met een hore des Aesems, door een holle vryklinkende Middevorm voortgebracht voort.

Als de Letter die met o beteikent is in hoe/ moe/ roe/ stoet/ moeder/ bloet.

Een Staege-oē is, die met een holle vryklinkende Middevorm, met een staegen Aesem gemaect voort.

Als de Letteren die beteikent zijn met e/ in hoe/ zoet/ hoel.

Om naectelijc te begrijpen, dat de Geluiden, die ic in't voorgaende hebbe gezeyt te zijn vryje hol-achtige Wortelklinkers, holle Wortelklinkers, holle achtermiddeklinkers, en holle Middeklinkers, merkolijc verschillen, zal deeze vergelijking dienstich weezen.

Vryklingende	{	Hol-acht, Vvortel, eiben/ of stoulen blide haren zzen tamen list
		Vvortelless, rooven van haeren bloezen hoela ooven tonin ic dooc van duiken
		Holle { Achtermidk roemen of poechen bloe nen, behogven oefenen toeven sen doec (linda) Middelats, roeden of geffels bloeden hoe orje toe doe K? voor doec ic

Dat de Achtermidde-oē, noch de Midde-oē/ geen Diphsonge of Schilvormige Letteren en zijn, en derhalven niet on zijn de o en e daer meedeeze beteikent worden, en daer menze voor hout, blijft:

1. uit dat men die uitspreken can met eene vorm, of zonder in't spreken de gestalte des monts te veranderen.

2. uit de eenpaerichheit haerder geluiden, welke men daer in hoort saemengevoecht uitgesproken.

3. Indien deeze uit o en e bestondē: zoo zoude wel in't begin de lippen, saemen getrocken, en de tonge ingehaelt staen: maer in't einde, volgens den aert van e/ zouden

zouden de Lippen los, ende de Tonge uitgestrekt wezen obver den gront des monts. Maer dit en geschiet niet. want daer op lettende, zalmen bevinden, dat in't einde vande uitspraec derzelver, de Lippen saemengetrocken, ende de Tonge ingetrocken zal weezen. Daetom en eindigenze niet nae: En zoöze daer in niet en eindigen, en connenze ooc niet uit in twee bestaen.

4. Men mocht tot versterking deezes ooc trecken, dat de Westfaelingen de nu uitspreken als de öe: als voor duu/ zeggende doe/ die dan niet en meenen datse Schilvormige Letteren of een Diphtonge spreken, maer wel een eenpaerige.

Dat nu dese ooc zijn nae mijn beschrijving Achtermidde en Midde-letteren, blijft uit gelijke zaeken, als van andere is gezeyt: om cortheit, dæzer breedet betooning voorby-gaende.

De Vryje Ruifclinkende Verheemeltletteren zijn, die niet een vryrusfende Verheemeltvorm voortgebracht worden.

En zijn die ic **schjens** noem, en tot onderscheit van haer teikenen **Spreekschjens**: moogen ooc vryje Verheemelttruiers geheeten worden. Zulke zijn der twee middelste Letteren in **lachten/ roschjen**: en de leste in **tutsh/ rch/ bēch/ maech/** elc beteikent met **schj**. Men zoude deezē noch können in zoo veel Soorten onderscheiden, als mette vryje Verheemeltklinkers is geschiet: maer al-zoo zulk door die, en ooc voornaemelijc uit de voorbeschreeve veelderlei onderscheidingen in hooge geslachten, can verstaen en afgenoemen worden, zullen om tankheit te schouwen, in deezē, gelijk ooc in alle andere Niet-vrychlinkende, niet verder in't verspreiden voortgaen.

Gelijk inde **æ/ eu/** en meer andere, groffelijc gedwaect wort, in datmen die acht elc uit twee andere Letteren te bestaen, als inder daet waer is: al-zoo is de mislach inde Letter, die ic **schj** noem, noch veel grooter. ende dat daer in, datmen niet alleen diens geluit voor geen byzondere Letter en erkent; en zulk inde woorden voorvallende, een andere Letter hout te weezen, alset nae waarheit is: Maer ooc in datmen dit, maer eene Letter zijnde, tot twee maect: en dat noech zulke, die't geen van beide en zijn, te weeten, tot een **t/** en een **h/**. Als wanneerze zeggen in't spelden van't woort **schip/ esse tee- ban ij pee/ schip**: zoo ooc in **recht/ hooch** en alle andere, noemende het geluit van **schj** een **tee/** en een **hoo**. Maer dat hier teegen dit Geluit, geen verschillende twee Letteren, z maer alles oene enkelde Letter zy: 3 En dattet geen van die twee Letteren en is; daer uit men't wilt spel-den; maer een nieuwe Letter, van die twee, gelijk ooc van alle andere, merkelyke verschillende, staet wat breedter aen te wijzen: op dat deezē nieuwe, en heel-nooddige zaak, te beeter toegestaen, en nieuwe plaets in't verstant der menschen zoude moogen grijpen.

I. Het eerste betreffende, te weeten, dat de **schj** niet en is uit twee verschillende geluiden, als daer is geluit van **t** en **h/** bestaende, herwijs tot:

1 uit datmen't uitspreken can zonder verandering van vorm, of beweeging des monts, gelijk elc die't beproeven wil, naestelijc zal können bemerken: 'twelc in't spreken van schilvormige Letteren, en in't byzonder van **t** en **h/** niet en kan geschieden.

2. uit de gelijkheit, en eenpaerichheit des geluuts; diemen daer in hoort; te kennen geevende, dattet geen tweederlei Letteren en connen zijn.

3. uit dat de t on h/ nae behooren faemen-gevoecht, een heel ander geluit uitbrengen: 'tsy datmen de t als h/ 'tsy als f spreekt. Want de t als h genoomen, en met h vereenicht, maect het geluit, 'twelc men hoort int begin van 'hheh/ zijnde 'tselve met de Griexe th: en als f genome, maect ee stem gelijk int voorste van 'sheeren wort gehoort, boide veel verschillende van deeze th. En daerom en can de th niet bestaen uit t en h. Dat deeze ooc uit geen twee andere Letteren en bestaet, zalmen op gelijke wijs connen ondervinden.

II. Tottet tweede, dat th een Enkelde Spreekletter zy, zal voor bewijs strecken.

1. Dat de th int maeken der Woordleeden, neffens drie andere Ondertrappige Letteren, voor en achter aen een Opperletter, mach worden gehecht: en dat zeer bequaemelijc, zonder de uitspraec bezwaerlijc te maeken: als te hooren is in *ercht/ hoocht/ laecht/ t'schift*. Maer dit en zoude niet connen geschieden, zoo th meer als eene enkelde Letter waer: aengezien datter niet meer als vier Enkelde Letteren, met gevoechelijcheit, achter aen, en veel min voor aen een Opperletter, connen gehecht worden.

2. Een ander bewijs hier van is, dat deeze th int verlengen der Woorden in g verandert, eeven gelijc de f in z/ en de f in v: als te zien is in *hooch/ hooze/ streech/ steezen*: &c. Daer uit ic besluit, dat gelijc s en f niet en zijn dubbelder Letteren, als de z en v/ daerze int verlengen in coomen te veranderen: maer veel meer noch enkelder van aert dan die (gelijc meede int veranderen van t: in v door verlenging zulx bemerkt kan worden): alzo is de th/ hebbende tot g dezelve reeden, niet een dubbelder Letter als die: maer veel meer van natueren noch enkelder. Nu de g is zelf, nae de gemeene bekentenis, een enkelde Letter; zoo moet dan veel meer de th weezen. Datmen nu hier teegen zoude moogen zeggen, de th int verlengen niet in g/ maer in gh te veranderen, en daer oover deeze bewijfreen crachtelooste zijn: dat blijct niet waer te wezen, uitet geene ic vande g/ hier nae zal zeggen.

III. Alzo bewezen hebbende, dat de th een enkelde Letter zy: staet ten derden te vertoonen, datse noch de t alleen, noch de h alleen, noch eenige andere der bekender enkelde Letteren en is: maer een nieuwe, te weezen, ten aenzien der ontdecking, en van alle andere des gemeenen a/ b/ c/ verschillende. Dit wort daer uit oopenbaer, datmen met geen van die, en kan spelden 'tgeluit van deeze: Als blijct uit de ervaringe, die yder kan doen: mits bezoekende te spelden *acht/ of lachten*/ of diergelijc, met ele der Oude enkelde Letteren, waer door hy zulx ondoenlijc zal bevinden. Daer oover dan ooc het gebruik de ooverhant genoomen heeft, om dit gebruikelijc geluit eevewel onderscheidelijc uit te drucken; geen eige merkletter daer toe vindende, twee oneigentlijc tot zulx te beezigen, naemelijc de t en h/ by een gevoecht: zijnde dat een oorzaec, van al de voorverhaelde dwaelingen in deeze.

Om dit dan voorder te voorcoomen; die werring te ontwerren, en inde beste vou te brenven: zal noodich zijn deeze zaec alzo te begripen, dat door th/ niet die

die twee spreekletteren, daer affe eige teikenen zijn, beduit worden, noch een vande zelve: maer een andere nieuwe, welke de *t/* voor *f* genoomen, ende de *h* aen weder zijden tot naeste gebuerē heeft, ende in aert naest daer meede oover-een comt: naemelijc, dat daer *t* dan een Tantruisletter, *h* een Keelruiser zy: deeze te weezen tuffen beiden, te weeten, een Verheemeltruifer.

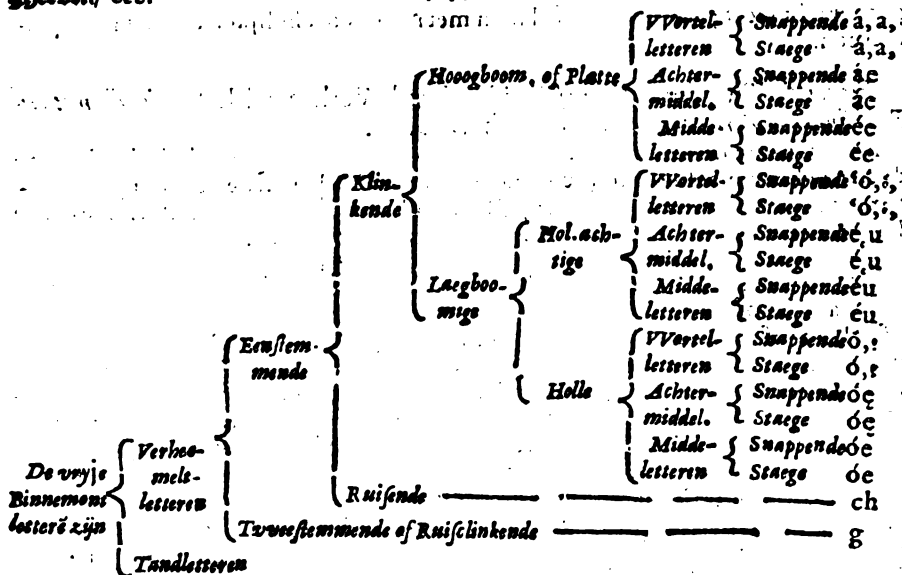
Dewijle dan deeze Letter nieuw is, en zeer gebruikelijc: heeftse ooc een nien-wen naem van doen, die tot haer gebruik dienstich zy. Hier toe heb ic geoordeelt bequaemst, de naem *Etsh* haer toe te passen, voegende voor by haer natuerlijc geluit een *t*: dewijlze van haer zelve geen woordlit, noch woort can weezen, om haer geluit alleen, zonder byvoeging eens vryklinkers, tot een naem te laeten verstrecken. Dat ic nu die *etsh* noem en niet *tsh*: is niet alleen, om deeze op't naeste gelijcformich te maekē in naem met anders, die haer in aert niet zeer ongelijc en en zijn, als *es* en *ef* die ooc voor een *g* hebben: maer voornaemelijc, om datse als een Voorletter zelden, en als een Naeletter dikwils, in onze spraec gebeezicht wort; in welken geval men met *etsh* gevoechelijker, als met *tsh* spelden can.

Een vryje Tweestemmige of Ruifclinkende Verheemeltletter is, die met een Ruifclinkende Verheemeltvoorm voortgebracht voort.

Anders mach deeze nae haer bepaeling, een Vryje Verheemeltclinker heeten; doch nae het bepaelde, isse *gee* genaemt. In welken geval de bepaeling dusdaenig moet zijn: Een *gee* is een vryje Ruifclinkende Verheemeltletter. De eerste Letteren in *geest/ gaet/ ge/* zijn voorbeelden van deeze zaak.

De Verheemeltruifclinker *g/* volgens de beschrijving die ic daer van doe, met haer natuer ooyereencoomende, en bestaet niet uit een geheel eenslachtich geluit 'tsty clanc, of geruis: maer uit die twee saemen gaende. Dewelke, dewijlze daer in merkelijc te hooren zijn, schijnen van eenige al oover lang bespeurt te weezen: aen welce deeze, in plaets vanden rechten aert, deezes Letters teleeren kennen, veel eer gelegenheit schijnen gegeven te hebben, tot dwaeling en misverstant: ende te vallen in die verkeertheit, dat deeze Letter een dubbelde zonde zijn, uit *g* en *h* bestaende. Gelijcke daer oover ooc dezelve met *g* en *h* beide doorgaens in meest alle Woorden, spelden, schrijven, en beteikenen: en andere om dat nae te volgen hebben verweēt: en alzooc een gront geleit, van een diep-ingewortelt, wijstreckend misbruic. Zulx datmen by nae alle Neederduitse schriften en boeken, met zulke spelding vervult ziet. Maer om dit als dwaeling te verwerpē, en 'tgeen ic hier teegen heb geleert toe te staen: zal den Leezer gelieven in acht te neemen, dattet wel waer is, inde *g* neffens den klank, een geruis gehoord te worden, ende de *h* een Ruifende Letter te zijn: maer dat ondertuffen het geruis in *g/* van een heel anderen aert is, als dat van *h*. Want deezen geruis is des Keels, geenens van't verheemelte: deezen komt voor of achter het geluit van een andere Letter, geenens gaet saemen mettet geklanc eens zelfden Letters: deezen geruis is volcoomen en ongebrooken, geenens onvolcoomen en gebrooken: ende datmen daerom niet en mach 'tgeruis dat by de *g*

is, achten 't selve mette hte zijn : Ooc datmen dit zelve niet en mach voor een andere, of by gevoogde Letterhouden : noch als oft een byzondere Letter waer, van't klinkende geluit onderscheiden, en affcheiden : dewijle alle dubbele of saemen-gevoogde Letteren, malkanderen int' spreeken vervolgen : en hier geen vervolch van geclanc en geruis, maer een saemenloping zy. Daer noch by te voegen is, dat indien't geluit, 'twelkmen met gh uitdruct, uit die twee Letteren, als de teikenen uitwijzen, bestoitt : zoo zoude het begin van g hebt voor gp hebt/ en van ghebet/ eeveneens luiden. Maer zulk en geschiet niet. Derhalven en is g daer uit niet bestaende. Meer bewijs gae ic voorby : als dat de 3 en h ooc neffens haer clank geruis hebben, die daerom niet en worden geacht uit 3 en h te bestaen : noch datmen zoude moeten schrijven en spelden *gheel/gheliten/ghet/ zheeben/zhitten* in plaets van *heel/echten/zeer/zeebē/zitten* ; gelijcke mette g/ om geel/ gerben/ &c. wel te spelden en schrijven, willen datmen stelle *ghel/ gheeben/ &c.*

X. Hoofstuc.

Vande Vryje Tand-Letteren.

Nae de verhandeling vande Vryje Verheemeltlettereu, volgen nuu de Vryje Tandletteren.

Een Vryje Tandletter is, die met een vryje Tantvorm voort gebracht voort.
Zyn twee derlei: 1 Eenslemmige, .2 Tweestemmige, naemelyc Ruisclinkende.

De

De Vryje Eenstemmige Tandletteren zijn, die gemaect worden met een vryje eenstemmende Tantvorm.

Deeze zijn vveeder 1 Clinkende, 2 Ruiscnde.

De vryklinkende Tandletterē zijn, die met een vryclinkende Tantvorm gevormt worden.

En zijn 1 Hoogboomige of Platte, 2 Laegboomige.

De Platte vryclinkende Tandletteren zijn, die voortgebracht worden met een platte vryclinkende Tantvorm.

Die vveeder zijn 1 Voormidde of Tantvleisletteren, 2 Tandbeenletteren.

De Vryje platte Tantvleisklinkers zijn, die met een platte vryclinkende Tantletter veroorzaect worden.

Alzoo dit geslacht ooc een oorspronkelijken naem van doen heeft, daer't cort meede genoemt mach zijn: zal, nae de wijs van andere, daer toe moogen ingestelt worden, om een te beteikenen, het geluit *te/* en om veel der zelver aen te wijzen *ten*. En als men deeze van andere duidelijker wil onderscheiden, can men die Tantvleis-*ten* heeten. Die Voorbeelden begeert, mach luisteren nae de twee grondletteren in *tet/ tien/ tie/ riet*.

De *te* is vveederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

Een Snap-*te* is een vrysnappende platte Tantvleisklinker, die met een hort door een vryclinkende Tantvleisvorm, geaescmt en gevormt vuort.

Zulx is de eerste Letter in *tet/ temant*.

Een Staeg-*te* is, die met een Staegen Aescm, door een platte vryclinkende Tantvleisvorm voortgebracht vuort.

Als de tweede Letter in *tet/ temant/* zijnde met *e* beteikent.

Om de oude ende gemeene dwaeling te weederleggen, ende de nieuwe waerheit, van my hier ontdect en voorgestelt, te bevestigen: zal ic met corte woorden doen blijken, dat het Geluit, 'twelc gewoonelijc met *te* beteikent wort, niet en bestaet uit twee schilvormige letteren: en dienvolgens niet uit *e* en *t*. Dit kan afgenoomen worden,

1. uit datmen't uitspreeken kan zonder beweging des Monts.
2. uit dattet eenpaerich is.
3. uit datmen claerlijc bevinden can, dat wanneer *te/ te/* en *ty/* vervolgens uitgesproken worden: de Scheideur ooc vervolgens, als by trappen, elkereis een ondieper plaets neemt, die de tonge met cracht bezet, 1 met haer midde, 2 met haer voormidde, 3 met haer einde. Waer uit dan niet alleen oopenbaer wort, dit geluit eenvormich te zijn, en noch de *te/* noch de *ty/* te weezen: maer ooc dattet een nieu Geslacht van Letteren zy, van diepte tussen de *te* en *ty/* naemelijc, des Tantvleis of Voormiddens.

Op datmen ooc door de verkeerde en oneige Merkletteren, daer deeze Letteren by een ygelijc meede beteikent worden, niet en blijve misleit: zoo moeten men die aemerken, dat daer door te keppen worden gegeven zulke letteren, die

noch uit *f* / noch uit *e* / gelijc de merken willen uitwijzen, en bestaen : maer die tuffen beide zijn, en die de *f* ende de *e* / aen weeder-zijden tot haer naeste gebuere hebben, eeven als vande *ae* ooc vermaent is. Dat nuu deeze niet door *ti* beteikent worden, de Diepste Buerletter voor stellende ; gelijc met *ae* geschiet : is, om dat *ei* gebruikelijc zy in haer eigen beteikenis : dat is, om een dubbele tweevormige Grondletter of *Diphthong* te beteikenen, uit *e* en *i* bestaende.

Een Vryje platte Tandbeenklinker is, die met een platte vryklinkende Tandbeen-vorm voort gebracht voort.

Als de twee grondletteren van *ijs* / *lijf* / *gij*. Zy worden anders nae haer geluit *ijens* en alleen zijnde *y* of *ije* genoemd : mach ooc Tandbeen-*y* / en Platte Tandbeen-*y* heeten.

Zijn 1 Snappende, 2 Staege.

Een Snap-*y* is, die voortgebracht voort met een hort des *Aesems*, door een platte vryklinkende Tandbeen-vorm.

Hier van zijn Voorbeelden, de eerste Grondletter in *ijzer* / *spijt* : en de enkele Grondletteren in *zit* / *stil* / *min*.

Een Staege-*y* is, die uitgesproken voort met een staegen *Aesem*, door een Platte vryklinkende Tandbeen-vorm.

Tot Voorbeelden dienen, de tweede Grondletteren in *ijzer* / *bijl* : ende eerste in *jae* / *jesus* / *jammer*.

De Laegboomige vryklinkende Tandletteren zijn, die gemaakt worden met een Laegboomige vryklinkende Tansvorm.

En zijn 1 Hol-achtige, 2 Holle.

De Hol-achtige vryje Tantsklinkers zijn, die gevormt worden met een hol-achtige vryklinkende Tansvorm.

Die vueder zijn 1 Voormidde of Tantsvleisletteren, 2 Tandbeenletteren.

De Hol-achtige vryje Tantsvleisklinkers zijn, die veroorzaect worden met hol-achtige vryklinkende Tantsvleis-vormen.

Deeze voorbeelden cannen hooren in *uer* / *luet* / *zuert* / *buert* / hol-achtich uitgesproken, daer de twee Grondletteren in elc, van deezen aert zijn ; die veel verschillen vande twee Grondletteren, diemen hoort in *heur* (of *haer*), *leue* en *zeur* (beteikeneende een nietich ding), *gebeuren* (of *geschieden*) ; te weeten, nae onze uitspraec, want nae de Vlaemse luidenze al eeveneens : naedienze die alle met *eu* uitspreken. Voorder dient dit nieu geslacht van Letteren nae haer geluit, een oorspronkelijken naem te hebben, gelijc andere : welke dan zy *ue*.

De *uen* zijn vuederlei : 1 Snappende, 2 Staege.

Een Snap-*ue* is, die met een hort des *Aesems*, door een hol-achtige vryklinkende Tantsvleis-vorm voortgebracht voort.

Als de eerste Grondletter in *uet* / het *duert* / een *muet* / een *uen* (of *Ajuin*), *zuert* / (gelijc de Brabanders spreken in plaets van *zoet*) *buert* / (gelijc andere zegen teegen *bier*).

Een

*Een Staege ūe is, die met een staegen Aefem, door een hol-achtige vryklinkende Tans-
vlei-worm veroorzaekt voort.*

Zoodaenige zijn de tweede Grondletteren in elc der lefsgestelde voorbeelden; daer met **ε** beteikent, gelijc de Snap-**ue** met **u**.

Van dit nieu Geslacht van Letteren, staet, gelijc met andere is geschiet, ooc te bewijzen, dat die niet en zijn zoodaenige Spreekletteren, als de Merkleetteren, daer meede men haer beteikent, uitwijzen, en tot noch toe daer van gevoelt is.

Ende voor eerst, datse niet en zijn schilvormige Letteren: en volgens dien ooc geen **u** en **ε**/ als het gemeenste schrijven, en oordeel meede brengt. 'Twelc blijct,

1 uit dat die met eene vorm saemen uitgesproken connen werden.

2 uit dat haer geluit eenpaerich is.

3 uit dat zoo wel in't leste, als in't eerste van't uitspreken, de Lippen saemengetrocken worden: zoo dat de leste Letter geen **ε**/ die plat is, en de Lippen los heeft, weezen en can.

4 De Verscheidenheit in't spelden deezes geluits, versterct mijn zeggen. Want daer dit gemeenelijc met **ue** gespelt wort: zijnder andere daer teegen, die't met **uu** willen gespelt hebben, maekende alzoo het zelve eenvormich: Andere weeder speldent met **up**. Welc verschil dan ooc eenichsins te kennen geeft, dat de waerheit die maer eenderlei is, verburgen is geweest, en daer uit deezze mistastingen ontsaen.

Gelijc deezze twee Letteren niet en zijn een **u** en een **ε**/ nae't gemeen gevoelen: zoo en zijnze nae de byzondere meening van eenige, enrooc nae eenige gemeene spelding, als in **ure/ nature/ &c.** (beduidende daer een lange **u**) geen twee **uu**-**wens**: Noch ooc, nae anderer spelling, geen **up**/ of **u** met **f**. 'Twelc zeekerlijc en crachtelijc can beslooten worden, uit dat, als men dit geluit van **ue** wil verlenen, het zelve niet met **wen**/ noch **sen**/ maer alleen met **u** daer by te voegen geschiet: Als **ue/ ūen**. Want al de geluiden die in **u** eindigen, verlenen in onze spraec met **wen**/ gelijc die in **f** eindigen met **j**: Als, ic **dou/ douwen/ tr-u/ tr-u-wen: schet/ schrejen**. Zulx dat de eerste Letter van **ue**/ en dienvolgende ooc de eerste, alzooze eenvormich zijn, noch **f** noch **u** can zijn, dewijlze met geen van beiden en verlenen: maer een dieper moet weezen. Dit volcht ooc ontwijfelijc uit dat de **w**/ gelijc meede de **j**/ van een laeger Trap als **ε** zijnde, niet en moogen daer binnen staen in een Woordlit: 'twelc dan hier nochtans geschieden zoude: Naedien dit geluit meest met de **ε**/ buiten het zelve staende, vereenicht is: Als in **juet**.

Een Hol-achtige vryje Tandbeenklinker is, die gemaakt voort met een vryklinkende hol-achtige Tandbeenvorm.

Als de twee Grondletteren, beteikent met **ul**/ in **uit/ rust/ huijs/ mufl/ hol-achtich** uitgesproken. uit dit geluit maec ic haer tot een oorspronkelijken naem **uj** of **uije**; daermen tot naerder onderscheit, **hol-achtich** byvoegen mach.

Deezze zijn 1 Snappende, 2 Staege.

Een Snap-ujje is, die met een holt des Aefems, door ee hol-achtige vryklinkende Tandbeenvorm, voersgebracht voort.

Als de eerste Grondletter in elc der leestgestelde voorbeelden, daer met **u** beteikent.

*Een Staege **ui** is, die met een staegen Aefem, door een hol-achtrige vryklinkende Tandbeen-vorm, is gesproken voort.*

Als de tweede Grondletter met **i** beteikent, inde leest-gemelde voorbeelden: en als de **j** in *ja/p/ ja/ jeucht/ leut/ detjt/ m:ij/ h:ij.*

Alzoo dit Geslacht van nieuwe Letteren, van my **uijens** genoët, ooc geacht wort door onwetenheit, eenige vande weinige Oude letteren te weezen, en met naemen de **u** en de **i** 'twelc Schilvormige letteren zijn: zoo is noodich, mijn eenich zeggen, teegens zoo veeler zeggen strijdich, met reeden te bevestigen.

En eerst dattet geluit van **ui**/ uit geen schilvormige Letteren, en met eenen niet uit **u** en **i** saemen, en bestae: bewijs ic,

1. uit datmen zulx zonder beweging des Monts, en derhalven met eene vorm, uitspreken kan.

2. uit de eenpaerichheit, die in dat geluit gehoord wort.

3. uit de saementrecking der Lippen, ooc in't einde van diens uitspraec plaets hebbende. 'Twelc niet en zoude geschieden, zoo de **j** een platte Letter zijnde, de leste waer.

Ten anderé, dat dit geluit uit de nieuwe letteré bestaet, die ic ontdeët en beschreeven heb, betoon ic aldus. Naedien de **ui** als ic beweezen heb, een eenpaerich geluit is, en daer oover niet de **u** en **i** saemen: zoo moestet, om uit de out-bekende Letteren te bestaen, of twee **uuiens** alleen zijn (gelijc dat poc die **w** is zoo geschreeven wort: als wanneer veel spelden **wt** voor **uit**) of twee **uiens** alleen. Maer geen twee **uuiens** en cant zijn: naedemaelt met **w** niet en verlengt: als in ic **lui**/ **brui**/ wy **luisen**/ **bruisen** te hooren is. Ooc en cant uit geen twee **uiens** bestaen: dewijle alre beweezen is, dattet in geen **i** en eindicht, als hebbende de Lippen niet los. Zoo moestet dan uit nieuwe Letteren bestaen; alzooder geen oude en zijn, daer't meer gemeenschap meede heeft, en die't best gelijkenen zoude, als **u** of **i**. Maer dattet zoodaenige nieuwe zy, als booven aengeweezen is, blijct daer uit, dat deeze int verlengen niet en vervolgen de wijs van die dieper als **i** zijn, noch die ondieper zijn, gelijc de **u**: daer oover zy, mette **i** van eene diepte moeten zijn, te weeten een Tandbeenletter; en naediender een maetige saementrecking der Lippen in-bemerct wort, moetenze hol-achtich zijn.

De Holle vryklinkende Tandletteren zijn, die met een holle vryklinkende Tandvorm voort gebrachte voordoen.

Zijn 1 Voormidde of Tanteuiscletteren 2 Tandbeenletteren.

De Holle vryje Tanteuisclinkers zijn, die veroorzaect voordoen met een holle vryklinkende Tanteuiscvorm.

En zijn de geene die ic met **uo** beteiken, en ooc als andere, nae haer geluit, moogen genoemt worden **uon** neemende in't getal van veele alleen de **u** aen, nae den aert der andere Tanteuisc en dieper Letteren. Ic zoude wel geeren den

Let...

Leezer eenige Woorden aanwijzen, daer in deezer geluit nootwendich vereist, en onderscheidelijc in acht genoomen wort: maer zijn my tot noch toe niet te vooren gecoomen. Alleen bevind ic, dat de Woorden daer't geluit vande hol-achtige **ue** in comt, somtijts, en van sommige, zoo hol wel uitgesproken worden, dat daer in geen hol-achtige **uen** maer deeze Holle **uon** behoort worden. Zoo dat dan de Leezer, om deeze nieuwe Letteren uit te spreken, en onderscheidelijc te hooren, hem de Woorden daer **ue** in comt, voorstellen mach: en die, niet de Lippen zeer saemen te trecken, en de tonge meer nae den gront te buigen, voortbrengen. Waer door hy dan Voorbeelden hier van zal hebben: ende alzo metter daer bevinden, datter geen verziens, noch onnut gedichtsel en is, een Geslacht van holle Tantvleisletteren te stellen: maer die waerlijc inde natuer te bestaen, en zulken verschil in klanc met andere te hebben, datze als byzondere Letteren, dienen onderscheiden. Beneffens dat de reeden ooc uitwijst, zulke te moeten gestelt ende gevonden worden. Want zoeder Platte en Hol-achtige Tantvleisklinkers zijn: moetender ooc zoodaenige holte wezen: dewijl der niet alleen platte en hol-achtige, maer ooc holle inde andere plaetsen der Diepte bevonden worden, als ic elders heb bewezen. En weder zoeder vryklinkende holle Middelletteren, en Tandbeenletteren zijn; moetender ooc holle Tantvleisletteren gevonden werden, &c.

Deeze Holle uon zijn 1 Snappende, 2 Staage

Een Holle Snap-uo is, als de eerste Grondletter in'te, stuer of onvriendelijc, muet, hol uitgesproken, als'terfirst aengeweezen is.

Een Holle Staage uo is, als de tweede grondletter in'cle der lest gemelde voorbeelden.

Een Holle vryklinkende Tandbeenletter is, die met een holle vryklinkende Tandbeen'vrm voortgebracht voort.

uit gelijke reeden als van't Geslacht der Holle Tantvleisletteren is aangewezen, heb ic beslooten, en volcht ooc nootzakelijc, datter een Geslacht van Holle vryklinkende Tandbeenletteren zy. Daer by ooc tot bevesting komt de bevinding, diemen doen can, mits de woorden, welke met **ut** geschreeven worden, en gezeit zijn hol-achtige vryja Tandbeenklinkers te vervatten, heel hol, en huilwijs, met meerder saementreking der Lippen, en laeger neederbuiging der Tonge, uit te spreken: gelijc zulx te doen vry staet, en ooc wel geschiet. Want dan zal men hooren, dattot geluit, 'twelc anders met **ut** beteikeut wort, uit twee van deeze holle Letteren, die ic **uojen** of **uoijens** noem, bestaende is, en anders klinken, als de hol-achtige **uijens**. Maer om tot klaerder bewijs van deeze nieuwe zaec; voorbeeld te stellen, die in onze Spraec buiten twijfel gebruiet worden: Zaf den Leezer weeten dat de Staage **ja** alse by een holle Snapklinker gevoecht wort, 't sy voor of achter, een Letter van dit geslacht is: Als in **Joojis**/ **Jooden**/ **Jofstom**/ **jow** (voor **uuu**/ nae des gemeenen volx uitspraec) ic **moej**/ **roek** **suoc**/ de tacken: daer merkelijc verschillende vande **y** die in **Jooft**/ **icucht**/ **oojam** en in **ja**/ **Jericho**/ **eieren** gebruiet wort: dewijle geene Hol, en deezer eerste hol-achtich ende de tweede plat luiden.

De Holle Tandbeen-uoï is 1 Snappende, 2 Staech.

Een Holle Snap-uoï is, als de eerste Grondletter in uil, huilen, guil, uitgesproken zijnde, al huilende met een guil en toot der Lippen, ofte heel hol, als voor gezet is.

Een Holle Staege uoï is, als de tweede Grondletter inde gemelde voorbeelden: en als j in joffrou, jong.

De vrye Tanruifers zijn, die gevormt worden met een vryruisende Tantvorm.

En zijn de **Essens**, als de eerste Letter in **Schaep**/ **sichent** of **sint**/ **tederenhout**: en by de Vriezzen ooc in **seer**/ **sijn**/ **soo**/ &c. die wy met 3 uitspreken. Men zoude deeze moogen verder onderscheiden, in

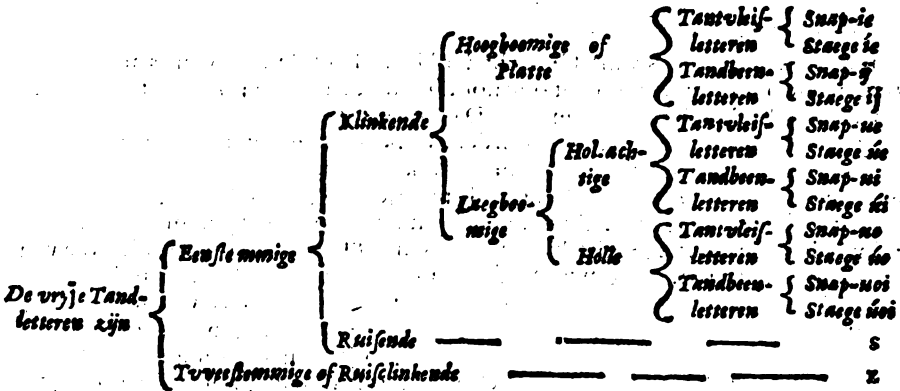
1 Tantveleisruifers: als by de Fransoizen de eerste Letter in **chose**, **chevenul**, **chescun**, en in **sjoa-hoo** by ons.

2 Tandbeenruifers: als de eerste Voorbeelden.

En die elc weder in 1 Platte, 2 Laegboomige, en zoo voort. Maer laeten't om oorzaec meer aengeroert.

De vrye Ruifclinkende Tandletteren, of Tanruifclinkers zijn, die met een vrye Ruifclinkende Tantvorm voortgebracht worden.

Deeze zijn, die gemeenelijc **zeedens**/ maer van my **zeen**/ en in't enkel getal **zee**/ worden genoemt: Als de eerste letter in **3oo**/ **zaelich**, **zyde**: de leste op twee nae in ic **donsde**/ **bonsde**/ **omhelzde**/ **quazze**/ weezende alle Tandbeenletteren: en als de eerste Spreekletter in **je** (ic). **juste** (rechtvaerdich), **jaques** (Iacob), by de Fransoizen; onder de merkletter **j** van haer neffens noch een Spreekletter begrepen (want haer **j** in cracht **jj** is, **je** als **3je** uitsprekende, alwaer de **3** een Tantveleisletter is.

XI. Hoofstuc. Vande Vrye Lip-Letteren.

Volcht dat wy nuu de Vrye Lipletteren verhandelen.

Een vrye Lipletter is, die met een vrye Lipvorm voortgebracht voort.

Is 1 Eenstemmich, 2 Tweestemmich, te vueten Ruiflinkende.

Een eenstemmige vryje Lipletter is, die met een vryje eenstemmende Lipvorm, gemaect voort.

En is tweederlei: 1 Clinkende, 2 Ruifende.

Een vryje Lipklinker is, die gevormt voort met een vrylinkende Lipvorm.

Dit Geslacht machmen den Oorspronkelijken naem úu of uuwe geeven: en dan alzoo beschrijven, Een úu is een vryklinkende Lipletter.

Deeze zullen wy op twee wijzen voordraegen

1. Verhandeling der uuwens.

De uuwens zijn tweederlei: 1 Hoogboomige of Platte, 2 Laegboomige.

Een Platte úu is een platte vryklinkende Lipletter.

Het geluit datmen úu *Gallium* (de Franle úu) noemt, is, of een Letter hier onder hoorende, alset naemelijc cort of enkel gebruikt wort: of bestaet in deeze, alset te weeten lang of dubbel luit. Soo ooc de *Ypsilon* der Grieken, alse daerenboven by geen Laegboomige Snapklinker gevoecht en is. Zulx dat de úu *Gallium* ende *Ypsilon*, dicwils met onse platte úu overeencomt.

De Platte úu is tweederlei: 1 Snappende, 2 Staech.

De Platte Snap-uu is een platte vrysnappende Lipklinker.

Als de u in hut/ luttel/ turf/ plat uitgesproken: en als de eerste Grondletter in uuwe/ runwaert/ meede voortgebracht: De *Kiblinn* der Hebr een, cort luidende, is meede van deezen aert.

De Platte Snap-uu voort gemaect met een Hort des Aesems, gevormt van een platte vryklinkende Lipvorm.

Een Platte Staech-úu is een vryklinkende platte en Staech Lipletter.

zoodaenich is de w of u in bewaeren/ wee/ wijt/ wie/ quaet/ queecken/ quijlen/ dwaes/ dwingen/ twee/ twijfel. *Gaima*, eew/ leetwen/ raew/ en over al daerze met een platte vryklinkende Snapletter vereenicht is.

Een Laegboomige úu is een vryje Lipklinker, die niet een vryje laegboomige Lipvorm voortsgebracht voort.

En is 1 Hol-achtich, 2 Hol.

Een Hol-achtige úu is een vryje Lipletter, die hol-achtich klinkt, en gevormt is met een hol-achtige vryklinkende Lipvorm.

Deezer Soorten zijn 1 Een Snap-uu, 2 Een Staech-úu.

Een Hol-achtige Snap-uu is een hol-achtige vrysnappende Lipklinker met een hort door haer vorm geaesemt.

Hier van en zijn mijn geen andere Voorbeelden te voor gecomen, dan die in zulke Taelwoorden vallen, daer ooc vry staet dezelve, als platte Snap-uuwens uit te spreken: gelijc de u in hut/ huff/ tuffen/ &c. Wantmen deeze en diergelijke, niet alleen hol-achtich, nae de lest bepaeling, maer ooc plat, nae een voorige, uitsprekē mach: gelijc meede vande eene dus, en vande andere zoo,

uit-

uitgesproken worden. Nochtans twijfel ic, of de eerste Grondletter in **Wu/** **mu/** **bu/** **wu/** **mu/** **bu/** &c. niet wel zoo uitgesproken wort, datse hier tot voorbeeld zoude moogen dienen.

Een Hol-achtige Staege **úu** is een vryje *Lipklinker*, die *staech* en *hol-achtich* lúit.

Van deeze Soorte is de enkele Spreec-**uu** in alle woorden daerze met een Hol-achtige vryje Snapklinker vereenicht is, 'tſy voor of achter, 'tſy met **w** of met **u** beteikent: als in **wu:st/** **wu:c/** **wu:nen** (anders woonen) **dwors** (of dwers) **want/** **hu/** **hars/** **mu/** **quid.**

Een Holle **úu** of een **óu** is een vryje *Lipletter* die *hol* klinkt.

Het geluit, 'twelc by eenige genoemt wort **úu** *Italicum*, (de Italiaense **úu**), of **úu** *Germanicum* (de Hoochduitse **úu**); en om gelijck reeden ooc **úu** *Hispanicum* (de Spaense **úu**) &c. mach hoeten, met de **u** by haer beteikent: en 'twelc de Grieken met **o** of **ou** en de Fransoizen met **ou** yertoonen, gelijc ooc by ons twijfelachtich gedaen wort: is wel niet een Letter van dit geslacht, maer bestaet nochtans uit twee des zelfs.

De **óu** is voederlei: 1 *Snappende*, 2 *Staech*.

De Snap-ou is een vryje *Lipletter*, die *hol* *snappklinkt*.

Zulx is de eerste Spreckletter vande Hoochduitse of Italiaense **úu**: en de eerste Grondletter in ic **stou/** **dou/** **brou/** (of bry) **lou** (of liew), **roufen** (of ruifen), beteikent met **o**.

De Staege **óu** is een vryje *Lipletter*, die *hol* en *staech* klinkt.

Als de tweede Spreckletter vande Hoochduitse **úu** ende de tweede Grondletter vande lestverhaelde Voorbeelden, daer aen gewezen met **u**. Ingelijck de enkele Spreec-**uu** in alle woorden, daerze met een holle vryje Snapklinker vereenicht is, 'tſy voor of achter, 'tſy met **u** of met **w** beteikent: Gelijc in **wor:den/** **wonder/** **gezwommen/** **gequollen/** **gebwongen/** **woeden/** **woelen/** ic **woude** (of wilde).

uitet voorgaende is te zien, dat in plaetse men tot noch toe maer van tweederlei **wuwens** heeft weeten te spreken: naemelijc van een Franse **úu** die dezelve met de *Xpsilon* der Grieken, **u**. *Liquide* der Latijnen, en *Kiblass* der Hebreen is geacht: en een Duitse **úu** die met een Griexe *Diphthongo*, en de *Schours* der Hebreen overeenkomt (behalven de **w** die in veel taelen niet erkent, en de **v** die hier onder gans niet en hoort): hier van zekterlei enkele **wuwens** onderscheide beschrijving is gedaen: zonder de eenvormige dubbele, die noch drierlei zijn, en alzoo saemen neege soorten maeken, onder deeze te tellen: gelijc zelf met die weinige, zeer verwert gedaen wort. Maer want deeze nieuwicheit wel aenstootelijc mocht zijn, en door een voor-oordeel van't oude (daer veel zeer noode afwijken, hoe ongegront het ooc zy) dit zoo lichtveerdelijc mocht verworpen worden, alſet wel bedacht van my gestelt is: Zal noodich zijn tot deezes naeder oopening en versterking, noch iet gezeit: en voor al bewezen, datter, gelijc geleert is, drie Schilvormige Geslachten van Enkelde **wuwens/** of vryklinkende Lipletteren zijn, een plat, een hol-achtich en een hol: 'twelc den gront is, daer al 'tooverige nootsaekelijc uit volgen moet. Dit blijft,

1. uit dat op alle andere plaetfen der Diepte, als aende Wörtel, aen't Achter-
 midde, aen't Midde, &c. des Binnemonts, zulke drie Soorten voortgebracht
 worden. Wantet geen reeden is, waerom het zelve niet meede aende uitermont
 ofte Lippen zoude geschieden.

2. uit datmen aenwijzen can, die alle inde Spracken gebruikelijc te zijn, en
 metter daet onderscheidelijc uitgesproken te werden: als in een **hau** (de naem
 van een voogel, **hau** (het teegendeel van hitte) een **houhouc** (ooc een voogel):
hautoen/ en ic **haude/ h-utwe** en **hude/ houwen** en ic **houde: lau/ L-urens/ lou**
 (of liew): **waer/ w-xt/ woonen.**

3. uit datmen de **Straege uu** by alle drie de Soorten van Snapklinkers in't uit-
 sprecken voegen can; te weeten by de platte, of hol-achtige, of holle, beide voor
 en achter, als inde voorgaende voorbeelden te zien is. Daer uit dan ongetwijfelt
 volgt, datse zelf by elc van die, ooc zulk moet zijn. Want het een vasten reegel is,
 dat de Meedeluiders, nae die Gedaente, de Snapklinkers gelijc zijn.

4. uit datmen zulke drierlei Gestalte inde vryklinkende vormen, die de
 Scheideur aende Lippen hebben, voelen, en anders gewaer worden can. Daer
 oover dan de Letteren daer meede gevormt, ooc zulken onderscheit ontfangen.

Alzoo bewezen hebbende, datter drierlei Schilvormige Geslachten van
 enkele **uutwens** zijn: moet voorder volgen, dat elc in noch twee Afcomsten te
 onderscheiden zy: dewijle nae't gestelde, yder Geslacht, uit een verschillende
 vorm veroorzaect: en elders bewezen is, dat nae de wijs van Aescmen in elke
 vorm, tweederlei Letteren connen voortgebracht worden, **u**. Snappende, en Staeg-
 ge, 'twelc dan de voorbeschreeve zes Soorten-maect.

Daer nae is noch min te ontkenen, dat, alser zes enkele Soorten zijn, onder
 drie schilvormige Geslachten, elke twee die eenvormich zijn, saemen tot een een-
 vormige dubbele connen vereenigen. 'Twelc dan noch die drie Soorten maect,
 daer van geroert is; en hier niet verhandelt, om inde oude werring, die tot noch
 toe plaets heeft gegrepen, niet meede te vervallen.

II. Verhandeling der uuwens.

Maer aengezien dat de Enkelde **uutwens**/niet altijd noodich en zijn in't gebrueic
 nae de Diepboomichheit onderscheiden te worden: en dat het drierlei verschil
 van plat, hol-achtich, en hol, 'twelc daer in valt, tot onderscheiding der Tael-
 woorden, in welke die gebrueict worden, dicwils niet en strect (dewijle de **u** in een
 zelfde Taelwoort, vande eene plat, vande andere hol-achtich, van de derde hol,
 en ooc wel van een zelfde persoon dus en zoo uitgesproken worden): Zoo oor-
 deel ic dienstich, de **uutwens** met een ander vervolch als voor geschiet is, in haer
 Soorten te onderscheiden: naemelijc alzoo, dat het onderscheit, 'twelc in alle
 Taelwoorden eeveleens valt, en nootsaekelijc moet waer genoemen worden, de
 Hoochste Afcomsten maecte: daer onder men dan, nae't van doen is, en yder be-
 haecht, de andere Soorten, dier onderscheit dicwils geen verscheide Taelwoort
 en maect, voegen mach. 'twelc aldus geschiet.

De uuwens zijn tvveederlei: 1 Snappende, 2 Straege.

Een Snap-uu is een vryje Lipletter, die Snapklynke.

Zulx is de útt oover al daerze een Eenlingse Grondletter is: Als in *hut/ kubde/ schudde*: En ooc oover al daerze de Opperletter onder de Veellingse Grondletteren is: Als de eerste Grondletter in *uwonen/ wudicheit/* beteikent met *u*: en in *Schout/ ic dou/* beteikent met *n*. Zoodaenich is meede de *Kibbuss* der Hebreen, een corte vocael zijnde: en de *Ypsilon* der Grieken, alffe geen *Subjunctiva* en is.

Een Staeghe útt is een vryje Liplerter, die staech klinkt.

Hier onder hoort de Letter, welc by ons, nas haer teiken, Dubbelde útt wort genoemt, wanneerze maer een Enkelde Spreekletter en zy: Als in *waer/ wote/ wy/ woert/ walle/ walen/ zwac/ zwijch/ zwol/ dwee/ twee.* Waer meede over eencomt, en dienvolgende ooc hier onder hoort, de Letter diemen ú *liquidum* noemt, dat is, Sarelt-*uu*: om dezelve Reeden daer *r/ l/ n/ m*: ooc Smeltletteren oover geheeten worden: Als de *u* by de Latijnen in *lingua. sanguis, quis, quid, quo* en by ons *quaet/ queperen/ quispel.* Ooc is van deezen aert, de tweede Spreekletter van't geluit, datmen de Italiaense útt noemt: insgelijx de tweede vande Franse útt: alffe lang of dubbeld is: de *Ypsilon* der Grieken, alffe een *Subjunctiva* is: en meer andere.

Met deeze onderscheiding der uuwens in twee Soorten, canmen't laeten rusten, als't gebruc zulx vordert. Maer daer naeder onderscheit van doen u, machmen elc van deeze twee in andere twee Afromsten onderscheiden: naemelyc, 1 In platte, daer de Letteren der Franse útt onder hooren, 2 In laegboomige, daer die vande Italiaense útt onder begreepen zyn. Doch noch naeder veresende, canmen die vorder alzoo verspreiden, dat elc eindelyc drie Soorten onder zich comt te vervuaten, te vveeten, een platte, een hol-achtige, en een Holle: en zal alzoo tot dezelve zes Soorten uitcoomen, die voor beschreeven zyn.

Een Vry-ruisende Liplerter of vryje Lipruiser is, die met een vryruisende Lipvorm vuort gevormt.

Deeze heet Oorspronkelyc *Es* of *Esse*. Zoodaenich is by ons de eerste Letter in *staci/ stis/ sielen/* en de leste in *lijf/ lief/ liss/ lof*: By de Vriezen de eerste Letter in *hijf/ hjou/* &c. die *wv*, geliex de Merkleter aenwijst, met *ve* uitspreken.

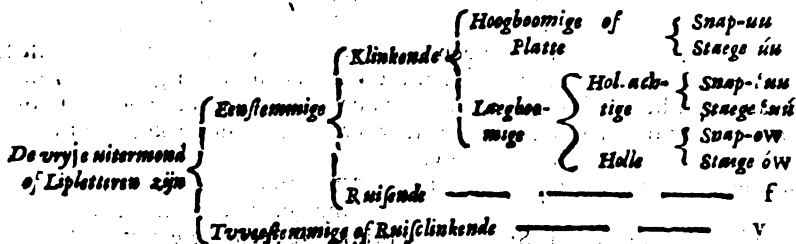
Een vry Ruisclinkende Liplerter, of vry Lipruisclinker is, die voortgebracht vuort met een vryje Ruisclinkende Lipvorm.

ic noem deeze *vee*: en wort met groote verkeertheit *uu* of *uutwe* genaemt. Voorbeelden hier van zyn by ons de eerste letter in *ban/ barber/ viss/ vooz.*

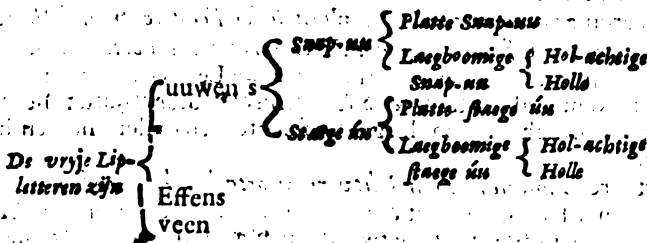
Het is een zeer groove dwaeling, welc ontrent deeze Letter wort gevonden, datmen die acht te zyn een *u* Consonant: dat is, een Letter die met *uu* zoude zulken gemeenschap hebben, als de *j* Consonant of Medeluidende *j*: met de *Snapp*: dewijle zulken gevoelen, en wijs van spreken eeven ongeschiet is, als ofmen de *z* achte te zyn een Meeluidende *i*: en de *g* een Meeluidende *a*: of *o*: of *e*. Want eeve groot verschil isser tussen de *v* ende *u*: alffer is tussen de *z* en *i*: en tussen de *g* en *a*: of *o*: of *e*. Geliex het blijft uit datmen klaerlyc hooren en voelen can, dat geliex *g* een Verheemeltruisclinker, en *z* een Tantruisclinker is: alzoov te zyn een Lipruisclinker, en moet daerom zoo veel als die, vande vryje *Snapp*klinders verschillen. Ooc isser een andere Letter, die met de *Snapp*-*uu* geliex

lijke gemeenschap heeft; als de Meedeluidende **f** met de Snap-**h** naemlijc de **w**: en daerom en can de **h** zulk niet zijn. Want als men de Woorden in **u** eindigende verlengt, zoo en geschiet dat niet met **h**/ maer met **w**; als **wecu/ weewen/ ic h:u/ h:uwen/** en niet **wceben/ houben**. Zoo dat daer uit zeer klaer af te neemen is, dat de **w**/ en niet de **h**/ de Consonant of Meeluidende **u** is, Voorder zoo ver ist van daer dat de **h**/ zoude een **u** Consonant zijn, en met **h** de naeste gemeenschap hebben, datmen zeekerlijc bevinden can, die de meeste gemeenschap te hebben met **f**/ eeve gelijc de **z** met **f**/ en de **g** met **ch**: en dat uit de verandering in't verlengen, geschiedende, van **f** in **h**: als **laef/ laeven: eev** gelijc de **z** in **z**/ en de **ch** in **g** verandert, als men zeit **dwaes/ dwaeze hooh. hooge**.

Naedemael dan de **h**/ de **u** Consonant niet en is, noch de naeste gemeenschap met **u** heeft: en behoortse ooc den naem van **uu** niet te voeren, gelijcke in't gemeen doet; maer mach veel bequaemer genoemt worden op de wijs van **g** en **z**/ die ooc Ruifclinkende zijn: te weten met **g** achter by haer eigen geluit te voegen, en dit uit oorzaec datse meest een Voorletter is.

Anders

XII. Hoofstuc,

Vande Verhinderde Letteren.

Tot nu toe vande Vryje Oopdeurige Letteren gehandelt zijnde, is ooverich noch te spreken vande **Onvryje Letteren**; en eerst vande geene die ooc **Oopdeurich** zijn, dewelke ic **Verhinderde** heb genoemt.

Een Verhinderde of Gehinderde Letter is, die met een hinderende Vorm voortgebracht voort.

Is ruveederhande: 1 Snorrende, 2 Geffleeten.

Een Snorletter is, die gevormt voort met een Trilvorm.

Haeren oorspronkelijken naem is in't Enkel getal *Er*/ of *Erre*/ in't dubbeld *Erren* of *Errens*: in welke naemen, voorbeelden der zaeck begreepen zijn. Zy worden ooc Hontfletteren geheeten: om dat de Honden getericht en verstoort zijnde, geacht worden deze Letter voort te brengen: Gelijkmen ooc 'tgeluit der Raevens, Craejen, &c. met *erren* meent g: mengt te zijn. Maer gelijc men veel andere Geluiden, daer te vooren van gesproken is, geacht heeft andere Letteren te zijn, als inder daet waer is (uit oorzaeck datmen die, onder de bekende Letteren niet begreepen zijnde, eevewel daer onder heeft willen begrijpen): Zoo heeftmen ooc hier, den rechten aert van 'tgemelde Geluit der Honden en anderer Dieren verburgen weezende: en geen Letteren onder de bekende, daer't meede over een comt vindende; dat eevewel daer toe willen brengē, en geacht te bestaen uit zulke out-bekende Letteren, die't naest gelijc scheen: oover zulx *erren* daer af gemaect, die ooc ten dien aenzien Hondeletteren noemende: daer't nochtans geen *erren* en zijn; maer een Nieuw Geslacht van Letteren, die ic *krackletteren* noem, en van veel Menschen dicwils in't spreeken gebruiet worden. Waer van wy de beschrijving, gelijc ooc van veel andere, voor dees tijt voorby gegaen zijn: dit ondertussen daer van aenroerende, om de verkeertheit van dien naē te toonen: en ooc tot waerfchouwing, om deeze, met die, niet te vermengen.

Voor der, al isset zaecke, dat tot noch toe de *erren* maer eenderlei zijn erkēn: zoo heeft my nochtans de reeden, ende de bevinding geleert; die in veelderlei Soorten te bestaen, ten deeffe inde Spracken gebruiet sijc, ten deele niet. Van welke alle, ic nu niet voor en heb te spreken: Maer zal alleen vande Tand-*erren*, die groot gebruike inde Taelen hebben, cortelijc iet zeggen.

De Tand-erren zijn, die met *trilling* van't einde der Tonge, ontrent de Boovetanden, voortgebracht voortden. Of diens Trillende Schideur, aende boovetanden is.

Zoodaenige zijn nae de gemeene uitspraec, al de Letteren diemen inde woorden met *t* bereikent, als in *wecker*, *oobertreder*, *hoorder*, *gortter*, *door*, *hooren*. Die wy teegenwoordich in geen laagst Geslachten en onderscheiden hoewelze die vervatten.

De Splitletteren zijn, die met *ten Splitvorm* voortgebracht voortden.

Zulke heeten nae haer geluit *Ellen*: en zijn als de leste Letteren in *beel*, *mael*, *keel*, *doel*: de eerste in *lis*, *lam*: de tweede in *slap*, *slap*, welke altemael Tandbeen-ellen zijn: en als de geene diemen hoort inde Franse woorden *bailler*, *tailler*, *grenouille*, ooc in *Balkin*, *sailhoor*, *Casnaelle*, &c. onse gebruielijc, weezende Tandveif-ellen. De verder en ooverige Soorten gaec ic voorby.

De Verhinderde Letteren zijn } Snorletteren, of *Erren*, 1

} Splitletteren, of *Ellen*, 1

XIII. Hoofstuc,

Vande Neusletteren.

Na dat nuu voor-gedraegen zijn, onder de Onvryje Letteren, de Verhinderde, en met eenen alle de Oopedeurige: staet wijders te spreken vande Onvryje die de Deur toegeslooten hebben.

Een Toedeurige Letter is, die met een Toedeurige Vorm voortgebracht vuort.

Vervat twee Afcomsten: 1 Neusletteren, 2 Smoorletteren.

Een Neusletter is, die met een Neusvorm vuort gevormt.

Is 1 Des Binnemonts, 2 Des Oostermonts of der Lippen.

Ice en voech hier niet by, Neusletteren des Keels: naediender zulke niet en zijn noch weezen connen: uit oorzaec dat de Keel achter de Neus is: daer oover dat dan de keel gestopt of geslooten zijnde, door de oopenisse geen geluit coomien en can: 'twelc nochtans moest weezen, om Neusletteren te zijn.

Binnemondige Neusletteren zijn, die met een Binnemondige Neusvorm gemaect worden.

Haer Soorten zijn 1 Verheemeltneusletteren, 2 Tantneusletteren. (vuort.

Een Verheemeltneusletter is, die met een nieuwge Verheemeltvorm voortgebracht.

Alzoo deeze Letter ooc, neffens alle andere, een Oorspronkelijken naem van noode heeft: dunct my best die te noemen, op de wijs vande andere Neusletteren, met een **e** voor by haer eigen geluit te voegen, en ooc alst geleegen valt voor en achter een, aldus **eng**/ en **engge**: te meer dewijlze meest als een Achterletter gebruikt wort. Voorbeelden hier van zijn, de twee leste Spreekletteren in **lang/ bang/ bhang/** saemen beteikent met **ng**; de leste in **making/ haering/ boeking/** alleen beteikent met de twee merkletteren **n** en **g**: de derde in **ic dank/ went/ long/** een **hanc/ hy danc/ dunct/ bouct/** beteikent met **n**.

Hoewel het veel zeer vreemt zal dunken, datter een Letter zoude zijn als terstont beschreeven is, en van my **Eng** genoemd: zoo zal't nochtans, de zaec wel onderzocht en ingezien weezende, waerachtich bevonden worden.

1. Want dewijlder een Neusletter is der Lippen, en een der Tanden; zoo moeter ooc een zijn des Verheemelten: Naedienmen ooc daer, als inde **e** blijft, de Scheiden sluiten can, ende die plaets niet achter de Neusdeur geleegen zy. Maer zulc een Verheemeltletter is de **Eng**: gelijc elc die uitsprekende, zal connen voelen en bevinden, zoo hyder op let.

2. 'Tgeluit dat ic zech een **Eng** te zijn, is van alle andere Letteren veel verschillende, zelf ooc van **n**: als blijft wannermen die met malcanderen vergeelijc, 'tsy in Woordsgeden, of daer buiten: als 'tselfe van **Eng** (beduidende, **naew**) metter leste van **eng** (zijnde 'tselfe **datende**): **ring** met **riin** (zeekere schorsen): **zing** met **ziin**: **dwing** met **wiin**: ic **zong** met ic **verzou**: ic **ging** met ic **begin**: **werking** met **werken**. En naedemael tussen deeze een zeer merklijk onderscheit wort gehoort, zoo dat de Taelwoorden alleen daer door onderscheiden worden: zoo moeten dan die geluiden, daer dit verschil tussen is, byzondere Letteren zijn.

Maer men zal zeggen, dat *ding* geluit de *g* met de *g* is : gelijkt meestentijt met die twee Letteren geschreeven, en gespelt wort. Doch hier teegen zal ic bewijzen, dat de *ng/* uitgesproken als inde voorgaende Voorbeelden, geen Tweevormige Spreckletteren en zijn, en met eenen ooc niet *n* en *g*. En dit

1. uit dat in't uitspreken van die, de mont niet en roert, noch verandert. Daer uit volcht, datse met eenen vorm gemaect worden.

2. uit haers Geluits eenpaerichheit. Want die in *g* en *n* niet en is.

3. uit dat de Scheideur, ooc in't leste van deezer uitspraec, geslooten blijft. Derhalven en cander geen *g* in zijn : naedien die een Oopdeur-letter is.

4. uit datmen groot verschil hoort tussen de *ng/* nae de voorgaende voorbeelden, en nae haer eigen betekenis uitgesproken : als tussen het leste van ic *zing/ jong/* en 't midde van *ingae/ ong'nae*. Want daer uit blijft, datse geen eenderlei Letteren en zijn.

5. uit dat de natuerlijke verlenging der Woorden die in *ng* eindigen, met *gen* niet en geschiet: gelijc gebeuren zoude zoo de leste letter een *g* waer. Ic zech de *natuerlyke/* zijnde de geene, welkemen inde gemeene spraec gebruiet. Want anders in't leezen, die dicwils met *g* verlengt worden : dewijmen nae de oneige Schrijving, ooc lichtelijc het betekende geluit oneig komt uit te spreken. By voorbeeld, ic *bang/* ic *zing/* verlengtmen inde gemeene spraec met te zeggen *bang-nge/ zing-nge*: Maer leeze de deeze woorden zeitmen dicwils in't verlengen *bang-gen/ zing-gen*.

6. uit dat in't Neederduits geen woorden, zonder vercorting, in *gen* eindigen (hoewelder veel geschreeven worden) : 'twelc hier nochtans zoude gebeuren.

Eenige, die bemerken dat het geluit 'twelkmen spreekt in ic *spring/ zing/ dzink/* en diergelijc, met *ing* niet wel uitgedruet en wort, en niet weetende waert haer schort, zoeken zulx te verbeteren, met dat te beteikenen door *ing* en *ink/* schrijvende ic *spring/ zong/ dzink*: meenende alzo, dat 'tgeene ic in *spring/ zing* voor een dubbelde *ng* hou, te wezen deeze drie Letteren *i/ n* en *g/* en de Enkelde *eng* in *dzink* te zijn deeze twee *i* en *n*. Maer dat die ooc missen, bewijs ic op de volgende wijs.

1. Zoeder inde voorzeide woorden, en in diergelijc twee *ijens* waeren, die den helderen Neusclank verborzaecten, welc daer in gehoort wort : zoude in ic *bzeing/ eng/ laing/ jong/ wrenk/ dant/* &c. ooc een *i* zijn, aldus *bzeing/ eeng/ laing/ joing/ weink/ daink*: of anders twee *en/ aan* en *oon/* aldus *bzeeng/ eeng/ laang/ joong/ wrenk/ daank*. Twele beide ongerijmt is. De reeden deezes gevolchs is, dat in deeze dezelve heldere klanc wort gehoort, die inde voorgaende, daer *i* in komt, bevonden wort.

2. Zoeder in ic *spring/ zing/ dzink/* &c. een dubbelde grondletter waer : zouder ooc een in wezen, alse inden onvolmaecten voortleeden tijt, en volmaecte tijden gebruiet worden. Maer dit en geschiet niet. Want men zeit ic *spring* of *spiang/* ic *zong* of *zang/* ic *dzong* of *dzanc/ gesprongen/ gezongen/ gedronken/* met een enkelde Grondletter: en daerom is de Grondletter ooc Enkel inden onvolmaecten teegenwoordigen tijt. De reeden deezes gevolchs is, datter mette andere alzo geschiet. Want om dat ic *witt/* ic *begin/* ic *spin* &c, inden teegenwoor-

genwoordigen onvolmaecten tijt, maer eene Enkelde Grondletter en heeft: zeitmen ooc inde andere tijde, met een enkelde Grondletter, ic *won* of *wan*/ ic *begon* of *began*/ ic *span* of *span*/ *gewonnen*/ *begonnen*/ *gesponnen*. En om datmen in den teegenwoordigen onvolmaecten tijt, met een dubbelde Grondletter zeit, ic *schijn*/ ic *berdwijn*: zeitmen ooc inde andere geleegentheeden met een dubbelde Grondletter, ic *scheen*/ *gescheenen*/ *berdwoen*/ *berdwoenen*.

3. Men can een groot onderscheit hooren tuffen *ing* in *wojngaert*/ en in *dwingen*; ende tuffen *uik* in *wijn-kante*/ of in *wijn-kelder*/ en in *hinken* of *winkel*/ (alfe naemelijke, uitgesprooken worden natuurlijc, en nae behooren). Twelc niet zoude geschieden, zoo zulke de zacc hadde getreft, die *dwipgen*/ &c. willen spelden.

Een Tandneusletter is, die met een Toedeurige, oopeneuzige Tantvorm voortgebracht voort.

Deezens gemeenen naem is *en* of *enne*/ welke ooc eigentlijker den byzondere naem vande Tandbeen-neusletteren behoort te zijn, gelijc *enj* of *eijnje* van de Tantvleif-neusletteren. Voorbeelden canmen hooren in *neen*/ *winnen*/ *snacken* (dewelke eigentlijke *ennens* zijn): en in *frangie*/ *Orangie*/ *Spangie*/ nae de gemeene wijs geschreeven, by de Franssen in *gaigner*, *manger*, by de Spanjaers in *Señor* (dewelke *eijnjens* zijn. Waer van wel breuer verklaering en bewijs zoude te doen staen: zoo wy voor hadden nuu die Soorten te verhandelen.

Een uitermondige Neusletter of Lipneusletter is, die gevormt voort met een Toedeurige oopeneuzige Lipvorm.

Heet *em* of *emue*. Voorbeelden zijn in *damme*/ *lam*/ *smal*/ *arm*/ *bycemt*/ *mil*/ *trommel*.

Toedeurige Letter is	} Neusletter	} Binnemond- dich	} Verheemelt-neusletter	Eng <i>n</i>		
				} uitermond	} Tandneusletter	En <i>n</i>
						} Smoorletter

XIV. Hoofstuc,

Vande Smoorletteren.

Een Smoorletter is, die gevormt voort met een Smoorvorm.

Is tweeederlei: 1 Klinkende, 2 Ruifpoogende.

Een Klinkende Smoorletter is, die met een Klinkende Smoorvorm voortgebracht voort.

Is 1 Des Binnemonts, 2 Der Lippen of des Uitermonts.

Daer en connen geen Smoorklinkers des Keels zijn: naedien alle Letterclanc in een Oopekeel haer weezen krijcht, en in zulke Smoorklinkers een Gesloote Keel

Keel most zijn, daer door dan het voortbrengen van klank belet wort. Doch, dewijlder eevewel een pooging, om klanc voort te brengen can weezen: zoo zoudemen inde plaats van een klinkende Keelsmoorletter, een Clinkpoogende moogen stellen.

Een Binnemont-smoorklinker is, die niet een Smoorklinkende Binnemontsvorm gevormt vuort.

En is 1 Des Verheemelten, 2 Der Tandem.

Een Verheemelt-smoorklinker is, die gevormt vuort met een Smoorklinkende Verheemeltvorm.

Wanneer ic den rechten aert der ongekende bekende Letteren, begonde te kennen, heeft my 'tgevolch des ordens geleert, dewijlder een Smoorklinkende Lipletter en Tandletter was, beide zeer gebruikelijc, datter ooc most weezen een zoodaenigen Verheemelt-letter: alzo'o't in andere Geslachten zoo bevonden wert. Doch offer zult een in't gebruc in eenige Taelen, ende hoe die luiden, en heb ic niet eer connen verneemen, voor dat my in gedachte quam der Engelsen uitspraec, vande Woorden die met **g** geschreeven worden, daer geen **g** noch **t** aen en volcht. En heb door de ooverlegging van die bevonden, dattet geluit, 'twelc zy daer de **g** geeven, een heel andere Spreekletter is, als de geene die wy, en andere Volkeren, met de **g** beteikenen: en byzonderlijc, dattet was de Verheemelt-smoorklinker, wiens plaats in mijn Letterorde leedich stont, die ic doe daer meede heb vervult. Maer want dezze nieuwe Letter, diemen tot noch toe voor een zelfde met de **g** heeft gehouden, een nieuwen oorspronkelijken naem van noode heeft: zalmen die moogen noemen, nae gelijkheit vande andere Smoorletteren, met haer eigen geluit, en **ee** daer achter aen gehecht, aldus **ye**: daer by men noch, tot naeder onderscheit, alst van nooden schijnt, voegen mach het woort **Engelse** of **Gesmoorde**, zeggende **Engelse ye**, of Smoorklinkende **ye**. Voorbeelden hier van, daer door den Leezer haer rechte geluit zoude moogen hooren en uitspreeken, en weet ic niet dat uit eenige andere taelen, gewoonlijker wijs uitsgesproken, als uit de Engelse, voortgebracht kunnen worden: **ten** waer in eenige gemengde Woorden van onze Tael: als in **schboot/ schbot**, &c. diemen wel zoo uitspreect, dat de **h** des ongemengden woorts eenichlins schijnt in **y** verandert te zijn, door de verbinding met **b**; gelijc om dezelve reeden in **ziddanc handboem** de **t** verandert is in **d** en in **roob- bzoot/ loob- baen** de **p** in **b**. En noch klaerder in **'li doe/ 'h ven/ 'b bac** daer de **'h** die **th** beduit, gantelijc schijnt verandert te zijn in **y**: eeven gelijc de **'s** beteikende **des** / in een **3**; en de **t** beduidende **het** / in een **d** verandert voor dezelve Letteren: Als in **'s daetys/ 't bzoot** luidende gelijc **'zdaegs/ 't bzoot**. Doch by de Engelse zijn de voorbeelden zeer overvloedich: als de eerste Letter in **Good, God, great**, &c: die ooc dezze Letter zoo gewoon zijn, in plaats vande **g** te gebruiken, datse in alle Taelen dieze leeren de **g** als een **y** uitspreeken: en daer door uit andere, voor Engelsen erkent kunnen worden, gelijc de Ephraemiten door de uitspraec der Letter **su**. Want spreec een Engelsman voor, **Gal/ gort/ gul/ gram**: en gy zult hem in dier plaats hooren naezeggen, **yal, yort yul, yram**. Zoo ooc met de Franse, Latijne, en andere woorden die een **g** vervatten.

Een Tantsmoorklinker is, die voortgebracht wort met een smoorklinkende Tantvorm.

De Naem is **dee**. Voorbeelden zijn in **dam/ dooden/ dije/ dol/ padde/ bodde/ draf/ dwang**; dewelke Smoorklinkende Tandbeenletteren zijn: maer in **pluis/ madje/ stelladje** en in't Franse woort **Din**, zijn't Gesmoorde Tantvleislinkers. De eerste van deeze, komt in't byzonder, en eigentlijk toe, den ouden naem **d, ee**: Maer de tweede, alzobze, nieuw zijnde, geen naem en hebben, zijn van noode met een neuen naem, die haer geluit begrijpt genoemt te worden, als met **d, ee**: of moogen anders **d, jee** heeten, alzoo die naem beeter uit te spreken is, en de Staeghe **j** by deeze Letteren alijt gevoecht wort. welken naem by sommige ooc in't gebruiç is, om daer meede verkeerdelijc de **g** te beteikenen.

Een Lipsmoorklinker is, die met een smoorklinkende Lipvorm voort gevormt.

Deeze heet **bee**/ en wort gehoort in **bal/ babbelen/ tobbe/ bzengeu**.

Een Ruispoogende Smoorletter is, die met een ruispoogende vorm gemaect wort.

Is drierlei: 1 Des Keels, 2 Des Binnemonts, 3 Der Lippen.

Een Ruispoogende Keelletter is, die met een ruispoogende Keelvorm voort voortgebracht.

Deeze Ruispoogende Keelsmoorders, hebben groote gemeenschap met de Klinkpoogende, daer te vooren van is geroert: dewijlze bei inden Gront ston zijn, en de Scheideur op eene plaets hebben: dienen daer oover wel onder een naeste geslacht begreepen te worden. Dit geschiet, als men die in't gemeen noemt met een beschrijvende naem **Geluitpoogende Keel-letteren**/ en met een oorspronkelijken naem, daer de zaec zelf in begreepen wort, in't enkel getal **hee**/ en in't dubbel **heen**/ nae de wijs van al de andere Smoorletteren. Zy en worden, dat ic weet, niet als weezentlijke deelen van eenige Taelwoorden gebruiçt, en oover zulx met geen merkletteren, 'tseyeige, of oneige, in't schrift beteikent. Nochtans wordenze in't spreken dicwils gebruiçt, en voor aen de Woorden gehecht die met een Snapklinker beginnen, of ooc wel aen andere: 't welc te doen of te laeten vry staet, en geacht wort het weezen der taelwoorden, geen verandering by te brengen. Voorder het Geluit 'twelkmen in't steenen en kuchchen voortbrengt begint gemeenelijc met deeze Letter: gelijc het geene dat in't snacken voortkomt daer meede eindicht. Veel der Dieren geluit, als des Koukoux, der Haenen, &c., 'twelkmen tot noch toe door onweetenheit van dit nieuwontdeckt geslacht van Letteren geacht heeft met **h** gemengt te zijn, en met diens Merkletter schriftelijc beteikent: en begrijpt geen **h**/ maer deeze Letter: die met de **h** wel groote en de meeste gemeenschap heeft, maer eevewel noch veel daer af verschilt. Al ist dan zaecke dat deeze nieuwe Letteren tot onderscheiding der Taelwoorden niet gebruiçt en worden: zoo zijnze hier nochtans noodich aengeroot, om den rechten aert van veel geluiden te verstaen, en te connen, alst van doen is, beteikenen: en om datse in't vervolch vande onderscheiding der andere Letteren voortvallen.

Een Ruispoogende Binnemontletter is, die veroorzaect wort door een Ruispoogende Binnemont-vorm.

Vervat twee Soorten: 1 Verheemeltruispoogers, 2 Tantruispoogers.

Een Ruispoogende Verheemeltletter is, die gevormt wort met een Ruispoogende Verheemeltvorm.

Den gewoonelijken naem is haa/ of quu/ of ooc zeer ongevoechelijc tee/ (de t als een s uitgesproken): maer ic houde voor best datmen deeze altijs hee noeme, nae gelijkheit vande andere, en nae den naem diemen de t/ hier onder behoorrende, eertijts plach te geeven. Voorbeelden zijn te hooren in hachen/ hihen/ roomen/ cloh/ melc/ quellen/ verguichen.

Een Ruispoogende Tandletter is, die met een Ruispoogende Tantvorm wort gemaect.

Den Gemeenen Naem dezes Geslachts is tee/ die ooc eigen is een byzondere Soorte hier van, naemelijc de Ruispoogende Tantbeensmoorders. Want hier onder gelijc onder alle andere Tandletteren, ooc twee Afsomsten begrepen zijn 1 Tantveisletteren, 2 Tandbeenletteren: die ic meede nuu niet in't byzonder en verhandel: maer met eenige Voorbeelden van elc te stellen alleen aenroere, als vande eerste en minst gebrukelijcke, stel ic tot voorbeelden de t in tjaec/ tijlpen/ mannetje/ houtje/ Christen, Esien: van de tweede en gebrukelijcke, de t in tot/ stat/ trots/ wetten.

Een Ruispoogende Lipletter is, die met een Ruispoogende Lipvorm wort gevormt.

Alsmen deeze met haren oorspronkelijken naem noemt, welke pee is, machmenze, gelijc alle andere, bepaelen met haer beschrijvende naem aldus: Een pee is een Ruispoogende Lipletter. Voorbeelden hier van zijn in pap/ poppe/ wut/ spraec/ ploomp/ hups.

Smoor- letteren zijn	Klinken- de	Des Binnemonts	} Verheemelt-smoorklinker, see r Tant-smoorklinker	dee d
		Des uitermonts,		Lip-smoorklinker
	Ruispoogende	Des Keels,	Keelruispooger	kee k.
		Des Binnemonts	Verheemeltruispooger	hee h, q, c
			Tantruispooger	tee t
		Des uitermonts,	Lipruispooger	pee p

XV. Hoofstuc,

Onderscheiding der Enkelde Letteren nae haer Hoohste inde VVoordeelen.

Naedemael nuu ten einde gebracht zijn, de onderscheidingen der Enkelde Letteren, nae de Eigenschappen dieze hebben, in haer zelve aengemerct: zullen voort-vaerende, handelen vande Onderscheidingen der zelve, nae de Eigen-

Eigenschappen die daer in bevonden wofden , wanneerze als Stof van andere Spraec aengezien worden.

VVaerschowwing.

Hier dient den Leezer wel te letten , dat de Spraeken daer van de Letteren als stof connen aengemerct worden, tweederlei zijn : 1 Eentopleedige, zijnde de geene, daer geen andere Snapletteren in gebruiet en worden als vryklinkende, 2 Veeltopleedige, in welke ooc de Niet-vryklinkende Snapletteren vervattet worden, hoedaenich de Woordleeden en Woorden der Hebreewse Spraec schijnen te zijn, die een *scrua mobile* hebben. Ende dat ic nuu, voor hebbende maer de Eentoppige Spraeken, daer uit de gemeene Taelé genoechsaem heel bestaen, in't volgende te verhandelen : oover zulk ooc de Letteren alleen, als stof van die aengemerct, beschrijven zal : en dien volgende hier buiten sluiten de Niet-vryklinkende Snapletteren. Zoo dat dan al de Onderscheidingen der Letteren, die voortaan zullen gedaé worden, zich alleen strecké oover de vryklinkende Snapletteren, en Niet-vryklinkende Staegge Letteren.

De Enkelde Letteren connen aengemerct wvorden als stof van 1 Woordleeden, 2 Woorden, 3 Reedenfneen, 4 Reedenleen, 5 Reedenen : en hebben nae elc byzondere Eigenschappen, daer naeze connen onderscheiden wvorden. Doch ons voornemen en is niet, die nuu in alle deeze inzichten te verhandelen: maer alleen, 't vvelc noodichst is, in aanzien dasé stof zyn der VVoordleeden, en dit noch maer der Enkelde.

Als stof der Enkelde VVoordleeden, wvorden de Letteren tveefins aengemerct : 1, Ten aenzien dasé stof zyn der heele VVoordleeden, 2 Als stof der Deelen van die.

De Enkelde Letteren, aengemerct als stof der Heele Enkelde VVoordleeden , hebben vierderlei Eigenschappen, daer nae zy connen onderscheiden wvorden : 1 Zeekere Trappen van Hoohste des Geluits, 2 Getal, 3 Orde, 4 Vereeniging.

De Trappen vande hoochte des Geluits , die onder de Enkelde Letteren inde VVoordleeden gevonden wvorden, zyn zes : 1 Een Oppertrap, 2 Vyf Ondertrappen, die ic vervolgens aldus noem, 1 Naestoppertrap of Onderoppertrap, 2 Boovemiddeltrap, 3 Ondermiddeltrap, 4 Naestlaechste trap, 5 Laechste Trap. VVelke alle ooc moogen gezeit wvorden de 1, 2, 3, 4, 5, 6 Trap : reekenende, of van onderen opwaert, of van boove neederwaerts.

Nae deeze Trappen zyn de Enkelde Letteren 1 Opperletteren, 2 Onderletteren.

Opperletteren zyn, die inde VVoordleeden booven al de andere Letteren luiden.

Zulke zijn de Vvrysnapklinkende : naemetijc, de Snappende áá, 'ó, óó, ác, éu, óé, ée, éu, óe, íe, úe, úó, íj, úi, úoi, úu, 'úu, óu.

Onderletteren zyn, die met VVoordleeden laeger als de Opperletteren luiden.

Zijn vyfderlei nae de Ondertrappen : 1 Naestopperletteren, 2 Boovemiddelletteren, 3 Ondermiddelletteren, 4 Naestlaechste-Letteren, 5 Laechste-Letteren.

Naestopperlettere zyn, die inde VVoordleeden laeger als de Opperletteren, en hooger als de Boovemiddelletteren luiden. Of die inde VVoordleeden inden Naestoppertrap luiden.

Zulke zijn al de Vryje Staechklinkers, behalven de Vry-staeghe Tandbeen en Lipklinkers: Als met naemē de Staeghe *aa, 'ó, óó, áe, eu, óe, ée, eu, óe, le, úe, úo.*

Dat deeze nuu vande Naestoppertrap zijn, blijct, uit datse in eenich Woordlit coomende, alijt neffens de Opperletteren staen, zonder tusse-coomen van andere: en dat andere, tussen de Opperletteren en deeze, niet en connen mette zelve tot een Woordlit uitgesproken worden.

Boovemiddletteren zijn, die inde VVoordleeden inde Boove-midde trap luiden.

Zulke zijn de Snorletteren, of **Erren.**

Dat deeze vande Boovemidde trap zijn, blijct, uit datse voor of achter in eenich Woordlit, met een Naest-opperletter, of Onder-middeletter coomende, alijt buiten de Naest-opperletter, en binnen de Onder-middeletter worden gestelt: en uit datse anders staende, tot een eentoppich Woordlit met die, niet en can uitgesproken worden. Als in *paerl/ poozt/ bertw/ wort/ wang/* daer de **r** haer plaets heeft buiten de **e** en **i**; Naestopperletterē zijnde, en binnen de **l** en **w** Ondermiddeletteren weezende: en anders gestelt zijnde, te weten aldus, *paerl/ pael/ porot/ wort/* en connen in een Woordlit nae den eis, niet uitgesproken worden.

Onder-middeletteren zijn, die inde VVoordleeden inde Onder-midde trap luiden.

Zulke zijn de Vrystaechklinkende Tandbeenletteren, en Lipletteren, insgelijx de Splitletteren: als met naemen, de Staeghe *sj, úi, úoi, úu, 'úu, óu,* ende de **l**.

Dat nuu deeze vāde *Ondermidde trap* inde Woordleedē zijn, en noch hooger noch laeger, blijct uit datse alijt buiten de voornoemden letteren van hooger trappen in de Woordleeden gestelt worden, en binnen alle de andere die noch genoemt zullen worden: Als in *wort/ Bertw/ berj/ spijs/ blaetw/ beelm/ schelm.* Want al ist dat deeze, om een Woordlit uit te spreken, wat moejelijke vallen, en eenichsins sijn twee toppige Woordleeden te maeken: zoo geschietet nochtans veel bezwaerlijker, en merklijker tweetoppich, alsmen ze zoude willen met de buitenste binnen te stellen, uitspreken, aldus, *wort/ Bertw/ berj/ spijs/ blaetw/ beelm/ schelm.* Waer uit dan blijct, dat de **w/ j/ en l/** laeger van trap zijn, als de **r** en Staeghe **e**: ende hooger, als **f/ p/ t/ b/ en m.**

Dat ooc de **v/ j/ en w** van eenen trap zijn, can afgenoomen worden, uit datse achter malkanderen niet wesen connen volgen, of alser geschiet, de eene by nae zoo wel binnen staen mach als de andere, voornaemelijc de **w** en **l**. Want de **j** wel wat hooger schijnt te weezen, en binnē de **l** beeter gevoecht can zijn, dan buiten: Als by Voorbeeld, men can bequaemer zeggen, om een Woordlit te zijn, *dwel/ hiel/ vj/ vij/ baes/ schaes/* dan *dwel/ hiel/ ij/ baes/ schaes/*. Maer eeve bezwaerlijc connen tot een Woordlit uitspreken *zwaeltw* en *zwaeltw/ woltje* en *wtotje*.

Naestlaechte-letteren zijn, die inde VVoordleeden inden naestlaechsten trap luiden.

Zoodaenige zijnde Neulletteren; te weten de **ng/ n/ m.**

Dat nuu deeze inden Naestlaechsten trap luiden, blijct uit datse alijt buiten de voornoemde letteren van hooger trappen, inde Woordleeden daerze saemen in coomē gestelt worden, en binnen alle andere, nae te noemen, van een laeger trap: en uit datse ooc andersins niet en connen eentoppich uitgesproken worden: Als te hooren is in *belm/ retm/ ic tern/ beem/ smal/ knaech/ moez/ plomp/ rank/ gunst/* daer

daer voor men niet en can eentoppich zeggen. **hemd/ renj/ tenr/ demr/ msal/**
nhaech/ ngoz/ plopm/ rahn.

Laechste Letteren *zijn, die inde VVoorleeden luiden inden laechsten trap.*

Zulke zijn aen $\left. \begin{array}{l} \text{d'een zijde de } g \ z \ b \ r \ d \ b \ z \ b \\ \text{d'ander zijde de } ch \ s \ f \ h \ t \ p \} \ b \end{array} \right\}$

Die anders zeer bequaemelijc in duzdaenigen vervolch conné worden gestelt :
h; g/ ch; z; s; d/ f; r; h; d/ t; b/ p. Of ooc in duzdaenigen : **h; g/ ch; r; h;**
z; s; d/ t; b/ f; b/ p.

Dat nuu deeze van een laeger trap zijn als de voorgaende, blijft 1 uit datse in eenich Woordlit met een of meer der geener die ic te vooten in hooger trappen gestelt heb, altijd daer buiten ('twelc ooc beneden is) haer plaets hebben. Als in **groot/ glas/ zwaer/ bap/ blas/ djaech/ dwoingt/ bzuist/ gnozt/ gnay; hemb; r chjaech/ r chigt/ schijst; sjaers/ r swaert/ slac/ snac/ smacht/ sjaest/ srep/ hzeest/ h joor/ gwaer/ hlarjt/ hnecht/ h mach/ trotoft/ rjlp/ twist/ t lant/ meegentich/ t mach/ mouc/ pleit; looch/ erch/ zwelch/ rutch/ roos/ hers/ ijs/ kotos/ pels/ peins &.** 2 uit datse anders als terstont gezeit is, staende, niet en connen, zonder in zulken woordlit veeltoppichheit te veroorzaeké, uitgesprooken wordé: Als gehoort can worden wannermen zoude willen uitspreeken **rgoot/ lgas/ wzaer/ & rchtaecht/ lehtjt/ rchijst/ lfac/ & locho/ eijc &.**

Maer datse alle van eenen trap, of eeve hooch inde Woordleeden zijn, blijft uit dat die in een woordlit neffens malkanderen coomende, in geen eenen stant en worden gevonden, maer een zelvde als nuu binnen, alfdan buiten: en alzoo omgekeert staen. 'Twelc niet geschieden en kan met de geene die van verscheide trappen zijn. 'Tvoorzeide is by voorbeelt te zien in **gebleuzd/ knodz/** alwaer de **z** eerst binnen, daer nae buiten staet, en de **d** in tegendel: Weederom in **mist/ mits; lust/ lues; stal/ r sal; psalm/ spalt; slegs/ gelp; rhan/ htem; wasch/ daechs; maecht/ rchjaet; Piedemaus, tponit.**

Alzoo beweezen zijnde dat deeze van een laeger trap als de voorgaende zijn, en ooc alle van eenen zelvden trap of eeve hoeh: Zoo volcht daer wijders uit datse zijn vanden laechsten trap. Dewijlder geen andere Letteren ooverich zijn, die een laeger trap zouden macken, en beneden of buiten haer uitgesprooken worden.

Gemeene Eigensch. Sommige Letteren van een zelvde trap, steegen malkanderen vergeleeken, verschillen noch eenichsins in hoochte haers geluets. Als by voorbeelt inden Naeflaechsten trap luiden de Dieper Letteren hooger dan die ondieper zijn, de ng dan de n, de ng en n dan de m.

uitet voorgaende blijft, dat de Letteren nae haer trappen aldus vervolgen, de diepste van een zelvden trap voorgezet zijnde:

De Snappæde ái, 'óí, óo, áe, çu, óe, ée, éu, óe, íe, úo, íj, ú: úoi, úu, 'úu, ói':
 De Staegc áa, 'óá, óo, áe, çu, óe, ée, éu, óe, íe, úc, úo: r: j, w, l: ng, n, m':
 h, g, ch, r, k, z, s, d, t, v, f, b, p.

Hoewel de Spreecletteren van't begin der Werlt zijn geweest, ende van alle Menschen behalven de Stomme, gebruiet: zoo is nochtans de kennis van die zoo slecht en klein gebleeven, datter niet alleen weinich onder zoo grooten getal zijn ontdeckt, maer vande ontdeckte zelf niet veel meer als de bloote naemen geweeten, het ooverige begraven en leggende. Dit blijkt, uit datter tot noch toe niet eene gemeene onderscheiding van die te voorschijn is gecoomen, waer door de zelver aert, in haer zelven aengemerct, eenichsins zoude aengeweezen worden: ten waer der Hebreen Afdeeling, daer van voor gesproken is. die doch ooc niet in't gemeen oover al de Letteren: maer byzonderlijk, als een onderdeeling, oover de *Consonanten* alleen is gestrect. Want aengaende de gewoonlyke Onderscheiding in *Vocaelen* en *Consonanten* ende der Consonanten weder in *Semivocales* en *Munas*, met weinige andere Onderdeelingen, welke noch booven de Hebreewse deeling is bekent, en geacht wort der Letteren aert te verklaren; die en is eigentlijk geen onderscheiding, welke de natuer der Letteren in haerzelven aengemerct, bekent maect, maer daer door alleen eenige eigenschappen van die willen aengeweezen worden, welke zy hebben, wanneerze als stof der Woordleeden worden aengezien. Ende byzonderlijk s'chijnt dat mender meede heeft willen eenichsins verclaeren de eigenschap der Letteren, die ic in dit Hooftstuc van nieuws hebbe ontdeckt: naemelyc de ongelijke hoochten of trappen des geluits, die de Letteren in de Woordleeden by een gevoecht zijnde, hebben. Want men heeft door *Vocaelen* de Letteren die alderhoochst luiden, en die alleen een Woordlit kunnen maeken, willen te kennen geeven: ende door *Consonanten*, die onder, en met de andere meedeluiden in minder hoochte, hoedaenige van my Onderletteren zijn genoemt, onder welke men dan getracht heeft zulken onderdeeling te maeken, daer door te kennen zoude gegeven worden, welke van die weder hoochst zijn: tot dien einde die onderscheidende in *Semivocales* of halve Clinkers, en *Munas* of Stomme. De *Semivocales* tot de hoochste naest de *Vocaelen* gestelt zijnde, heeftmen weder, die onder dezelve luitst geacht wierden, afgescheiden, en *Liquidus* genoemt, dat is Smeltende; om dat zeggende, haer geluit somtijts zachter wort, en gelijc als smelt. Ende alzoomen daer in noch verschil van luidheit heeft, zijnder sommige *Acute* genoemt, dat is, Scherpe, de andere *Obnise* of Plompe. Zoo datmen dan door die onderscheiding, duisterlijc en zeer onvolmaect, heeft te kennen gegeven, 'tgeene hier in dit Hooftstuc duidelijc, en veel volcoomender, met aenwijzingen van verscheide Trappen, is beschreeven: en zoude die derhalven wel moogen ten dien aenzien oovergeslaegen, en vernieticht worden, deeze in diens plaets behoudende. Maer want dezelve zoo veel hondert Iaeren geweest en gebleeven is: zoo verre in alle Landen onder veelderlei Volkeren en Taelen, als Grieken, Latijnen, Spanjaers, Fransoizen, Engelsen, Duitsen, &c. verspreit en aengenoomen: van zoo meenichte Hoochgeleerde Schrijvers oude en nieuwe bestendich gebruiet en gevolcht: ende zoo vast en diep in't herte, tong en pen van een yder die tot eenige kennis gerocht is, ingewortelt en gehecht: zoudet ten deezen aenzien wel van noode zijn, die noch te behouden, en onverandert te laeten blijven: te meer dewijle, die dezelve zoude willen pogen te weeren, of heel te veranderen, lichtelijc den Moriaen zoude wassen,

waffen, ende hemzelven veel Teegensprekers verwecken. En daerom zoude ic ooc geern die vermaerde Onderscheiding in deeze Letter-beschrijving doen plaets grijpen, en alzoo iet outs onder zoo veel nieuws laeten gemengt zijn. Eevewel nochtans en can ic niet bedenken, hoe icket hef of lech, dat zonder te stijven merkelijke dwaeling en werring, die zelve, gelijke tot noch toe voor gedraegen is, zoude kunnen behouden, ende met toestemming hier ingevoecht worden: dewijle de Letteren diemen onder elc dier Afcomsten vervat, zoo verscheide van aert zijn, datser niet behoort toe en kunnen gebracht worden. Want aengaende dieze Vocaelen noemen, daer en wort de j Consonant of Hebreuwse *iod* niet onder gerekent: gelijk ooc niet onze *w*/ of de Hebreuwse *vauw*, gemeenlijk *vau* genoemd, die ic acht een met de *w* te zijn. Ondertussen dezelve j en *w*/ alsse achter een vocael coomen, reekentmen, neffens meer andere, in zulken gelegenheit staende (die nochtans dan, gelijk voor bewezen is, Consonanten zijn) onder de Vocaelen. Zoo dat zulken doen een rechte tegenstrijdichheit, die met de waerheit niet en kan bestaen, in zich vervattet. Want dat een zelve Letter een Vocael en geen Vocael zoude zijn en can niet weezen. Men begrijpt ooc onder de Vocaelen beide *Coxe*/ welke Enkelde zijn, en *Lange Vocaelen*, welke inder daet dubbelde Letteren zijn, uit een Vocael en Consonant bestaende. Ondertussen sluitmen daer buiten de *Diphthongen*, die ooc uit twee corte of enkelde vrye Klinkers bestaen: maekende alzoo den naem vocael tot een wonderlijc Geslacht, dat met geen gepaste Bepaeling (*Definitioe reciproca*) en kan beschreeven worden: dat is, met zulk een daer niet te weinig noch te veel onder en zoude vervattet zijn. Aengaende de *Semivocals* en *Mutas*, daer in en worden geen minder verwerringen gebruikt, die wy, om niet te lang te zijn, ongeroert laeten.

Maer om nuu eevewel uit oorzaken voorzeit, by deeze Onderscheiding zoo nae als moogelijc is, behoudens de waerheit en goe schickelijcheit, te blijven: en het gebruikelijc spreken van Vocaelen, Consonanten, Semivocaelen, & of van de vertaelde naemen in dier plaets, niet uit den Mont van een ygelijc te weeren: Zoo zal ic hier doen een voorflach, waer door de voornoemde Onderscheiding, met de geene die hier beschreeven is (als hebbende daer meede de meeste gemeenschap booven alle andere) met verstelling van't wanschickelijke, oover een gebracht wort, daer nae een yder in zijn spreken hem zoude moogen voegen. Naemelijc,

Datmen voortaan metten naem Vocaelen, of de Vertaelde in dier plaets, verstaen een foorte van letteré, welke ic Vryklinkers heb genoemd, diens Teegenfoortige niet en zijn de Consonanten (gelijk tot nuu toe is verstaen) maer zulke die ic ~~hier by~~ *hier by* ~~klinkers~~ *heet*, om datse niet vry en klinken: en met *Coxe* of *Enkelde Vocaelen* (diemen door uitneementheit blootelijc Vocaelen mach heeten) de geene die ic *Coxe* of *Enkelde vrye Klinkers* noem, en ooc door uitneementheit blootelijc *Dy-klinkers*. En alzoo dan onder de Vocaelen eenige Consonanten begrepen zijn: zoo machmen tot onderscheit, die geen Consonanten zijn noemen *Prevocals* of *Vocals profonans* (Booveklinkers of Booveklinkende Letteren) en die ooc den gebruikelijken naem *Vocals propostiva* toepassen

en

en zijn de Vryklinkers vanden hoochsten trap, die ic Opperletteren en ooc Vry-
 snapklinkers noem: Maer die Consonanten zijn, *Subvocales* of *vocales Consonantes*
 (Vrye Onderklinkers of Meeluidende Vrye Klinkers) zijnde de Staeghe Vry-
 klinkers, diemen den gewoonlijkē naem *Vocales subjunctiva* toevoegen mach alsoe
 Nae-letteren zijn, gelijk meest geschiet. Ingelijcx datmen met Consonanten
 (Meedeluiders) verstaet, niet een tegefoorte van vocaelen, nae gewoonte, maer
 een Soorte die ic hier Onderletteren noem, diens tegefoortige zijn de voornoede
Prævocales. Weederom met *Semivocales* (beduidende Half klinkers), de geene die
 vande Naestopper, Boovemiddel, Ondermiddel en Naest-laechste trap zijn, die
 noemende **Heidere Onderletteren** of **Helluidende**. En dat *Muta* of *Aphona* genoemt
 worden, de letterē welke vanden onderstē trap zijn, die in't Duits liever **Dooftu-**
ders als nae den Latijnsen en Griecien naem, **Stonime**/noemende: om alzoote
 vermijden de oude dwaeling van te meenen, dat die Letterē van haer zelven heel
 stom, en zonder geluit zouden zijn. Deze hebben tot een Eigenschap datse
 zeer dikwils en lichtelijc in malkanderen veranderen, en dat niet alleen in de
 Griecse Tael, maer ooc in andere, en met naemen in d'onze: daer oover men
 die ooc **Veranderlijke** zoude moogen heeten: gelijk andere daerenteegen, de
 naem van **Onveranderlijke** draegen.

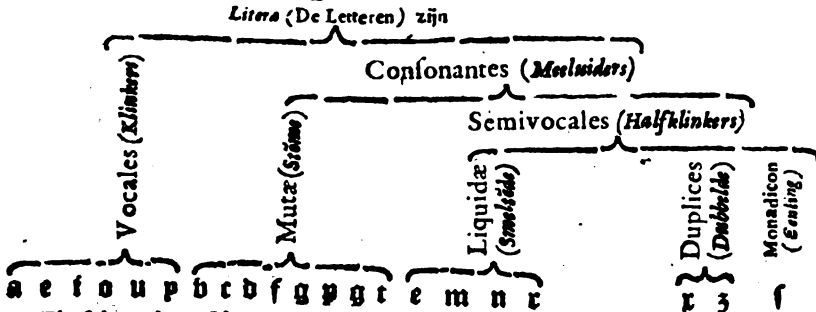
Ende dewijle het meede gemeen is, de *Semivocales* noch voorder te onderschei-
 den, in *Liquidus* (Smeltende), by de Grieken ooc *Immutabiles* (Onveranderlijke),
 genemt, daer tot tegefoorten gewoonlijc teegen gestelt worden, de *Duplices*
 (Dubbele), en van eenige ooc het Buite-gefoote alleen dwaelende Schaep
Monadicon en *Asemon*, zijnde de *β*/twelc anders nergens plaets onder de andere
 Geslachten kost krijgen: Ende dat andere de *Liquidus* noch verdeelen in *Acutus*
 en *Obtusus*, en neffens de *Liquidus* tot een tegefoorte stellen, de geene die zy
Firmus noemen, daer onder begrijpende de *v/d/f* (rekenende verkeerdelijc de *β*
 onder de *Semivocales* niet alleen, maer ooc onder de *Liquidus*, jae de Opperste van
 die alle: ende de *Duplices* tot een byzonder geslacht maekende): Zoo zoude-
 men ooc, om deeze verwerde Onderdeelingte met verbeetering te behouden, on-
 der de *Semivocales* moogen stellen twee soorten, 1 *Firmus*, 2 *Liquidus*: en onder
 de *firmus* (dat is, vaste) brengen de Letteren vanden Naestoppertrap, die ooc
vaste noemende, maer in een anderen zin, naemelijc om datse altijt vast aende
 voorgaende Opperletter, zonder tussse-coomende oover-stapping verknocht
 staen, dewijlze by haer eenvormige alleen gestelt worden, de *β* somtijts uitge-
 genoomen (Doch deeze eigenschap is maer byvallich en heeft in andere ooc wel
 plaets als inde *β* en *w*): Maer onder de *Liquidus* of Smeltende, machmen de
 ooverige *Semivocales* brengen, als de Boovemiddel, Ondermiddel en Nederlaech-
 ste Letteren. Diemen ooc **Smeltletteren** mach noemen, ten aenzien datse met
 de Dooftuiders, die in een Woordlit buiten haer staen tot een Dubbelde Letter
 in een smelten, en voornaemelijc datse daer door de neevstaende Woordleeden
 de Dooftuiders onttreckende, die corter maeken, en alzooveerminderen of doen
 smelten. Van deeze machmen de Boovemiddel en Ondermiddel-Letteren zegen
Acutus te zijn, in't Duits **Hooge** of **Oppersmeltletteren**; en de Naestlaechste
 Letteren *Obtusus* noemen, zulcx vertaelende **Laage**/of **Verdompte Smeltletteren**.

Voorder

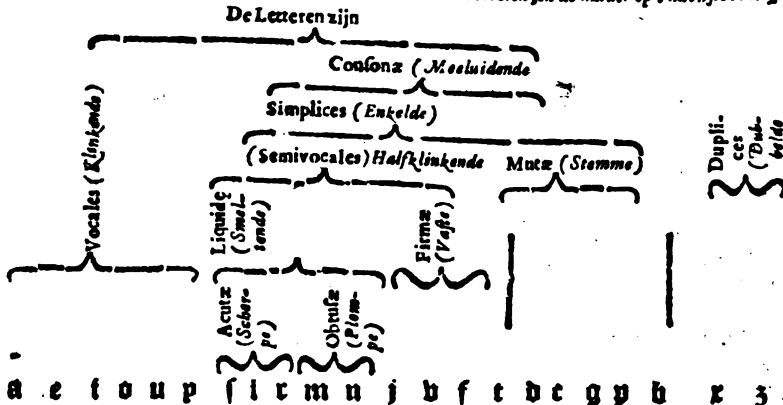
Voorder naedemael datter gebruikelijc is by de Grieken de *Musas* of Doofluideude, die zy achten neegen inx getal te zijn, noch te onderscheiden in drie foorten, elc drie letteren vervattende: naemelijc 1 *Tonus* (dunne) wekende de *α, η, ι, ε* *Medias* (middelbaere), zijnde *ε, γ, δ, ζ* *Aspiratas* als de *φ, χ, θ*: Zoo machmen die op de volgende wijs verbeterzijnde, ooc behouden, en hierin voegen. Te weeten, datmen de *Aspiratas* of Geblaezde, welke dubbele Letteren zijn, en in een Geslacht met de Enkelde niet en behooren begrepen te worden onder de Enkelde *Musas* of Doofluiders niet en stelle, maer by de Dubbelde: en datmen voorts de *Musas* onderscheide inde ooverigetwee foorten alleen: naemelijc 1 In *Medias*, die noemde Dooflinkers, of zwaere Doofluiders, en daer onder vervattende *γ, δ, β, ζ, ε, σ*, 2 In *Tonus*, die Ruifende of Liebre Doofluiders heetende, ende daer onder begrijpende *κ, λ, ρ, χ, η, ι, φ*.

Om al het voorzeide klaarder te verstaen, zal ick in eenige Tafeltjes voor oogen stellen.

Tafel vande gewoonlyke Onderscheiding der Letteren.

Tafel vande Beschrijving, en Onderscheiding der Letteren door Petrus Ramus, en veel andere, die voorgaende trachten hier te verbeteren, en de natuur opt naerste te treffen.

Een dubbele Tafel, vertoouende een d'een zijde de Onderscheiding der Enkelde Letteren nae de Hoofte, en dit Hoofstuc nae my gedaen: ende een de andere zijde van deels de leffgemelde gewoonlyke onderscheydingen der Enkelde en Dubbele Letteren, nae vaelderlei nootwendige verbetering en vermeerdering met de mijne over oen gebracht: ten einde men die oude ververde Consonwoorden, zonder verwarring en doosling zoudt samen begripen, en noch gebruiken.

M

Laechste

Het Tweede Boec der Spreekkonst

De Enkeldc Letteren zijn nae de Hoochtre

Onderletteren

Laechsteletterē h

Naeſtlaechſtel. ng g r ch k

Ondermidelet. |

Boovemidelet. r j l n z d f t

Naeſtopperletterē |

En zijn de Snaege |

Opverletteren |

En zijn de Snappende |

aa'ô:ôô aa'ô:ô:ôô
 aa'ô:ôôôô aa'ô:ôôôô
 ae çu ôç ae çu ôç
 êc êu ôç êc êu ôç
 ic uê uo ic uê uo
 ij ûi uoi ij ûi uoi
 ûu'ûu ôu ûu'ûu ôu

aa ii oo
 aa is oo
 ae çu oç
 ic ue uo

aa'ô:ôô ai si aw sw
 ae çu ôç ei ew 'cw
 ic uê uo . . . . .

aa'ô:ôô . . . . .
 aa'ô:ôôôô . . . . .
 ae çu ôç ei ew 'cw
 ic uê uo . . . . .

Tenues (Lichte)
 Mediae (zware)
 Obiſa (Laeg)
 Acuta, (Hoog)

Firmae, (Vaste)

vocales longg. (Eevermige)
 Diphtongi, (Tweevormige)
 Voerſnappende

Esuormige. En zijn de lange ſnaege

Tweevormige

Conſonæ (Onderſuidede)

Booeklinkende

Muta (Dooftuidede)

Liquida (Smeltende)

Semivocales (Hiltsuidede)

Conſonantes (Onderſuidende)

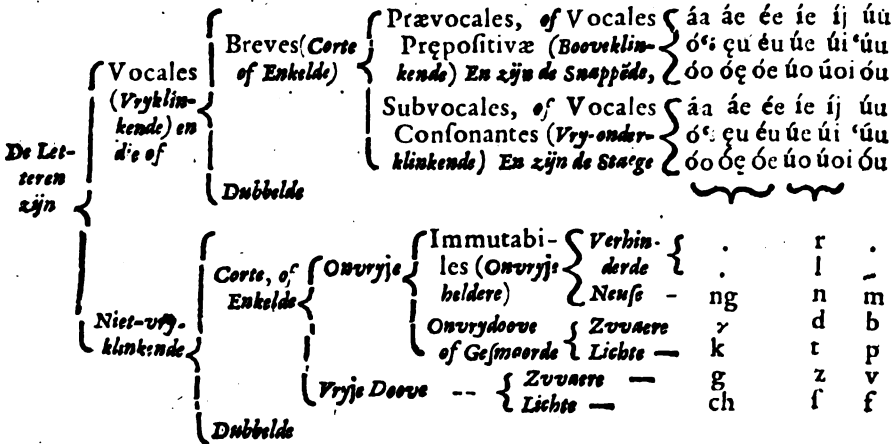
Simplices (Enkeldc)

Duplices (Tweeduſtelde)

Dubbele

Littera (De Letteren) zijn

Taefel vertoonende de ooverige verbeterde Oude
Geflachten der Letteren, met bygevoechde Nieuwe.

XVI. Hoofstuc,

Drie Onderscheidingen der Enkelde Letteren, als stof der woordleeden, naemelijc naehaer *Getal, Orde, en Vereeniging.*

Het *Getal* 'r *vucl* inde *Enkelde Letteren*, stof der *VVoordleeden* zynde, bevonden voort, is van een tot zeeven. *VVan* uit zoo veel *Enkelde Letteren*, bestaan de langste *enkelde VVoordleeden*: gelijk de *corste* uit eene *Letter* bestaan.

Hier nae zijn de *Letteren* 1 *Eenlingen*, die alleẽ een woord uit maeken; als e in edoch.
2 *Tweelingen*, die met haer twee de stof zijn van een heel woord uit: als de b, en de e in bedwanc.

En zoo voort tot *Zeevelingen* toe.

De *Orde*, die inde *Enkelde Letteren* als stof der heele *VVoordleeden* bevonden wort, is veelderlei: Nae 'r *vucl*ke de *Letteren* onder andere te onderscheiden zijn,

I. In eerste, tweede, derde, vierde, vijfde, zeste en zeevende *Letteren* der *VVoordleeden*. Diemen anders ooc zoude moogen noemen, De *Voorste*, de *Voorste* op een nae, de *Voorste* op twee nae, &c.

II. In leste, naestleste, leste op twee nae, &c. Die anders, *Achterste*, naestachterste, &c. moogen geheeten worden.

III. In *Uiterste* of *Uiterletteren*, en *Tussenletteren* der *VVoordleeden*.

De Vierde Eigenschap, die inde Letteren, als stof der vwoordleeden aengemerct, vvoor bespeurt, is de Vereeniging met malcanderen.

De maeking deezer vereeniging bestaet in twee saemengaende dingen: 1 Inde Ooverstapping ofste blyving der Vormen, 2 7nde Afseming door de Ooverstappende of Blyvende Vormen.

Het middel daer van, is het geene dat door die voorschreeve maeking veroorzaect: en mach by gelykenis Letterbant, of Letternaet genoems zyn.

Zulke Letteren zyn tweederlei:

1 Die alleen in't aenracken van der Letteren gront bestaen, en moogen Letterlassen geheesen vworden.

Zoodaenige zyn, die tussen de vereenigde Eenvormige Letteren connen aengemerct worden: als tussen **ee** in **eet**/ en tussen **tt** in **spott**.

2 Die uit eenich geluist bestaen, 'twelc vvoor comt tussen beide de gronden der vereenigde Letteren. En moogen Letterzoomen genoemt zyn.

Zulke machmen hooren tussen **r** en **m** in **arm** en tussen **ch** en **t** in **acht**.

Nae deeze Eigenschap zyn de Letteren te onderscheiden in 1 Loffe, 2 Gebonden of vereenigde.

De Loffe Letteren zyn, die met geen andere in een vwoordlit vereenicht zyn.

Zulke zyn alle Letteren, alleen uitgesproken.

De Gebonde Letteren zyn, die in een vwoordlit aen andere letteren vereenicht zyn.

En zyn 1 Halfgebonden, 2 Heelgebonde.

De Halfgebonde Letteren zyn, die maer aen eene zyde, met een andere Letter in een Vwoordlit verknocht zyn.

Zyn vveeder tweederlei: 1 Voorgebonde, 2 Naegebonde.

De Voorgebonde zyn, die in een Vwoordlit met een Letter die vvoor haer staet gebonden zyn. Als **n** in **zitten**, en **t** in **brant**.

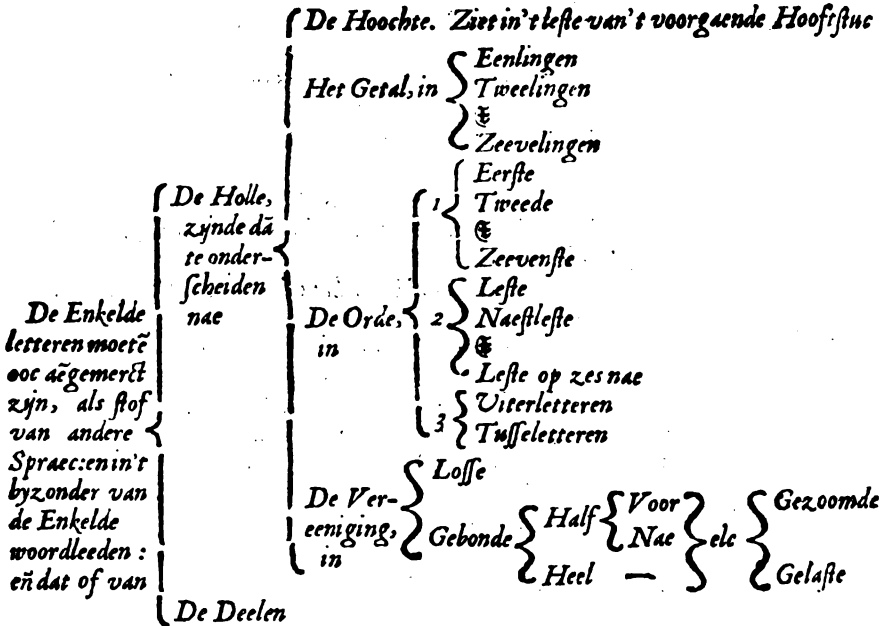
De Naegebonde Letteren zyn, die met een Letter vvelc achter haer staet, in een vwoordlit vereenicht zyn. Als **z** in **zit**, en **b** in **brant**.

Een Heelgebonde Letter is, die vvoor en achter met andere Letteren in een vwoordlit vereenicht is. Als **i** in **zit**, en **r**, **a** en **n**, in **brant**.

Elc der voorgaende is, of door een Zoom, of door een Las gebonden. VVaer van men deeze Gelaeste, en geene Gezoomde mach noemen.

Als by Voorbeelt, Gelaest is in **all** de eerste **l** en de tweede: deeze vvoor, en geene achter, die met eenom ooc vvoor gezoomt is met **a**: Zulx dat **a** een Naegezoomde is, de eerste **l** een Voorgezoomde en Naegelaeste, en de tweede **l** een Voorgelaeste.

De

XVII. Hoofstuc,

Onderscheiding der Enkelde Letteren, ten aanzien datse stof zijnvande Deelen der Woordleeden.

De Enkelde Letteren, connen als stof van alderlei Deelen der Woordleeden Daengemerct worden, en in elke aenmerking byzonderlijke onderscheiden: maer zullen dit nuu alleen doen, ten aanzien datse stof zijn vande Drielingse deelen der zelve: en dat noch maer van zulke, daer van't Voornaemste Deel al des Woordlits vrye Clinckletteren vervat, en Gront van my genoemt wort, de twee slechte Deelen uit niet-vryklinkende Letteren bestaende, en kleeffels geheeten.

In deezse aenmerking synze 1 Grondletteren, 2 Cleeffletteren.

Een Grondletter is, die stof is van den Gront eens VVoordlits.

Zulke zijn altijt vrye Clinkers, 't sy Snappende of Staege. En al de vrye klinkers inde Woordleeden zijn zoodaenige: behalven dat somtijts de *m* buiten de staende, voor een Cleeffletter te houden zy: 'twelc eenichsins inde *j* ooc kan plaets hebben.

De Grondletteren syn nae haer Getal 1 Eenlingen, 2 Veelingen.

Een Eenlingse Grondletter is, die alleen de heele stof vande Gront eens vwoordlits is.

M 3

Zulke

Het tweede Boek der Spreekonst

Zulke kunnen zijn alleen de vryje **Sn**apklinkers: en werd' voornaemelij' daer toe gebruiet de Snappende **a/ e/ o/ u** : Als in **dal/ het/ dich/ doze/ dorssen/ hut.**

Een Veëllingse Grondletter is, *mit vupke, neffens andere, den gront eens VVoordlits bestaet.*

- En zijn $\left\{ \begin{array}{l} 1 \text{ Tweelingen: als de } e \text{ en } j \text{ in } \textit{zeit/ jent.} \\ 2 \text{ Drielingen: als de } \grave{a}, \grave{a} \text{ en } j \text{ in } \textit{djaajt/ jaa.} \\ 3 \text{ Vierlingen: Deeze en zijn niet zeer gebruikelijc.} \end{array} \right.$

Een Enkelde Cleefletter is, *die stof is van het Cleeffel eens VVoordlits.*

En zijn *1 Eenlingen, 2 Veellingen.*

Een Cleevende Eenling is, *welke alleenstof is van het Cleeffel eens VVoordlits.*

Zijn *1 Voorletteren, 2 Naeletteren.*

Een Eenlingse Voorletter of *Vooreenking* is, *die de heele stof is van het Voorecleeffel eens VVoordlits.*

Zulke kunnen zijn al de Nietvryklinkende letteren, die in deeze gelegenheit bequaemelijc moogen genoemt worden, met naemen die uit haer geluit bestaen en te daer achter aen: Als volcht, **ree/ lee/ ngee/ nee/ mee/ gee/ zee/ bee/ -ee/ dee/ bee/ yee/ tsee/ see/ fee/ kee/ tee/ yee.** In deeze naemen zijn elke voorste Letter een voorbeelt dezer zacc.

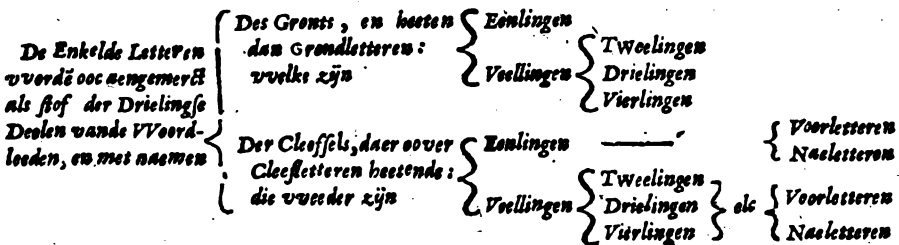
Een Eenlingse Naeletter of *Achtereenling* is, *die alleen stof is van 't NaeCleeffel eens VVoordlits.*

Zulke connen ooc zijn al de Enkelde Letteren, behalven de Vryklinkende: en moogen ten deez en aenzien genoemt zijn, om reedenen die nae zullen blijken, op de volgende wijs: **er/ el/ eng/ en/ em/ eg/ ez/ ev/ e-, ev/ eh/ eh/ ehy/ es/ ef/ ek/ et/ ep.** Van welke naemen de leste Letteren hier tot Voorbeelden strecken, alffe cort uitgesproken worden.

Een cleevende Veëlling is, *die met haer veele, stof is van een VVoordlitcleeffel.*

- En is $\left\{ \begin{array}{l} 1 \text{ Een Tweeling: als de } t \text{ en } r \text{ in } \textit{hert: trap.} \\ 2 \text{ Een Drieling: als de } s/ t \text{ en } r \text{ in } \textit{stric/ aects/ eerst.} \\ 3 \text{ Een Vierling: als de } t/ l/ t \text{ en } s/ \text{ in } \textit{werlts/ en de } t/ s/ ch/ r/ \text{ in } \textit{'schyft.} \end{array} \right.$

Elc dezer is weder, of een Voorletter, of een Naeletter. Daer van de Voorbeelden al gestelt zijn.

XVIII. Hoofstuc,

Onderscheydingen der Tweedubbelde Letteren in haer zelven.

Tot noch toe is gehandelt vande Enkelde Spreccletteren, volcht nuu vande Dubbelde.

Dubbelde Letteren *zijn, die meer als een Letter gront vervatten. Of die uit Enkelde saemen gevoecht zijn.*

Deeze zijn meenigerlei en zeer veel: maer zullen alleen nuu sprecken van zulke, die ooc stof vande Drielingse deelen der Voorleeden zijn, en uit de voorbeschreeven Enkelde Veelingen saemen-gevoecht. Welke moogen, tot een onderscheyt van alle andere, Derdendeelse Woordlit dubbel-Letteren genoemd worden: of door uitneementheit, Dubbelde Letteren.

Zoodaenige Dubbelde Letteren zijn 1 Twee dubbelde, 2 Driedubbelde, 3 Vierdubbelde.

Een Derdendeelse Woordleedige Tweedubbelde Letter is, welke uit twee enkelde Tweelingen saemen-gevoecht is.

Deze Tweedubbelde Letteren zijn te onderscheyden, 1 Ten aenzien van haer zelven, 2 Ten aenzien datse Stof vande Derdendeelen der Voorleeden zijn.

In haerzelven aengemeret, connenze wel op weelderlei wijzen onderscheiden worden: maer zullen teegenwoordich alleen de volgende beschryven.

Eerst, de voornomde tweedubbelde Letteren zijn tweederlei 1 Eenvormich, 2 Tweevormich of Schilvormich.

De Eenvormige Tweedubbelde Letteren zijn, die met een zelfde vorm voortgebracht worden. Men machse ooc Lange Letteren noemen.

Zijn tweederlei: 1 Tweeaesemige of Schiloesemige, 2 Eenaesemige.

Een Tweeaesemige Lange Letter is, die met eenderlei vorm, en tweederlei Aeseming, naemelyc een hortende en een staege voortgebracht voort.

Zulke bestaen altemael uit een vryje Snapklinker, en vryje Staechklinker.

Zijn 1 Voorsnappende, 2 Voorstaege.

Een Voorsnappende Lange Letter is, diens vryje Snapklinker voor komt, en de Staege achter.

Zulke zijnder zoo veel, alffer Enkelde vryje Snapklinkers, of Staechklinkers zijn: te weeten, eenentwintich.

Als de $\left\{ \begin{array}{l} \grave{a}, \acute{a}, \grave{a} \grave{a}, \grave{a} \grave{e}, \grave{e} \grave{e}, \grave{e} \grave{e}, \grave{e} \grave{e}, \grave{e} \grave{e} \\ \grave{o}, \acute{o}, \grave{o}, \acute{o}, \acute{e} \acute{u}, \acute{e} \acute{u}, \acute{e} \acute{u}, \acute{e} \acute{u} \\ \grave{o}, \acute{o}, \acute{e} \acute{e}, \acute{e} \acute{e}, \acute{u} \acute{o}, \acute{u} \acute{o}, \acute{u} \acute{o} \end{array} \right.$

Waer onder begrepen zijn de vijf Letteren, diemen by de Hebreen en Grieken, voornaemelyc *Lange Vocaelen* noemt. welken gebruikelijken naem men deeze alle zoude moogen toepassen, en duitfelijker in diens plaets zeggen *Lange Snap-*

Snapstaechklinders. Zop dat dan, gelijk ic in steede van vijf Corte Vocaelen eenentwintich hebbe gestelt: hier ooc van gelijke, in plaets van vijf lange, eenentwintich by my getelt worden. Voorder machmen in't byzonder elc van deeze, de zelve naemen geeven, die haer Enkelde hebben: dewijle de Naemen van die, lang uitgesprooken zijnde, het geluit van deeze is. En om eevewel in't noemen, die van malkanderen te onderscheiden: machmen by deeze voegen het woort **Snapstaeg** of **Doorsnappende** / en by geene, het woort **Enkelde** of **Corte**. Als by Voorbeelt, de **aa** noemende Snapstaeg **aa**/ maer de **a** Enkelde of Corte Snap-**aa**: deezens Teegenfoorte, Enkelde of Corte Staeg **aa** / en die twee in't gemeen Corte of Enkelde **aa**. Ende zoo met alle andere. Andersins machmen deeze ooc bequaemelijc, en vande andere onderscheidelijc, noemen, met de naemen der Enkelde te verdubbelen: Als te zeggen teegen de **aa**/ **aa-aa**: teegen de **oi**, **oo-oo**: teegen de **ij**/ **ij-ij**: **ē**.

Eenige van deeze Dubbelde Letteren hebben by de Grieken ende Hebreen andere naemen: als de **oo** noemen de Grieken *Omega*, en de **ae**/ *Etha*: maer de Hebreen noemen de **oo** *Holem*, de **e'u**, *Camets*, de **ij**/ of **ie**/ *Chiree*, de **ee**/ of **ae**/ *Tfere*, ende **ou**/ *Schurac*.

Veel vande Letteren, die ic hier onder de Lange Vocaelen stel, als de **ae**/ de **ie**/ **eu**/ **ur**/ **ui**: **de**/ zijn altijt voor *Diphthongen* gehouden: Maer dat zulx dooling is, heb ic voor beweezen, daer vande Enkelde Letteren, uit welke deeze bestaan, in't byzonder gesprooken is.

Een Voorstaeg Lange Letter is, *diens Staeg Vryje Clinker voor, en vryje Snapklinker achter staet.*

Als **jt**/ **jt**: **ioi**/ **wu**/ **wu**/ **wu**/ diemen ooc onder deeze twee, **jt** en **wu**/ kan vervatten. Dit zijnze al, die merkelijc gebruiet worden. Men machse mēde **Lange Staechsnaphlinders** noemen.

Een Eenfaemige Lange Letter is, *die met eenderlei vorm, en eenderlei Aefeming daerin, voortgebracht voort.*

Zulke zijnder eeveveel als de Niet-vryklinkende Letteren: konnen ooc op gelijke wijzen onderscheiden worden, en met gelijke orde voorgestelt: als onder andere aldus:

hh
 n n gg rr chch ck
 rr ll nn zz dd ff ee
 mm vv bb ff pp

Merck hier, dat uit de staeg Vryje Klinkletteren, ooc wel zoo veel Eenfaemige Lange letteren ontfaen, als haer getal is: maer en zijn hier eevewel niet onder vervat, om datse geen zulk derdendeel van een Woordlijt en macken, gelijk vereist wort inde geene die onder dit geslacht behooren.

Zy worden beide, onder andere gebruiet, in't leste vande Opperwoordleeden, diemen gewoon is maer met eene merkletter achter de Opperletter te schrijven: als in ic **wor**/ **hel**/ een **bal**/ ic **min**/ ic **com**/ **wit**/ ic **hes**/ ic **gae**/ ic **rij**/ **blij**/ ic **h-w**/ **rou**. Want in deeze en diergelijke is de Spreekletter, die door de leste enkelde merk-

merkletter beteikent wort, geen Enkelde, maer een dubbelde of lange letter van deezen aert. Zoo dat de voornoemde woorden, om haer geluit volkoomen uit te drucken, zouden moeten aldus gefchreeven worden: ic **werr**/ic **hell**/een **ball**/ic **minn**/ic **comm**/ **witt**/ic **heff**/ic **gaaa**/ic **riij**/ **blijj**/ic **houw**/ **rotow**. Welke nieuwe meening hoewelze licht veel zeer vreemt zal dunken, nochtans inder daer waar is: als blijkt,

1 uitet gehoor, wannermen zulke Letteren teegen andere vergelijct: als de leste van **Boutwer** en ic **wer**, **hoppel** en een **bel**/ic **reekenen** ic **ken**/ **doesem** en ic **fient**/ **beezich** en **zich**/ **kiezet** (voor **kieft**) en **zet**. Tuffen welke niet alleen verschil inde hoochte, maer ooc inde lengte, klaerlijc kan worden gehoort: en al zoo de eerste van elc paer, enkel, maer de tweede dubbel bevonden te zijn.

2 uit dattet ongerijmt zoude zijn, dat daer der Schilvormige Dubbelde letteren van alderlei Soorten bevonden werden, eevewel geen Eenvormige in't gebruik te weezen: te meer dewijle deeze mackelijker uit te spreken zijn, en lichter kunnen vereenigen. Maer dit zoude zoo weezen, wanneer in zulke of andere gelegenheit, onder eene Enkelde merkletter, geen lange of Dubbelde Spreckletter, te verstaen en waer: Naediender geen, behatven de **h** en **de j**, by ons, en in meer andere spraeken, dubbelt gefchreeven worden.

3 uit datter twee eenvormige Letteren in zulke Woorden neffens malkanderen gevonden worden, wanneerze verlengt zijn met een Woordlit: alste zien is in **werrren**/ **hellen**/ **minnen**/ **heffen**/ **houwen**/ &c. Daer uit volgt, dat die twee eenvormige letteren welke inde verlengde woorden tot twee Woordleeden hooren, inde onverlengde, onder een woordlit vervattet zijn, en al zoo saemen een lange letter maeken: dewijle den aert van onze verlenging is, dat het verlengde van het verlengfel geen letter en ontfangt, maer wel een meedeedeelt: Als in **wandelen**/ **rifpen**/ verlengde woorden zijnde, te bespeuren is. Want daer in, de **l**/ noch de **p**/ de verlengde niet bygevoecht, maer wel afgetrocken, en tot de verlengfels eensdeels oover gevoert zijn aldus, **wandel**/ **wande l** en **rifp**/ **rif p** en. En volgens dien, gelijc **wandelen**/ **rifpen**/ van **wandel**/ **rifp**/ en niet van **wande**/ **rif**/ coomen: al zoo ooc **werrren**/ **hellen**/ **minnen**/ **heffen**/ **houwen**/ &c. van **werr**/ **hell**/ **minn**/ **heff**/ **houw**/ en niet van **wer**/ **hel**/ **min**/ **hef**/ **hou**/ gelijcmen schrijft en meent.

4 Dit wort noch versterct, door dat de Hoochduitsen in haer Schriften deeze lange Letteren dikwils uitdrucken: als in **Herr**, **vvoll**, **dann**, **komm**, **Gott**: Gelijc ooc de Engellen: als in **all**, **till**, **shipp**, **nett**.

Hier by zoudemen noch kunnen voegen, dat by ons de **th** en **ij** schriftelijc gebruiet worden, als in **dich**/ **zack**/ **ep**/ **daep**: en daer uit besluiten, dat 'tgene met die gefchiet, ooc met alle andere, als gelijke reeden hebbende, te moeten gebeuren: Maer dewijle die twee onverftandelijc wel zoo dikwils qualijc, als recht gebruikt worden, isser niet veel bewijs uit te haelen.

(Schillende Vormen.)

Schilvormige Tweedubbelde Letteren zijn, die gevormt vworden met twee ver-
En zijn 1 Tweeaeſemige of Schilaeſemige, 2 Eenaefemige.

De Tweeaeſemige Schilvormige Tweedubbelde Letteren zijn: die woort gebracht vworden met tweederlei Aefeming: een hortende en een ſtaege; elc door een verſcheide vorm.

N

Eigen

Eigensch. Deze bestaen alleen uit Vryclinkende Letteren, en dat uit een Snappende, en een Staegge: daer oover zy Tweedubbele Vryschilvormclinkers moogen heesen.

Zy zyn tweederhande: 1 Voorstappende; 2 Voorstaegge.

De Tweedubbele Voorstappende Schilvormige Letteren zyn, die de Snappclinker voor hebben, en de Staegge achter.

Aengaende de byzondere Soorten onder dit geslacht begreepen, daer van en wordender naew andere gebruiet, als diens Staechclinker een *j* of *w* is. En zulke vind icker meede in't gebruiet: vijf met een Staegge *j* te weeten *aj* *ij* *ej* *aij* *aei*: en vier met een Staegge *w* als *aw* *iw* *ew* *aiw*: waer van de *aj* *ij* *aw* *eiw* platte, de *oj* *aij* *iw* *aiw* hol-achtige, ende de *ai* een holle is, Van welke alle men Voorbeelden heeft in *beraet*; het *maet*/ *beraet*; het *dit*/ *arbit* *dihrit* *deut*/ het *scuit*/ het *moet* *my*, *hy* *roet*/ *hy* *snaut*/ *hy* *haut*/ *uit* *huit*. De *ew* noch de *ewo* en hebben wy in onze Hollantse Sprac niet: maer de Braebanders, zoo ic wel gehoort en onthouden heb, spreken het woort *uwte*/ *es* meer andere met *ew* uit. De Hoochduitsen, Latijnen en Grieken spreken de *ewo* en ooc wel de *ew* in *zeusch*, *enge*, *Europa* *Deuteronomium*. Onder deeze neege schijnender vier, te weeten *aj* *ij* *aei* *aw*, om de wijde ooverstapping, eer dreedubbelde te weezen, als tweedubbelde: Zoo datter dan maer vijf ooverich zouden zyn. Hier is oovergeslaegen de *aij* of *ej* die ic meen vande Braebanders gebruiet te worden in *op* *rip*; en ooc wel vande Noorthollanders, in alle woorden daer wy *ij* gebruiken, zeggende voor *goetheit*/ *goetheit*. Alle deeze, en dieder meer zouden moogen gestelt worden, machmen elc noemen met de naemen van haer Enkelde saemengemengt: Als de *ej* *ee-ij* de *ew*/ noemende *eu-ij* en zoo voort met de andere. Of anders machmenze noemen met haer eigen geluit in een woordlit; als de *ej* *Ej* de *aij* *Eij* *E*.

ic heb terstont gezeyt, datter naew andere in't gebruiet en zyn, dan die tot een Staegge Letter de *j* of *w* hebben: geevende te kennen, datter noch andere connen zyn: gelijk icker ooc een bespeurt heb, die by ons inde gemeene sprac zeer gebruikelijc is, en is de *ea* de welkemen uit spreekt in veel woorden, die anders met *ee* geschreeven, en ooc gesproken worden. Als in *zeep* *kleet* *E* die vande gemeene man met *ea* worden geuitet aldus, *zeep* *kleet*. Deze wort ooc vande Engelse veel gebruiet, beide schriftelijc en mondelijc: als in *great*, *Godhead*, *E*.

Naedemael dan alle de vrye Voorstappende Tweefclinkers, met weinich uiteeneeming in *j* of *w* eindigen; Zoo machmenze daer nae in twee Soorten onderscheiden, te weeten, in Tandeindigende en Lipeindigende: en die een Letterorde vertoonen, om al zoo klaer voor oogen te zien, hoe veel, en hoedaenige datter connen zyn. Dit geschiet aldus.

De Tweedubbele schilvorme, voorstappende Vryclinkers zyn; (behalven de Wortel of Keel-eindende)	Tandeindigende	} Platte	at	ei	ei	...
			Hot-achtige	st	ew	...
	Lipeindigende	} Platte	aw	ew	...	
			Hot-achtige	w	ewo	...
						Hiet

Hier ziet men datter onder elc der twee Geslachté, achtién plaetsen hoorep, maekende saemé zefendertich: daer vander tien vervult staen, en de ooverige leedich; om dat my nuu geen Voorbeelden in gebruikelijke spraec te vooren coomen; daer in ic zoude connen aenwijzen 'tgeluit; daer meede die plaetsen te vervullen zijn. Ondertussen wijzen die leedige plaetsen, zoo in ordré gestelt, zelf klaerlijc aen de natuer vande Tweeklinkers, daer meede zy vervult connen worden, Merck noch, dat hier onder elc geslacht drie plaetsen zijn, die ic niet en tel, ende met **o** beteikent zijn; om datse alleén niet eenvormige, als met **y/ úi/ úoi/ uui/ uwo/ owo/** connen vervult worden, welke onder dit Geslacht niet en behooren.

De Tweedubbelde Voorstaeg Schilvormige Letteren zijn, die de Vryje staegé klinker voor, en de Snappende achter hebben,

Deeze coomen mette voorgaende in alles over een, behalven datse omgekeert zijn: zoo dat 'tgeene ginder achter komt, is hier voor. Want gelijc geene in **j** en **m** voornaemelijc eindigen: zoo ooc deeze en connen nae die twee Letteren ooc in twee soorten onderscheiden worden. Gelijc nochtans onder geene zijn die in een Staegé-aa eindigen: zoo gis ic datter hier zijn die daer mee beginnen, die dan met **h** beteikent worden. Gelijc geene in haer Letterorde 36 plaetsen hebben: zoo ooc deeze. en mach die zelve orde hier tot onderwijs verstrecken, laetende ooc dezelve plaetsen met de selve letteren vervult, die alleé dus ommekeerrende **ja/ se/ je/ j/ e/ en** daer by voegende, **ja/ ja/ jo/ wo/** wanter ooc anders geen Voorstaegé in't gebruiç en zijn: uit oorzaec datter uit geen andere Snapklinkers, vryje Tweeklinkers en connen ontstaen, als die van haer staegé afgescheiden, gebruiçt worden. Voorbeelden van deeze Tweeklinkers heestmen in **jaht/ j-b/ jong/ jent/ wat/ wol/ wet/ ic quam/ dwang/ quel/ quol/ tjalpen/ wil.** Men machse in't gemeen noemen Tweedubbelde voorstaegé Vryschilvormclinkers: en elc in't byzonder, of met de gemengde naemen haerder Enkelde, als de **ja** noemende **h-aa/** of methaer eige Geluit, als de **ja** de naem van **jaa** geevende.

De Eenaesemige Schilvormige Tweedubbelde Letteren zijn, die met twee verschillende Vormé gevormt, en met eenderlei aefeming, naemelijc eēstaegé, geaefemt worden.

Van deezen aert zijn de Letteren diemen *Duplices Consonantes* heert genoemt: als de **z** of **hs/ z** of **ps.**

Eigensch. Zy bestaan allemael uit Niet-vryklinkers, behalven deeze **wr-, -rw-, -rj.**

Dewijle deeze alle connen zijn Tweedubbelde cleefletteren, zal ic die daer naeder verhandelen, en in een Letterorde voorstellen.

Ten tweeden zijn dezelve Tweedubbelde Letteren te onderscheiden in *1 Eeveluide, 2 Climmen de.*

(bestaer.

De Tweedubbelde eeveluide Letteren zijn, die uit twee Letteren van eenen trap Van deeze slach zijn al de Eensaemige Lange Letteren: als de **rr/ ll/ ngng/ nn/ mm/ e.** Ende veel Schilvormige van eenen Aefem: Als voornaemelijc de **uu/ zd/ dz/ ht/ pt/ cht/ ft/ ft/ sp/ sch/ hs/ ts/ ps/ chs/ fs/ pf.**

Eigensch. *1 Zy connen alle zonder omkeering Nae ende Voorletteren zijn.*

Als de **ps** is een Voorletter in **psalm** en een Naeletter in **hupp.** Deeze eigenschap is een zeker kenteiken, waer aen mé de eeveluide kenné en beproevé kan.

2 Zy bestaen alleen uit Enkelde Onderletteren, en zyn daerom altemael dubbeld Onderletteren: in welke gelijcke vijf ondertrappen van hoochte, als inde Enkelde onderletteren, aen te merken vallen: en zouden daer nae ooc moogen in vyffsoorten onderscheiden worden.

De Tweedubbelde Climmende Letteren zyn, die uit twee Enkelde van verscheide trappen bestaen.

En zyn 1 Rygende, 2 Daelende.

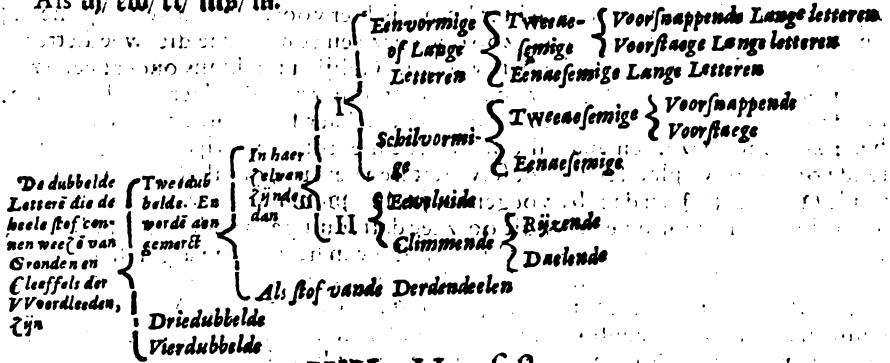
(leest coms.)

De Tweedubbelde Rijfletteren zyn, daer in de Enkelde Letter vande hooger trap

Als ja/ wa/ re/ sm/ hi/

De Tweedubbelde Dael-letteren zyn, daer in de Enkelde Letter, of tweeling des laegeren traps, leest uit gesproken voort.

Als aj/ ew/ rt/ ms/ lh.

XIX. Hoofstuc.

Onderscheiding der Tweedubbelde Letteren als stof vande Derdendeelen der VVoordleeden.

De Tweedubbelde Letteren in haerzelven eeniger maeten verhandelt zijnde, zullen die nuu onderscheiden ten aenzien datse stof van de Derdendeelen der Enkelde Woordleeden zyn.

In deezem aenzien zyn 2 Grondletteren, 2 Cleeffletteren. (der VVoordleeden.)

De Tweedubbelde Grondletteren zyn die stof zyn vande Tweeletterige Gronden Zoodaenige zyn al de Tweeafsemige tweedubbelde letteré, daer vander twee Soorten zyn: naemelijc de Tweeafsemige lange Letteré, ende de Tweedubbelde vryje Schilvormklinders, die beide hier vooren naerder onderscheiden zyn.

Eigensch. Deeze zyn altemael opeveluide of Climmende.

De Tweedubbelde Cleeffletteren zyn die de heele stof vande Tweeletterige cleeffels der Enkelde VVoordleeden zyn.

Gelijc al de Tweeafsemige Tweedubbelde Letteren Grondletteren zyn: zdo zyn daerenteege al de Eenaefsemige beide de Eenvormige of lange, en Tweevormige ooc Cleeffletteren.

Deeze Cleeffletteren zyn tweederlei: 1 Voorletteren, 2 Naeletteren. (cleeven.)

De Tweedubbelde Voorletteren zyn, die voor aen den Grond der VVoordleeden

Htt

Het getal van deeze is taemelijc groot, onder welke in onse tael sonder menging gebruikelijc zijn de volgende, **wr/gr/gl/gv/bv/bl/dr/br/bl/s/sn/sm/sch/st/sp** **fr/fl/hr/hl/hn/tr/pr/pl**: Als te hooren is in **wyeten/greep/gloet/gno2/byp/blam/** **Men mach elc noemen met naemen, die gemengt zijn uit de naemen haerder**

Enkelder Letteren: als de **wr/** noemende **wo-er/** de **gr/gee-er/** **Of anders met haer eige saemengevoecht geluit, en ee achter aen: Als met wr/ te heeten wyre/ en gr/ gee/**

Eigenfch. *Al de tweedubbelde Voorletteren zijn, of Rijzende, of Eeveluide: en geen van alle daelende.* (Naeclieffelfs)

De Tweedubbelde Naeletteren zijn, die de heele stof zijn van de Tweeletterige

Van deeze zijn beide Eenvormige, en tweevormige in't gebruik: en onder de Tweevormige werden in onse Tael gevonden de volgende: **rg/lg/rz/lz/nz/dz/rb** **lb/rz, hz, bz, rd/ld/nd/md/gd/zd/bd/bd: rz/rz rl/rn/rm: rch/rs/rs/rh/rt/rp: lj/** **lw/lm: lch/lz/lf/lh/lt/lp: ngs ngk/ngt: ns/nt: ms/mt/mp: chs/chr/st/sp/sf/st/** **hs of z, ht/rs/ps/pt: Als in 309-de/**

Het is reeden dat elke Naeletter ooc een byzonderen naem hebbe: en dewijle haer eige geluit alleen daer toe niet bequaem is: zoo canmer e voor by voegen: en zoo zullen haer naem e ooc de zacc vervatten. Als by de **rg** voor aen stellende **e/** zal haer naem zijn **erg/** en zoo alle andere. Andersins canmenze elc noemen, met een naem die uit de twee naemen haerder Enkelder Letteren gemengt is: als de **rg/** diens enkelde Letteren **er** en **gee** genoemd zijnde, zalmen daer nae noemen **er-gee:** zoo de **ps, pee-es, de ls, el-es, &c.** (eeveluide.)

Eigenfch. 1 *Deeze Naeletteren en zijn geen van alle rijzende: maer of daelende, of*

2 *Al de Tweedubbelde Naeletteren, omgekeert zijnde, connen dan Voorletteren weezen: Gelyc aen d' ander zijde, al de dubbeldde Voorletteren, wanneerze omgekeert zijn, Naeletteren connen zijn.*

Als by Voorbeelt, **pr** een Voorletter zijnde, keertmen om, als men de **r** voor, en de **p** achter stelt aldus, **rp:** en in die gelegenheit staehde, ist een Naeletter, gelijc te hooren is in **praeten, harn.** De reeden hier van is, om dat door't ommekeeren, de rijzende dubbele Letteren daelende, ende de Daelende rijzende Worden, en de eeveluidende, eeveluidende blijven: Waer door het gebeurt, dat een Naeletter, die daelen was, en daeró alle e e Naeletter konst zijn, door ommekeerē rijzende geworden zijnde, dan een Voorletter can weezen, den aert van een Naeletter verloren hebbende. En zoo weeder het teegendeel met een voorletter, die rijzende was. Maer de Eeveluide, blijven altijd bequaem om Voor en Naeletterente connen weezen.

Hier staet aen te merken, dat wel alle Voorletteren omgekeert zijnde, zeer bequaemelijc Naeletterē connen weezē: maer sommige naeletteren, zoo bequaem geen Voorletteren: uit oorzaec dat achter den Gront, meerder en vaster aenclieping can weezen, als voor den gront: 1. door dien de helderheit van't geluit des Gronts, het Naeclieffel enichsins medegedeelt wort, en het Voorclieffel niet, om dat den gront noch eerst volgen moet: 2 Door dien dat het daelen en taffnappen der, Woordleeden, lichter valt als het rijzen en Toefnappen. Waer uit dan ooc onstaet deeze Eigenfchap ofte

Regel. Dezelve Letteren luiden sterker Naletteren of onder de Naletteren zijnder, dan voorstaende.

Letterorde vande Tweedubbelde Voor en Naletteren.

	r	l	gn	m	g	z	v	v	d	b	b	h	ch	s	f	k	t	p
r	rr																	
i	ri																	
w	wr	lw																
l	lc	ll																
ng			ngng															
n	nr			nn														
m	mr			mn														
g	gr	lg		gn	gg				gz	gd								
z	zr	rz		nz		zz			zdz	zb								
v	vr	rv		vd		vv			vd									
v	vr	rv		vd		vv			vd									
d	dr	rd		nd					dd	bd								
b	br	rb		mb					bd	bb								
h																		
ch																		
s	sr	rs		ns														
f	fr	rf		fn														
k	kr	rk		kn														
t	tr	rt		tn														
p	pr	rp		pn														

Tot verstant vande voorgaende Letterorde is aen te merken, 1 Dat de Letteren die booven de Orde staen, aenwijzen dat de heele Ry daer elc booven staet zulken letter tot haer binnenste of hoochste heeft : En dat die ter zijden staen, beduiden, het heele Gelit, daer elc neffens staet, zulken enkelden Letter tot haer buitenste of laechste te hebben.

2 Dat in elc Viercant twee plaetsen zijn, eé aende slinker zijde voor de Voorletter, een aende rechter zijde voor de Naeletter : en dat dienvolgende de Letteren, die aende Slinker zijde staen, Voorletteren zijn, maer aen de rechter zijde, Naeletteren.

3 Dat de Viercanten die een 0 vervatten, niet en kunnen vervult worden : om dat een Letter van een hooger trap niet en can staen buiten een die van een laeger trap is : Ende dat de geene daer dit teiken 0 in gestelt is, ooc niet en connen vervult worden : om dat een zwaere Letter met een lichte niet wel en kan ver eenigen, zonder d'een of d'ander te veranderen, ende malcander in zwaerte of lichticheit gelijk te worden : maer dat meest alle andere plaetsen, die noch leedich staen met Voor en Naeletteren konnent vervult worden. Doch deeze staen leedich, om dat de dubbelde Letteren, daer meede zy te vervullen zouden zijn, inde gemeene Taelen, of gans niet, of weinich, of bezwaerlijc gebruikt worden.

4 Dat de Spreecletteren, die met Italiaense of Cursive Merkleetteren beteeckent staen, in onse Nederduitse Tael zonder menging niet gebruikelijc en zijn : maer wel in andere, als de *pf/ lb/ mb/ &* by de Hoochduitse, gelijk blijft in *pfening/ halb/ lamb : & bb/ pn/ ps/ pt/ tm/ &* by de Grieken, als te verneemen is in *bdellium, putuma, Ptolemeu, psalms, smessis* : de *γ / λ* by de Engelschen, gelijcmen haer die hoort spreken in *grey, glas* : En zoo voort.

5 Datter nae't gemeene ichrijven noch verscheide in't gebruik zijn die hier niet en staen : als *gt/ gs/ dt/ ds/ bt/ &* : maer zulke met voordacht hier uit gelaten te zijn : uit oorzacc datter zoodaenige spreekletteren niet gevonden en worden, inde wóorden diemen zoo schrijft, als de Merkleetteren uitwijzen.

De Tweedubbelde Letteren } Grondletteren
als stof vande Derdendeelen der }
Woordleeden zijn. } Cleefletteren }
} Voorletteren }
} Naeletteren }

XX. Hoofstue,

Onderscheidingen der Driedubbelde Letteren in haer zelven.

De drie dubbelde Letteren zijn te onderscheiden 1 Alzooze in haer zelven aengemerkt worden. 2 Alzooze stof zijn der Gronden en Cleeffels der VVoordleeden. In haer zelven zullen wy die op twee vuyzen onderscheiden : vvaer van is de eerste, om cortheit, alleen in een Taefel zal voor ooggen stellen, als volcht.

Het Tweede Boek der Spreekwijze

aaa eee dee ice iij uww
 doo euu duu ueeu; fuwuw
 doodee dee duu duj duwuw
 Naesnappende samen desee zijn
 iij en wwu
 Tussen snappende en zijn { iij
 wwu

Eenvormige, en moogen
 Langste Letteren
 besten, zijnde

Eenaeformige: en zouden zijn als rrr, ll, nnn, mmm, &c. Doch
 en zijn niet onderscheidelyc in't gebruik.

De drie
 dubbelde
 letteren
 in haer
 zelven
 aenge-
 meerd,
 zijn ten
 eersten
 te onder-
 scheidan
 in

Tand-
 dende } ay ey ey " . . . 0 . . .
 } 'oy . . . euy . . . 0 . . .
 Na-
 lange } aww . . . ecw . . . 0 . . .
 } 'oww . . . zuww . . . 0 . . .
 Voor-
 snap-
 pendes } Tand-
 dende } aaj aej eej icj 0 . . .
 } 'ij . . . euj . . . 0 . . .
 Voor-
 lange } Tand-
 dende } ooj . . . 'oej . . . 0 . . .
 } 'aaw aew eew iew . . . 0 . . .
 Lip-
 dende }
 }
 Tandige } jaa jae jee jie o juw
 } jii jèu jcu jui o'juw
 Na-
 lange } joo . . . joe . . . o jou
 } waa wae wee wie wy 0
 } wii . . . weu . . .
 Voor-
 staage } Lippige } woo . . . woe . . . 0

Voorlange; en zouden zijn als ija, ije, & wwa,
 wwè, &. Doch en zijn niet onderscheidelyc
 in't gebruik.

Cort en
 Lange,
 zijnde
 altermaal
 tweevor-
 migh.

Tweae-
formige

Eenaeformige, r. Staage

Schil-
vor-
mige

Naelange als rww, rll, rnn, rmm &
 Voorlange als rrw, rrl, rnn, rrm &
 } jaj . . . jej . . . 0 . . .
 } j'ij . . . . . 0 . . .
 Tand. }
 } waw . . . wèw . . . 0 . . .
 Lip. } w'aw . . . wèuw . . . 0 . . .
 } . . . . . 0 . . .
 Tweaeformige, vree-
 zende alle tussen-
 snappende }

Twee-
vormi-
ge

Eenaeformige of Al-staage, als ttt in hy zwerft
 Voor snappende, daer van in't gebruik zijn
 eaj, eaw. Andere als ajw, ejw &
 en bezielt men niet

Corts

Tweaeformige,
 Triphongel }
 }
 Voorstaage } Tand-
 dende } als waj, wej, &
 } Lip-
 dende } als jaw, jèw, &
 Eenaeformige of heel staage, als rws, rtw, fls, rlt, rns,
 rnt &. tgr, sgr, &.

Men

Men zoude onder de Tweeaeformige Cort-en-Lange Letteren , noch eenige Soorten van Letteren connen stellen die Diepeinden aenvangen; daer dan onder zoude coomen *taa*/en meer andere.

Voordeer alzoo meest al de Driedubbelde Eenvormige, en Tweevormige letteren, van de Tweedubbelde van malcanderen, en ooc wel vande Enkelde, niet en worden behoortlic onderscheiden : zoo zal dienstich zijn , om klaer te zien, datse verschillen, en watse verschillen, die met malcanderen te vergelijken : en tot dien einde in een bequaeme orde by een te stellen, met by gevoegde Voorbeelden, zoeder zijn. Twelc dan niet alleen een groot licht zal geeven aen deeze noodige zaken : maer ooc mijn gevoelen van die vaster bevestigen. En zal derhalven tot een staeltje van zulx, al de Enkelde vrye Snapklinkers, Tweedubbelde en Driedubbelde Voorsnapklinkers , of de plaetsen daer van , in een zoodaenige Letterorde voorstellen.

Een- vormige	Platse	a	een gas	ē sterre	e meet	.	i wis, lis	u ic dus
		aa	by gast	ae ic blaas	ee meet	ie zist	ij wiss, poly	uw hy duss
		aaa	ic gaas	ae las	eee mes	iee ic zis	ijj ic wy ly	uww ic duss
	Hob- achtige	i	los	ē u vorc	ē u	.	.	ē u m'us
		ia	bloot	ē u	eu rous	ue uer	ui kruis	ē uw zēen'uw
		ii	bloo	ē uu	euu rous	uee	uij ic kroy	ē uww m'us
	Holle	o	bot	.	.	.	.	ō u
		oo	bootschap	oē boes	oē roet	.	.	ō w by dous
		ooo	boe (boede)	oēē zoeke	oee roe	.	.	ō ww ic dous
	Twee- vormige	Platse	ai	brakst	ē j	ē j by leis	.	.
aij			kay	ē ij	ē ij ic ley	.	o	.
aij			ic maai	ae j ic spaaj	ē j kleike	ē j biiken	.	.
Hob- achtige		ij	amke	.	ē ui stenis	.	.	.
		ijj	.	.	ē nij leui	.	o	.
		ijj	booi	.	ē ui menai	.	.	.
Holle		o j	.	.	.	.	o	.
		oij	.	.	.	.	o	.
		ooj	booi (boede)	.	oē jg boeis	.	.	.
Lip- eindige		Platse	aw	by faans	ē w	cw	.	.
	aww		ic faan	ē ww	cww	.	.	o
	aaw		blaaw	acw blaaw	ecw leaw	icw niaw	.	.
	Hob- achtige	iw	bot rous	.	ē uw, onch	.	.	.
		iww	rou	.	ē uww, gc-	.	.	o
		iiw	ants	.	(beuw	.	.	.
	Holle	.	.	.	.	.	.	.
		.	.	.	.	.	.	.
		.	.	.	.	.	.	o

ea kleat of kleet, heat of heet, nean; zeit men te Schiedam van neen. *graas.*

eaā zea of zee, by de Engelse *sea.*

eea

eaj kleajken zeggen sommige voor kleetken of kleetje.

eaaw Leaw, eaw, ic schrea w, leaw, zeit men voor Leew, eew, ic schreew.

Ten anderen *zijn de Driedubbele Letteren in haerzelven te onderscheiden in 1 Eeveluide, 2 Climmente.*

De Driedubbele Eeveluide Letteren *zijn die uit drie enkelde Letteren van eenen trap bestaen.*

Als *tst/ sps/ spr/ chst/ tsch/* in hy *quetst/ tstaet/ des Gesps/ spsalms/ hy gespt/ flectst/ tschijnt.*

De Driedubbele Climletteren *zijn, die uit drie Enkelde Letteren welke niet al van eenen trap onzijn, bestaen.*

En *zijn drierlei: 1 Rijzende, 2 Daelende, 3 Bei doende, naemelyc Op-en-afclimmende, of Middeltoppige.*

De Driedubbele Rijfletteren *zijn, die de letter of letteren vande hooger trap lest staen.*

Als *st/ spl/ schr/* in *strijt/ splijt/ schrijft.*

De Driedubbele Baletteren *zijn, die der Drielingen, daer uit se bestaen, de laechste lest staen. Of dieze hoe laeger, hoe achterwaerder hebben.*

Als *tst/ rts/ lps/ rit/ aaj/ eew/ eee/* in *Worst/ des Hertgs/ wulps/ werlt/ ic zaaj/ Leew/ Weee.*

De Driedubbele Middeltopletteren *zijn, diens Enkelde Letter vanden Oppertrap in 't midden komt, de twee andere, vande Ondertrappen zijnde, aen beide de zijden.*

Als *je/ jw/ woc/*.

De Driedubbele letteren worden aengemerkt	In haerzelven, en worden dan onderscheiden ten	I in	Langste Letteren	Schilvormige	Eeveluide	Climmente	Rijzende	Daelende	Middeltoppige
			Als Stof vande Derdendeelen der VVoordleeden						

XXI. Hoofstuc.

Onderscheiding der Driedubbele Letteren als stof vande Derdendeelen der VVoordleeden.

De Driedubbele Letteren, als stof vande Derdendeelen der VVoordleeden, of van hier Gronden en Cleeffels, *zijn te onderscheiden in 1 Grondletteren, 2 Cleeffletteren.*

De Driedubbele Grondletteren *zijn, die stof zijn vande drieletterige Gronden der VVoordleeden.*

Zulke zijn de Driedubbele twee aefsemletteren, daer vander vier Geslachten te vooren aengeweezen, en naerder onderscheiden zijn: Als 1 De Langste twee aefsem-

aefemletteren, 2 De Cort-en-Lange tweeaefemletteren, 3 De Tweevormige drie-corte tweeaefemletteren, 4 De Drievormige corte tweeaefemletteren of Vryte Drieklinkers. Waer van de twee middelste onder een geslacht connen vervat worden, en Driedubbelde by-twee-boymklinkers genoemt. Tot een by-zonderen naem van elc deezcr Grondlettere, kan haer eigen geluit strecken, noemende de *ew/ ew/ &*. Anders mach men die ooc noemen, met naemen die uit de naemen haerder Enkelde letteren gemengt zijn: als de *ew* heetende *ee-ee-uw*.

Eigenschap. *Deeze zijn als oeml klimmende of oneeveeluide.*

De Driedubbelde Cleefletteren zijn, die de stof zijn vande Drieletterige Cleeffels der Enkelde VVoordleeden.

Zoodaenige zijn de Driedubbelde Eenaefemletteren.

Deeze zijn 1 Voorletteren of Voorcleevers, 2 Naeletteren of Naeleevers.

De Driedubbelde Voorletteren zijn, die de stof zijn vande drieletterige Voorcleeffels der VVoordleeden.

Van deeze slach vind icker alleen vier, die zonder menging in onze Neederlantische tael gebruekt worden: naem: *schr/ str/ spr/ spi/* als in *schyft/ starr/ spracc/ spleet*. Maer by de Hoofdultse noch daerenbooven deeze zes, *schl/ schu/ schm/ pfc/ pfl/ pfn/* als in *schlaff/ schneff/ schmehr/ pfteme/ pflegen/ pfnüffel*. Doch door menging zijnder noch veel andere in't gebruec: als 's *st* in 's *byjers/ 's fl* in 's *bleis/ 's hr* in 's *krüchs/ &*, 's *st* in 's *byp* voor 't *by/ 'hfl* in 's *blei/ &*, en 't *chl/ in't glas/ 'tchr* in't *gras/ 'ttr* in't *krüger/ 't hl* in't *blaegen/ 't hn* in't *lnaegen/ &*. Merck dat in al die hier aangewezen zijn, de twee eerste enkelde Letteren van eenen trap zijn, naemelyc van den Laechsten.

Op gelijke wijze als de tweedubbelde Voorletteren, cannen deeze ooc elc noemen: als de *schr/ 1 Es-ech-er/ 2 schree*.

Eigenschap. *Geen van alle konnen Daelende zijn.*

*De Driedubbelde Naeletteren zijn, die de heele stof zijn van de drieletterige Nae-
cleeffels.*

Die van deeze by ons gebruekelyc zijn, eindigen altemael oorspronkelyc in *s* of *t*: en konnen van de tweedubbelde Naeletteren gemaeckt worden, met by de zelve een van die twee Letteren te voegen. Zijn derhalven ontrent noch eens zoo veel in't getal als de Tweedubbelde: Naedien van elke Tweedubbelde, die niet in *s* of *t* en eindicht, twee-driedubbelde connen gemaeckt worden: Als van *rp* maectmen *rps* en *rpt/ van lp/ lps* en *lpt/ &*. 'Twelc alles in een Woort dikwils, doch in verscheide geleegeheit, plaets heeft: Als in *scherp/ iet scheps/ hy scherpt: ic stot/ des stots/ hy stolpt*.

Ik hebbe gezeit, dat de Gebruekelyc by ons, alle oorspronkelyc in *s* of *t* eindigen: om te toonen datse door verandering somtijts zoo niet eindigen, maer in *z* of *d*: Als *luz* in *Deluzter/* verandert uit het oorspronkelyc driedubbelde *lfs* in *Delfs: en zo in gherzd- byoot/* verandert uit *st* in *geberst*.

Deeze connen elc in't byzonder, op gelijke twee wijzen als vande Tweedubbelde Naeletteren gezeit is, genoemt werden: By Voorbeelt; *rps* machmen noemen *1 Crps/ 2 Cr-pee-rs*: Zoo de *lps/ 1 Clpt/ 2 Cl-pee-tes*.

Eigensch. De Driedubbelde Naeletteren en xyn geen van alle rijzende.

Merck dat 'tgeene vande Omkeering der Tweedubbelde Voor en Naeletteren is gezeit: is van deeze Driedubbelde boec te verstaen.

De Driedubbelde Letteren, als } Grondletteren
Stof van der VVoordleeden Der- } Cleefletteren } Voorletteren
dendeelen aangemerkt, xyn } Naeletteren

XXII. Hoofstuc,

Vande Vierdubbelde Letteren.

Derendaelse Vierdubbelde Letteren xyn, die de heele stof connen vveezen van vierletterige Derdendeelen der vvoordleeden.

Deeze connen ooc onderscheiden vvoorden 1. In haer zelven aangemerkt, 2 Als stof vande Derdendeelen der vvoordleeden.

Het eerste gaen vry voor by.

Het tweede geschiet aldus: Dase xyn 1 Grondletteren, 2 Cleefletteren.

De Vierdubbelde Grondletteren xyn, die Stof xyn vande Vierletterige Gronden der VVoordleeden.

Als *istow/wort/waer/jaaa/joon/waer/te*. Mé mach yder vā deeze in't byzonder noemen, 1 met haer eige Geluit, 2 met naemé die gemengt xyn uit de Naemen haerder Enkelde Letteren: Als de *waer* noemende 1 *wéerw/* 2 *uw-ee-ee-uw*.

De Vierdubbelde Cleefletteren xyn, die de Stof xyn van de Vierletterige Cleeffels der VVoordleeden.

Xyn 1 Voorletteren, 2 Naeletteren.

De Vierdubbelde Voorletteren xyn, die stof xyn vande vierletterige Voorcleeffels der VVoordleeden.

Van deeze en vind icker geen andere in't gebrueic, dan die door menging zulx xyn: Als *'s scht/ 's str/ 's spr/ 's spl* in *'s schyfts/ 's strjts/ 's spirts*: *'h scht/ 'h str/ 'h spr/ 'h spl/ in 'h schyft/ 'h strj/ 'h spreer*: *'t scht/ 't str/ 't spr/ 't spl/ in 't schyftel/ 't strjft/ 't speert*: zijnde gemengt uit *des/ te/ het*.

Men mach elc, gelijc de Tweedubbelde en Driedubbelde Voorletteren, op twee wijzen noemen: Als de *'tstr/ 1 'tstree/ 2. Tee-es-tee-er*.

Eigensch. 1 Deeze xyn geen van alle daelende.

2 Zy connen door omkeering Naeletteren vvoorden.

Als de *'t spr* omgekeert zijnde, is *tspt*: dewelke een Naeletter is, gelijc men verneemen can in *tsjertst*. Doch zulke omgekeerde en xyn niet alle in't gebrueic.

Vierdubbelde Naeletteren xyn, die de heele stof xyn vande Vierletterige Naeclieffels der VVoordleeden.

Die

Die van deeze by ons gebruikelijk zijn, eindigen altemael oorspronkelijke in **ts**: uitgenoomen twee, die in **ts** eindigen, naemelijk de **rlts** behoort in **wrlts/** en **elst** in **des Elts/helst**. Maer door verandering eindigenze in zulke zwacze: als **rst** oorspronkelijk in **herst**/ wort door verandering **rvzd** in **hervzd-draen**.

Zulke conné van al de tweedubbelde Naeletteré gemacét worden, met achter by dezelve de **st** te voegen: Als van **rp** can gemacét worden **rpst**/ van **lpst**/ **st** gelijk men can hooren in deeze woorden **scherp/ scherpst/ woulp/ woulpst/ ic help/ duw helpst**. Zijn derhalven zeer eeveveel in't getal, als de twee dubbelde Naeletteren.

Op gelijke twee wijzen als de andere Naeletteren canmen yder van deeze in't byzonder noemen: als de **lpst/ i Elpt/ 2 El-pee-es-tee**.

Eigenfch. 1 *Geen van deeze zijn ryzende.*

2 *Als deeze omgekeert zijn, connenze Voorletteren vveezen.*

XXIII. Hoofstuc,

Onderscheiding der Dubbelde Letteren op een andere wijs.

Inde voorgaende verhandeling der dubbelde Letteren, zijn de hooge Geslachten gestelt nae het getal der Enkelde Letteren daer uitsé bestaen: en daerom heeft ooc het inzicht op het getal in al de verhandelde laege Afcomsten plaats. Maer want veel gebeurt, dat het byzonder getal der Enkelde Letteren daer de Dubbelde uit bestaen, zoo naew in geen acht genoomen en wort: en in meest al vry staet, het getal te vermeerderen of verminderen, zonder de beteikening der Taelwoorden daer door te veranderen: als te gebruiken **ijj** of **jjj/ aa** of **aaa/ ee** of **eee/ oo** of **ooo/ &**. Zoo meede **aj** of **ajj/ ej** of **eij/ aw** of **aww/ euj** of **eujj/ aaj** of **aaaj/ aaw** of **aaaw/ wj** of **wjj/ &**. Zoo isst noodich de voorschreeve Dubbelde Letteren ooc alzo te onderscheiden, dat de geone die't vry staet met meer of min getal van Letteren uit te spreken, onder een laech Geslacht vervat worden. Zulx datmen het onderscheit van't getal genoomen, of can voorby gaen, of ooc in acht neemen: neemende de onderscheiding der Hooger Geslachten van Eigenschappen, die zoodaenige weezentlijke en soortmaekende onderscheiden toebrengen, welke altijt onderscheidelijc gae geslaegen worden, en niet vry en staen te veranderen nae wil. Dit geschiet op de volgende wijs, die van my om cortheit en claarheit vertoont wor in een Tael: daer in ooc de gebruikelijke naemen *Diphthongus, Triphthongus, Diphthongus propria*, en *impropria*, & van groote verwertheit ontlact en tot beter beteikenis gebracht worden. Doch merct, dat onder de Geslachten deezer taefel de Dubbelde vry-tweevormklinkers, die elders als aende Lip of Tanden eindigen, als **ea/ eaa/** wel vervat zijn, maer niet byzonderlijc aengeweezen.

Het tweede Boec der Spreeckonst

				Voor- saeg	{	ji jij jijj . jui juij . juoj juojj wu wuw wuwu 'wu 'wuw 'wuwu . wou wouu	
De dubbel- de Let- teren die hee- le sif connen zjn vā de Der- dendee- len der woorde- leeden, zjn	Vry- clin- kēde (vo- ca- les)	Eenvormige, of lange (Lōge)	Voor- snap- pende	Platte	{	āa āe ēe ie ij ūw āā āē ēē iē ij ūw ōs ēu ēu ēē ūj ūw	
					Hollaeh	{	ōs ēu ēu ēē ūj ūw
						Holle	{
			Voor- corste (Pro- priē)	Platte	Tandei- dende	{	aj ej ej . o uj ajj eij eij . o ujj
					Lipein- dende	{	aw ew ew . iw o aww eww eww . iww o
				Hollaeh- tīge	Tandei- dende	{	ij . ēuj . . . ijj . . ēujj . . .
					Lipein- dende	{	iw . ēuw . . . iww . ēuww . . .
			Holle	Tandei- dende	{	. . . . . o . . . . o . . .	
				Lipein- dende	{	. . . . o . . . . o . . .	
			Twee- vor- mige (Diph- tongi)	Voor- lange (Im- pro- priē)	Platte	Tand.	{
Lip.	{	ajj . . . . o . . . w . . . . o . . .					
Hollaeh- tīge	Tand.	{			ooj . . . . o		
	Lip.	{			. .		
Voor- saeg	Holle	Naecorte : als, ja, jja, ; wa, wwa.					
		Naelange , als, jaa, jaaa ; waa, waaa.					
Schil- vor- mige	Drie- vor- mige (Triph- thongi)	Voorfnappende, daer van in's gebrnic zjn caj, caw,					
		Voorfaege : als waj, wāij, wwaj, jaw, jaww, jjaww.					
Nietvryklīnkende zjn al smael staeg, en dat of	Schil- vor- mige	Eenvormige, of Lange, als rr, rrr, ll, llj, &					
		Twee- vor- mige : als rs, rrs, rfs ; tr.					
		Drie- vor- mige : als rft ; str.					
		Vier- vor- mige : als rpt ; t'fpr.					
Bei ; Als rj, rrj, rij, lj, rw, rlw, in berj, verw, &							

Dit II. boec handelt vande Letteren op de volgende wijze De Letteren zijn	Enkele welke	Deeling	in haer zelven en	onderscheiding	hooge Geslachten alleen, en dat nae de aert dieze becomē	door de Vormen en dat of door haer	1 Scheideurs gestalte	1						
							2 Scheideurs plaess	2						
							3 Stengmaeten	3						
							4 Boodsms gestalte	4						
							5. door de Aefeming	5						
							6. nae de Deelen	6						
							7	7						
							8	8						
							9	9						
							10	10						
Dubbele, en bysonderlijk die de hiele stof connen zijn van de Derdendeel der woordleeden. Deser	I. Verhandeling, en onderscheiding in	als stof van andere spraec, en bysonder vande enkelde VVoordleeden: ende dat of van de	Hooge Geslachten en laege Aefcomsten, naemelijc in	Oopenbarige	Vrijc	Verhinderde	Kaellitteren	Binne-Verheemelsles.	Tandelletteren	Lipletteren	Neufletteren	Smoorletteren	de Hoochts het Gesal de Orde de Vereening	11
														12
														13
														14
														15
														16
														17
														18
														19
														20
21														
II. Verhandeling	Tweedubbele, die aangemerct worden	Driedubbele, die aangemerct worden	Vierdubbele die aangemerct connen vuerden	in haer zelven als stof vande Derdendeelen zijnde dan	Grondletteren	Clefletteren	Voorletteren Naefletteren	22						
								23						

HET DERDE BOEC DER SPREECKONST, Vande WOORDLEEDEN.

I. Hoofstuc,

Deeling der VVoordleeden in Helften.

De tweede foorte van uitspraec hebben wy gezeit te weezen de Woordleeden. Een Woordlit is een Uitspraec, vvelke een vryje Snapkanc begriypt.

Dewijle geen ding my meer mishaecht, als datmen in onze rijke Duitse Tael, arme Onduitse Woorden gebruyct: heb ic met veel moeite getracht om het Grickse Woor *syllaba* (twelc een begriip is te zeggē) met een bequame Duitse naem,

naem, die de zaec beter treft als de Griekse doet, te vértaelen. Ende heeft eindelijk onder alle andere die ic bedacht, my best aen gestaen, den naem **Woordlit**: als die zéer gevoehelije, deeze heuvelachtige deelen der Woorden, nae de gelijkens van der Menschen Leeden, betekenende is: en ooc met enen vertoont, dat gelijc inde Reedenen aen te merken zijn Leeden ende Sneen: diergelijke inde Woorden meede plaets te hebben. Dat ic nu deeze **Spilben** niet slechtelijc Leeden, maer met een Byvoehsel, Woordleeden noem: geschiet om die te onderscheiden van een andere Soorte van uitspraec, die nae de Leeden, genoemt wort **Reedenlit**: als ooc van alle andere dingen, welcke de naem van Lit voeren. Doch hier en daer, als met naemen in't saemen voegen of mengen, gebruc ic om kortheits wille de naem Lit wel alleen: wanneer naemelijc de omstandichheeden de twijfelachtichheit weeren.

Voorder dient geweteen, dat hier ooc tot een Geslacht der Woordleeden zoude moogen gestelt worden de **Snappstemmen**. Waer meede ic verstaec de Stemmen, die met een hort des Aefers voortgebracht worden, ofte die een Opperstemtrap begripen. daer onder alle die geluiden ooc hooren, welke een Snapper letter vervatten, die niet vryklinkende en is: als de Snap-**er** en Staeg**e** **Lee**/saemen gevoecht aldus **st**/gelijc die gesproken wort wannermen de Omstanders tot stilte verwecken wil: de Snappende **m** met een of twee Staeg saemen uitgesproken, als in't uitspreken vanden volgenden reegel, bestaende in zes voeten, best kan bemerct worden.

ic sprac den Stommen den: zijn antwoort was mmm mmm.

In welken reegel, de **mm** en **mmm**, sic als een Woordlit strecken; doch zijn, door de booven gestelde bepaeling, buiten 't getal der Woordleeden geslooten: en eevewel wat anders als Letteren zijnde, stel ic haer tot een Geslacht de **Snappstemmen**/ ende tot een neevegaende Soorte des Woordleeden.

De VVoordleeden zijn tweederlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

De Enkelde Woordleeden zijn, die maer eene vryje Snappclanc on begripen. Of die maer een Gront en hebben.

Van dooze zal ic verhandelen 1 Haer Deelen, 2 Haer Soorten.

Opt twee vuyzen die een de Enkelde VVoordleeden gedeelt se worden: 1 In Helften, 2 In Derdendeelen.

Onder andere zijn de VVoordleeden woodich in deeze twee helften gedeelt se worden: se vveeten, in een Voor-onderhelft, en Nae-opperhelft.

De Voor-onderhelft is een slechte Helft des VVoordlits, bestaende uit de Onderletteren die voor de Opperletter uitgesproken worden.

Als de **str** in **stryt**/ de **bl** in **blip**/ de **dw** in **dwang**/ de **tj** in **tjen**/ de **p** in **put**/ de **d** in **de**/ ende de **w** in **weew**. Men zoude deeze Helft ooc Voorluitfel of Voor-onderluitfel moogen heeten.

Eigenich. Een VVoordlit kan zonder deeze helft bestaen.

Nae't Getal haerder stof, naemelijc der Letteren, zijn de Voor-onderhelften se onderscheiden in 1 Eenletterige, 2 Vveelletterige. Als uit de voorgaende Voorbeelden blijkt.

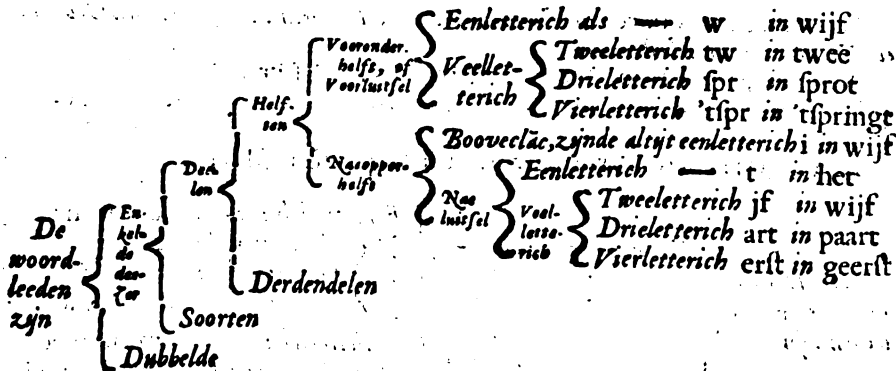
De

De **Nacopperhelft** is een voornaemste Helft der **V**oordleeden, bestaende uit de **Opperletter** en **Onderletteren** die achter de **Opperletteren** uitgesproken worden.

Als de **ij** in **stijp**/ de **y** in **blij**/ de **ang** in **dwang**/ de **en** in **tjen**/ de **ut** in **put**/ de **z** in **de**/ en de **ew** in **weru**.

Eigenschap. Een **V**oordlis en kan zonder deeze helft niet bestaan.

De **Nacopperhelft** can weder in twee deelen gedeelt worden: 1 Een **Boo**veclanc, 2 Een **Nac**onderluitfel of **Nac**luitfel. Waer van gint de **Opperletter** alleé, dit de **Onderletteren**, die achter de **Opperletter** uitgesproken worden, vervattet.

II. Hoofstuc,

Deeling der **V**oordleeden in Derdendeelen.

In Derdendeelen comen de **V**oordleeden bequaemelyc gedeels voordien op zulken wyse, datmen een **Voornaemste**, en twee **Slechte Deelen** stelde.

Het **Voornaemste Derdendeel** der **V**oordleeden, welc ic haeren **Gront** noeme, is, dat bestaet uit der **V**oordleeden **Opperletter**, en bygevoegde **vryclinkende Letteren**.

Als **a** in **dat**; **ee** in **been**; **wa** in **quaest**/ **wa** in **dwang**; **ee** in **leem**; en **waaj** in **zwaajt**. Let wel dat ic inde bepaeling zech, niet, al de **lyjje blinkers**/ maer de **Boo**veclanc **lyphilinkers**. Want daer door sluit ic buiten den **Gront**, de **V**ryclinkende **Onderletteren**, die buiten een **Niet-vryclinkende Letter** staen: Als, de **w** in **wyert**/ **weru**/ dewelke buiten de **r** staet, en alzoo van den **Gront** gescheiden is.

Eigensch. Een **V**oordlis can zonder dit deel niet bestaan.

De **Woordlitgronden** zijn nae haer stof, **Eerst** Eenletterich, **Ten** tweeden/ **V**cellerterich: die weder zijn 1 **Twee**letterich, 2 **Drie**letterich, 3 **Vier**letterich: Als inde voorgaende **V**oorbeelden te zien is.

P

De

Het derde Boec der Spreckonst

De Slechte Derdendeelen der *V*oordleeden, die ic *W*oordlitleefffels noem, zyn, die uit de *B*yengevoegde *L*etteren buuten den *G*ront, bestaen.

Eigenschap. Een *V*oordlis kan zonder deeze bestaen.

Zy zyn te onderscheiden 1 *N*ae haer stof, 2 *N*ae haer plaets inde *V*oordleeden.
*N*ae haer stof zynze, 1, *E*enletterich, als *t* in *t*am en *m*et; 2 *V*eelletterich. Die
 vveeder zyn 1 *T*weelletterich, als *st* en *rt* in staert; 2 *D*rieletterich, als *sch* en *fts* in
 schrifts; 3 *V*ierletterich, als *'t*pl in *'t*splijt, en *rnst* in *ernst*.

*N*ae haer plaets inde *V*oordleeden zynze 1 *V*oorcleefffels, 2 *N*aecleefffels.

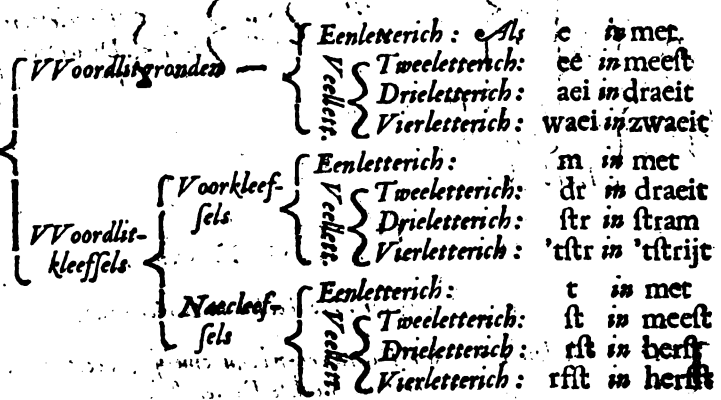
*W*oordleedige *V*oorcleefffels zyn, die uit de *L*etteren vvelke voor den *G*ront in
 een *V*oordlis coomen bestaen.

Als *t* in *t*ap; *st* in *st*am; *wt* in *wt*ar; *str* in *str*am; *'t*sche in *'t*schift.

*N*aewoord-litcleefffels zyn, die uit de *L*etteren in een *V*oordlis achter den *G*ront
 koomende, bestaen.

Als *t* in *bet*; *lk* in *talk*; *rw* in *teerw*; *rst* in *berst*; *ryt* in *schryt*.

De Derden-
deele der woord-
leeden zyn

III. Hoofstuc,

*O*nderscheidingen der *V*oordleeden nae haer stof, en nae haer *D*eelen.

Der *E*nkelder *W*oordleeden *D*eelen verhandelt zijnde, volgen nuu haer *S*oor-
 ten, of *O*nderscheidingen.

De *E*nkelde *V*oordleeden zyn te onderscheiden in tweederlei aenzien: 1 *I*n haer-
 zelven aengemerst, 2 *A*ls stof van andere.

*I*n haerzelven zynze te onderscheiden 1 *N*ae haer stof, 2 *N*ae haer *D*eelen, 3 *N*ae
 haer *E*igenschappen.

*N*ae haer *S*tof, vvelke de *L*etteren zyn, connenze vvelcsins onderscheiden vuorden-
 maer

maer zullen alleen aenroeren, dasf nae' s ges al der Letteren daer misf befaen, zyn 1 Eenletterige, 2 Veellletterige.

Eenletterige Woordleeden zyn, die alleen mis eene Letten, naemelyc een Vryfnap-
klinkende, befaen.

Als het eerste Woordlit van edoch/ egeen.

Veellletterige Woordleeden zyn, die mis een vryje Snapklinker, en een of meer and-
ere Letteren befaen.

En ojn Tweeletterige, Drieletterige, & tot zeeve of achtletterige toe. Want
de Zeeveletterige de meest-letterige zyn van die zonder menging gewoonelyc
gebruict worden: en door menging gebruiktmen ooc Achtletterige. Voor-
beelden van deeze alle zyn de/ den/ best/ beest/ bziest/ sterct/ 't schryft van het
schryft gemengt.

Oover geslagen de Onderscheiding der VVoordeelen nae haer helsen, zynze ten aen-
zien van haer Derdendeelen 1 Bloote of Eendeelige, 2 Bekleede of Veeldeelige.

De Bloote Woordleeden zyn, die alleen mis een Gront befaen.

Deeze en verschillen vande Eenlingse en Dubbelde Grondletteren, als ooc
vande gronden der Woordleeden niet anders dan inde Wijs van aenmerken. En
dewijle die dars als Grondletteren voor beschreeven, en naeder onderscheiden
zyn, en hoeft dit hier in aenzien als Woordleeden niet weder gedaente worden.

De Bekleede Woordleeden zyn, die mis een gront, en een of twee Cleeffels befaen.

Zy zyn 1 Half-bekleede, 2 Heel-bekleede.

De Half-bekleede Woordleeden zyn, die mis een Gront en een Cleeffel befaen.

En zyn 1 Voor-bekleede, 2 Naebekleede.

De Voor-bekleede Enkelde VVoordeelen zyn, die mis een Gront en Voorcleeffel
alleen befaen. Als re, bis, zoe, vrou.

De Naebekleede VVoordeelen zyn, die alleen mis een Gront en Naecleeffel befaen.
Als el, int, cis, tent.

De Heel-bekleede Enkelde VVoordeelen zyn, die mis een Gront en twee Cleeffels
befaen; naemelyc een Voorcleeffel, en een Naecleeffel.

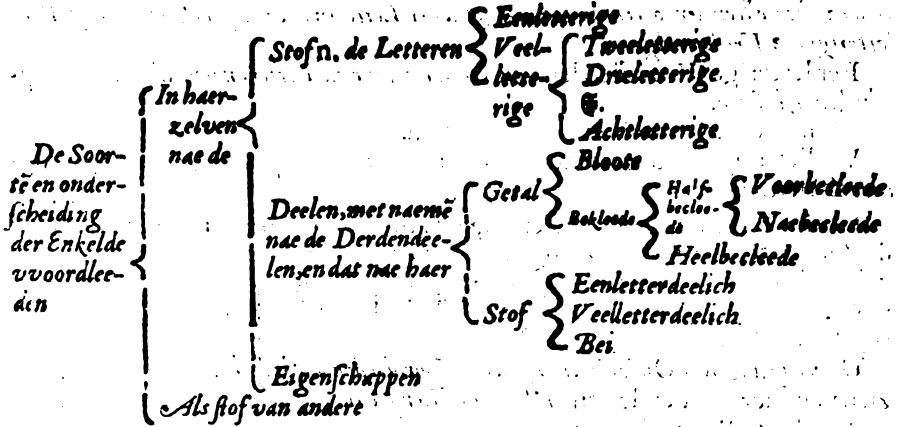
Als bet/ met hien; mats/ mats/ bracht/ hietu/ baet/ waert/ veynt.

De Voorgaende Onderscheiding der VVoordeelen, is nae hets Gesal der Derdendeelen
daerze mis befaen: maer nae dier stof comen dezelve ooc verspreit vworden in

1 Eenletterdeelige VVoordeelen, die mis een eenletterige Derdendeel of Derdend-
deelen befaen: Als e; de; en : den.

2 Veellletterdeelige, die mis een of meer Veellletterige Derdendeelen befaen: Als
eew, eij, eu : drae, strij : aert : staert.

3 Een en Veellletterige, die mis een Eenletterich, en mis een Veellletterich Derdend-
deel of Derdendaelen befaen: Als ble, beij : erf, ijl : klim, banc, zaet : brult,
cloof, vaert.

IV. Hoofstuc,

Der Voorleeden Lengte en Climming, en haer Onderfcheiding nae de zelve.

Volcht nuu de Onderfcheiding der Woordleeden nae haer Eigenfchappen die zy hebben in haer zelven aengemerct zijnde.

Deeze Eigenfchappen zijn voornamelyc drie: 1 De Lengte, 2 Climming of Hoochte, 3 De Verandering.

De Lengte der Voorleeden is gemeenlyc ween of min, nae de veelheit der Letteren daerze uit beftaen: hoewel de eene of lange Vereeniging der Letteren oec ses daer toe doet.

De Lengte vuort inde Voorleeden op twee wyzen aengemerct: 1 Nae de heele Voorleeden, 2 Nae de Deelen der zelve:

Nae de heele Woordleeden zoudemen de Voorleeden moogen noemen.

- 1 Cort, die uit een of twee Spreckletteren beftaen.
- 2 Middelmactig lang, of twyfelachtich, die uit drie Spreckletteren beftaen.
- 3 Lang, die uit vier of meer Spreckletteren beftaen.

Anders zoudemen kunnen zeeve maeten of tijden van lengte Stellen, ende nae dezelve zeeve Soorten van Woordleeden: Als

- 1 Aldercortfte Woordleeden, zijnde de Eenletterige:
- 2 Naeftcortfte, zijnde de Tweeletterige:
- 3 Ondermiddelmactich lange, zijnde de Drieletterige:
- 4 Middelmactige, zijnde de Vierletterige:
- 5 Boovemiddelmactich lange, zijnde de Vijfletterige:
- 6 Naeftlangfte, zijnde de Zesletterige:
- 7 Langfte, zijnde de Zevenletterige en Achtletterige.

Nae de Deelen der Voorleeden canmen de lengte reekenen en aanmerken; 1 Nae de Derdendeelen, 2 Nae de Helften.

Ten

Ten aanzien vande Dertendeelen, commence, nae dat elc van die uit meer of min Letteren bestaet, lang of cort gezeit worden. By Voorbeelt, een VVoordeelt diens gront uit twee of drie Letteren bestaet, mach lang nae den Gront gezeit worden: Maer uit een bestaende, Cort nae den Gront. En zoo ook vande Cleeffels.

Ten aanzien der Helften, commence ooc, nae dat elc van die uit meer of min Letteren bestaet, lang of cort geacht worden. Maer vuans de Naeopperhelft de luyfte is, ooc leest uorgesprooken en gehoort vuort: Zoo vuort voornamelyc op de Lankheit van die acht genoomen: ende ic beide VVoordeelen nae de zelve lang of cort genoemt. VVaerom ic hier van vuas bevreden spreken zal.

Hoe wel de Lankheit der VVoordeelen veel maecten heeft: zoo vuorter nochtans maer twee onderscheidelyc aengemerct; daer al de andere onder begreepen zijn: vuuer van de eene vuort genoemt Cort, de andere Lang. (2 Lange.

Nae deeze twee tyden of maecten, vuorden de VVoordeelen onderscheiden in 1 Corte, Een Cort Woordlit u, diens naeopperhelft uit geen 2. Spreecletteren ten volle bestaet.

In deeze corte beschrijving zijn begreepen al de Reegels, die de Grammatici zonder kennis der oorzaeken stellen, om de Corte Woordleeden te kennen: Als, dat een Vocael boog een Vocael, een Cort Woordlit maect by de Latijnen: Dat een Corte Vocael, gebolcht van een Muis en Liquide in een zelfde Woordlit, in Rym wel twijfelachtich, maer anders meesten tijt cort is. Want in deeze gelycgentheeden, bestaet de Naeopperhelft in geen twee Letteren ten volle.

Een Lang Woordlit u, diens Naeopperhelft uit twee of meer Letteren bestaet.

Merct dat ic hier, gelijs doorgaens, Spreecletteren verstaet, en niet merckletteren. Want nae de merckletteren zoude deeze Beschrijvingen vals weezen: dewijle nae't gemeene gebruike, veel Dubbelde Spreeckletteren met een Enkelde merckletter beteikent worden.

Voorbeelden heeftmen in meten, zinnen, sprecken, daer de eerste Woordleeden lang zijn: om dat haer Naeopperhelft uit twee Letteren bestaet, hoewel het eerste wel met eene merckletter beteikent wort, schrijvende meten. Op deeze wijs maect het gene de Grammatici noemen Poesie, de woordleeden lang: Als *in* in *impator*, *as* in *avis*, *mas* in *capitulum*, *is* in *virtutum*. Zoo maect ooc een Dipsong en lange Vocael (te weeten een Voornappening) een Woordlit lang: Als *Caes* in *Casus*, *ij* in *hijlen*. De breeder verhandeling en bewijzing van't roorgaende, stellen wy uit.

De Climming of Hoochte der vuoordeelen u de Sreecting door de Lettertrappen. Is merderlei: 1. Toppicheit, 2. Rijzing of Opklimmiting, 3. Daeling of Afclimmiting, 4. Tuffertoppicheit of Op-en-afclimmiting.

Hier nae zijn de VVoordeelen ooc merderlei

1. Toppige. Zulke zijn al de Eenletterige VVoordeelen: Als *e* in *edoch*.
 2. Rijzende. Zulke zijn al de VVoordeelen, die een Voortmiffelen geen Naeluyfelen hebben, daer ooc onder begreepen zijn al de Eenlettergronlige VVoorbeelde en Naelbloete:
 Als *de* en *be* in *beminde*.

3. Daelende.

3 Daelende. Zulke zijn al de *V*oortetterige, die alleen uit een *N*aeopperhelte bestaan. Of al die alleen een *N*acluijsel hebben: *Als* is, do, al, aert, eens
 4 Tuffentoppige. Zulke zijn al die een *V*oor en *N*acluijsel hebben, daer ooc onder veruat zijn al de heel-bekleede: *Als* jaé, waej, dwaél, zaek.

De Onderscheiding der Woordleeden in haerzelve aengemerct nae haer <i>E</i> igenschappen en dat of nae de	Langheit, en onder andere nae de langheit der nae-opperhelten, in	Corte
		Lange
	Climming of Hoochte, in	Toppige
		Rijzende
Verandering	—	Daelende
		Tuffe-toppige

V. Hoofstuc,

*V*erandering der *V*oordleeden, en Onderscheiding nae ziele.

De derde *E*igenschap der woordleeden in haerzelve aengemerct is de *V*erandering. De *V*erandering die de *V*oordleeden in haerzelve lijden is tweederlei: 1 Enkeldé, 2 Dubbelde.

De Enkeldé *V*erandering is vijfderlei: 1 *T*aelverandering, 2 *L*ettertrap-verschickung, 3 *G*rootbeits-verandering, 4 *L*etterverschickung, 5 *L*etterwisseling.

I. Deeze *T*alverandering is een verandering der *V*oordleeden nae doorze met de zelve *s*tof, mer of minder in geual, mer of minder in *s*meederlei.

1 *W*oordlitmenging, *v*anneer door twee of meer Enkeldé *V*oordleeden ooc een verandering, met vermenging van haer *s*tof onder ene *f*orm.

Als wanneer de twee leste *W*oordleeden van *Bartholomeus* toecan veranderen, alsmen zeit *Bartholomeus*: Zoo in *Bartholomeus* of *Bartholomeus* vierloedich, van *Bartholomeus* vijfloedich: in *Thofij* van *Thofes*: in *Iesus* van *Iesuf*. Int Griex wort deeze *V*erandering *synaxis* en *Episyndapha* genoemd.

2 *W*oordlitfcheiding, *v*anneer de *s*tof van een Enkel *V*oordlit waer een of meer *f*ormen aenmet, en alzo in twee of meer leeden verandert.

Heet by de Grieken en Latijnen *Diarefs*. En geschiet op twee wijzen: 1 *A*lsmen de *W*oordleeden, die merkelyc gemengt zijn weder scheidt: Gelyc *Bartholomeus* scheidende in *Matthéus*. 2 *D*oor te scheiden, die hiet schijnen gemengt te zijn: Als wanneer men van *werlt* een ongemengt *W*oordlit schijnende, nochtans twee maect, zeggende *werrelt* of *werrelt*: Zoo van *derwo* of *derwo*: van *toorn* of *tooren*: van *sterf* of *stee-erf*: van *hoonich-bien* of *bijeen*: van *hij* of *hij*: van *woert* of *woert*: van *auls*, *aulsi*.

II. De *L*ettertrap-verschickung inde *V*oordleeden is, *v*anneer de *O*pperletter-trap in een andere plaats verschickt wort.

Als

Als wanneer men voor *jeffou/* zegt *jeffou*: voor *semant/* *semant*; voor *ijge/* *jegeelijc*: voor *a Djon*, gelijk de Franse spreken, *adieu/* gelijk wy zeggen. In welke alle de Opperlettertrap in't eene Woordlit op *i* zijnde, in't ander op de volgende vryje Klinkletter zijn plaats verandert heeft.

III. De Groothoof-wandring der VVordleeden is, vvaer doorze meerder of minder van stof vworden.

Is 1 Letterbyvoeging of Lettermeerdering, 2 Letterweering.

De Letterbyvoeging is, vvaer door een woordlit meerder van stof of Letteren wort of vvaeneet by een VVordlit een of meer Letteren gevoecht vworden.

Als wanneer by *min* gevoecht wort een *n*, en gezeyt *mint*: Zoo ooc als wit verandert in *witt*: *man* in *mans*: *bet* in *beer*.

Is tweederlei: 1 Grondmeerdering, 2 Cleefmeerdering.

De Grondmeerdering of Grondletter-byvoeging is, als by den gront eens VVordlits een of meer Letteren gevoecht vworden.

En is vvaeder 1 Grontrecking, 2 Gront-schilmeerdering.

Grontrecking is, als den gront met een of meer eenvormige Letteren vermeerderd vwort: en alzoo de voorige dorter grondletteren tot langer uitgerect.

Als sijnt van *hint/* *Diana* voor *Diana*, ic toom voor ic tom. Wort in't Griex genoemt *Diastole* en *Ekasis*.

Gronts-Schilmeerding is, alffer by een VVordlit een of meer Schilvormige grondletteren gevaecht vworden.

Als wanneer by den gront van *gae/* *boe/* *moe/* *gae/* een *g* gevoecht wort aldus, *goe/* *booy/* *moey/* *gae/*: Zoo van ic *zeth/* ic *leth/* ic *zet/* *let*. Deeze verandering wort ooc *Parentesis* geheeten.

Cleefmeerdering of Cleefletter-byvoeging is, als by een VVordlit een of meer Cleefletteren gevoecht vworden.

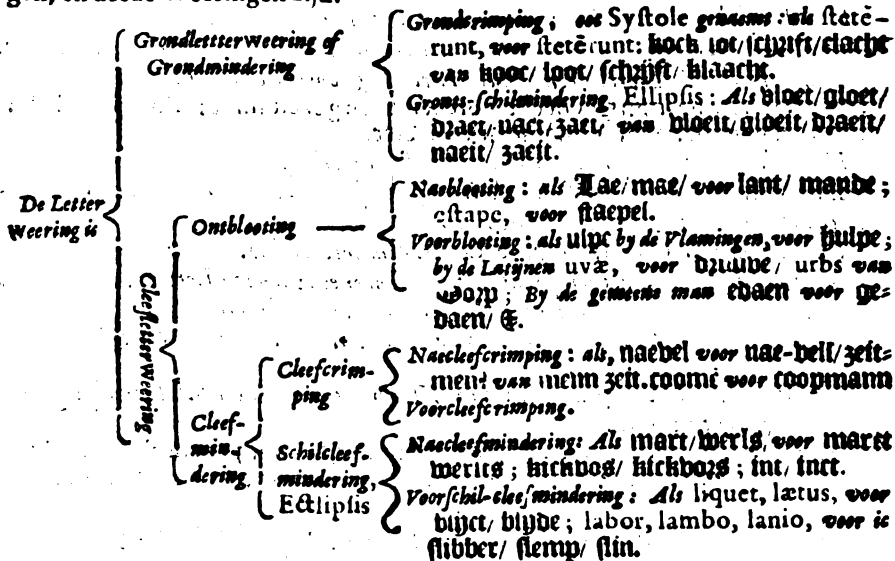
Deezer Soorten zullen vry om de cortheit en klaerheit in een Taefel vobrstellen.

Cleefletter-byvoeging is	{	Becloeding	{	Nacbecloding: als, gaet van <i>gae</i> .
		Cleefschubbeling	Voorbecloding	als vvaanvoor de Latijnen zeggen <i>bos</i> voor <i>os/</i> en de Vlamingen haerde voor <i>aerde/</i> <i>nybet</i> voor <i>ybet/</i> <i>Ioannes</i> , <i>Giouanni</i> by de <i>Italiemen</i> .
			Cleefreeking	{
Schilcleef-dubbeling	{	Voorcleefreeking	{	als <i>soep</i> voor <i>soep/</i> <i>schichtes</i> voor <i>des schichtes/</i> en als men zich in't spreken bedenkende <i>zis</i> <i>mmman</i> voor <i>man</i> .
		Schilcleef-dubbeling	{	Nacschil-cleef-dubbeling: als <i>mint</i> en <i>minst</i> van <i>min/</i> <i>mensch</i> voor <i>mens</i> .
				Voorchil-cleef-dubbeling: als <i>Gnatus</i> , voor <i>natus</i> , <i>pfening</i> van <i>penning/</i> <i>pfiegen</i> van <i>pleegen</i> ; <i>schlaff</i> <i>schneppf</i> , voor <i>slaep/</i> <i>slap</i> ; <i>hot/</i> <i>hrot</i> ; <i>trop</i> van <i>top</i> ; <i>hauwen/</i> <i>hauwen</i> .

De

De Letterweering is, wanneer van een VVoorloot een of meer Letteren afgedaen worden.

Is rechtstrijdich teegen de Letter-byvoeging, en heeft daer over eenveel soorten als die, : elc deezet, het teggendeel van die weezende: in't midde van welke, de **Ombrandertheit** in groote, staet, ton wiens aenzien geene Byvoegingen, en deeze Weeringen zijn.

IV. De Letterverschicking der VVoorloeden, is, waer door een of meer Letteren eens VVoorloets, in een andere plaets desselven gestelt worden.

Dit kan geschieden met verplaetsing der letteren in een selfde deel der woordleeden, 'tly inden Gront, 'tly in't Voorloeffel, 'tzy in't Naecleeffel: ofte van't eene deel in't ander, als onder andere van't Voorloeffel in't Naecleeffel, en het teegandeel, 'twelc meest gebruikeelijc is: Als **Evandre** voor **Evander**, corst of **crusta**, vers of **fris**.

derde	} 120	drede	Balc	} 120	bloc	kdorne	} 120	hooen	Corfianen	Cristianen
terden		freden	pols		plos	toorne		toorn	Cor/mis	Christwils
bernen		brande	volke		flux	maerle		maerel	Cor/fen	Christen
gort		gratten	keik		kloc	paerle		paerel	Robbers	Robbrochts
derpel		dreppel	kolf		clava	Double		dubbel	Albert	Albrochts
storn		streen	ktas		alon	troubler		trubbel	Pauwels	Paulus
born		brun	vloo		paler	Maistre		meester	Geerolf	Geerlef
gors		gras	lupas		wolf	marbre		marmer	Arens	Arnoos
werk		wrocht	ipjit		gale	arbr		arbor	Barent	Barnert

V. De

V. De Letterwiffeling der VVoordleeden is, als een of meer letteren uit een woord-
lis geweest; en andere in haer plaats gestelt worden:

Is drierlei: 1 Grondletterwiffeling, 2 Cleefletterwiffeling, 3 Ooverdeelige Letter-
wiffeling.

De Grondletterwiffeling is, als een of meer Grondlettere geweest, en andere in haer
plaats worden gestelt.

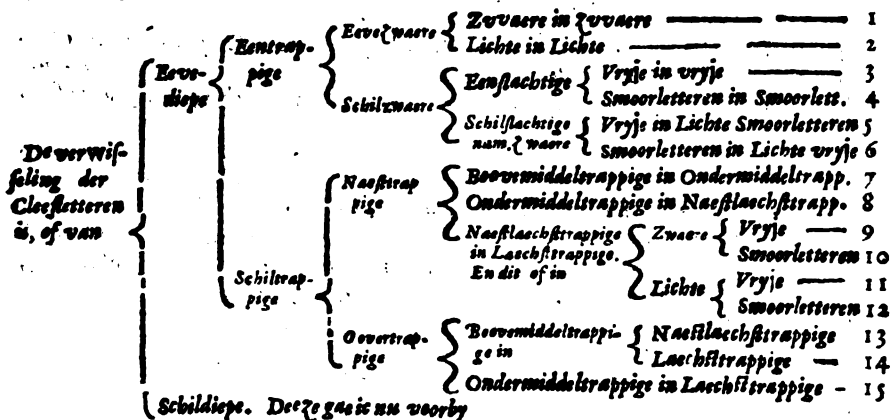
Als in kerre. narre; b;ingen/ b;engen; wo;zen/ wo;erden; gunst/ gonst; connen/
cunnen; steert; staert; ic heet/ ic hter; buet/ beut (op zijn vlaems): Waes/ bag;
speelen/ speulen; vfer/ vuert; Broet/ b;eur (gelijkmen te Dordrecht zeit); dou/
duu; naech/ beech; kien/ kinken; b;uigom/ b;zeugom; boet/ bouc; zoet/ zuet;
boogel/ beugel; woon/ weun; buil/ beuil; &. Slep/ sleep; roep/ riep; slaep/
stap; crup/ croop; zit/ zat; &. Meer: mare; topet/ cuprum; &.

De Cleefletterwiffeling der VVoordleeden is, als een of meer Cleefletteren geweest,
en andere in haer plaats gestelt worden.

Dit gelchiet of in't Voorleeffel, of in't Naecleeffel; en zoude daer oover, in
Voorletterwiffeling en Naecletterwiffeling, connen onderscheiden worden. Yder
van al de Cleefletteren, can wel voor elc van al de zelve verwiffelt worden: doch
de aldergemeenste verwiffeling der Cleefletteren in alle Spraké, en met naemen
inde onze, is, vande Lichte voor haer zwaere, en het teegendeel. Naest deeze is
de ooverige wiffeling der Doosfluidende met haer evediepe meest gebruikelijc.

Voor machmen de Verwiffeling der Cleefletteren onderscheiden nae de
oovereencomft en 'tverschil dat de Gewiffelde letteren met malcander hebben
op de volgende wijs

Ziet

1. g in y Dit doen de Engelseneduerich, zeggende, **du** voor **God/ &**.
- 3 in d Als midde, midze; cuddeboter, cudzeboter; cnodnich, cnodzich;
voddich, vodzich; dus, zus; zwei, duo; zech, dico; joer of zjoer van **dinruet**.
- b in b Zuiver, **seuber**; &. boodem, **vadam**; neevel, **nebnls**; habere, **noir**, **baerre**.

- { **ch** in **h** Zoec, zocht; werk, wrocht; Gorcom, Goorichem, teikenen, *aycha-*
nen; boec/ buch. atht/ otto; noch, *noe*; des nachts, *nocth*.
 2. { **f** in **t** Clitten, cliffen; meit, meiffens. dar, *das*; eten, *essin*; vat, *vau*;
quies, quieth; *anus, anath, glossa glossa*.
 { **f** in **p** Cup, cōst. pijp, *psiff*; kŭper, *hauffer*; hooft, *haups*, neef, *nepes*.
 3. { **g** in **ch** Hooch, hooge; zaech, zaegen; wech, weegen. vraech, vrag-
 de. ic gae, 'k chae; gaet, 't chaet.
 { **z** in **f** Wijs, wijze. spijs, spijsde; was, wazdom; as, azdach; ijs, ijzbal.
 het zal, 't sal; ic zal, 'k sal. De Vriezen zeggen doorgaens
 voor **z** en **v**/ **f** en **f**.
 { **b** in **f** Lijf, lijven; geef, geeven. leef, leevde; lof, lowdicht. vier,
 't fier. vlam, *flamma*. voet, vry, *esoot, free* byde Engelse.
 4. { **y** in **h** Slic, si, boot; rooc, roo, damp. knaewen, *navro* byde Engelsen.
 { **d** in **t** Gelt, gelden; Got, Gooden. vrucht, vrugdbaer; hooft, hoofd-
 doec. dag, *tag*. dac, *teffum*; ad, *attingo*.
 { **b** in **p** Loop, loob-baen; coop, coob-broot. boer, *paer*; blader, *plater*.
 Bidde, *peso*; baer, *pario*; boom, *pomus*; busse, *pyxis*; gebruik,
praxis, ob, oppono; sub, *supplico*; scribo, *scripsi*; sorbus, *sorpsi*. bosco, *pasco*.
 5. { **g** in **h** Knap, gnap. rugge, *rucks*. knie, *genu*; koon, *gena*; gula, keel;
 cloen, *glomus*; ic kloc. *glocio*; *corina*, gordijn; acker, *ager*; ic, *ega*;
 spiegel. *speculum*; *rex, regia*.
 { **z** in **t** Zulc, *zale*
 { **b** in **p** Vis, *pisius*; Vaeder, *paer*; varken, *porcus*; voeten, *pedes*. vier, *pyr*;
 veel, *polys*. *Iupiter, Iovis*.
 6. { **y** in **th**
 { **b** in **f** Ic deun, *sono*; ic doode, *cedo, ad, assurgo*; *pes, podis, pecus, pecudis*; *Chla-*
mmy, chlamydis; *da, sy* by de Grieken. aeiem, *adem*. roos, *rodon*.
 { **b** in **f** Druf, *tramb*; lof, *lob*. af, *ab*; taefel, *tabula*; ob; *offera*; sub, *suffero*.
 erbarmen, ontfarmen, weef, web.
 7. { **r** in **l** Aecker, eekel; staemer, staemel; kraewen, klaewen; Amsterdam,
 Amsteldam; *epistre, epistola*; *apostre*, apostel; *imelligo, pellucio*, van
inter en *per*; *niger, nigellus*; *umbra, umbella*.
 8. { **l** in **n** Eeveneens, eeeveleens; vastenavont, vastelavont; kern, kern; bal-
 ling, banling. kinderen, *children* in't Engels. ander, *alter*, in,
illado; *con, colluo*. Zon, *sol*; eezel, *asinus, asellus*.
 9. { **ng** in **g** Ton-ge, tong-ge; vang-ngen, vang-ge.
 { **n** in **z** *Pono, posui* 'twelc wy uitsprecken *pozui*.
 { **m** in **v** Veel, *multus*, meer. Hemel, *heaven* in't Engels.
 10. { **ng** in **y**
 { **n** in **d** Ooverwinner, ooverwinder; maenen, maeden (of maejen); bae-
 nen, baeden. *ad, annuo*.
 { **m** in **b** Schubbe, *squama*; om, *ob*; vroom, *probus*. bommezy, bombazy.
sub, summitto; *globus, glomus*; *scammum, scabellum*; *bonus, melior, estym-*
mai voor *setymai* by de Grieken. Breng,

11. } **ng** in **ch** Breng, brocht; denk, docht
 } **n** in **g** Zwijn, *fus suis, pollis, pollen*; *findo, fissus; sanguis, sanguinis. genesis, genesim.*
 } **m** in **f** Geefne, geemme (voor geef my).
 } **ng** in **h** Iong, jonk; zang, zank; gevangnenis, gevangkenis.
 12. } **n** in **t** Clotte, clonte, *bonus*, bet, beter, bact, boete, *haino*, haet, *canis*,
 } **m** in **p** Rijm, rijp; komme, kop. trompet, trommet. *schupo, squama.*
 } *malus, peior; parvus, minor. polyt, multus, plures.*
 13. **t** in **n** Tooveraer, toovenaer; woekeraer, woekenaer; borreput, bor-
 } *neput. in, irruo, irrepo; minus, minus.*
 } Vercooren, vercoozen; gevrooren, gevroozen. vaeren, veezen
 } (op zijn Briels).
 14. **t** in } **s** Ic verloor, verloos; verkoor, verkons; was, waer. *honor. homos;*
 } *arbor. arbor; os, oris; corpus, corporis; jus, iuris; pulvis, pulveris; uro,*
 } *ussi; gero, gessi; quaro, quarsi; verri, versum; cucurri, cursum.*
 } **d** Verde, verre. *schudde, scurra. ad, arripio*
 } *Hepar, hepato.*
 15. **l** in } **s** Abeel, *abisi*; linden, *findon, linteum. vello, vulsi.*
 } **d** Spelln, spelden; alle, al de. volder, *fullo, ad, allevo; sedeo, sella.*
 } *lacryma, dakry; nlyffes, odysseus.*
 } **t** Pollepel, potlepel; krol, krot; Catelijne, Calle.

Ooverdeelige Letterwisseling is, als een Grondletter voor een Cleefletter, of een Cleefletter voor een Grondletter verwisselt voort.

Als 1 De **w** met **l** in **ic hou/** ic hiel of hil: zoude, zolde; oude, olde; **£**. Borden, *bordeau*; maekereel, *maqueron*; *aliquis, aucus*. 2 De **w** met **v** in *avus*, oude; nieuw, *novus*; wijn, *vinum*; wint, *ventus*; weeduw, *vidua*. 3 De **j** met **l** in *clarus, chiaro; flos, flore*, doorgaens by de Italianen. 4 De **j** met **g**/in *gp/sp; gonst, jonst; Georgius, Hoortis*. 5 De **j** met **ch** in *zech, zey; lech, lei; dach, dage; wech, way*; wachten, *vuyts*, by de Engelschen. Hier onder zouden men ooc connen brengen de verandering die inde volgende Voorbeelden te zien is: Butter, booter; schut-
 tel, schootel; lecken, leecken; verr, veer; **£**.

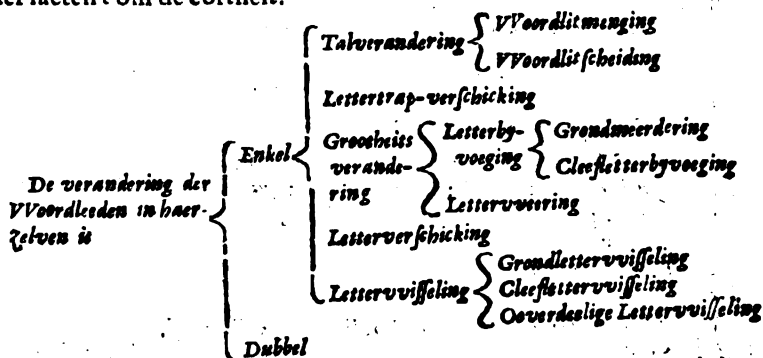
Waerschouwing/ 1 Een zelvde Enkelde Verandering, can dikwils ten verscheiden aenzien tot veelderlei Soorten van Veranderingen gebracht worden: Als 't **welt** is te reekenen voor een Woordliteming, ten aenzien datter uit de twee Woordleeden **het/ wels/** een wort gemaect: doch ten aenzien datter by **wels** de Cleefletter **t** wort gevoecht, can men't onder de Cleefletter-byvoeging brengen.

2 De Voorbeelden, tot verclaeting vande voorbeschreeve Soorten der Enkelde Veranderingen aangewezen, vervatten veel al een Dubbelde verandering in-zich; moeten derhalven met onderscheit daer aangemerct worden.

De Dubbelde Verandering der VVoordleeden is, die uit twee of meer Enkelde veranderingen bestaet.

Als in ic broecht van ic werck is een Dubbelde Verandering, die bestaet I, uit een Letterwisseling, en die weeder verscheide, naemelyc 1. van **v** voor **w**, 2. van **o** voor **e**, 3. van **t** voor **h**: II, uit een verschicking van **r**: III, uit een Letterbyvoeging, want een **t** achter by gevoecht staet.

Men zoude meenigerlei foorten van Dubbelde Veranderingen connen sichten; maer laeten't om de cortheit.

Nae deese verandering zyn de VVoordleede te onderscheiden in 1 Enkel-veranderde, 2 Dubbel-veranderde.

De Enkel-veranderde zyn vveeder op 200 veel wyzen, ende in 200 veel Soorsen te onderscheiden, als met de Enkelde verandering is gedaen.

VI. Hoofstuc,

Trappen of Hoochte der VVoordleeden inde vvoorden, en Onderfcheiding nae de zelven.

De Enkelde Woordleeden in haerzelven aengemerct, tot noch toe beschreeven zijnde: zullen nuu dezelve verhandelen en onderscheiden; alzooze als stof van andere spraec worden aengezien.

En hoewel die connen aengemerct ende onderscheiden worden als stof van 1 Woorden, 2 Reedenfneen, 3 Reedenleeden, 4 Reedenen: zoo zullen wy die nuu alleen nae het eerste inzicht verhandelen: naemelyc alzoze stof der Wootden zyn; en dat noch maer der Enkelde Woorden.

Als stof der Enkelde vvoorden worden de VVoordleeden op twee wyzen aengezien: 1 Als stof der heele Enkelae VVoorden, 2 Alzoze stof zyn der deelen van die.

De Enkelde VVoordleeden aengemerct als stof der heele Enkelde VVoorden, hebben vierderlei Eigenschappen: 1 Zeekere trappen van hoochte des Geluuts, 2 Eenich Getal, 3 Eenfchicking of Orde, 4 Vereensgingende Losheit.

De Trappen van hoochte des geluuts, die inde Enkelde VVoordleeden, stof der woorden zijnde, gevonden worden: machmen tot een Onderfcheit der Letterstrappen, en meer andere

Woord-

Woordlittrappen noemen: en zijn het geene datmen gemeenelyc Accenten heet.

Zulke zynder tweederlei: 1. Een Oppertrap, 2. Ondertrappen.

De Opper-woordlit-trap is, vvaer door een VVoordlit in yder vvoors alle andere in hoochte te boouen gaet.

Is tweederlei: 1 Spits of Scherp, 2 Draelende.

De Spitsse Opper-vvoordlit-trap (Accentus acutus) is een Opper-vvoordlit-trap, die met een scherpe of haest-daelende hort des Aefems, veroorzaect vvoort.

De Draelende Opper-vvoordlit-trap (Accentus circumflexus) die door een hort des Aefems, en volgende geduerichheit, zeer in gelijke hoochte voort gebracht vvoort.

De Onder-woordlit-trappen (Accentus Graves) zijn, vvaer door in yder Veel-leedich vvoors, al de VVoordleeden behaluen een, laeger als dat eene luiden.

Ik bevinde, dat deeze ooc connen onderscheiden worden in Spitsse Ondertrappen, en in Draelende: waer van geene uit een spitsen hort, en deeze uit een hort des Aefems, en neevegaende geduerichheit, zeer in gelijke hoochte, veroorzaect worden: als te hooren is in't woort opperjatl/ alwaer in't eerste Woordlit een Spitsse Opper-woordlit-trap is, in't tweede een Spitsse Onder-woordlit-trap, en in't derde en leste een Draelende Onder-woordlit-trap.

De Onderscheiding der Onder-woordlit-trappen in trappen van verscheide hoochten, als in Naestopperste, Laechste, en die tussen beiden zullen moggen zijn, ga ic heel voorby.

Nae voor-beschreeuen trappen zijn de VVoordleeden te onderscheiden in: 1. Opper-VVoordleeden, 2. Onder-vvoordleeden.

Opper-woordleeden zijn, die in den Opper-vvoordlit-trap luiden.

Zijn tweederlei: 1 Spitsse, 2 Draelende.

De Spitsse Opper-vvoordleeden zijn, die in den Spitsen Opper-vvoordlit-trap luiden.

Als zit in zittien/ bezit/ zittende, bezitten/ bezittende bezitting/ verziuten/ zit:

Man in man/ mannen/ manne ijt/ man-mens.

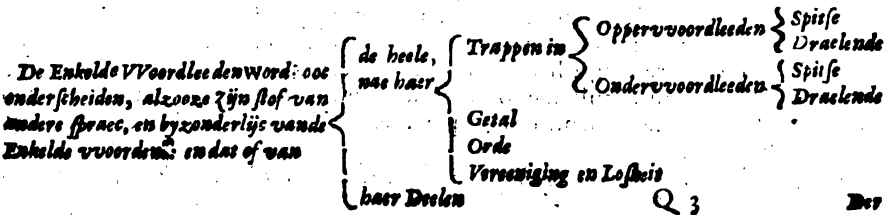
De Draelende Opperwoordleeden zijn, die in den draelende Opperwoordlit-trap luiden.

Als Schjaew/ we: w/ d: aej: het eerste Woordlit in maek: w/ schreewen/ schree: wende: en het leste in beläen/ berräen.

De Onder-woordleeden zijn, die in den Onder-vvoordlit-trap luiden.

Zijn 1 Spitsse, die in den spitsen Onder-vvoordlit-trap luiden: 2 Draelende, die in den draelende.

Van elc heeftmen een voorbeelt in Opperdraen/ alwaer het leste Woordlit een draelende Onderwoordlit is, ende het naestleste of middelste een Spits.

VII. Hoofstuc,

Der VVoordleeden Getal, Orde en Vereening inde vvoorden, en Onderscheiding nae elc.

Het Getal der Enkelde vvoordleeden, stof vande heele Enkelde vvoorden zijnde, is Hofeen, oft twee, of drie, en zoo voort, tot zoo veel, als de meestleedige Enkelde vvoorden bevonden vvoorden aen vvoordleeden te vervatten.

Nae dit Getal zijn de VVoordleeden,

1 Eenlingen, die, naemelyc stof zijn van een Enkel eenleedich vvoort: *Als Huis, Ael, werk.*

2 Tweelingen, te vveten, die stof zijn van een Enkel tweeleedich vvoort: *Als elc vvoordlit van Huizen, vaeder.*

3 Drielingen: *Als elc VVoordlit van winnende, wandelen.*

4 Vierlingen: *Als elc VVoordlit van menschelijkheid, appel-boomen.*

En zoo voort.

De Orde die inde VVoordleeden is, aengemerft als vooren, en veelderlei gestelt zijn: en nae elc van die de VVoordleeden onderscheiden. Als voor eerst datse zijn,

1 Eerste VVoordleeden vande vvoorden: *Als ver in vergaen, veranderen; gren in grendel, grendelen.*

2 Tweede VVoordleeden der vvoorden: *Als gaen, in vergaen, del, in grendelen.*
En zoo voort.

Ten anderen datse zijn 1 Leste (Ultimæ): *Als de in goede, verstoorde.*

2 Naestleste (Penultimæ): *Als goe in goede.*

3 Leste op twee nae of Voornaestleste (Antepenultimæ): *Als ver in verstoorde.*

En zoo voort.

Ten derden datse zijn een 1 Uiterste of Uiter vvoordleeden: *Als her en dom in Hertoochdom: 2 Tuffe-woordleeden, Als tooch in Hertoochdom.*

Merft dat de Eenlingen onder de Eerste, Leste, en ooc onder de uiterste moeten gerekent worden.

De Vereening der VVoordleeden inde vvoorden is, vvaer doorze saemen tot een heel vvoort vvoorden. Maer de losheit der vvoordleeden is, vvaer doorze saemen tot een vvoort niet vereenicht en zijn.

Het middel deezer vereening noem ic Woordlitnaet.

Men kan deeze in twee derien zin neemen: 1 Voor een pael des geluits of der stilte, welc geen uitstrecking en heeft, en daerom geen deel en is vande vereenigde Woordleeden: 2 Voor een deel des Woorts en der vereenigde Woordleeden, 't welc zekere lengte heeft, en beide de vereenigde Woordleedengemeen is. Inde leste meening zullen wijze hiet neemen. Voorder machmen het geene ic hier **Woordlit-naen** noem, ooc bequaemelyc **Woordlit-banden** en **Woordlit-sappen** heeten.

De Maeking deezer vereening, en volgens dien ooc des Bants of naets, is de Over-
Rapping

flapping van 't eene. *Lis* eens vvoorts in 't andere: ende ('ruvelc daer onder begreepen is) van de eene *V*Voordlist in de andere.

De *Vereeniging* der *V*Voordleeden is tweederlei: 1 *Zooming*, anders *Luidende Oo-
verflapping* of *Binding*, 2 *Lassing*, 'ruvelc ooc een *Rustende Binding* of *Oo-
verflapping* mach gezest vvoorden.

Woordlitzooming noë ic de *vereeniging* der *V*Voordleeden, die door een onderdrae-
ging des aefems geschiet. Ofte daer door de *V*Voordleeden in een vvoort zonder rust, of met
een geduerich geluit (de *Poogletteren* voor geluiden neemende) aen malc anderen hangen.

Zulke *vereeniging* isst tusschen de twee *Woordleeden* van het woort *haers/ij/*
werpen.

Het middel deezet *vereeniging* noem ic *Woordlitzoom*, of *luidende woordlit-
bant*: en is een deel des vvoorts, bestaende in een *Letter* die in 't *ooverflappen* van 't eene
vvoordlit in 't andere vvoort gebracht wort, en bei de *vereenigde V*Voordleeden gemeen is.

Als de *s* in *haers*/ en de *p* in *werpen*/ en de *z* in *blazzen*. Want elc deezet *Lette-
ren*, als den gemeenen bant van beide de *Woordleeden*, noch tot het voorgaende,
noch tot het volgende *Woordlit* heel en hoort. Zulx dat, als men die heel by
't voorgaende *Woordlit* voecht, zeggende *haers-en/werp-en/blaz-en*: zoo ont-
neemmen een deel van een *letter* het volgende *Woordlit*: maer die heel by het
volgende voegde, met te zeggen *haers sen/werp pen/blaz zen*: zoo ontnaemt-
men daerentegen eenich geluit, te weeten het geluit vande: *s/ p/ en z/* ten deele
het voorgaende *Woordlit*, en geeft het volgende.

De *Macking* deezet *zooming*, en volgens dien ooc des *zooms*, is een onderdrae-
jende *Oo-
verflapping* van 't eene *V*Voordlit in 't andere: bestaende in 1 een onderdrae-
ging des aefems, of geduerich-aefemende *hervatting* des aefems, 2 een *Lettervorming* ondertussen.

De *Woordlitzooming*, en met eenen ooc de *Woordlitzoomen* of *Luidende*
Banden, connen nae de veelderlei *verscheidenheit* der *Letteren* daer uit de *zoom-
men* bestaen, in meenigerlei *Soorten* onderscheiden worden. Onder welke aen-
merkelijkst schijnen, die nae de *verschillende Hoochten* der *Gezoomde W*oord-
leeden haer onderscheit becoomen: Als *Rijzende Zooming* en *zoomen*, gelijk
voetsteer: *Daelende*, gelijk in *blazzen*: *Eeve*, gelijk tusschen de twee *leste W*oord-
leeden van *wandelen*.

Woordlitlassing is een *Vereeniging* der *V*Voordleeden in een vvoort, vvelc door een
rustende hervatting des *Aefems* geschiet. Of daer door de *V*Voordleeden in een vvoort
met *tussceomende rust* aen malc anderen hangen.

Het middel der *V*Voordlitlassing, 'ruvelc ic *Woordlitlas* of *rustende Woordlit-
bant* noem, is een deel des vvoorts, bestaende in een *rust* die tusschen twee *gelaste V*Voord-
leeden van een vvoord comt.

Voorbeelden van deze *Rustende Woordlitbinding*, en *Banden*, heeft men
tusschen de twee *Woordleeden* van het woort *biet steen*: Alwaer tusschen het *W*oord-
lit *biet* en *steen*/ een corte *rust* komt, welc haerder beiden gemeenen bant is.

De *Macking* deezet *Lassing*, en volgens dien des *Rustbants*, is de *rustende ooverflap-
ping* van 't eene *V*Voordlit in 't andere: bestaende in een *rustende hervatting* des *Aefems*,
en *Niet-lettervorming* ondertussen.

De

De Losheit der *V*oordleeden is tweederlei: 1 Oorspronkelijke losheit, 2 Ontbandenheit of gemaecte Losheit.

De Oorspronkelijke Losheit is een losheit die van natueren is en mit geen oorspronkelijke vereeniging ontsaende.

Zulke Losheit is inde Woordleeden die Eenlingen zijn: als in paert. bis/hout.

De Gemaecte of Afcomtigit Losheit is, welke rijst uit het ontbinden der woordleeden die oorspronkelijk gebonden zijn geweest.

Als in *zoo* met. of *zoo* met. of *zoo* met. zijnde Woordleeden die oorspronkelijk gebonden zijn in't woort *zoo* met; en op eenich der voorige wijzen ontbonden weezende, is daer in een gemaecte Losheit te zie, en dat aen de eene zijde.

Nae deeze Eigenschap van Vereeniging en Losheit, cannen de *V*oordleeden in veel Soorten onderscheiden: die vry om cortheit en claarheit in de volgende saefel aenwyzzen, de beschryving daer van voorbygaende.

Nae de vereeniging en Losheit zijn de Enkelde voordleede	Gebonde	Heelgebonde	Gelijcnaeige	} Heelgezoomde; als del in wandelen. Heelgelaeste, als steen in Schoorsteenveeger.
			Schilnaeige of bandige	
		Halfggebonde	Naegebonde	} Naegezoomde; als beez in beezen. Naegelaeste; als pijn in pijn-banc.
			Voorgebonde	
Loffe	} Heel Loffe — } balfloffe } Naelloffe }	} ale is of } } Oorsproncklyc loe } Ontbonds; } } en dat of } } Ontloest		

VIII. Hoofstuc,

Onderscheiding der voordleeden als stof vande Deelen der vwoorden.

De Enkelde Woordleeden als stof der Heele Woorden verhandelt zijnde, is ooverich die noch te beschryve ten aenzié datze zijn stof der Deelé van die.

Ende alzoo de Derdendeelen der Woorden de noodichste zijn: zullen wy nuu de Woordleeden als stof van die alleen aenmercken.

In zulken aenzien zijn de *V*oordleeden, nae de tweederlei Derdendeelen der Enkelde *V*oorden daer vande stof zijn, ooc tweederlei: 1 Grondleeden, 2 Cleefleeden.

Grond-woordleeden zijn, die stof zijn vande Gronden der *V*oorden.

Als het Woordlit *min* in de Woorden *ic min/ benin/ minnen/ minde/ minnende/ berrinnende/ geminde.*

Eigenschap. Deeze zijn in't gesal altyt maer een in yder vvoorrt.

Cleefwoordleeden zijn, die stof zijn van der vwoorden Cleeffels.

Zij zijn 1 Voorleeden, 2 Naeleeden.

Voorwoordleeden zijn, die stof zijn vander vwoorden Voorcleeffels.

Deeze

Deeze zijn nae haer Getal 1 Eenlingse Voorleeden, als be in *bemín/bedrijben*; 2 Tweelingse, als elc der twee eerste Woordleeden in *achtermiddach/Soomer-dijc/Amsterdam/Heerschappij*; 3 Drielingse, als elc der drie eerste Woordleeden in *montmachieij recommanderen*; 4 Vierlingse, als in *Stijffelmaeherij reconciliatie*; 5 Vijfingse, als de vijf eerste Woordleeden in *irrevocablements, irrefragablemèns*; 6 Zellingse, als elc der zes eerste Woordleeden in *irreprehensiblement*; Leeve-lingse, als in't Franse woort *irreprehensibilité*.

Naewoordleeden zijn, die stof zijn van der VVoorden Naecleeffels.

Deeze zijn ooc nae haer Getal 1 Eenlingse, als het leste Woordlit in *winter/schaemel/góede, bómus, Dous, bemínnen*; 2 Tweelingse, als elc der twee leste woordleeden in *zóndigèn/géemeten/bergánkelijs/Dóminus*. Dit zijn de hoochste in getal by de Latijnen: maer by ons zijnder daerenbooven noch, ten 3 Drielingse naewoordleeden, als elc der drie leste Woordleedé in *léugenachtich/Oóberichheit*: Ten 4 Vierlingse, als in *léugenachtige/óoberichheeden*.

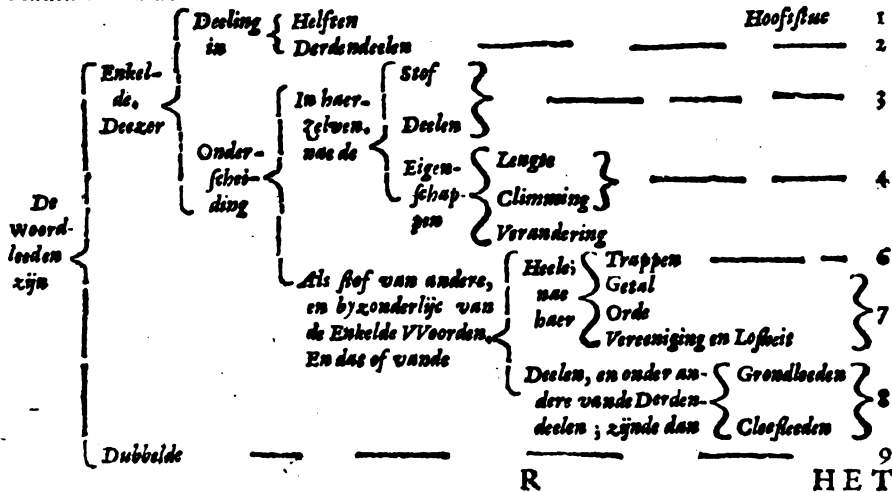
IX. Hoofstuc. Van de Dubbelde VVoordleeden.

Azoo ons voornemen is niet breeder van de Enkelde Woordleeden te spreken, vereist de orde dat wy tot de Dubbelde koomen.

Dubbelde VVoordleeden zijn, die uit veel Enkelde bestaen.

Deeze connen zeer meenigerlei bedacht worden: maer zullen alleen met een woort aenroeren de zulke, die stof zijn vande veelleedige heele Enkelde VVoorden.

Deeze zijn 1 Tweedubbelde, zijnde de geene die stof zijn der tweeledige Enkelde VVoorden, als werken, aerde: 2 Driedubbelde, als Heemelen, werkende: En zoo voort, tot zoo veel dubbelde, alffer Leeden inde Meestleedige Enkelde VVoorden gevonden worden.

R HET

HET VIERDE BOEC DER SPREECKONST,

Vande
W O O R D E N.

I. Hoofstuc,

Deeling der VVoorden in Helften, en Derdendeelen.

De derde Soorte van uitspraec zijn de **Woor**den.

Een Woort is een uitspraec, vveel een Opperwoordlis begriypt.

Woort beteikent voornaemlicj vier dingen: 1 Eenich gesproken geluit, daer iet door beduit wort: 2 Het zelve geluit zonder aenzien der beteikenis: 3 Eenige streepen, 'tscy geschreeven, of anders gemae&, die zulken geluit als voorzeit is beteikenen: 4 Gelyke of de zelve Streepen, zonder inzicht van die beteikening. Welke vierderlei beteikenissen onderscheiden connen worden, als men zeit inde eerste meening **Taelwoort**/ inde tweede **Spree**t of **Spraetwoort**/ inde derde **Mer**twort/ en inde vierde **Streepwoort**. Wanneer ic nuu hier simpellicj den naem **woort** gebrueic: moet zulx verstaen worden inde tweede beteikenis, naemlicj vande **Spraetwoorden**.

De VVoorden zyn tweederlei: 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

De Enkelde Woorden zyn, die maer een Opperwoordlis vervatten.

Deezs zalic 1 Deelen, 2 Onderscheiden.

De VVoorden connen onder andere gedeelt worden 1 In Helften. 2 In Derdendeelen.

Tot helften stel ic 1 Een Vooronderhelft, 2 Een Naeopperhelft.

De Vooronderhelft eens vvoorts is een Slechte helft, bestaende uit de Onderwoordeleen die voor het Opperwoordlis uitsgesproken vvoorden. Als be in bestervèn, keizèr in keizèrinne.

Eigenfch. Alzoo deezè helft een slecht deel is, en geen Opperwoordlis begriypt: can een vvoort wel zonder die bestaen.

De Naeopperhelft eens VVoorts is een Voornaemste Helft, bestaende uit een Opperwoordlis, en de Onderwoordeleen die achter het Opperwoordlis uitsgesproken vvoorden. Als tervèn in bestervèn, inne in keizèrinne.

Eigenfch. Een VVoort can zonder deezè Helft niet bestaen.

Ten anderen mogen de VVoorden gedeelt vvoorden in Derdendeelen. vvelke tweederlei zyn: 1 Voornaemste, die ic Gronden, en tot onderscheit der vvoordlis gronden en meer andere, VVoortgronden heet: 2 Slechte, die noemende VVoordleeffels.

Een Woordgront is een derdendeel eens vvoorts, welc uit een Opperwoordlis bestaet. Als mìn, in ic mìn, bemìn, mìnde, beminnende.

uit de beschrijving kan blijken, dat in deeze als Eigenschappen zijn, 1 Datse altijs alleen uit een Woordlit bestaen: 2 Datse luiden in den Opper-woordlit-trap: 3 Ende datse dienvolgende in alle Woorden gevonden worden.

De Woortcleeffels zyn Derdendeelen der VVoorden, die uit Onderwoordleeden bestaen.

Hebben derhalven tot Eigenschappen, datse in alle Woorden niet nootfaekelijc gevonden worden, en zonder vernieting eens woorts daer van connen geweert zijn: 2 Datse inde Onderwoordlit-trappen luiden.

Zy zyn tweederlei: 1 Voorwoortcleeffels, die voor aen den Gront cleeven, als ge in gedaen, en rotter in Rotterdam: 2 Naewoortcleeffels, cleevende achter aen den vvoortgront: Als in maeken, gesprookē: en kende in spreekende, begeckende.

Men can de Woortcleeffels ooc nae de meeniche van haer naefte stof onderscheiden in 1 *Eenleedige*: als *ber* en *nen* in *bermaecten*: 2 *Woeleedige* of *Dubbelleedige*. En die weder in 1 *Tweeleedige*; als *oover* en *ige* in *ooverbloedige*: 2 *Drieleedige*, &c.

II. Hoofstuc,

Onderscheiding der vvoorden nae haer Stof en Deelen.

Nae de Deeling volcht de Onderscheiding der Enkelde Woorden. Welke geschiet, 1 Alzooze in haerzelven aengemerct worden: 2 Aengezien als stof van andere.

In haerzelven aengemerct can de onderscheiding geschieden 1 Nae haer Stof, 2 Nae haer Deelen, 3 Nae haer Eigenschappen.

Nae haer stof, die tweederlei is, valt de Onderscheiding ooc tweesins te doen: 1 Nae de Verste, 2 Nae de Naefte.

Nae de Verste stof, zijnde de Letteren, zullen wy alleen eene Onderscheiding stellen: naemelyc, nae het Getal desselfs, de andere ongeroert laetende.

Nae vvele de Enkelde VVoorden zyn 1 Eenletterige, 2 Veelleetterige.

De Eenletterige VVoorden zyn, die uit eene Letter alleen bestaen.

Van deeze slach en weet ic naewlijx offer gevonden worden: ten waer men daer voor hielt *a* / *e* (zijnde Latijnsē woorden *van* en *uit* beduidende, en *a* ooc een Engels woort, *een* beteikenende), *u* (een Voornaem) *o* en *i* (uitroepfels), en de naemen van al de vryje Snaplinkers: welke alle wel eigentlijc Veelleetterige zijn, maer niet te min somtijts zoo cort uitgesproken worden datse schijnen maer uit eeng Letter te bestaen.

De Veelleetterige VVoorden, zijnde die uit veel Letteren bestaen, zyn 1 Tweeleetserich, 2 Drieleetserich, &c.

*Nae de Naefte stof, zijnde de VVoordleeden, zullen vvy ooc nae desselven getal een onderscheiding doen: naemelyc in 1 Eenleedige: als *man*, *hout*, *blijft*.*

Zulke hebben wyder in onze spraec meer als twee duizent en zeeven hondert: die elc noch verscheide verandering hebben, eenleedich blijvende, en onder dit getal niet gerekent.

R 1. . . . . 2. Veellee-

2 Veeleedige. *VVelke vveeder zyn, 1 Tweeledige.*

Zulke wordender in onze Neederlantse sprac ooc zeer veel gevonden, niet alleen afkomstige, en Gemengde, maer ooc Oorspronkelijke: daer vander oover de drie hondert zyn, die in el eindigen, als *heemel/ haegel/ pde/*; ende oover de twee hondert, welke einden in *er/* als *baeder/ bouger/ donker*: ooc een merkelyke getal diens uitgang in *of en is*: eenige in *en en in ij*. voort zijnder weinich andere. 2 Drieleedige. Hoedanige by ons geen, of weinige Oorspronkelijke te vinden zyn, maer wel in't Latijn en andere spraeken, als *Domino*. Doch door Afkomst en Menging hebben wyder veel: als *Reegenbac/ goetichheit*. 3 Vierleedige: als *goedertieren/ wateremmer*. 4 Vijfleedige: als *goedertierenheit/ leugenachtige/ Opperdismeeſter*. 5 Zesleedige: als *goedertierenheden/ onmogelijcheeden*. 6 Zeeveleedige: als *albergoodertierenste/ alberoerdadichste*. 7 Achtleedige: als *irryrrhonſibilite*.

Voorder is ooc dienstich de Woorden te onderscheiden nae de Trappen van haer naeste stof. Nae welke die, onder andere zyn, 1 Opperscherpleedige Woorden, welc een Scherp Opperwoordlit vervatten: Als *willen*. 2 Opperdrae-leedige, en zyn die een Draelende Opperlit begripen: Als *berzaemen*.

Nae de Deelen, *ende byzonderlyc nae de Derdendeelen der VVoorden, zyn dezelve*
1 Bloote, 2 Bekleede.

De Bloote Woorden zyn, die alleen uit een Gront bestaen.

Zulke zyn al de Eenleedige Woorden: als *big/ boom*. Ic noem deeze Bloote, ten aenzien van't Afweezen der Cleeffels, daer door den Gront bloot en onbekleet blijft. men zoudeze ooc *Eendeelge* moogen heeten, nae't Getal der Deelen daerze uit bestaen: en *Grondige* nae de gedaente des Deels.

Becleede Woorden zyn, die uit een Gront, en noch een of meer Cleeffels bestaen.

Zyn 1 Half-becleede, 2 Heel-becleede.

De Half-becleede zyn 1 Voorbecleede: als *betacment, verzóec, 'sGravenhaech*. 2 Naebecleede, die uit een Gront en Naecleeffel bestaen: als *Kópen, lóopende, mſichheit*.

De Heel-becleede zyn, die uit een VVoort gront, Voorwoort-cleeffel en Naewoort-cleeffel bestaen: Als *betacmen, verzóeken, ontlóopende*.

III. Hoofstuc,

Der VVoorden Lengte, en Climming; en haer Onderscheiding naede Zelve.

Nuu volcht de onderscheiding der Woorden nae de Eigenschappen dieze hebben, wanneerze in haerzelven aengemerct zyn.

Zulke zijnder voornaemelyc drie: 1 De Lankheit, 2 De Climming of Hoohete, 3 De Verandering.

De Lankheit der vvoorden is nae de meenichste der stof daer uitse bestaen, zoo der Letteren, als der Leeden, meer of min. Nae vvelke de VVoorden in't romme Lange of Corte vvoorden gezeyt. Maer naewer ingezien moogen in. Eentijdige, Tweetijdige, Drietijdige, &c. onderscheiden vvoorden.

De

De Climming of Hoochte der VVoorden, is de strekking derzelver door de vvoord-
listrappen.

Is 1 Toppichheit, 2 Ryzing, 3 Daeling, 4 Tussentoppichheit.

Hier nae zijn de VVoorden ooc tweederlei :

1 Toppige, die allen in eenen VVoordlistrap, naemelyc inden Oppertrap luiden.

Als jaan wólc/ wíj. Zódaenige zijn al de Eenheetige Woorden, of, 'twelc
het zelve is, al de heel Bloote.

2 Rijzende, diens geluis mit een of meer Ondervvoordlist-trappen tot inden Oppertrap
opclimt.

Als gebaen/ mitercel/ dellenoetslúts. Zijn dezelve met de Voorbeede.

3 Daelende, diens geluis mit den Oppervvoordlistrap in eē of meer Ondertrappen afclimt.

Als weraen/ weraende/ grootichheden/ ooberichheden. Zijn dezelve met de
Naebeede Woorden, inde wijs van aenmerken alleen verschildende.

4 Tussertoppige, en zijn diens geluis in een Ondervvoordlistrap begint, en door den Op-
pervvoordlistrap tot in een of meer Ondertrappen climt.

Als bedruven/ veranderende/ oppersterman. Zijn dezelve met de heel-
beede.

Ten gevalle van de Griexce Sprae en meer andere, dient ten anderen de Climming in
de VVoorden ooc aengemerct, nae een Deel van die alleen : en byzonderlyc, alzooze alleen
stret oover de Naeopperhelft.

Ten vvelken aenzien de Climming tweederlei is : 1 Naetoppichheit of Naehoochte,
2 Naedaeling, die vveeder is, ofte Eenstappige Naedaeling, ofte Tweestappige, en zoo
voort.

Hier nae zijn de VVoorden se onderscheiden in 1 Naetoppige of Naehooce, 2 Nae-
daelende.

De Naetoppige VVoorden zijn, diens Naeopperhelft alleen in eenen vvoordlistrap,
naemelyc inden Oppertrap luit. Of die den Oppervvoordlistrap in 's leste vvoordlist hebben.

Deeze, wanneerze Opperfcherpleedich zijn, worden in't Griex *Oxytona* geheet-
ten : die wy Naeopperfcherpleedige of Naecherptoppige Woorden moogen
noemen : Daer van Voorbeelden zijn, *Gebyet/ dieberij/ wís/ Thés*. Maer
wanneerze Opperdraelleedige zijn, heetenze de Grieken *Perispomena* : welke
Duitselijc en duidelijc gezeit moogen worden Naeopperdraelleedige of Nae-
opperdraelende : Voorbeelden daer van moogen wezen *Gemaet/ draei*.

De Naedaelende Woorden zijn, diens Naeopperhelft mit den Oppervvoordlistrap in
een of meer Onder-vvoordlist-trappen afclimt. Of die een Onder-vvoordlist-trap in haer
beste vvoordlist hebben.

In witheemse Taelen noemtmen, die van deezen aert zijn, *Barytona*.

Zijn 1 Eenstappige, 2 Tweestappige, 3 Driestappige, &c.

De Eenstappige Naedaelende Woorden, diemen ooc Naestachtelhooge mach
noemen, zijn diens Naeopperhelft maer in eene Ondervvoordlistrap afclimt. Of die maer
een Ondervvoordlist achter haer Oppervvoordlist hebben.

Wanneer deze Opperfcheiding zijn, worden ze genoest *Propoxyana*, wat voor men Naestachter scherphooge mach zeggen: zijnde als betwēken menschen, *logos*. Maer Opperdraeltedige wezende, is haer Griexe naem *Propoxyomenon*: en de Neederlantse Naestachter-opperdraelende. Hier van zijn Voorbeelden, wā jē. / bezā. jē. / mōciā / ca. 11.

De Tweestappige Naedaelende Woorden zijn, die in twee Onder-woordlitrappen afschlimmen.

Als menigeen *overbāllende / Dominus, sijstomen*. Men machse ooc Achterhooge op twee nae, of Voornaest-achterhooge noemen. Zy worden by de Grieken en Latijnen altijs geacht Opperfcherpleedige te zijn: daer oover zy die oochteen *Propoxyana*, in welkers plaats een Duits can zeggen *Voornaest-achterfcherpleedige*.

De *stijppige Naedaelende Woorden /* of noch *meerstappige /* en worden in de Griexe noch Latijnsē sprac niet gevonden; maer wel in onze: Als *menfchēhē, gēdēgēnisse, gōberbārende, gōberitghēden*.

IV. Hoofstuc.

Der vvoorden verandering, en Onderfcheiding nae die.

De Verandering die de VVoorden in haerzelven liyden is: 1 Enkel, 2 Dubbel.

De Enkelde Verandering is zesderlei: 1 Talverandering, 2 Trapverschicking, 3 Grootheits-verandering, 4 Stofverschicking, 5 Verbinding, 6 Stofwisseling.

I. De Talverandering inde vvoorden is drierderlei: 1 Littalverandering, 2 VVoorttal-verandering, 3 Litwōorttal-verandering.

1 De Littalverandering der VVoorden is, vvaer door de vvoordleeden der zelver in getal vermeerderen of verminderen, door vvoordlitschending of vvoordlitsmenging.

En is 1 Litmenging der Woorden, wanneer de Leede der Woorden gemengt worden: Als in boom / haen / Hollaers / van hoodem / handen / Hollanders. 2 Litschending der Woorden, wanneer de Leeden der Woordē in getal vermeerderen door fcheiding: Als in wozrikum van wozrum / zaedel van zael.

Bei deeze leste; zijn in een ānder aenzien verhandelt inde Woordleeden.

2. De Woorttalverandering is, waer de vvoordē meerder of minder in getal worden. Is tweederlei: 1 VVoortmenging, 2 VVoortfcheiding.

De Woordmenging is, vvaer twee of meer Enkelde VVoorden tot een veranderen.

Als Regenbac is maer een enkel Woort, doch gemengt uit deeze twee Beegen en bac; zoo Houwtuin van hout en tuin: Turfbier van turf en bier: jammerdal van jammer en dal. Weederom Schēepsimmerman maet een Enkel Woort zijnde, is nochtans uit drie Woorden gemengt, naemelijc uit schēeps / immer / en man; zoo Hoogbootsman uit hoch / boots / en man: Opperfietlui / uit Opper / fiet / en lui. Op gelijcke wijs gefchiet ooc wal menging uit vier Woorden tot een: als in gōat-uerwerck-macher.

Het

Het zal lichtelijc veel zeer vreemt schijnen, dat ic deeze Woorden, Enkelde zech te zijn, daerze uit twee, drie en meer woorden ontstaan, en weder in connen gescheiden worden. Maer hier teegen dient wel aangemerct, datse eevewel geen Dubbelde en zijn: naedienze maer eene Woortform en hebben, of maer een Opperwoortlit en begrijpen: en daerom nae haer form (daer yder zaec zijn benaeming af moet krijgen) Enkelde zijn: al ist datse nae haer Stof, dubbelde geacht connen worden.

Deeze Menging is eê Eigenschap van een uitnemende en hoochprijfelijc gebruik inde spraeken, daerze in alderlei Woorden can plaets grijpen. Want zy maect, dat dezelve meer alstienduzentmael rijker in woorden connen zijn, dan anders: Naedemael dat, wanneer men elc woort met yder Woort saemen quaem te mengen, een wonderlijc groot getal van Woorden daer uit moet rijzen; ende noch veel grooter, als men, die uit twee gemengt zijn, weder mengde met noch een derde, en dan weder met noch een vierde. Beneffens deeze Taetrijckheit der Woorden, die uit zulke menging rijft; comt noch de Zinrijckheit, welke daer meede saemen gaet: zijnde daer in geleege, dat yder gemengt Woort tot zijn ongemengde, het verstant geleit, als ooc tot de vereeniging der zelve: en daer door een, twee, drie en meerdubbelde kennis seffens by brengt. Zulx datmen door een Woort, zoo veel zijs becomt, als anders door een heele beschrijving. Waer uit volcht, dat, genoomen daer waer een Sprac tot menging onbequaem, die zoo veel ongemengde Woorden hadde, als een ander, tot menging bequaem, saemen met haer Gemengde: zoo waer de deeze, om de voorzeide reeden, noch veel prijfelijker, als geene. Booven dit is de menging ooc groot te achten in een Sprac: door dien datter daegelijx veel nieuwe onbekende zaeken ontdect worden en voorvallen, als nieuwe Consten en alderlei andere dingen: daer toe dan nieuwe Woordē vereist worden, om beteikenende stof daer van te zijn. Nu hier toe oorspronkelijc onveranderde nieuwe geluiden te bedenken, en tot teikenen van die in te stellen: hoewel het doenlijc waer, zoude nochtans duister, ongewoon, en onvruchtbaer zijn: dewijle niemant zulx aennenen, noch volgen zoude. waer oover men gedwongen is oude daer toe te gebruiken: die dan, om twijfelachtichheit te weeren, moeten door verandering, en voornaemelijc door menging bereit, en tot duidelijc Outmaekniewe gemacct worden. Wanneermen dan een Sprac heeft hier toe weinich bequaem: zoo is men zeer verleege, en moet beele Reedenen, in plaets van Enkelde Woorden gebruiken. Hier uit can een yder lichtelijc verstaen, dat zulke Spracē daer weinich menging in can geschieden, zeer Arm en gebreekich zijn: maer de andere Rijke, duidelijc en bondige. Ende naedemael de Latijnse Sprac, deeze menging naew anders toe en laet, als alleen met *propofitum*: zoo moetsē nae de waerheit, voor een Arme Sprac gehouden worden: niet teegenstaende datse van veel, die niet en weeten waer in de rechte deucht en lof van een Tael bestaet, zoo hooch geroemt wort. Het zelve is ooc vande Franjoise, ende maer diergelijc te gevoelen. Maer de Griex, dewijlze daer in geluckiger is, verdient daer oover booven de andere geroemt te worden. Doch naedemael onze Duitse Hoofspraec, en haer Onderspraeken, voornaemelijc de Neederduitse, ten hoochsten, ende op't aldergevoechelijkste,

jac

jae tot verwondering toe, in alderlei Woorden de menging toe laet; niet alleen van twee saemen, maer ooc van drie en noch meer: zoo is de zelve booven de Griexen, ende alle andere Taelen des Werlts te verheffen, en voor de treffelijkste, rijkste, bequaemste en duidelijkste te houden: daer in alle Consten en Wetenschappen beeter en klaerder als in eenige andere, connen beschreeven worden, zelf de zwaerste, diepzinnichste en nieuw-ontdekte: als onder andere metter daet blijkt, aende uitnemende beschrijvingen der Wisconstige Gedachtenissen van onzen Doorluchtigen Prins Maurits hoochloffeliker gedachtenis, door den Hoochgeleerden Simon Stevin in deeze tael gedaect: en ooc in deeze mijne verhandeling, eenichsins gezien can worden.

Voorder het geene ic hier Woordmenging noem, wort gemeenlijk in't Latijn *Compositio*, dat is, saemenfetting of saemenboeging genoemd. En zoude noch op veelderlei wijzen connen onderscheiden worden. Als voor eerst nae het Geraal der Woorden daer uit de menging geschiet, in 1 Tweewoordige, 2 Driewoordige, 3 Vierwoordige menging: gelijk uit de voorgaende Voorbeelden blijkt. **En anderen nae de plaats des Opperwoordlittraps** in 1 Nachooge menging, gelijk in *Handboorch*, *Boscrutmaeker*, *Opperdismeester*: 2 Voorhooge, gelijk in *Amsterdam*, *Delfshaven*, *hoopden*. **En derden nae de Banden** in 1 Gezooemde Woordmenging, gelijk in *geestet* en *geebet*/ van *geest* en *het*: 2 Gelaste, gelijk in *claphout*, *werkstut*. En voort op meer andere wijzen die wy ongeroert laten.

De Woordscheiding is, vvaer door een Enkel vvoort tot twee of meer verandert.

Dit geschiet op twee wijzen. 1 Wanneermen een Woort dat blijkelijc gemengt is scheidt: Als *Beegevat* scheidende in *Beege* en *vat*. 2 Wanneermen een woort dat inder daet Ongemengt is, of niet blijkelijc gemengt in meer scheidt: als *naebel* in *nae* en *bel*/ *Lugnum* in *luic* en *duinen*.

3 *De Litwoord-talverandering is een Talverandering, vvelc ten verscheiden aenzien Litalverandering en VVoordtalverandering is.*

En is tweederlei: 1 Litwoordmenging, 2 Litwoordscheiding.

Litwoordmenging is, vvelc te verscheiden aenzien Litmenging, en VVoordmenging is.

Als 't sal/ van het zal; 3'is/ van 3p'is; rom, van gar aufe.

Litwoordscheiding is, vvelc ten verscheiden aenzien Litscheiding en VVoordscheiding is.

Dit geschiet op twee wijzen. 1 Van Woorden en Woordleedē die merkelijc gemengt zijn: Als *3'is* scheidende in *3p'is*. 2 Van Woorden en Woordleeden die niet merkelijc gemengt en zijn: Als wanneermen *sterben*/ zijnde een Woort en twee Woordleeden, scheidt in twee Woorden, en drie Woordleeden aldus, *stec* *erben*.

II. *De Trapverschicking der Woorden is, vvaer door een Opperlettertrap, of de Opperwoordlittrap, in een andere plaats des VVoorts verschiet vvoort.*

En is 1 Lettertrapverschicking der VVoorden, daer van ten anderen aenzien inde VVoordleeden gestrooken is: 2 VVoord-

VVoordlij-trapverfchicking: Als in Kéemel, kaméel: órdentlijk, ordé-
lijk: veelderlei, veelderlei: ípelderníew, spélderníew: rogás, rogás?

III. De Grootheits-verandering der VVoorden is, vvaer doorze meerder of minder
Is 1 Stof-byvoeging, 2 Stof-vueering. (van Stof vvoorden.

De Stofineerdering der VVoorden, door de naem genoegh verklaert, is drierlei:
1 Voorbyvoeging, 2 Achterbyvoeging, 3 Tuffeninvoging.

De Voorbyvoeging der VVoorden is, vvaanneer voor aen een VVoort eenige stof,
'esy Letter of vvoordlij, bygevoecht vvoort.

Dit wort genoemt *Prosthesis*; en is tweederlei 1 Letterbyvoeging: Als in noom
voor oom/ naessac voor aessac/ neglantier voor eglantier/ stromc voor tromc; gmatom
voor matom: Lutra voor Citet/ Fraxinus voor Essen. 2 Litvoorbyvoeging: Als
in dooch voor doch/ egeen voor geen; tutuli voor tuli, astas voor stat, espan van span/
espler van spellen/ esouper voor stoppen/ esac voor stoc.

De Achtermenging der VVoorden is, vvaanneer aen't einde van een vvoort eenige
stof, 'esy Letter of vvoordlij, by gevoecht vvoort.

Dit noemtmen in't gemeen *Paragoge*, en ooc *Prothesis*, en *Prostaphisis*.

Is nae de tweederlei stof, die achter by gevoecht can worden tweederlei.

1 Letterachter-byvoeging: Als in mensch voor mens/ dubbelt voor dubbel/
enkeht voor enkel/ rups voor rijp/ geelto/ scheelto voor geel/ scheel/ grootst van
groot/ mang van man: calx, van halc/ abs van ab, en af.

2 Litachterbyvoeging: Als in ic zachter/ ic zier/ voor ic zach/ ic zie: hiesc dicier,
voor hie, die; zeenu voor zeen/ baendel van baen/ ic beedel van ic bid/ minne van min
mannen van man/ goedichberden van goet; groote/ grootte/ grootfich/ groot-arch-
tich/ grootlijc/ van groot: cascus, besia, angustus, calvus, voor caes/ beest/ eng/ cael.

De Tuffeninvoging der VVoorden is, als tussen de witerste stof van een vvoort eenige
vvoortstof by gevoecht vvoort.

Dit heet in't Griex *Epanthesis*. (derlei.

Is meede, nae de tweederlei stof die daer tussen in gevoecht can worden, twee-

1 Lettertuffevoeging: Als de t in antwoorden; de leste g in gegerten/ ber gee-
ten; in naementijc/ voor naemstijc; de b in comburo.

Wanneer de Tuffegevoegde Letter een Cleefletter is, gelijk met de neffe-
staende, wort dit *Dipsisismus* genoemt; en mach by ons een *Gelijcleefletterige*
tuffenvoeging heeten: Als in aeffem, affem/ geeffel/ twijffel/ voor aefem/ affem/
geeffel/ twijffel: reliquia, redduco voor reliquia, reduco.

Maer alffer een ongelijke Cleefletter tussen-gevoecht wort, heetet *Paranthesis*,
een Schilcleefletterige Tuffevoeging: Als de ch in schlaff, van slaep: de s in prolis
voor polis; de m in pampier voor papier.

2 Littuffevoeging: Als te in Amstelredam, berreken, voor Amsteldam, berken;
duingevoecht by imperator in induperator; im in limax van slac; bu in stabulum van stal.

Men mach hier noch een derde Soorte byvoegen, naemelyc, Bandlenging of Naeslen-
ging, en voornaemelyc de Lenging der VVoordstaen. VVels tweederlei is.

1 Zoomlenging, zynde een Reckijng des zooms der VVoordleeden in een vvoort.
Als wannermen zeit bee | en/ de | tussen bei de Woordleeden lang reckende;

en mach met verdubbeling der zelve uitgedruft worden aldus *hoofften*. Van deezen aert is, als men zeit *houffen/ balfsem/ oeffen* voor *houfen/ balfem/ oeffen*. Dit mach onder de *Diplasimus* ooc gerekent worden.

2 *Lallenging*, *vveezende een recking vande Las der VVoordleeden in een vvoort*.

Als wanneer men van een Woort dat aen't einde van een reegel maer ten deele (naemelijc tot de Las toe) beteikent staet, en het ooverige in't begin vande volgende reegel, de Las in't leezen zoo lang reet, tot dat men het volgende Woordlit inden anderen reegel staende, daer by voecht, of in meer andere geleegentheeden, aldus *gor—zeit/ schat—camer/ werch—man*. Men zoude dit ooc *Opsthorping* moogen heeten.

De Stofmindering der VVoorden is eevveelderlei, eevveleens te onderscheiden als de Stofveerdern.g. Gelyc voor eerst in drie Geslachten: 1 Voorweering, 2 Achtervveering, 3 Tussenweering.

De Voorweering, die in andere Taelen Aphæresis genoemt vvoort, is

1 Van Letteren, 'twelc men Voorsteletterweering mach noemen: Als wanneer de Latijnen weeren de voorste Letteren van *klip/ gang/ bzaech/ slange/ stout/ dorp/ schuit/ spaer/ E.* zeggende daer voor *lapis, anser, rogo, anguis, andax urbs culpa, parco.*

2 Van Woordleeden, 'twelc ic Voorite-Litweering noem: Als *lyheus* voor *gelinkens wis* voor *getwis*: *ruis* voor *eruit*, *semere* voor *contemere*; *Claes* voor *Nicolaus*, *Wang* voor *Iohannes*, *Tijs* voor *Matthias*, *Vent* voor *Vincent*.

De Achterweering der VVoorden, anders Apocope genaemt, is ooc

1 Van Letteren, van my Achterste-letterweering gheeten: Als *siel* voor *sielt/ ver* by de Franschen voor *buurm/ mage* voor *magu*. 2 Van Woordleeden, diens naem *Achterste-litweering*: Als *wojs/* voor *woftiaen*; *Gijs/ Coen/ Roel/ Tjs/* voor *Gisbzech/ Coenraet/ Roelant/ Tjsbet*: *samul, peculi*, voor *samulus, peculijs*.

De Tussenweering der VVoorden, vande Grieken Syncope gheeten, is meede

1 Van Letteren, dat men noemen mach *Tusselletterweering* der Woorden: Als *welt* by de Hoochduitsche voor *wert/ as* inde gemeene sprac voor *als*. 2 Van Woordleeden, daer ic *Tussen litweering* teegen zech: Als in *erten* voor *ertweeten*.

IV. *De Stofverschicking der VVoorden of Woortstofverschicking is vvaer door eenige stof der vvoorden, 't sy Letteren, of Leeden, in een andere plaats van een vvoort geselt vvoort.* (*verschicking.*)

Is, nae de vveederlei stof der VVoorden, ooc vveederlei, 1 Letterverschicking, 2 Lit-

Letterverschicking der VVoorden is, als een of meer Letteren eens vvoorts, in een ander plaats des vvoorts verselt vvoorden.

Nae de plaats der Verichicking geschiet dit op twee wijzen. 1 In een zelve Lit des Woorts: Als de *r* in *branden/ barnen*: voor *pro: Evander, Evandro*. Dit is in eē ander inzicht by de Woordleeden verhandelt. 2 Van't eene Lit des Woorts in't ander: Als de verschicking vande *n* in *branden/ barnen*: vande *r* in *parrijs/ perdis*; van *n* ent in *reeden/ needer*: vande *d* in *doire/ aridus*, aerde *terro*; van *n* in *slac/ limax*.

Nae de *wojs* van verschicking is deeze Letterverschicking. 1 Een *Per Verschui- ving*: Als in *bale/ bloc*; *cozst/ crufta*; *sardus*, traech. 2 Een *Intwendige Wissel- ing*, of oover-andere Verschicking: Als in *reeden/ needer*/ daer der *r* inde plaats vande

vande n en den inde plaats vande r gestelt wort: zoo in neetel/leeben; waer/
raetw: ende in Japic/ Jacop of Takip: tener in't Griex teren.

Noch cā deeze verschickinge nae haer Oorspronc onderscheidē wordē, en dat in
1 Blykelyke of waerachtige: Als in doorn/ dormio; spicp/ spargo; onze/ noster;
hozt/ puzis; persen/ pressum; kers/ hiet. 2 Bedarpte of niet Blykelyke: Als in
lam/ mal: ons/ sno: tau/ mat: stal/ last: steel/ leest.

Litverschicking der VVoorden is, als haer leeden verschick vvoorden.

Dit geschiet ooc tweefins. 1 Blykelyc: Als in putwaeter/ waeterput.
2 Spitsvindelijc of verziert: Als in anima, mania.

V. De Verbinding of Bantverandering der VVoorden, door de naem geroech
beschreeven, is tweederlei: 1 Letterverbinding, 2 Litverbinding. Van de leste zullen
vry alleen spreken.

De Litverbinding der VVoorden is tweederlei: 1 Onsooming, 2 Onslassing.

De Litontsooming der VVoorden, is de verandering des VVoordlitzooms in een
vvoordlitlas.

En geschiet op twee wijzen. 1 Met de Letter die de zoom geweest is by het
volgende Woordlit te voegen: Als wannermen voor maelen zeit mae-len, daer
men de l/ die eerst een zoom was, tot bei de Woordleeden behoorende, by het
leste Woordlit heel voecht, maekende een las tussen e en l. Dit is gebruikelijxt.
2 Met de Letter die de zoom geweest is, by het voorgaende Woordlit te voegen:
Als wannermen voor maelen zeit mael-en. Dit geschiet ooc dikwils: maer
het ander wort beeter geacht.

Men zoude noch een derde soorte van Litontsooming moogen stellen; nae-
melijc die geschiet, met de Letter die de Zoom geweest is, te verlengen, en by
elc der twee Leeden een te voegen: Als wannermen voor maelen, aefsem, rijfel/
elfen/ zeit mael-len/ aef-sem/ rijf-fel/ elf-sen. Maer dit schijnt onder de Dub-
belde verandering te behooren.

De Litontslassing der vvoorden is, vvanneer in een veelledich vvoort de vvoordlit-
las in een vvoordlitzoom verandert.

En wort ooc tweefins gedaen. 1 Met de leste Letter van het voorgaende ge-
laste Woordlit tot ech Zoom te maeken: Als wannermen zeit loecaes/ mundas
melgemmer/ huifraet/ voor loek-aes/ wind-as/ melk-emmer/ huif-raet. 2 Met
de eerste Letter van het volgende Woordlit tot een zoom te maeken: Als te zeg-
gen voor hoe-stal/ herstal/ maekende de s van stal/ tot een gemeenen zoom v. n
bei de leeden, en die zoo wel aen het eerste, als aen het leste lit hechtende. Zoo
in twee-sprong/ voor twee-sprong; dzeeling/ voor dze-ling; ballast/ voor bal-last.

VI. De Stofwisseling der VVoorden is, als eenige stof der zekier t sy Letteren, of
Leeden, daer uit geweest, ende andere inde plaats gestelt vvoort.

Heet by de Griekken *anastrophe*, *anastrophe*, en *Metalepsis*.

Nae de tweederlei stof die verwiselt can worden, is deeze tweederlei.

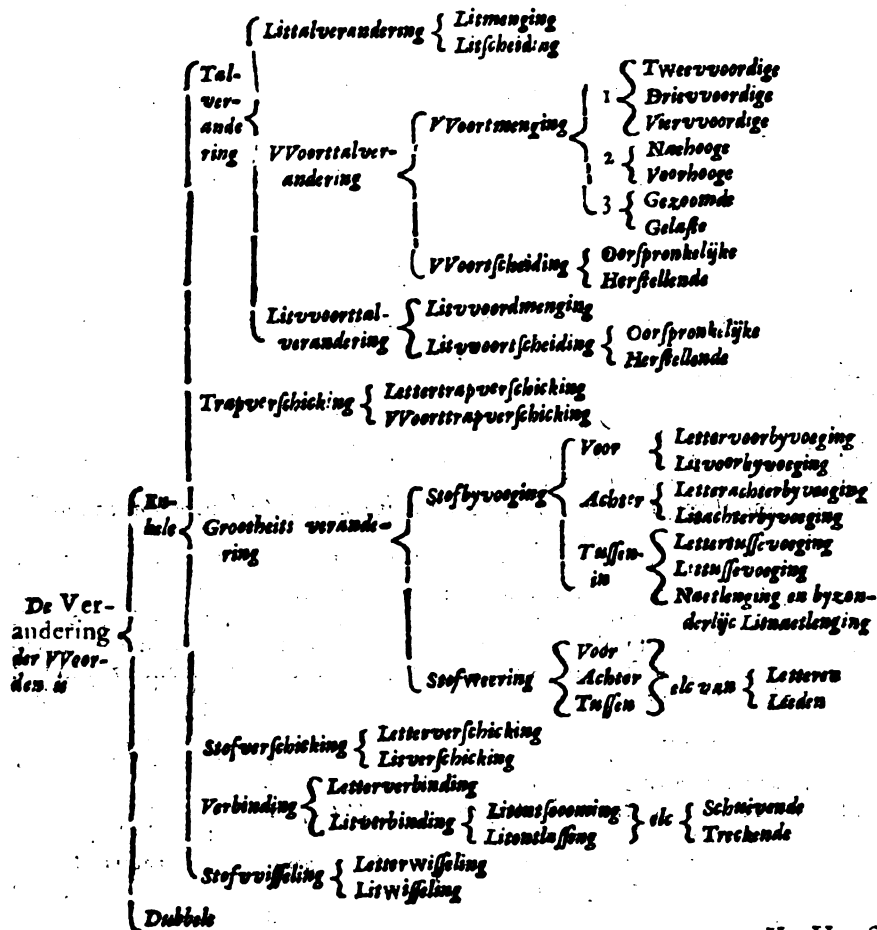
1 Letterwisseling der Woorden: Als in schudde/ scura; neegen/ nozem; toobe-
raer/ toobenaer; sticht/ stift: factum, fatto; doctum, dotto by de Italianen; illi, oli. Doch
hier van inde Woordleeden, hoewel in een ander inzicht. 2 Lidwisseling der

Het vierde Boec der Spreekkonst

Woorden: Als in afdoen/ toedoen/ bydoen/ berdoen/ ondoen/ gedaen: eedel/ aedel: *Opilio, upilio*: wappen/ stapie: grooter/ grootste/ grootje/ grootheyt/ grootfich.

De Dubbele Verandering der *V*Voorden, alzooze mit de Enkelde kan verfaem vwoorden, zullen wy nu voorby gaen.

Ten aenzien van deeze verandering, zijn de *V*Voorden te onderscheiden in 1 Onveranderde, 2 Veranderde. De Veranderde vveeder in zoo meenigerlei Soorten, alffer onderscheide Veranderingen der vwoorden zijn: waer van wy niet breeder en spreekken, om datse mit het geene alree gezeyt is, connen afgenoomen vwoorden.

Dubbele

V. Hoof-

V. Hoofstuc,

De Eigenschappen der VVoorden inde Reedenfneen, en Onderfcheiding nae etc.

De Enkelde Woorden zijn tot noch toe onderscheiden alzooze in haer zelven aengemerkt worden: Maer naendienze ooc aengemerkt worden als Stof en Deelen van andere: dienenze daer nae ooc onderscheiden te worden. Twelc wy nochtans nuu alleen zullen doen ten aenzien datse Stof of Deelen der Enkelde Reedenfneen zijn; en dat tweefins: 1 Der Heele, 2 Der Deelen van die.

De VVoorden als stof of Deelen der Heele Reedenfneen aengemerkt, hebben tot Eigenschappen, 1 Eenige Trappen van hoogte des Geluiss, 2 Een Getal, 3 Zeekere Orde, 4 Vereemging.

De Trappen die inde VVoorden gevonden worden, vvanneerze als stof der Deelen der heele Reedenfneen zijn aengezien, noem ic tot onderscheit van andere VVoorttrappen.

Deeze zijn tweederlei: 1 Oppertrap, 2 Ondertrappen.

De Opperwoorttrap is de meefte hoogte van der VVoorden geluit in een yder Reedenfnee.

Onder de Enkelde Woorden, daer uit elke Reedenfnee bestaet, isser altijt een diens geluit booven de andere uitmuit in hoogte; en zulken uitsteekende hoogte eens Woorts, noem ic Opperwoordlittrap. Ende, wanneer een woort alleen een Reedenfnee maect, dewijl: dan ooc het hoogste in die Sneec is: zóo acht ick diens geluit ooc inden Opperwoortlittrap te luiden.

De Onderwoorttrappen zijn de Hochten des geluiss der VVoorden eens Reedenfnees, die van een oovvertrefte vvoorden: of die de opperfte niet en zijn.

Nae deeze VVoorttrappen zijn de vvoorden, 1 Opperwoorden, 2 Onderwoorden.

Opperwoorden zijn, die in een Reedenfnee hoogst luiden.

Als liebe/ in, liebe byent; en als gâetet/ in, hoe gâetet al?

Onderwoorden zijn, die in een Reedenfnee van eē ander in hoogte oovvertrefte worden.

Als byent/ in, liebe byent; ende als hoe en al/ in, hoe gâetet al?

Hes Getal inde Enkelde VVoorden, aengemerkt als stof of Deelen der heele Reedenfneen, is, datse zijn een Enkel van 't Getal van 1 Eens, 2 Twee, 3 Drie, en zoo voort, nae de veelheit der Enkelde VVoorden, daer in de Reedenfneen bestaen.

Hier nae zijn de VVoorden te onderscheiden in 1 Eenlingen, 2 Tweelingen, 3 Drielingen.

Als in, **Goetheit/ en waerheit/ zijn de toegen/ van dien grooten God.** Alwaer vier Sneen zijn; van welke de eerste een Woort begrijpt, de tweedetwee, de derde drie, ende de vierde vier. daer oover het eene Woort des eersten Snees, een Eenling is; de twee woorden des tweeden Snees, elc een Tweeling: de drie Woorden des derden Snees, elc een Drieling: die vande vierde Sneec, Vierlingen.

Inde *V*oorden aengemerct als voore, is ooc gelijke *O*rdē en vervolch, als inde woordleeden. *N*ae vvelke zy ooc op vterscheide wyzen donnon onderscheiden worden: naemelyc, I. In *E*erste, tweede, & II. In *L*este, Naestleste, & III. In *V*oortwoorden, *T*ussenwoorden.

De *V*ereeniging der vvoorden in een *R*eedensnee, vvaer teegen de *L*osheit van zulc moet gestelt vvoorden, geschiet door middel van een *W*oordbant: vvelke ic ooc *W*oordnaect noem.

Deeze *V*ereeniging, als ooc de *W*oordbant, veroorzacēt door de *O*overstapping van het eene *W*oort eens *S*nees in het andere, ende ('twelc daer corter begreepen is) vande eene *W*oorttrap inde andere.

*Z*s tweederlei: 1 *Z*ooming of luidende *B*inding, 2 *L*assing, of rustende *B*inding.

De *W*oortzooming heeft tot een middel een *L*etter, die in 't ooverstappen van 't eene vvoort des *S*nees in 't andere vvoortgebracht vvoort, en bei de vvoorden gemeen is: vvelc middel ic *V*oortzoom noem.

Inde *F*ranse *S*praec is de *W*oortzooming zeer gebruikelijc: Als, wannetree zeggen, *mes amis, vous avez, nos ennuis, les unions, les amois*; spreekende dat gezoomt uit aldus, *mizamis, nozenamis, van zavir, lizunions, lo amois*. Maer in onze *S*praec, isse weinich of niet gebruikelijc: ten waermen voor twee *W*oorden reekenden gaet wech/ van wechgaen/ loop an van anloopen/ en diergelijke: welke dikwils met een *Z*oom aen een gehecht worden, aldus, *gardwech/ loopen*.

De *W*oordlassing heeft tot een middeleemige *R*ust, dewelke tussen twee woorden van een *S*nee comt, door dat haer ooverstapping geschiet met niet-aesemen, of niet-spreeken.

De verzierte *R*ust machmen *W*oortias of ooc *W*oortpoos noemen. *V*oorbeelden hier van heestmen tuffen elke twee woorden der volgende drie *S*neen: *Daer is/ niet zwaerder/ dan Gout*.

*N*ae deeze *E*igenschappen zyn de *V*oorden te onderscheiden in 1 *G*ebonde, 2 *L*osse. *E*n de *G*ebonde weder in evorevel, en gelijke *S*oorten, als mette *G*ebonde *V*oordleeden is gedaen.

De *V*oorden conden oot als *S*tof vande *D*eelen der *R*eedensneen aengemerct vvoorden: 't vvelc wy nuu als vande *D*er dendeelen alleen zullen doen.

*I*n deezen schijn zynze 1 *G*roundwoorden, 2 *C*leefwoorden.

De *G*roundwoorden die stof zyn vande *G*rounden der *S*neen zyn: als *vraec, in*. *H*et waic: en *verstant, in*. *H*et menschelijc verstant,

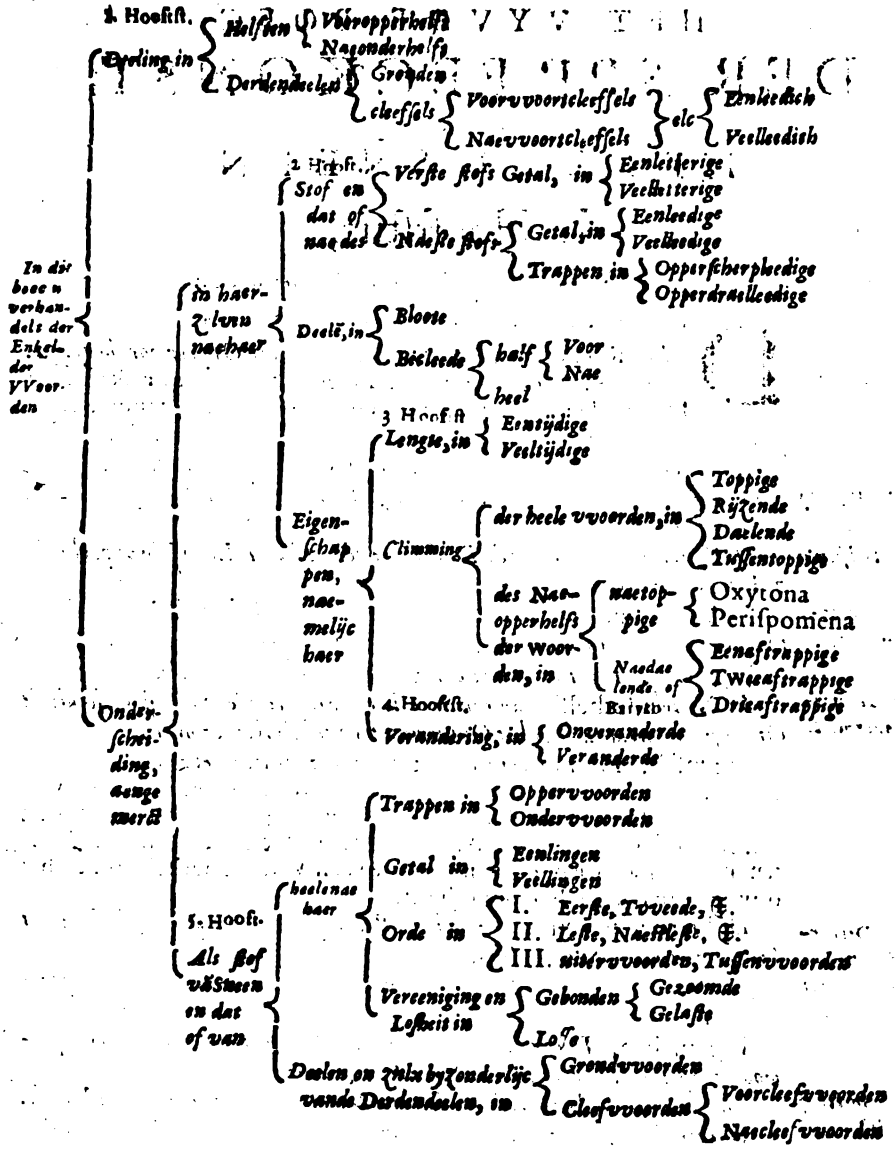
*E*igenschap. *I*n ydere *E*nkelde *R*eedensnee is maer een *G*roundwoort.

De *C*leefwoorden zyn vvoorden, wie vvelke de *S*neecleeffels bestaen.

*Z*ijn 1 *V*oorwoorden of *V*oorcleefwoorden: Als *het, in, het waic: en het* menschelijc/ *in, het* menschelijc verstant.

2 *N*aewoorden, of *N*aecleefwoorden: Als elc der twee leste woorden, in alle *C*ruiden seeden. *D*e *M*enschen zyn bedriechelijc.

De *O*rdē zoude ons nu brengen tottet verhandelen der *D*ubbeldē *V*oorden: doch zyn van voorneemen die nuu voorby te gaen.

HET VYVDE BOEC DER SPREECKONST,

Vande

REEDENSNEEN.

I. Hoofstuc,

Deeling der Reedensneen in Helften, en Derdendeelen.

De vierde Soorte van uitspraec zijn de Reedensneen.
Een Reedensnee is een uitspraec welken een Opperwoort begriipt.
Deeze zijn ooc, gelijk alle andere uitspraeken, Enkelde, of Dubbelde: doch zullen alleen vande Enkelde handelen.

De Enkelde Reedensneen, die ooc mette bloote naem van Reedensnee beteikent worden, zijn dienstich te vvorden 1 Gedeelt, 2 Onderscheiden.

Deeling in Onder andere moogen de Reedensneen gedeelt worden, 1 In helften, 2 In Derdendeelen.

1 *Helften:* De Helften, in welke ic de Reedensnee deel, zijn 1 Een Vooropperhelft, 2 Een Naonderhelft.

1 *Voorop-
perhelft.* De Vooropperhelft eens Snees is een voornaemste helft, bestaende uit een Opperwoort, en de Onderwoorde die voor het Opperwoort gesproken worden. Eigensch. Een Reedensnee can zonder deeze helft niet zijn.

2 *Achter-
onderhelft.* De Naonderhelft van een Snees is een Slechte Helft, bestaende uit de Onderwoorden, die achter het Opperwoort uitgesproken vvorden. Eigensch. Een Reedensnee can zonder deeze helft veel zijn.

Van beide deeze Helften heeftmen Voorbeelden in deeze vier Sneen. De bliehe doot/ klopt eebe stijf/ aende Doorten der Sijden/ en aen de Croijes der Armen. Alwaer De bliehe/ klopt eebe/ aende Doorten/ en aende Croijes/ elc van zijn Snees een Vooropperhelft is: en het ooverige in elk, de Naopperhelft.

2 *Derdend-
deelen:* De Derdendeelen in welke ic de Reedensneen deel zijn tweederlei: 1 Sneegronden, 2 Sneecleeffels.

1 *sneegront* Een Sneegront is een Derdendeel van een Snees, bestaende uit het Opperwoort.

Eigenschap. Deeze bestaen alleen uit een VVoot: luiden inden Opperwoorttrap: en vvorden in alle Reedensneen gevonden.

2 *Sneecleef-
fels.* De Sneecleeffels zijn derdendeel der Sneen, uit Onderwoorden bestaende.

Eigenschap. Zy vvorden in alle Sneen niet gevonden: alzoo't Slechte deelen zijn die inde Onderwoorttrappen luiden.

Deeze

Deeze zijn op twee vryzen te onderscheiden.

1 Nae haer stof, in 1 Eenwoordige, 2 Veelwoordige.

2 Nae haer Plaets, in 1 Voorsneecleeffels, die voor aen den Gront cleeven, 2 Naesneecleeffels, die achter aen cleeven.

Voorbeelden van al de Derdendeelen, heeft men inde voor aengeveeze vier Sneen : alwaer ~~bleike, tebe/~~ ~~Boorten/~~ ~~Crotjes~~ Gronden zijn, uit een Opperwoort alleen bestaende : ende ~~De/~~ ~~clopt/~~ aen de, en ~~aende/~~ Voorsneecleeffels, de eerste twee Eenwoordige, de twee leste Veelwoordige : maer Naesneecleeffels zijn ~~doot/~~ ~~stijf/~~ der ~~Rijken~~ der ~~Armen/~~ de twee eerste ooc Eenwoordige, de twee leste Veelwoordige.

II. Hoofstuc.

Onderscheiding der Reedensneen nae haer Stof, en Deelen.

Volcht nuu de Onderscheiding der Reedensneen ; welke geschiet *Onderscheiding* in twee aenmerkingen : 1 In haer zelve, 2 Als stof en deelen *ding* van andere.

In haer zelve aengemerkt, zijn ze te onderscheiden 1 Nae haer Stof, *In haer zelve* 2 Nae haer Deelen, 3 Nae haer Eigenschappen. *van: na haer*

De Stof der Reedensneen, alzo dezelve drieederlei is, 1 De Verste, 'twelc *1 Stof,* de Lesteren zijn, 2 Naestverste, vveezende de VVoordleeden, 3 Naeste, zijnde de VVoorden, connen nae elc der zelve onderscheidingen gedaen voordien : Doch zullen's alleen vande twee leste doen.

Nae de Woordleeden dan, de naestverste stof vveezende, zijn onder *1 VVoordleeden,* andere de Reedensneen te onderscheiden, ten aenzien van haer Getal in 1 Eenleedige, 2 Tweeleedige, 3 Drieleedige : en zoo voort tot het getal der meestleedige Sneen toe.

Voorbeelden. Job/ die zeer rijk was/ in ~~Ossen/~~ ~~heemelen/~~ ~~schaepen/~~ en in beelderlei andere goederen ; is dan al de zelve/ door Gods toelae-ting/ haest ontbloot. Hier zijn neege Sneen : de eerste Eenleedich, de 2 Vierleedich, de 3 en 4 Drieleedich, de 5 Tweeleedich, de 6 Elfleedich, de 7 Zesleedich, de 8 Vijfseleedich, de leste Drieleedich. Sturm-ius en Alstedius zeggen dat een Snee booven acht Leeden niet en begrijpt ; Keckermannus zeit van neege : doch uit het voorgaende Voorbeelt blijft, datse dwaelen : als ooc daer uit, datter Enkelde Woorden in't gebruik gevonden worden, die Achtleedich zijn, by welke om een Snee te maeken noch andere connen gevoecht worden, die dan nootfaekelijc meer als acht Leeden moeten uitbrengen.

Nae de Woorden, onderscheiden vry de Reedensneen voor dees tijt ooc. *2. VVoorden* alleen ten aenzien van haer Getal : en dat in 1 Eenwoordige, die alleen uit een *1. 2.* VVoort bestaen, 2 Tweewoordige, 3 Driewoordige, en zoo voort, tot het Getal der VVoorden toe, 'twelc inde meestwoordige Sneen gevonden voort.

T

De

De voorgaende neege Sneen connen hier ooc tot Voorbeelden dienen. Want de eerste is Eenwoordich, de 2 Vierwoordich, de 3 Tweewoordich, de 4 en 5 Eenwoordich, de 6 Vijfwoordich, gelijk ooc de 7, de 8 Driewoordich, en de leste Tweewoordich.

2 Deelen.

De Onderscheiding der Sneen nae haer Deelen, die ic nu doen zal, is alleen ten aanzien der Derdendeelen: nae welke die zijn, 1 Bloote, 2 Beceleede.

De Bloote Reedensneen zijn, die alleen uit een Derdendeel, naemelyc de Sneegront, bestaen.

Zoodaenich zijn de volgen Sneen. *Hooft/ziet/zwojcht. vni, vidi, vici.*

De Beceleede Reedensneen zijn, die uit een Sneegront, en noch een of meer Sneecleffels bestaen.

En zijn 1 Voorbeceleede, 2 Naebeceleede, 3 Heelbeceleede.

Als. De *Wetindische bloot/ heeft in Brasilia/ Pernambuco getoont/ met de tussleggende Casteelen.* Hier zijn de twee eerste Sneen Voorbeceleede, de derde een Naebeceleede, en de vierde een Heelbeceleede.

III. Hooftstuc.

Der Reedensneen Lengte, Climming, en Verandering : ende haer Onderscheiding nae elc van die.

³ *Eigen-
schap-
pen.* **O**nse Orde brengt meede dat vry de Reedensneen nu onderscheiden, nae haer Eigenenschappen dieze in haer zelven hebben.

Deeze zijn voornaemelyc drie: 1 De Lankheit, 2 De Climming of Hoochte, 3 De Verandering.

1 Lankheit.

De Lankheit der Reedensneen is te reekenen nae datse bestaen uit veel of vveinich stuf, 't sy Letteren, of Leeden, of VVorden: waer naeze in 't grote onderscheiden zijn in Lange of Corte: maer naewer aengemerct, in Eentijdige, Tweetijdige, en zoc voort.

2 Climming.

De Climming of Hoochte der Reedensneen, is de strecking der zelver door de VVoorstrappen.

Is 1 Toppichheit, 2 Rijzing, 3 Daeling, 4 Tuffstoppichheit.

Nae welke de Sneen zijn 1 Toppige, 2 Ryzende, 3 Daelende, 4 Tuffstoppige.

Deeze onderscheiding comt oovereen mette geene die nae de Derdendeelen is gedaen, in 1 Heel Bloote, 2 Voorbeceleede, 3 Naebeceleede, 4 Heelbeceleede. Zoc dat de Voorbeelden van die, ooc voorbeelden van deeze zijn.

3 Verandering.

De Verandering der Reedensneen in haerzelven is 1 Enkel, 2 Dubbel.

De Enkelde verandering is, die maer in eene zaec en geschiet.

Merck: dat de Veranderingen die inde Woordleeden ende Woorden bechreeven zijn, ooc inde Sneen plaets hebben; dewijle die uit zulke veran-

veranderde Leeden en Woorden wel bestaen : ten welken aenzien al dezelve hier meede zoude moogen verhandelt worden. Maer aengezien zulx een verhael van een zelfde zacc zoude zijn : zal genoech weezen, dit hier in't gemeen aangewezen te hebben.

De Enkelde Verandering der Reedensneen is 1 Een Stuks-wijze, 2 Een Heele verandering.

De Stukswijze Verandering der Reedensneen is 1 Nae de Form, 2 Nae de Stof.

De Verandering der Reedensneen nae de Form is, als die niet in alles eeveleens en blijft.

En is 1 Inde Meenichte der Formē, welke het Getal is : 2 7nde Gedaente der Form, naemelyc inde Climming.

De Verandering in meenichte der Formen, noem ic Talverandering inde Sneen : en is een Vermeerdering of Verminderung der Formen inde zelve stof.

Is 1 Sneetalverandering, 2 Voortsneetalverandering.

Sneetalverandering is, vvaer door de Sneen meerder of minder voordien, blyvende de zelve stof.

Is tweederlei 1 Sneemenging, 2 Sneescheiding. (stof der zelve.)

De Sneemenging is, vvaer door twee of meer Sneen tot een veranderen, blyvende de

De Sneescheiding is, vvaer door eene Reedensneer tot twee of meer verandert.

Als deeze twee Sneen. Alle Menschen zijn verdurben. worden tot een gemengt, met blyving der Stof, en vermeerdering der Formen, als men zeit. Alle Menschen zijn verdurben. Daerentegen deeze eene Sneer : Alle Menschen zijn verdurber. wort in twee gescheiden, als men zeit. Alle Menschen zijn verdurber.

De Woortsneetalverandering is, die ten verscheiden aenzien Voorttalverandering, en Sneetalverandering is.

En is 1 Voortsneemenging, 2 Voortsneescheiding.

Als wannermen voor, neegen/ en twintich/ zijnde drie Woorden en twee Sneen zeit neegenentwintich/ twelc maer een woort, en eene Sneer is, zijnde nochtans dezelve stof : zoo is zulx ten eenen aenzien Woordmenging, en ten anderen aenzien Sneemenging, en dienvolgens Woortsneemenging. Daerentegen geschiet Woortsneescheiding als men voor neegenentwintich/ zeit, neegen/ en twintich.

De Verandering der Reedensneen inde Gedaente der Form, te vveeten inde Climming of Hoochte, veroorzact door 't verschicken der Trappen, blyvende de Stof : in 't byzonder door 't verschicken des Opperwoorttraps.

Deeze noem ic Woorttrapverschicking : en geschiet als men voor, De wijn is goet/ zijnde de Opperwoorttrap, in't Woort wijn/ zeit, De wijn is goet ; hebbende de Opperwoorttrap niet in wijn/ maer in goet ; en zijnde alzoo de Opperwoorttrap vande Stof des eenen woorts , inde Stof des anderen verschickt, en met eenen de Climming of hoochte des Snees verandert. Want eerst een Tuffetoppige Sneer geweest zijnde, wort een Rijzende.

De Verandering der Reedensneen nae haer Stof, is, als de Stof niet eeveleens in alles en blijft. Mach Stofverandering der Reedensneen heeten.

En is 1 *Inde meeniche, welk hier de Grootheit is, 2 Inde Orde, 3 In haer heele Vveezen. De eerste noemic Grootheits-verandering, de tweede Stofverschicking, en de derde Stofwisseling.*

De Grootheits-verandering der Reedensneen, is in 't byzonder, vvaer doorze meerder of minder in vvoorden vvoorden.

Is 1 VVoordbyvoeging der Sneen, 2 VVoordweering.

Als wannermen zeit voor, **Do Cooning/ beschermt ons/** zijnde twee Sneen elc van twee Woorden, **Do Grootmoogende Cooning/ beschermt ons teegen de vijanden;** zijnde noch dezelve twee Sneen, maer vergroot door Byvoeging van eenige Woorden. Wannermen daerenteegen voor, **De Hoochmoogende Heeren Staten Generael,** zeit, **De Heeren Staten Generael/ of, De Staten Generael/** is zulx Woordweering uit een Snee.

Voorder de Grootheits-verandering geschiet in drie plaetsen der Sneen: 1 Voor, 2 Achter, 3 Tussen-in: nae welke dezelve ooc in drie Soorten can onderscheiden worden. Daer oover ooc, zoo de Woordbyvoeging, als de Woordweering elc drierlei te achten zijn: Als Voorwoordbyvoeging, Achterwoordbyvoeging, &.

De Stofverschicking der Reedensneen, en byzonderlyck de Woortverschicking, is een verstelling van ee of meer heele woorden, uit de eens plaets eens Reedensnees in een ander.

Als wanneer men deeze Snee, **De mens is verdurben/** verandert, en daer voor zeit, **Verdurben is de mens;** verstellende het Opperwoort **verdurben/** uit de Achterste plaets inde Voorste, ende het Onderwoort **mens/** uit de Tusselaets inde Achterste.

De Stofwisseling der Reedensneen, daer van ic de byzondere Soorte, die te vooren niet verhandelt is, Woordwisseling noem, is als eenige Stof, en byzonderlyc een VVoort, uit een Reedensnee gweert, en een ander van buiten in diens plaets gestelt vvoor.

Als wannermen voor, **De Dieren loopen/** (verwisselende het Woort **Dieren** met een ander buitē deeze Snee, naemelyc met **Beesten**) zeit, **De Beesten loopen.** Zoo voor, **En zwat man/** zeggende, **En teer man.** Deeze Verwisseling geschiet, of voor inde Snee, of Achter, of Tussen-in.

De Heele Verandering der Reedensneen, is de Voortcooming of Vernicting der zelver.

De Dubbelde Verandering der Reedensneen, is die uit twee of meer Enkelde bestaat.

Hier van zullen wy niet voorder schrijven: dewijze tot de Enkelde connen gebracht, en daer uit verstaen worden.

Nae deeze Eigenschap sijn nu de Reedensneen te onderscheiden in 1 Onveranderde 2 Veranderde. De Veranderde vveeder in zoo veel Soorten, alffer Veranderingen der Reedensneen sijn: gelijc elc by hem zelven licht can afneemen.

IV. Hoofstuc.

Eigenschappen der Reedensneen inde Reedenlanden, en Onderscheiding nae elc.

II.
Als stof der Reedenlandt.

De Reedensneen in haerzelven aangemerct, sijn nu verhandelt; zullen daerom die nu beschrijven alzoze aangezien worden als

Stof

stof of Deelen van volmaecter Sprac. 'twelc, al ist dattet ten aenzien van alderlei volmaecter Sprac can geschieden : eevwel zullen wy't alleen doen, ten oplicht vande Reedenleeden : en dat 1 Der Heele, 2 Der Deelen van die.

Deeze dan als stof der Heele Reedensneen aengezien, hebben tot Eigenschappen, 1 Eenige Trappen van hoochte des geluits, 2 Een Getal, 3 Zekerere Orde en vervolch, 4 Vereeniging met malcander.

De Trappen, die inde Reedenlineen, stof der Reedenleeden zijnde, gevonden worden, moogen nae haer Gront (*subjeetnam*) of stof, tot onderscheit der anderer Trappen, genoemt worden **Sneetrappen**.

De Sneetrappen zijn de oneevenheeden der hoochte des geluits, *ovvelke in de Reedensneen gevonden voordden, die saemen stof zijn van een Reedenlit.*

De Reedenineë die saemen een Reedenlit maeken, en zijn van geen eene hoochte, voornaemelijc nae haer Opperwoorttrappé: als te hooren is in deeze twee Reedensneen, die saemen een Reedenlit maeken.

De menschen/ die inde eerste werlt leefden: & Alwaer de eerste Sneë, en met naemen het Opperwoort inde zelve, laeger van geluit is, als de tweede Sneë, en merkelijxt als het Opperwoort desselvs. 'twelc clær blijken zal , als men het geluit van *men* / meet of past mettet geluit

van *leeb*: die neffens malcanderen uitspreekende, gelijkmen deede, *alke in haer orde staende, uitgesproken wierden.*

De Sneetrappen zijn 1 Een Oppertrap, 2 Ondertrappen.

De Oppersneetrap is de Hoochte der luiding eens Snees, booven alle andere Sneen van een zelve Reedenlit.

De Ondersneetrappen zijn de hoochten vande luidingen der Sneen in een Reedenlit, die de Opperste niet en zijn.

Als inde volgende Reedensneen, die saemen stof eens Reedenlits

zijn, **Den Coning Salomon/ die wijs/ en zeer voorzichtig was: &** Hier is de Luiding des derden Snees, de twee andere oovvertreffende in hoochte; en daerom vervatte de Oppersneetrap: maer de luiding der andere twee, Ondersneetrappen.

Nae deeze Sneetrappen zijn de Sneen te onderscheiden in 1 Oppersneen, 2 Ondersneen.

Oppersneen zijn, die in een Reedenlit hoochst luiden.

Ondersneë zijn, die in een zelve Reedenlit van een andere Sneë in hoochte oovvertreft voordden.

Als in't voorgaende Voorbeelt, zijn de twee eerste Sneen, Ondersneen; en de derde, een Oppersneë.

De Reedensneen, om de Heele stof van yder Reedenlit te zijn, vergaederen 2 Getal, toe verscheide getal by een, als toe een, twee, &c.

3 Orde. Hier nae zijn de Sneen te onderscheiden, in Eeningen, Tweelingen, & De Reedensneen tot stof van een yder Reedenlis gebruct zynde, hebben ooc verscheide Schicking en Vervolch onder malcanderen: vvaer nae die op verscheide wyzen connen onderscheide woorden: Als I In Eerste, tweede, & II In Leste, Naestleste, & III In Uiterste, en Tussseene.

4 Vereeniging. De Vereeniging der Reedensneen in een Reedenlis. (hebbende tot een teengendeel de Lofheit van zulx) en geschiet niet anders, als door middel van eenige tusssecoomende rust.

Derhalven machten deeze Vereeniging ooc Sneelassing noemen: en het Rustende middel, niet alleen Sneebant/ maer ooc Sneelas; of noch bequaemer Sneepoos.

Voorbeelden deezzer Vereeniging heeftmen in alle Veelfneeye Reedenleden: als inde volgende. Den Ouderdom der hoejen/ kenten aende Hoozen; der Paerden/ aende Canden; en der Boomen/ aende ringen binnen in't hout. Hier zijn de Sneen van elc Lit mer een Sneepoos gelast: naemelijc tussen hoejen en kenten/paerden en aende/ Boomen en aende.

De Sneepoos of Sneelas, verschilt vande Woordlas, eerst in dat de Sneepoos langer is: Ten tweeden en voornaemelijc inde paelen tussen welke die bestaen. Want d'eene tussen twee Woordlittrappen, en d'andere tussen twee Woorttrappen haer weezen heeft.

Nae deeze vereeniging, zijn de Reedensneen te onderscheiden in 1 Gebonde in een Lit, 2 Lofse in zulx. En voort connen de Gebonde vveeder verstreis worden in half, en heel gebonde: & Alles blijkelijc uit 'tgeene elders is geleert.

2. De Reedensneen als stof vande Deelen der Reedenleeden, en byzonderlijc Der doelen, vande Derdendeelen, aengemerct, zijn 1 Grontsneen, 2 Cleeffsneen.

De Grontsneen zijn, die stof zijn vande Gronden der Reedenleeden.

De Cleeffsneen, die Stof zijn vande Reedenliccleefffels.

Zijn nae's Getal, 1 Eeningen, 2 Veelingen: en nae de Plaets, 1 Voorcleeffsneen, 2 Naecleeffsneen.

Voorbeelden van deeze alle. Als de stam van een Boom/ dwers door gezaecht is; ranmen niet alleen zien/ hoe veel jaeren die gewassen heeft: maer ooc/ welke zijde/ of aen't zuiden/ of aen't noorden heeft gestaen. In deeze reeden, uitgesproken nae de teikenen daer by gevoecht, is in't eerste Lit, dwers door gezaecht is/ de Grontsnee: en, Als de stam van een Boom/ een Eeningte Voorcleeffsnee. In't tweede Lit is, ranmen niet alleen zien/ de Grontsnee: en, hoe veel jaeren die gewassen heeft/ een Eeningte Naecleeffsnee. In't derde Lit is, maer ooc/ de Voorcleeffsnee en een Eening; welke zijde/ de Grontsnee; en de tweede Sneen zijn elc een Tweeling, en een Naecleeffsnee.

I. Hoofst.
 Deeling in
 { Helften } Vooropperhelft
 { Naenderhelft }
 { Dordendelen } Sneegrans

{ Sneecloeffst. }
 { welke zijn }
 { nae haer }
 { Stof }
 { Plaats }
 { Eenwoordige }
 { Veelwoordige }
 { Voorcloeffst. }
 { Naecloeffst. }

II. Hoofst.
 Verste, zijnde de Letteren. Doch wort overgezeten.

{ Stof }
 { Naestvorste, naemelyc de }
 { VVoordelen, en dat al- }
 { leen nae haer Geral, in }
 { Naeste, te weste, de VVor- }
 { den, en dat alleen nae }
 { haer Geral, in }
 { Eenleedige }
 { Tweeledige }
 { Drieleedige }
 { &c. }
 { Eeuwwoordige }
 { Tweewordige }
 { Driewordige }
 { &c. }

In dit vjnde Boec voert verbaerdels der enkelor Reedsneen

{ In haer zelven, nae haer }
 { Deelen, en dat alleen nae }
 { de Dordendelen, in }
 { Blooste }
 { Beecleede }
 { Voor }
 { Nae }
 { Heel }

{ Lankheit: zijnde }
 { daer nae }
 { in's ges }
 { naewer }
 { Lange }
 { Corte }
 { Eenzijdige }
 { Tweezijdige }
 { &c. }

III. Hoofst.
 Eigenschapen

{ Climming }
 { Toppichheit }
 { Ryzing }
 { Daaling }
 { Tuffesoppichheit }
 { zijnde }
 { daar nae }
 { Toppige }
 { Ryzende }
 { Daalende }
 { Tuffesoppige }
 { Enkela }
 { Swaefst. nae de }
 { Form in'tun }
 { Getal, naemelyc stal verandering }
 { Sneetalverandering }
 { VVoort VVoortface }
 { sneetal VVoortface }
 { verandering VVoortface }
 { scheidning }
 { Gedachte, en byzonderlyc, VVoortclimming, naemelyc VVoorttrapverschicking }
 { Groothet, byzonderlyc }
 { Orde, naemelyc, stofverschicking, en byzonderlyc VVoortschicking }
 { Heele wezen, naemelyc Stofwisseling, en byzonderlyc VVoortwisseling. }
 { Sneemering }
 { Sneeschending }
 { VVoortface }
 { menging }
 { VVoortface }
 { scheidning }
 { VVoortbywoeging }
 { VVoortwoering }
 { stofverschicking }
 { VVoortschicking }
 { VVoortwisseling }
 { VVoortwisseling }

Onder scheiding, overgevoert

Versandering

{ Onveranderde }
 { Veranderde }
 { hier nae }
 { &c. }

Heete
 Dubbelde

IV. Hoofst.

Als stof van andere, en byzonderlyc van Reedenleeden, en dat of van

{ Heele Reedenleeden, nae haer }
 { Trappen }
 { Oppertrap }
 { Ondertrap }
 { in }
 { Oppersneen }
 { Ondersneen }
 { Een }
 { Twee }
 { &c. }
 { in }
 { Eenlingen }
 { Tweeklingen }
 { &c. }
 { Orde, in I Eerst, Tweede &c. II. Leste &c. }
 { Vereeniging, in }
 { Gebonde }
 { Lofte }
 { Doelen der Reedenleeden, en byzonderlyc vande Dordendelen, in }
 { Grootsneen }
 { Cleffsneen }

HET ZESTE BOEC DER SPREECKONST,

Vande
REEDENLEEDEN.

I. Hoofstuc.

Oorzaeken en Deelen der Reedenleeden.

De Vierde Soorte van *Uitspraec* zijn de *Reedenleeden*.
Een Reedenlit is een *Uitspraec*, vvelc een *Opper Reeden snee* begrijpt.
De Enkelde Reedenleeden, zijnde de geene die maer eene *Opperreeden snee* vervatten, zullen wy alleen verhandelen: en metten blooten naem Reedenlit, altijd Enkelde verstaen.

Op twee *wijzen* moeten de *Reedenleeden* aengemerct zijn: 1 In haer *Zelven*, 2 *Als stof en deelen van andere*.

In haer *Zelven* aengemerct, vallen daer in te verhandelen, 1 Haer *Oorzaeken*, 2 Haer *Deelen*, 3 Haer *Eigenschappen*, en *Onderscheiding nae dezelve*.

Van de *Oorzaeken* zullen wy de *Inwendige* alleen aenroeren: vvelke zijn 1 De *Stof*, 2 De *Form*.

De *Stof der Reedenleeden* is vierderlei: 1 De *Verste*, zijnde de *Letteren*: 2 De *Naestverste*, zijnde de *Woordleeden*: 3 De *Naeste op een nae*, weezende de *Woorden*: 4 De *naeste*, en zijn de *Sneen*. Van welke alle voorz gesproken is.

De *Form* is de *climmende luiding door een Oppertrap*. En is ooc vierderlei 1 De *Verste*, zijnde de *climmende luiding door de Opperlettertrap*: 2 De *Naestverste*, weezende de *climmende luiding door de Opperwoordlittrap*: 3 De *Verste op twee nae*, zijnde de *climmende luiding door een Opperwoordtrap*: 4 De *Naeste*, en is de *climmende luiding door de Oppersneetrap*.

De *Deelen der Reedenleeden* connē veelderlei zijn; als met naemen, *Reedenlits* 1 *Letteren*, 2 *Leeden*, 3 *Woordē*, 4 *Sneen*, 5 *Derdenleeden*, 6 *Helstien*.

Deeze alle zijn ooc *stof der Reedenleeden*: alsoe zonder inzicht tottet geheel aengemerct worden: of liever, alsoe aengemerct worden zonder een deel vande *Form* des heelen *Reedenlits* in zich te vervatten. maer wanneerze zoo aengemerct worden, dat elc een deel vande *naeste Form* eens heelen *Reedenlits* in zich begrijpt: dan zijnze deelen der *Reedenleeden*.

De

De drie eerste Soorten vande Reedenlits-deelen, zyn buiten dit inzicht te vooren verhandelt: en de vierde soorte, te weteen de Reedenlitsneen, ooc met dit inzicht: zullen daerom alleen vande vyfde en zefte soorte spreken, zijnde de Derdendeelen en Helften.

De Derdendeelen der Reedenleeden zyn tweederlei: 1 Gronden, 2 Cleeffels.

Een Reedenlitgront is een derdendeel van een Reedenlit, bestaende uit een Opperfnee.

De Reedenlitcleeffels zyn derdendeelen der Reedenleeden, uit een of meer Onderfneen bestaende.

En zyn 1 Voorcleeffels, die voor aen den Gront cleeven: 2 Naercedenlitcleeffels, die achter den Gront staen.

Van elc deezer Derdendeelen heeftmen een Voorbeeld in dit Reedenlit. Den Apostel Paulus zeit/ dat de besolding der zonden/ de doot zy. Alwaer de eerste Snee, het Voorcedenlitcleeffel is; de tweede een Reedenlitgront; en de derde

het Naecleeffel. En in't volgende Reedenlit, Dat het loon der zonde/de doot zy/ geruicht met waerheit/ den Heiligen Apostel/ is de eerste Snee ooc het Voorcleeffel; de tweede, den Gront; maer de twee leste saemen, het Naecleeffel.

De Helften, in welke de Reedenleeden dienen gedeelt, zyn 1 Een Vooropperhelft, 2 Een Naonderhelft.

Als in elc der voorgaende twee Leeden, tot Voorbeelden aangewezen, zyn de twee eerste Sneen saemen, de Vooropperhelft; en het ooverige in elc, de Naonderhelft.

II. Hoofstuc.

Vande Blijvende Eigenschappen der Reedenleeden, en Onderscheiding nae de zelve.

Nae dat de Oorzaeken en Deelen der Reedenleeden zyn voorgedraegen, moeten de Eigenschappen van die, ende de Onderscheidingen nae de zelve aangewezen worden.

De Eigenschappen die de Reedenleeden, in haerzelven aangemerkt hebben, zyn tweederlei: 1 Bestaende of Blyvende, 2 Bestansel crygende, VVordende, of Veranderende.

De Blijvende Eigenschappen der Reedenleeden zyn, 1 Die vande Stof ryzzen, 2 Die vande Form spruiten, 3 Die uit bei ontsaen, ofte die vande Deelen koumen.

De Eigenschap uit de Stof voortcoomende, is de Grootheit der Reedenleeden: vvaer onder de Lankheit is begreepen. Nae welke de Reedenleeden in Corte, en Lange worden onderscheiden, en by zekere Tijden of Maeten afgemeeten.

De Eigenschap der Reedenleede, die uit de Form rijst, is haer Climming of Hoochte. welke men mach beschrijven, datse is de Strecking door de Sneetrappen.

Deezer Soorten zyn vier 1 Toppichheit, 2 Ryzing, 3 Daeling, 4 Tussertoppichheit. Hier nae zyn de Reedenleeden ooc vierderlei: 1 Toppige, 2 Ryzende, 3 Daelende, 4 Tussertoppige.

By Voorbeeld De eerste werlt/ die met God te vertoornen/ door haer zonden/ niet op en hielt; is haer oover/ nae een rechtvaardich oordeel/ op een grouwelijke wyjs/

wijs/ verdelgt gewoorden. Insgelyk de Sodomiten. Maar die van Puinte/ ontgingen zulken quaet. Van deeze vier Leeden is het eerste, 't welc uit vier Sneen bestaet, rijzende : want de vierde en leste Snee **niet op en hielt/** is de Opperfnee. Het tweede, zijnde ooc vierfneech, is een Tuffetoppich Lit : dewijle de eerste Snee desselfs, n. **is daer oober** een Onderfnee is, en de tweede, n. **nae een recht-berdich** oordeel/ de Opperfnee, en de twee volgende Onderfneen Het derde Lit, te weeten ; **Insgelyk de Sodomiten/** dewijl't maer uit eene Opperfnee bestaet, is een Toppich Lit. Het vierde Lit tweefneech weezende, is een Daelende Lit : dewijle de eerste Snee een Opperfnee, en de tweede een Onderfnee is.

De Eigenschappen der Reedenleeden die uit de Deelen ontsaen, zyn haerder Deelen, 1 Getal, 2 Orae, 3 Trappichheit, 4 Vereeniging.

Nae yder van deeze connen de Reedenleeden veelsins onderscheiden worden : Doch zullen dat alleen doen nae het getal haerder Deelen : en zulx noch niet nae 't getal van allerlei Deelen, maer simpelc vande Sneen, ende Derdendeelen.

Nae 't Getal der Sneen zyn de Reedenleeden. 1 Eensneeye, die alleen uit eene Snee bestaen : 2 Tweefneeye, die uit twee Sneen bestaen : 3 Driefneeye, &c.

Hier van zyn inde vier leet aangeweze vier Reedenleede Voorbeelden te zie.

Nae 't Getal der Derdendeelen zyn de Reedenleeden 1 Bloote, 2 Bekleede.

De Bloote Reedenleeden zyn, die allec uit een Derdendeel, naemelyc den Gronst bestaen.

De Bekleede Reedenleeden zyn, die uit twee of drie Derdendeelen bestaen.

En zyn 1 Voorbekleede, 2 Naebekleede, 3 Heel-bekleede.

Deeze vier Soorten koomen oover een, behalven inde wijs van aenmerken, met de vier voorgaende, aldus : De Bloote, met de Toppige Reedenleeden ; de Voorbekleede, met de Rijzende : de Naebekleede, met de Daelende : ende de Heelbekleede, met de Tuffetoppige : Derhalven dienen de aangewezen Voorbeelden van die, ooc tot Staeltjes van deeze.

III. Hoofstuc.

De veranderende Eigenschappen der Reedenleeden, ende Onderscheiding nae de zelve.

De Veranderde Eigenschappen of de Veranderingen der Reedenleeden zyn tweederlei : 1 Enkelde, 2 Dubbelde.

De Enkelde Veranderingen der Reedenleeden zyn drierlei : 1 Die de Form betreft, 2 Die de Stof, 3 Die de Form en Stof bei aengaen.

De Verandering der Reedenleeden nae haer Form, en in 't byzonder nae haer naeste Form, is 1 Naesteformtalverandering, 2 Sneetrapverschicking.

De Naesteformtalverandering der Reedenleeden of Litformtalverandering is, waer door de Derdendeelen meerder, of minder in getal worden, blijvende de zelve stof.

Is 1 Reedenlitmenging, 2 Reedenlitscheiding.

Vande

Vande Reedenlitmenging heeftmen een Voorbeeld, wanneer men vande stof dezer twee Leeden (De Hoozttoons woonen onder de aerde: ende maeken daer Pesten/ die ront zijn als een Clood.) een Lit maect aldus. De Hoozttoons wone-
nende onder de aerde/ maeken daer Pesten die ront zijn als een Clood. Weederom
alsmen deeze vier Leeden (Het is bekent voor een pder: dat de waeteren des Wint-
ters bebyzen: Doch de wog/ hoe zulc geschiet: is van nieman:/ recht ontdeckt,
tot twee maect aldus. Het is bekent voor een pder/ dat de waeteren des Winters
bebyzen: Doch de wog hoe zulc geschiet/ is van niemant recht ontdeckt. Vande
Reedenlitscheiding heeftmē Voorbeelden, als men de lefvoorgaende twee leedē
verandert inde lefvoorgaende vier: en weederom, als men het gemengde eene
Lit, spreekende vande Hoorntoorens, scheidt inde twee, daer uitet gemengt was.

De Sneetalverandering, welke men ooc Sneetrapverclinning mach noemer, is
als de Climming der Reedenleeden verandert (blijvende de zelve stof) door de verscliffing
des Oppersneetraps in een andere plaats.

Als, De Zeilnaelde/ wijst ontrent de Vlaemse Eilanden/ recht Noortwaert.

De Zeilnaelde/ wijst ontrent de Vlaemse Eilanden/ recht Noortwaert. De Zeil-
naelde/ wijst ontrent de Vlaemse Eilanden/ recht Noortwaert. Hier is de Stof
van een Reedenlit driemaal gestelt, zijnde elkereis de Oppersneetrap in een an-
dere plaats; eerst inde eerste Snee, daer nae inde tweede, eindelijk inde derde:
daer door de Climming in elc Lit anders is.

De Verandering der Reedenleeden nae haer Stof, is de Grootheits-verandering: en geschiet als men een Reeden-
lit grooter en kleinder uitspreect.

Mach onderscheiden worden in 1 Lankheits-verandering, 2 Grofheits-verandering, 3 Luiheits-verande-
ring. De eerste weder in 1 Verlenging der Reedenleeden, als men die lengtē mer uitspreect: 2 Vercoorting,
als men die rasser uitspreect. De tweede ooc in 1 Vergtooving der Reedenleeden, als men die groover uit-
spreect: 2 Versliffing als men die finder uitspreect. De derde weder in 1 Luide: spreking of Verharding,
2 Goelijkspreeking of Verzachting.

De Verandering der Reedenleeden nae haer Form en stof bei, is tweederlei: 1 Nae de wjs, 2 Nae beide die in't geboel.
De Verandering der Reedenleeden nae beide de Form en Stoffen Deele, welke ic Deelverandering noem, is Drie-
delis: 1 Deelalverandering, 2 Deelverschicking, 3 Deelwisseling.

De Deelalverandering, en in't by' onder de Sneet, is verandering der Reedenleeden is, waer door het Getal der
Reedenleeden inde Reedenleeden nae de Form en stof der Sneen bei, meerder of minder wort.

Zulke Verandering, als ic hier Deelalverandering noem, heb ic inde Verhandeling der Woordleeden,
Woorden, en Sneen, Grootheits-verandering genoemt: door dien my doe geen bequaemer nae inde wjs zin qua.

De Sneetalverandering der Reedenleeden is tweederlei: 1 Sneebyvoeging, 2 Sneewerping.

Voorbeeld van Sneebyvoeging der Reedenleeden is, als men by dit Reedenlit uit twee Sneen bestaende: Het
luis zeer vroomt, dat den Hoemel stil staet. (noch een of twee Sneen by doet, blijvende eevewel maer een Re-
denlit, aldus, Het luis zeer vroomt, te seggen, dat den Hoemel stil staet. Het luis zeer vroomt, en wen d'lyc te
seggen, dat den Hoemel stil staet. Maer als men in plaats van dit leste Reedenlit, vier Sneen bestaende, het
nackleste spreect, bestaende alten uit drie Sneen: of ooc het eerste dat uit twee Sneen bestaet, de Sneer die't
leste Lit meer hadde alzoou uitaetende: 1 Zoo heeftmen Voorbeeld vande Sneewerping der Reedenleeden.

De Deelverschicking der Reedenleeden, en by' onder de Sneet, is verandering der Reedenleeden, als men de
de same plaats der Reedenleeden in een ander verfelt wort.

Zulke verandering als ic hier Deelverschicking noem, heb ic te voren Stofverschicking geheeten, doe my
niet beters voorkomende. De Sneeverschicking der Reedenleeden kunnen by Voorbeeld sien, als men de
volgende Reedenleeden tegeen malcanderen vergelijct

In deeze Landen/ wijct de Zeilnaelde/ wel neege trappen van't noozden. Wel neege trappen van't noozden/ wijct de Zeilnaelde/ in deeze Landen. Hier zietmen dat de leste Sneec eerst, en de eerste inde leste plaets wort verfelt.

Vande Deelwiffeling der Reedenleeden, zal ic ooc hier alleen eene Soorte voorstellen, naemelyc de Sneewiffeling: *vuelve is, alffer een Reedenfnee uit een Reedenlit gevveert vvoort, en een andere van buiten in diens plaets gestelt.*

Als. *Hoe komtet/ dat des Waeters zwaerheit/ de Duikers niet en berplettert? Wat is de oorzaak/ dat des Waeters zwaerheit/ de Duikers niet en berplettert? Welk zijn de reedenen, waerom het gzoote gewicht/ de Duikers niet en berplettert?* Hier wort hoc komtet/ zijnde de eerste Sneec des ersten Lits, in het tweede Lit verwiffelt, voor de Sneec, *Wat is de oorzaak/ en in het derde Lit voor, Welk zijn de reedenen.* Zoo is ooc de tweede Sneec, dat des Waeters zwaerheit, in het derde Lit verwiffelt voor, *waerom het gzoote gewicht.*

De Verandering der Reedenleeden nae de Formen stof beide in't geheel, diemen Heele Verandering der Reedenleeden mach noemen, is tweederlei: 1 De Voortcooming, 2 De Vernietiging der Reedenleeden.

De Dubbelde Verandering der Reedenleeden is, alffer twee of meer Enkelde Veranderingen in een Reedenlit seffens zijn.

Als. *Welk zijn de oorzaeken/ dat de Paerlduikers niet en berpletteren/ door des Waeters zwaerheit/ daer 300 deel duizent pont op haer dyct?* Dit Voorbeeld mettet voorgaende vergeleeken, heeft verscheide veranderingen seffens: als Deelverschicking, Byvoeging, &c.

Ten aenzien der Veranderende Eigenschappen, die hier nuu beschreeve zijn, kunnen de Reedenleeden in veelderlei soorten onderscheide vvoorden: als met naemen in. 1 Onveranderde, 2 Veranderde. Ende de Veranderde vveeder in zoo veel Soorten, alffer Veranderingen der Reedenleeden zijn. *VVelke alle wistet voorgaende kunnen blyken.*

IV. Hoofstuc.

De Eigenschappen der Reedenleeden inde Reedenen, en Onderscheiding nae die.

Tot noch toe zijn de Reedenleeden verhandelt alzooze in haerzelven aangemerct vvoorden: zullen die nuu beschryven ten aenzien datse Stof en Deelen van andere Spraece, en byzonderlyc vande Reedenen zijn: en dat tweefins: 1 Vande Heele, 2 Vande Deelen der zelver.

1. De Reedenleeden als Stof en Deelen vande Heele Reedenen hebben tot Eigenschappen, 1 Datse zijn Eenen van een zeecker gesal: 2 Datse staen onder zekere orde of verwolch: 3 Zeeckere Trappen of Hoochten des Geluuts: 4 Vereeniging met malkanderen.

1. Hies Getal der Reedenleeden inde reede daer van zy eenen zijn, is 1 Een, 2 Twee, 3 Drie, &c.

Hernae zijn de Reedenleeden te onderscheiden in 1 Eenlingen, 2 Tweelingen, 3 Drielingen, &c.

2. Haer

2. Haer Orde inde Heele Reedenen zijn de Inzichten vvaer naeze se onderscheiden zijn, of in Eerste, Tweede, &c. : of in Leste, Naestleste, &c. : of in Uiterste, en Tussleleeden : of in Middelste, Naestmiddelste, &c.

3. De Trappen der Reedenleeden inde Reedenen, tot onderscheit van andere, Reedenlittrappen geheeten, zijn de oneve hoochten van 't geluit der Reedenleeden in een Reeden. Deze Trappen zijn 1 Opper, 2 Onderreeden-littrappen. (den zijn.

Nae welke de Reedenleeden in Opperreedenleeden, en Onderreedenleeden te onderscheit. Tot Voorbeelden der voorgaende onderscheidingen dient deeze reeden, uitgesproken gelijk de by gevoegde Merken aanwijzen. **Deel schéepen, daeren nae Westindien : en hoornen weder t'huys/ met zout gelaeden : 'twelk daer voortkomt/ zonder toedoen van menschen.** Van deeze reeden is elc Lit een Drieling : alzooze uit drie Leeden bestaet. En het eene is een Eerste, uiterste, en Onder-reedenlit : het andere, een Tweede, Naestleste, Tusselit, Middelste, en Opper-reedenlit : het ooverige een Derde, Leste, uiterste, Naestmiddelste, en weder een Onder-reedenlit.

4. De Vereeniging der Reedenleeden in een Reeden, geschiet door middel van een tusssekomende rust. Die dder oover Reedenlitbant, ende noch byzonder der Reedenlitlas, of Reedenlitpoos, mach genaems voordoen.

Als in't lest voorgaende Voorbeelt, ist eerste Lit mettet tweede, in eene Reeden vereenicht met een Reedenlitlas, bestaende in een rust, die tussché deeze twee Woorden, **Westindien/ ende en/** bespeurt kan worden. Zoo weder het tweede Lit mettet derde of leste.

Uit deeze Vereeniging ontstaet een soorte van Reedenleeden diemen Gebonde Reedenleeden mach heeten : hebbende tot een Teegesoorte de Loffe Reedenleeden.

II. De Reedenleeden als Stofen Deelen van eenige Deelen der Reedenen, en byzonderlyc der Derdendeelen, hebben tot Eigenschappen 1 Grondicheit, 2 Cleevichheit, 3 vvelke vveeder is, of Voorcleevichheit, of Naecleevichheit.

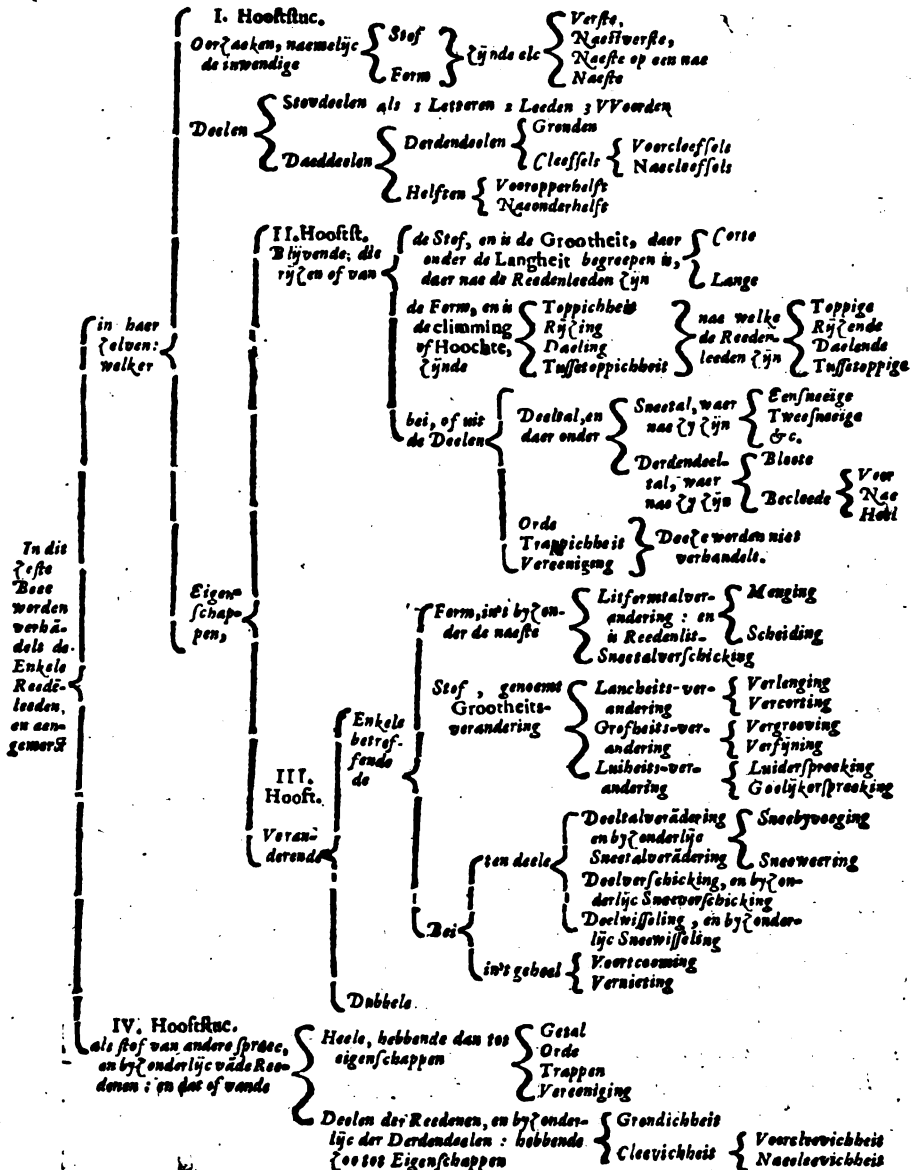
Hier nae zijn de Reedenleeden 1 Grondleeden, 2 Cleefleeden. En deeze leste vveeder, of Voorcleefleeden, of Naecleefleeden.

Als in't lest gemelde Voorbeelt, ist eerste Lit, een Voorcleeflit : het tweede, een Grondlit : en het derde, een Naecleeflit.

Hier zoude nae orde moeten volgen het VII. Boec spreekende vande Reedenen : maer laet zulx voor deez' tyt nae, om dat ic oover deeze stof veel nwee bedenkingen heb gekreegen, daer van de gronden inde voorige beschryving niet en zijn gestelt : en om dat den aert en eigenschappen van die soorten van Reedenen, daer van de gronden geleit zijn, weezende alleen Top of Rotreedenen, is de voorgaende beschryving der Reedenleeden kan afgenoomen worden ; en byzonderlyc uit de verhandeling van die als stof der Reedenen aengemeret.

Ende aengaende het byzonder Deel dezer Spreeckonst, stellende voor oogen desselfs gebrui, en daer dienvolgende de nutticheeden naext is blyken konnē : dat laeten wy ooc voor deez' tyt nae gemeen te maeken : om eerst eens te verneemen hoe den Leezer de Spiegeling (Theoria) behaecht, die den grons vande Daet is, eermen hem mettet vverc belast.

in haer zelven: walker

In dit zeste Boec worden verhandelt de Enkele Reedenleeden, en aengemerst

Eigenschapen,

Dubbels.

A N H A N G.

Men ziet gemeenlyc dat de nieuwe vindingen in 't eerste noch eenige onvolmaeltheeden hebben, diemen int begin niet en merck; maer metter tyt ontdeect en verbeert worden. *Twee* ooc yder een zal bevinden grootelyc plaets te hebbe, in 't ontdecken vanden aert der *Oitspraec*. *VV*ant vergelykende het geene tot noch toe hier van is gevonden geweest, by het geene nuu wyders door my daer is bygevoecht, en hier vooren beschreeven: zal lichtelyc oordeelen dattet scheelt, gelyc de eerste ontdekking en bekendmaking van *VVestindien* door *Columbus* geschiet, en 't geene daer nuu van ontdeect en beschreeven is. Doch gelyc de kennis diemen nuu van *VVestindien* heeft, eevelmel noch onvolmaect is; en daer in verbeetering en byvoechfels noch geschien, en te geschien staen: Zoo weet en beken ic, dat de wterste volmaectheit van my noch niet en is getroffen: maer dat tot deeze beschrijving veel byvoechfels en verbeeteringen konnen gedaen worden: Gelyc ic ooc zelf zulx in veel gewacr geworden ben, en elkeren gewacr worde. *VV*ant naedien de voorige beschrijving van my al voor eenige jaeren is geschiet, en stil heeft leggen rusten: zoo zyn my noch veel wrichtige dingen te binnen gekoomen, die hier niet beschreeven en zyn: en met eenen ooc dat in 't beschreevene hier en daer merkelyke verbeetering was van noode. Daer oover ic ooc in sommige plaetsen, daer 't licht konde geschieden, wat verandert en bygevoecht heb: maer 't ooverige in zyn eerste wezen gelaeten: en 't geene nocht anders daer van hier noodichst by diende, in deezen *Anhang* cortelyc aengeroert: stellende het ooverige uit tot andere gelegentheit.

Tot het VII. Hoofstuc des I. Boex, en III. Hoofst. des II.

I. In 't 3 Hoofstuc des 2 Boex heb ic geleert, datter nae de diepte maer zeeve soorten van Letteren te stellen zyn. Maer want ic naederhand bevonden en bedacht heb, by gelegentheit dat den geleerden *Iohannes Cloppenburch* my hadde laeten hooren hoe de *Zwitfers* de *Hebreeuse Hebsth* gebruiken en uitspreken, datter eē merkelyc onderscheit is tussen de geluidē diemen voortbrengt met een *Scheideur* die diep inde *Keel* is, ontrent de *Knoc* desselven; en die veroorzaect worden door een *Scheideur* die voor inde *Keel* ontrent het *Lelletje* is; en dat ic van meening ben geworden, dattet onderscheit van die *Zwitserse* en eenige *Hebreeuse* Letteren daer in gelegen is: Zoo vind ic nuu noodich, datmen nae de diepte acht soorten van letteren stelle. mits inde plaets van eene soorte, die ic *Keelletteren* heb genoemd, twee te zetten: en door de naem *Keelletteren* te verstaen het geslacht van deeze: tot dien einde de *Keel* in twee deelen afdeellende: noemende het achterste, het *Innoedeel*; en het voorste, het *Telleel*; en hier nae de Letteren die daer haer onderscheit ontfangen, *Innoelletteren* en *Telleelletteren*. Hier door wort der *Enkelder* Letteren getal noch vermeerderd: want er een heele ry nieuwe by komt, als te zien is inde volgende Letterorde.

Keelletteren

Anhang vande Spreeckonst.

Keelletteren	{	Knocletteren	á, á, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	h, h, h, h	h, h, h, h	.	.	.	.	h, h	h, h
		Lelletteren	á, á, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	h, h, h, h	h, h, h, h	.	.	.	.	h, h	h, h
Heemeltlett.	{	VVortellett.	á, á, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	ch, ch, ch, ch	g, g, g, g	.	.	.	.	ng, ng	ng, ng
		Naemidlett.	á, á, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	ch, ch, ch, ch	g, g, g, g	.	.	.	.	ng, ng	ng, ng
		Middelletteren	é, é, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	ch, ch, ch, ch	g, g, g, g	.	.	.	.	ng, ng	ng, ng
Tandletteren	{	Vleisletteren	í, í, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	s, s, s, s	z, z, z, z	.	.	.	.	l, l, n, n	d, d, t, t
		Beesletteren	í, í, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	s, s, s, s	z, z, z, z	.	.	.	.	l, l, n, n	d, d, t, t
		Lipletteren	ú, ú, ó, í, ó, í, ó, í, ó, í	f, f, f, f	f, f, f, f	.	.	.	.	m, m, b, b	p, p

Onder de Knocletteren stel ic onze *h*. Die ic nuu bevinde by ons meest als een Bree knocruifer gebruiet te worden, en minst als een Smalle: hoewel ic inde voorgaende beschrijving het teegendeel heb gemeent: uit oorzaec dat ic doe het rechte onderscheit vande Bree en Smalle Letteren noch niet en hadde bedacht. Breet luitse in *hout/ hebben/ heel*: maer Smal in *'t hout/ 't hebben/ 't heel*: daerze door 't verenigen mette Smalle letter *t* in een Smalle is verandert.

De Letteren daer ic inde 8te zijde van spreek, en Geluutpoogende Keelletteren noem, die onderscheidende in Clinkpoogende, en Ruispoogende, hooren hier ooc onder. En moogen Eigentlijker geheeten worden in't gemeen *Knocsmoorders/* en in't byzonder *Bree en Smalle Knocsmoorders.*

Voor Lel-letteren houd ic de *Hebesh* en *Nhain* der Hebreen: In bedenken stellende, aengaende de *Hebesh*, Of die in't gemeen een Vryje Lelruifer zy; of in't byzonder zulken Smallen, ofzede zulken Breeden alleen: En aengaende de *Nhain*, of die zy een Lelneusletter; of een Bree vryje Lelruifer.

Het geluit 't welcmen in't koken voortbrengt, bestaet uit knocletteren: meede dat in't hoesten, en in't lachchen gemaect wort: maer 'tgeene in't kladden voortkomt, uit Lelletteren.

De Dooling die ic in't voorgaende door onweetenheit van een achtste soorte van Letteren nae de Diepte, heb begaen: is meest daer in geleegeen, dat ic de keel in't gemeen heb toegeschreeven, 'tgeene de Knoc in't byzonder eige is. En wort derhalven dan verbeterd, als men in meest alle plaetsen stelt of verstaet de *Knoc* voor de *heel*: en by de *Knocletteren* en *Doornen* noch voege die vande *Lel*.

II. Voorder dewijle de Vryklinkende Knoc, Lel en Wortelletteren, die van een holte zijn, onverscheidelijc gebruiet worden: zonder dat daer door de Taelwoorden verstaen worden te veranderen, gelijc inde 50 zijde ooc is gezeit: zoo ist noodich datmen een zulken onderscheiding maeke, in welke die onder een geslacht koomen. Het welke geschiet, als men de Keel, of het Knoc en Lel-deel, mettet Heemelt-worteldeel, vervat onder enen naem; welc mach zija *Heem/* of liever *Stroot-hoop*: en datmen hier nae de Letteren, welker scheidur daer is, noeme *Strootletteren*.

De Krocletteren zijn	{	Vryklinkende:	{	Plat 20	2	} Elk woord	{	Keelklinkers	{	Knoclinkers,
		zijnde		Hol-achtige:	1			Lelklinkers,		
		Niet-vryklinkende		Holle	0			VVortelklinkers		

III. Dewijle ooc op het onderscheit tuffen Vryklinkende Achtermidde en Voormiddeletteren, dicwils niet veel acht genoomen wort: en daer oover wel

ONVER-

onverfcheidelijc gebruiſt worden, voornaemelijc Enkel zijnde: als te merken is in *ſterre/ ſterre: berre/ berre: ſ'erben/ ſ'erben: 'erben/ 'erben: beerdich/ haer- dich: weert/ waert*: Zoo dienen meede die twee alleen onder een geſlacht be- greepen te worden. Het welke te weech gebracht wort. alſmen inde mont een Deel maect dat uitet Achtermidde en Voormidde beſtaet, 'tſelve noemende *Doozheemelt*: en hier af de Letteren, welke haer onderscheit daer ontfangen (ge- lijc bei de voornoemde foorten doen), *Doozheemeltletteren*.

Tot het VIII. Hoofſtuc des I. Boex, en IV. Hoofſt. des II. Boex.

Inde derde gemeene onderscheiding der Letteren, en uit oorzaec van die, ooc in verſcheide byzondere onderscheidingen, heb ic tot een foortmaekend onder- ſcheit geſtelt zekere *Tweeflemmichheit*/ naemelijc de *Ruiſclank*: en geleert dat de *g/ z* en *v* daer in vande andere letteren onderscheiden zijn. Maer naederhant deeze zaec dieper ooverdenkende: heb ic bevonden dat de *Ruiſclank* alleen een byvallige eigenschap is, die geen byzondere foorten van letteren en maect: en ooc niet alleen plaets heeft inde voorzeide letteren, maer meede wel kan hebbē in andere: als in *th/ f* en *f*: zonder daer door van foorte te veranderē. Gelijk ooc de *g/ z* en *v* alleen-ruiſende moogen uitgesproken worden, blijvē dezelve in weezen.

Inſgelijx heb ic daer en elders de *y/ d* en *v/* onder de *Klincletteren*: ende de *h/ t* en *p* onder de *Ruiſers* geſtelt: en alzoo getoont datſe van malkanderen weezentlijk verſchillen, in dat geene klinken, en deeze ruiſen, of poogen te ruiſen. Doch hier in heb ic my meede zoo bedacht, dat ic nuu meen haer waer onder- ſcheit daer niet in te beſtaen: maer dat die in't gemeen als *Luidende* zijn aen te merken: gelijk ooc de *r/ l/ ng/ n/* en *m/* daer meede onder de *Klinkende* geſtelt. En dat die elc in *Klinkende* en *Ruiſende*, of *Ruiſpoogende* te onderscheiden zouden zijn, alſmen die verder wilde verſpreiden.

Volgens deeze ſtaet de gemelde derde gemeene *Onderscheiding* der Letteren, en met enen ooc der *Vormen*, te verbeeteren op deeze wijs.

Tan zijn de En- kelde Let- teren	{ Klinkende (ver- ſaas Alleen- klingende) Ruiſende (of Alleenruiſende, of Ruiſclinkende)	{ á, a, á, a, á, e, é, e, ij, ú, ú é, i, é, i, é, u, ú, u, ú, ú, ú ó, o, ó, o, ó, oç, óc, úo, ói, óu	} r l n h n g n m	{ t, x, y, d, b k, k, k, t, p
		{ h, hch, ch, f, f h, hg, g, z, v		
		{ á, a, á, a, á, e, é, e, ij, ú, ú é, i, é, i, é, u, ú, u, ú, ú, ú ó, o, ó, o, ó, oç, óc, úo, ói, óu		

Om nuu ooc te toonen waer in dattet rechte en foortmaekend onderscheit tuffen *g/ z/ v/* en *th/ f/ f/*; en tuffen *y, d/ v/* en *h/ t/ p/* is gelegen: zoo zeg ic, dewijl haer recht onderscheit in geen van de zes beſchreeve gemeene onderschei- dingen en ontmoet: datter booven die noch een gemeene onderscheiding der Enkelde Letteren moet geſtelt worden, daer door deezer weezentlijk verſchil komt te blijken. En is dit, dat de Enkelde Letteren, gelijk ooc de *Vormen*, zijn

1. *Smalle/* 2. *Breedte.*

Smalle Letteren zijn, die met *Smalle Vormen*: en *Breedte*, die met *Breedte* *Vormen* gevormt worden. (hebben.)

Smalle Doymen zijn, die een *Smalle Scheideur*: en *Breedte/* die een *Breedte*. Want in elke *Vorm* kaamen de *Scheideur* dan *ſmal* mæken, dan *breet*. Welke *ſmalte*

smalte tot onscheidelijke neeven of mee-gaende eigenschappen heeft. *Stijfheit/* *Wastichheit/* of *Strakheit/* en *Engte*: gelijc de Breete daerenteegen *Slappheit/* *Lofheit/* en *Gutmitte*. En deeze tweederlei gestalte der Scheideuren, is oorzaak vande voorschreeve soortmaekende onderscheiden der Letteren: die daer oover van my Smalle en Breede zijn genoemt: en ooc nae die neevegaende eigenschappen *Stijf* en *Slapp* &c. zouden moogen geheert worden. En dewijle tottet voortbrenge der Smalle weinich aefems, en eē smalle plaets met kracht te bezetten vereist wort, en tot de Breede het teegendeel: zoo magmenze ten dien aenzien ooc *Lichte* en *Zwaere* noemen: gelijc van my, eer ic het recht onderscheit bedacht had, al is geschiet: alste zien is in't 15. Hoofstuc des 2. Boex, en elders.

Smalle Letteren zijn de *hch/ ch/ f/ k/ w/ k/ t/ p.* Insgelijx de *h/ nh/ ng/ n/ m/ l/ r/ aa/ &c.* wanneerze by een of meer der voorige, in een zelve deel des Woordlits, en ooc wel andersins, uitgesprooken worden. Als in *schijft/ schijnt/ onsfangt/ splinters/* zijn al de Letteren Smalle: en de Naekleevende in *brant/ baert/ bals/ zingt/ rank/ herwt.*

Bree Letteren zijn de *h/ z/ v/ w/ y/ d/ b.* Ende *h/ nh/ ng/ n/ m/ l/ r/ aa/ &c.* wanneerze by de eerste in een zelve deel des Woordlits, en ooc wel andersins worden uitgesprooken. Als in *bezwaebe/ bedreebe/ berzaemde/ gronde/* al de Letteren: en de Voorkleevende in *brant/ blaes/ glimp.*

Om klaerlijc te begripen 't verschil tussen de Smalle en Bree Letteren: zal diepstich zijn teegen malkanderen te vergelijken zulke letteren en woorden die alleen in Breete verschillen: als zijn de geene die ic hier boovē malkanderen stel.

't sweeft	saegen	ponten	twee	wetten	't versaeht me
zweebde	zaegen	bonden	dwee	wedden	wy berzaegden

De Enkele Letteren (ge-lijc ooc de Vormen) zijn

}	Smalle	h ² hch ch f f k k k t p	}	nh ng n m l r &c.
	Bree	h ² hg g z v y y d b		

De mislaegen die ic in't beschrijven van deeze Const begaen heb, door dat ic doe noch niet en had ontdeckt dit onderscheit der letteren van Smalte en Breete, konnen ten grooten deele verbeterd worden door deeze waerneeming: Datmen meest oover al stelt of verstaet, inde plaetsen daer ic gebruik heb de Naem en de Beschrijving *Centstemmige* en *Centstemmende*; de naem en de Beschrijving van *Pietbetruffende*: en in plaets van *Tweestemmige/* of *Tweestemmende/* en *Wuishtinkende*; *Breetruffende*: en voor *Wuisende*; *Smaltruffende*. Inlyk voor *Wuisende/* alst vande Smoorletteren of Smoorvormen wort gezeyt; *Bree*: en voor *Wuispoogende*; *Smalle*.

Tot het XV. Hoofstuc des II. Boex.

In't 15. Hoofstuc des 2. Boex, heb ic de twee Middetrappen genoemt *Boo-
middeltrap* en *Ondermiddeltrap*. Maer acht nuu nutter, datmen die *Boo-
middeltrap* en *Laechmiddeltrap* heete: om datmen dan naem *Boo-
vremiddeltrap* en *Ondermiddeltrap* zoude moogen gebruiken, om door geene te betikenen een
gellacht dat de *Opper* en *Naest-oppetrappen* begriipt; en door deeze een dat
de *Laechste* en *Naestlaechste* trappen.

Den naem *Muis* of *Aphus* heb ic de Doovluiders, of Letteren vanden eer-
sten trap toegeeygent: maer hou de nuu datte beeter de Smoorletteren alleen toe-
geeyt

gepast mach worden : en datse oover zulz doorgaens te vertaelen zy **Gefmoorde** of **Gelutpoogende**/ en ooc wel **stomme**. Want de Grieken onder de **Aphons** alleen Smoorletteren begrijpen; uitgenoomen datse de **Aphons** ooc daer onder ver-
varten, die elc uit een Gefmoorde en Vryje letter bestaen. 'T welc eevewel alleen ten aenzien van haer Smoorletter geschiet. Zoo doen ooc de Latijnen, behalven datse de **g** en **f** daer onder brengen, die nuu Vryje letteren zijn. 'Twelc ic meen door toeval geschiet te zijn. naemelijc aengaende de **g**/ door dat die eertijts als een Smoorletter is uitgelprooken gewoest (gelijc ooc **t** in alle geleegentheit) en daerom te recht doe onder de **Musa** gestelt. En ondertussen haer geluit veran-
derende, heeft men die onverstandelijc eevewel onder 'twelc geslacht laeten blij-
ven (gelijc ooc mette **t** ten deele gelidiet). Of, men heeft de **g** onder de **Musa** gebracht, om datmen de Griexen γ mette zelve heeft beteikent, geen eige Merc daer toe hebbende : en ondertussen het onderscheit niet verstaende, die onder een geslacht met de γ gestelt. Maer belangende de **ff**/ die is waerschiynelijc daer onder gerocht, om dat haer Streepletter van de γ is afcomstich, als bestaende uit swee **r** op malkanderen gestelt : en daerom heeft men se dommelijc gezet onder 't selve geslacht, daer de **r** onder staet. Zulz dat die wel doen, welke deeze onder de **Musa** niet en tellen.

Van Tuffesoorsletteren.

Onder de soorten van letteren, die alleen in trappé van zekere eigenschap ver-
schillen : hooren ooc Letteren die in't midde van zulken onderscheit uitge-
sprooken worden, of konnen worden; en die daer oover tot bei de soorten, tusse
welke zy koomen, moogen gebracht worden, en **Tuffesoorsletteren** geheeten. En
zijn I. **Tuffesdiepletteren**. Welke weeder zijn 1 Tuffeknoc-en-lletteren. 2
Tuffeslel-en-wortellett. 3 Tuffeswort-en-achtermidlett. 4 Tuffes-achtermid-en-
midlett. 4 Tuffesmid-en-vleislett. 5 Tuffesvleis-en-beenlett. Anders ooc 1 Tuffe-
knoc-en-tellett. 2 Tuffeslel-en-heemeltlett. 3 Tuffeshoemelt-en-tandlett. Ic en
stol hier geen Tuffesand-en-ispletteren, om dat icker acht geen te weezen. By
Voorbeeld, de **ee** in **meerbich**/ **beerbich**/ worden dicwils tusschen het Achtermidde
en Middde uitgesprooken : zulz datse dan zijn Platte Tuffesachtermid-en-midlet-
teren, en vry staet die te beteikenen met **ae** of met **ee**; gelijc ooc beide geschiet.
II. **Tuffesholte**. Die voorder zijn 1 Tuffesplat-en-hol-achtige, 2 Tuffeshol-ach-
tich-en-holle. Als de **e** in **ieff**/ uit dikwils tuffesplat-en-hol-achtich; en mach
daerom, of met **e**/ of met **u** geschreeven worden. III. Tuffesbree-en-smalle.
Als de **ey** in **ieff**/ de **ey** in **ieff**/ de **f** in **ieff**/ de **f** in **ieff**/ de **f** in **ieff**/ **ooc**/ horden dic-
wils zoo : en moogdan ooc met **g**/ **3**/ **v** en **u** beduid worden.

Van der Woordleeden Holheit en Breete.

Nae de Holte zijn de Woordleeden I. Effeholle. Die weeder zijn 1 Platte,
2 Hol-achtige, 3 Holle. II. Schilholle: daer vander naeu in't gebruec zijn;
ten zy by de Zee wé cenige Voorhol-achtige-achterplatte: als **hat**/ **gla**. De Cleef-
fels der Woordleede zijn haer naeste grondletter in holte gelijc. Als in **gang**/ **baert**
belt/ zijn de Cleeffels plat : in **guyt**/ **heil**/ **heut**/ hol-achtich : in **gom**/ **hoot**/ **roet**/ **hol** :
in **hat** het voorcleeffel hol-achtich en het naecleeffel plat. Nae de Breete zijn ze
I. Effebree. Die weeder zijn, 1 Smalle: als **schat**/ **trac**. 2 Bree: als **brod**/ **bernd**/
breezende/ **benzoe**. II. Schilbree. Die weeder zijn 1 Voorsmalle: als de eerste

Leeden

Leeden in taelde/parthen. 2 Naesmalle: als *bont/haert/zaech/maecht*. Hier van stel ic deezen Reegel. 1. Alffer alleen in een Cleeffel van een Woordliit, 't sy in't Naec, 't sy in't Gezoome de Tuffe-cleeffel, een of meer Doove Letteren. Al de Letteren van een Woordlickefel zijn vā penderleij Breete. Zulk dat mē quaelijc schrijft *Godt druigt/iguet/ibaert*. Dit heeft ooc plaets inde Tuffekleeffels: als in *bragde/bonze/icebde/loodzbiert*, voornamelijc alsse gezoomt zijn: want anders en ist niet nootfaekelijc. Quaelijc schrijftmen dan, *maechde/bonze/leefde/ē*.

Vande verandering die in eenige Letteren door de Ontlassing veroorzaeft.

Wanneer de letter, die inde Lirlassing tot een zoom gemaeft wort, een doove Letter is: zoo verandert die van Breete in de volgende gelegentheeden. I. In de Schuivende-ontlassing verandert die altijt; zooze inde Verlenging gewoone is verandert te worden; en zooder een Letter van hooger trap naevolcht. Als in *grondijs/goedardich/grondletter/grondwoort*; van *gront-ijz/goet-aerdich/gront-letter/gront-woort*: daer de t een Zoom wordende, van Breete verandert: om dat zulk in't verlengen van die woorden ooc gebeurt (Want men zeit *Gront/gronden; goet/gorde*); en om datter een hooger Letter aen volcht, naemelijc *i/a/l/w*. Zoo ooc in *zuiglam/zuigmanne/lijdelge*. II. In de Treckende Ontlassing verandert die alleē, wanneerze een vrye Breeruijer is, en eē Smalle doove daer van komt; wordende dan een Smalle. Als in *erfchoet/uitcheef/bissop/grontsop/beeribsaet/bissat/zoufat*; van *erf-goet/uit-geef/ē*. Want alffer een Bree doove voor gaet blijftse. Als in *ribzacken* van *rib-zacken*. Doch dit valt weinich voor. Wanneerze een Bree Smoorletter, of Smalle doove is; blijftse wel altijt onverandert: maer indiender Doove voorgaen van een andere Breete, dan veranderen die, en worden de blijvende Zoomletter in Breete gelijc. Als in *regdbanc/kaedzban/hicwidsbloem/handboom/hondzraf*; van *reht-banc/haets-banc, ē*.

Besluit.

Hier hebt gy, bewinde Loezer het geme ic vande Spreekonst tot een eerste proef van mijn arbeid, gees gedachs heb voor deez' tijt in't licht te brengen. Indien ic bevinde dat dit in danc woort opgenoemen: *zoo zal't my een spoor zyn, om veel andere nieuwe ontdekkingen, niet alleen die deezē Spreekonst en andere eerste Schoolconsten aengaan, maer ooc die eenige hooger VVoetsenschappen betrefsen voorder te bearbeiden, en oopenbaer te maeken. VVaer van ic al oover lange merkelyke nieuwe gronden heb geleit, en alsnou en al(dan noch legge, en daer op bouwe: alles tot Gods eer, en nu der Aenschen die mit des Heeren vuerken zyn naem zeken te hoolgen.*

Wen Heer die de Menschen met de treffelyke gaeft der Sprac hept verfiert: en my om dezelve te doorzoeken, en nieuwe vromderlyke vryfheit, macht en goetheit daer uit te connen meer kan, en met deezē beschryving andere te vertoemen, de zinnen, cracht, tijt, en gelygenheit, uit gemade hept gogorven zy daer oover lof in een wickheit.

Oogroeten God, die Tong en Mont bereit,
 Tot Stof en Tuich om uwe heerlykheit
 Daer uit en door te worden hooch geproefen;
 Geeft dat deez' konk oech mach een middel wozen,
 Doorwelen dit wit staech worde recht geraeet;
 En uwen Naem geroemt en groot gemaeet.

Psal. 3.

Waerschouwing aende Boekdruckers.

Ingevulle het gebourde, dat jomans van voornemen wiert dit beec, of heel, of ten deele te herdruken: die 'al wercocht en gewaerschoent zyn 'als-buiten mijn kennis niet te doen. En dit om te verdoen, die blyken konnen uit bes gomegeleit te wte begin vanden anhang.

Case 783

